

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ
ΔΥΤΙΚΗΣ
ΕΛΛΑΔΑΣ
χέρια αντιδίδεις!

Περιφερειακό
Παρατηρητήριο
Κοινωνικής Ένταξης
Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας

Έρευνα για την ισότητα και τις διακρίσεις στην ΠΔΕ

Αύγουστος, 2026

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Η ΠΔΕ αλλάζει
Κοιτάζουμε μπροστά
| ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

ΑΡΚΤΙΚΟΛΕΞΟ

ΑΕΠ: Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν

ΑμεΑ: Άτομα με Αναπηρία

ΑΠΑ: Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία

ΓΓΙΑΑ: Γενική Γραμματεία Ισότητας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

ΓΓΔΟΠΙΦ: Γενική Γραμματεία Δημογραφικής και Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας των Φύλων

ΔΕΠΙΣ: Δημοτική Επιτροπή Ισότητας

ΔΥΠΑ: Δημόσια Υπηρεσία Απασχόλησης (πρώην ΟΑΕΔ)

ΕΚΤ (ESF): Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΛΣΤΑΤ: Ελληνική Στατιστική Αρχή

ΕΜΑ: Εθνικός Μηχανισμός Αναφοράς για την Προστασία Θυμάτων Εμπορίας Ανθρώπων

ΕΣΔΙΦ: Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Ισότητα των Φύλων

ΕΣΚΕ: Εθνική Στρατηγική Κοινωνικής Ένταξης και Μείωσης της Φτώχειας

ΕΣΠΑ: Εταιρικό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης

ΕΥΔ ΕΠ: Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης Επιχειρησιακού Προγράμματος

ΚΕΜ: Κέντρο Ένταξης Μεταναστών

ΛΟΑΤΚΙ+ (LGBTIQ+): Λεσβίες, Ομοφυλόφιλοι, Αμφιφυλόφιλοι, Τρανς, Κουίρ, Ίντερσεξ κ.ά.

ΟΤΑ: Οργανισμός Τοπικής Αυτοδιοίκησης

ΠΑΔΚΣ: Πρόγραμμα «Ανθρώπινο Δυναμικό και Κοινωνική Συνοχή»

ΠΔΕ: Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας

ΠΕ: Περιφερειακή Ενότητα (π.χ. Αχαΐας, Αιτωλοακαρνανίας, Ηλείας)

ΠΕΠΙΣ: Περιφερειακή Επιτροπή Ισότητας

ΠΕΣΚΕ: Περιφερειακή Στρατηγική Κοινωνικής Ένταξης και Καταπολέμησης της Φτώχειας

ΣΕΠΕ: Σώμα Επιθεώρησης Εργασίας

ΤΟΜΥ: Τοπική Ομάδα Υγείας

ΤΠΕ: Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνιών

FRA: Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (European Union Agency for Fundamental Rights)

NEETs: Νέοι εκτός απασχόλησης, εκπαίδευσης ή κατάρτισης (Not in Education, Employment, or Training)

SGBV: Σεξουαλική και Έμφυλη Βία (Sexual and Gender-Based Violence)

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΑΡΚΤΙΚΟΛΕΞΟ	1
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ	7
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ	9
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ.....	12
ΕΠΙΤΕΛΙΚΗ ΣΥΝΟΨΗ	13
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	16
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΥ ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΡΙΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΝΤΑΞΗΣ ΠΔΕ ΚΑΙ ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	19
1.1. Θεσμικό Πλαίσιο.....	19
1.1.1. Ο Ρόλος του Περιφερειακού Παρατηρητηρίου Κοινωνικής Ένταξης.....	19
1.1.2. Η Περιφερειακή Στρατηγική Κοινωνικής Ένταξης Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας 2021-2027	23
1.2. Αναγκαιότητα της μελέτης, ερευνητικά ερωτήματα και στόχοι	25
1.2.1. Αναγκαιότητα	25
1.2.2. Αντικείμενο, στόχοι και ερευνητικά ερωτήματα	26
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ	28
2.1. Έμφυλες ανισότητες και κοινωνικός αποκλεισμός	28
2.2. Διαθεματικότητα και πολλαπλές μορφές διάκρισης.....	30
2.3. Κοινωνικά δικαιώματα και πρόσβαση σε υπηρεσίες	32
2.4. Κοινωνική ένταξη ως στόχος πολιτικής και πολυεπίπεδη διακυβέρνηση	35
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΕ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ	39
3.1 Το Θεσμικό Πλαίσιο σε Ευρωπαϊκό Επίπεδο	39
3.1.1 Ο Ευρωπαϊκός Πυλώνας Κοινωνικών Δικαιωμάτων και το Σχέδιο Δράσης για την εφαρμογή του	39
3.1.2 Η Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Ισότητα των Φύλων (2026–2030)	41
3.1.3. Η Οδηγία (ΕΕ) 2024/1385 για την Καταπολέμηση της Βίας κατά των Γυναικών και της εξ Οικείων Βίας.....	43
3.1.4. Η Οδηγία για τα δικαιώματα των θυμάτων και η ενίσχυση του ευρωπαϊκού πλαισίου προστασίας	45
3.1.5. Η Οδηγία 2011/36/ΕΕ για την εμπορία ανθρώπων, όπως τροποποιήθηκε από την Οδηγία (ΕΕ) 2024/1712	48
3.1.6. Το Στρατηγικό Πλαίσιο της ΕΕ για την Ισότητα, την Ένταξη και τη Συμμετοχή των Ρομά 2020–2030 και η Σύσταση του Συμβουλίου του 2021	50

3.1.7. Το Σύμφωνο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη Μετανάστευση και το Άσυλο (2026)	54
3.1.8 Θεμελιώδη δικαιώματα των μεταναστών σε αντικανονική κατάσταση	56
3.1.9. Η Στρατηγική της ΕΕ για την Ισότητα των ΛΟΑΤΚΙ+ Ατόμων 2026–2030 και οι Κατευθυντήριες Γραμμές για τις εθνικές στρατηγικές και τα σχέδια δράσης	59
3.1.10. Αξιολόγηση ΕΣΠΑ 2014-2020 σχετικά με τις πολιτικές ένταξης και ισότητας	63
3.2 Το Θεσμικό Πλαίσιο σε Εθνικό Επίπεδο	65
3.2.1. Εταιρικό Σύμφωνο Περιφερειακής Ανάπτυξης 2021-2027» («ΕΣΠΑ 2021-2027»)	65
3.2.2. Τομεακά Προγράμματα του ΕΣΠΑ 2021–2027	70
3.2.3. Ο Νόμος 4443/2016 κατά των Διακρίσεων	71
3.2.4. Η Εθνική Στρατηγική Κοινωνικής Ένταξης και Μείωσης της Φτώχειας (2021-2027)	72
3.2.5. Επιχειρησιακό Σχέδιο Υλοποίησης του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για την Ισότητα των Φύλων (ΕΣΔΙΦ) 2026-2030	74
3.2.6. Το εθνικό νομοθετικό πλαίσιο για την πρόληψη και καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας	77
3.2.7. Εθνική Στρατηγική και Σχέδιο Δράσης για την Κοινωνική Ένταξη των Ρομά (2021 – 2030)	79
3.2.8. Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη (2022)	80
3.2.9. Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη των Πολιτών Τρίτων Χωρών (2013)	82
3.2.10. Εθνική Στρατηγική για την Ισότητα των ΛΟΑΤΚΙ+ (2021)	83
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	86
4.1. Δημογραφικά και Γεωγραφικά Χαρακτηριστικά	86
4.2. Κοινωνικά Χαρακτηριστικά	98
4.3. Οικονομικά Χαρακτηριστικά και Οικονομικές Δραστηριότητες	111
4.4. Προκλήσεις ένταξης ευάλωτων ομάδων αναφοράς	125
4.5. Ευρήματα προηγούμενης σχετικής έρευνας του Περιφερειακού Παρατηρητηρίου Κοινωνικής Ένταξης Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας	133
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	137
5.1. Μεθοδολογικό πλαίσιο της έρευνας	137
5.2. Σχεδιασμός της έρευνας	139
5.3. Πληθυσμός αναφοράς και ερευνητικό εργαλείο	140
5.4. Επεξεργασία και ανάλυση δεδομένων	143
5.5. Εγκυρότητα και δεοντολογία της έρευνας	146

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ 151

A. ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ.....	151
A.1. Κατανομή των συμμετεχόντων ανά ηλικιακή ομάδα	151
A.2. Κατανομή των συμμετεχόντων ανά φύλο	152
A.3. Κατανομή των συμμετεχόντων ανά ανώτερο επίπεδο σπουδών.....	153
A.4. Κατανομή των συμμετεχόντων ανά θέση στην υπηρεσία - Κατανομή των συμμετεχόντων ανά ειδικότητα.....	154
A.5. Κατανομή των συμμετεχόντων ανά Δήμο εργασίας.....	156
A.6. Κατανομή των συμμετεχόντων ανά έτη εργασίας στην τωρινή θέση	158
A.7. Κατανομή των συμμετεχόντων ανά τύπο υπηρεσίας ή δομής εργασίας.....	158
B. ΓΕΝΙΚΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΙΣΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΤΙΣ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ	160
B.1. Κοινωνικές ομάδες που εκτιμάται ότι αντιμετωπίζουν μεγαλύτερη κοινωνική απόσταση	160
B.2. Βαθμός συμφωνίας με τη διαπίστωση ύπαρξης διακρίσεων στον τομέα εργασίας.	161
B.3. Πεδία συχνότερης εμφάνισης διακρίσεων εις βάρος ευπαθών ομάδων	162
B.4. Εισοδηματικό όριο εντονότερων διακρίσεων και αποκλεισμού	163
B.5. Πεδία όπου η κοινωνικοοικονομική ευαλωτότητα εντείνει τις διακρίσεις.....	165
B.6. Επάρκεια της υπηρεσίας για τη διαχείριση σύνθετων περιστατικών	166
B.7. Αξιολόγηση της συνεργασίας και επικοινωνίας με άλλους φορείς.....	167
Γ. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ ΣΤΙΣ ΟΜΑΔΕΣ ΣΤΟΧΟΥ - ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΟΛΛΑΠΛΗ ΕΥΑΛΩΤΟΤΗΤΑ	168
Γ.1. Βαθμός διακρίσεων ανά πεδίο και ανά ομάδα στόχου	168
Γ.2. Εκτιμώμενος βαθμός δευτερογενούς θυματοποίησης από τους θεσμούς	177
Γ.3. Κοινωνικά χαρακτηριστικά ως πολλαπλασιαστές αποκλεισμού.....	178
Γ.4. Συνδυασμοί ταυτοτήτων που αντιμετωπίζουν τα πιο σύνθετα εμπόδια	179
Δ. ΘΕΣΜΙΚΑ ΕΜΠΟΔΙΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ.....	181
Δ.1. Συχνότερα συστημικά και γραφειοκρατικά εμπόδια πρόσβασης σε κοινωνικά δικαιώματα.....	181
Δ.2. Σημαντικότερες ελλείψεις και δυσλειτουργίες στο τοπικό δίκτυο υποστήριξης γυναικών θυμάτων βίας	183
Δ.3. Δυσκολίες στον έγκαιρο εντοπισμό και την προστασία θυμάτων trafficking.....	185
Δ.4. Προκλήσεις και μορφές προκατάληψης κατά την εξυπηρέτηση ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων	187

Δ.5. Θεματικές κατηγορίες προτεινόμενων παρεμβάσεων για την άρση των διακρίσεων	189
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ.....	192
7.1. Κύρια συμπεράσματα.....	192
7.2. Προτεινόμενοι άξονες πολιτικής	196
7.3. Συνολική αποτίμηση	200
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	201
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	215
Ερωτηματολόγιο έρευνας.....	215

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1: Μόνιμος Πληθυσμός της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας ανά Περιφερειακή Ενότητα και ανά Δήμο (2021).....	87
Πίνακας 2: Πληθυσμιακή εξέλιξη του μόνιμου πληθυσμού στο Σύνολο της Χώρας και στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, ανά Περιφερειακή Ενότητα (2011-2021).	88
Πίνακας 3: Πληθυσμιακή πυκνότητα Συνόλου Χώρας και Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας, ανά Περιφερειακή Ενότητα (2021).....	89
Πίνακας 4: Μόνιμος πληθυσμός κατά ομάδες ηλικιών για το Σύνολο της Χώρας, την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, ανά Περιφερειακή Ενότητα (2021).	91
Πίνακας 5: Ποσοστιαία κατανομή του μόνιμου πληθυσμού, κατά ηλικιακή ομάδα και κατά φύλο, για το Σύνολο της Χώρας και την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, ανά Περιφερειακές Ενότητες (2021).	95
Πίνακας 6: Νοικοκυριά κατά μέγεθος και μέλη αυτών στο Σύνολο της Χώρας και στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, ανά Περιφερειακή Ενότητα (2021).	98
Πίνακας 7: Ποσοστιαία αποτύπωση του μόνιμου πληθυσμού, κατά ομάδες υπηκοοτήτων εκτός Ελλάδας, στο Σύνολο της Χώρας και στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, ανά Περιφερειακή Ενότητα (2021).....	102
Πίνακας 8: Ποσοστιαία αποτύπωση του μόνιμου πληθυσμού, κατά επίπεδο εκπαίδευσης στο Σύνολο της Χώρας και στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, ανά Περιφερειακή Ενότητα (2021).	104
Πίνακας 9: Ποσοστό ατόμων σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού στην Ευρωπαϊκή Ένωση, στην Ελλάδα και στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (2020-2024).....	107
Πίνακας 10: Κατανομή πληθυσμού Ρομά σε Οικισμούς και Διάσπαρτα (2021).	107
Πίνακας 11: Αριθμός οικισμών και τύποι οικισμών που διαβιούν οι Ρομά στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας και στο σύνολο της χώρας.	109
Πίνακας 12: Οικονομικά ενεργός και μη ενεργός πληθυσμός, απασχολούμενοι κατά τομέα οικονομικής δραστηριότητας, άνεργοι στο σύνολο της χώρας, την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας και στις ΠΕ που εντάσσονται σ' αυτήν (2021).	112
Πίνακας 13: Καθαρό διαθέσιμο εισόδημα νοικοκυριών στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (2012–2022, σε εκατ. PPS).....	118
Πίνακας 14: Μέση μηνιαία δαπάνη νοικοκυριού ανά Περιφέρεια (2023).....	119
Πίνακας 15: Διαχρονική απεικόνιση του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ) στο Σύνολο της Χώρας και της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας, ανά ΠΕ, μεταξύ των ετών 2018-2022* (σε εκ. ευρώ).	120
Πίνακας 16. Κατανομή των συμμετεχόντων ανά ηλικιακή ομάδα	152

Πίνακας 17. Κατανομή των συμμετεχόντων ανά φύλο	152
Πίνακας 18. Κατανομή των συμμετεχόντων ανά ανώτερο επίπεδο σπουδών	153
Πίνακας 19. Κατανομή των συμμετεχόντων ανά θέση στην υπηρεσία	154
Πίνακας 20. Κατανομή των συμμετεχόντων ανά επαγγελματική ειδικότητα.....	155
Πίνακας 21. Κατανομή των συμμετεχόντων ανά Δήμο εργασίας	156
Πίνακας 22. Κατανομή των συμμετεχόντων ανά έτη εργασίας στην τωρινή θέση	158
Πίνακας 23. Κατανομή των συμμετεχόντων ανά τύπο υπηρεσίας ή δομής εργασίας.....	159
Πίνακας 24. Κοινωνικές ομάδες που εκτιμάται ότι αντιμετωπίζουν μεγαλύτερη κοινωνική απόσταση.....	160
Πίνακας 25. Βαθμός συμφωνίας με τη διαπίστωση ύπαρξης διακρίσεων στον τομέα εργασίας	162
Πίνακας 26. Πεδία συχνότερης εμφάνισης διακρίσεων εις βάρος ευπαθών ομάδων	163
Πίνακας 27. Κατανομή των συμμετεχόντων ως προς το εισοδηματικό όριο εντονότερων διακρίσεων και αποκλεισμού	164
Πίνακας 28. Πεδία στα οποία η κοινωνικοοικονομική ευαλωτότητα εκτιμάται ότι εντείνει τις διακρίσεις.....	165
Πίνακας 29. Αξιολόγηση της επάρκειας της υπηρεσίας για τη διαχείριση σύνθετων περιστατικών	166
Πίνακας 30. Αξιολόγηση της συνεργασίας και επικοινωνίας με άλλους φορείς.....	167
Πίνακας 31. Εκτιμώμενος βαθμός διακρίσεων στην εύρεση εργασίας ανά ομάδα στόχου	169
Πίνακας 32. Εκτιμώμενος βαθμός διακρίσεων στην εκπαίδευση ανά ομάδα στόχου.....	170
Πίνακας 33. Εκτιμώμενος βαθμός διακρίσεων στην πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας ανά ομάδα στόχου	171
Πίνακας 34. Εκτιμώμενος βαθμός διακρίσεων στην απονομή δικαιοσύνης και την προστασία από τις αρχές ανά ομάδα στόχου	172
Πίνακας 35. Εκτιμώμενος βαθμός διακρίσεων στη συνεννόηση με δημόσιες υπηρεσίες ανά ομάδα στόχου.....	173
Πίνακας 36. Εκτιμώμενος βαθμός διακρίσεων στις συναλλαγές με τράπεζες ανά ομάδα στόχου	174
Πίνακας 37. Εκτιμώμενος βαθμός διακρίσεων στη χρήση δημόσιων χώρων και χώρων αναψυχής ανά ομάδα στόχου	175
Πίνακας 38. Εκτιμώμενος βαθμός διακρίσεων στη χρήση μέσων μαζικής μεταφοράς ανά ομάδα στόχου	176

Πίνακας 39. Εκτιμώμενος βαθμός δευτερογενούς θυματοποίησης ατόμων με πολλαπλή ευαλωτότητα από τους θεσμούς	177
Πίνακας 40. Αξιολόγηση κοινωνικών χαρακτηριστικών ως πολλαπλασιαστών αποκλεισμού .	178
Πίνακας 41. Συνδυασμοί ταυτοτήτων που εκτιμάται ότι αντιμετωπίζουν τα πιο σύνθετα εμπόδια	180
Πίνακας 42. Συχνότερα συστημικά και γραφειοκρατικά εμπόδια πρόσβασης σε κοινωνικά δικαιώματα.....	182
Πίνακας 43. Σημαντικότερες ελλείψεις και δυσλειτουργίες στο τοπικό δίκτυο υποστήριξης γυναικών θυμάτων βίας	184
Πίνακας 44. Δυσκολίες στον έγκαιρο εντοπισμό και την προστασία θυμάτων εμπορίας ανθρώπων.....	186
Πίνακας 45. Προκλήσεις και μορφές προκατάληψης κατά την εξυπηρέτηση ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων	188
Πίνακας 46. Θεματική κατανομή των προτεινόμενων παρεμβάσεων για την άρση των διακρίσεων	191

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Διάγραμμα 1: Οι Επιχειρησιακοί Στόχοι του «Μηχανισμού Συντονισμού Κοινωνικής Πολιτικής και Κοινωνικής Καινοτομίας στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας».	20
Διάγραμμα 2: Χρονολογική σειρά εξέλιξης πληθυσμού Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας.	86
Διάγραμμα 3: Ποσοστιαία κατανομή της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας ανά Περιφερειακή Ενότητα (% , 2021).	89
Διάγραμμα 4: Ποσοστιαία ηλικιακή κατανομή των μόνιμων κατοίκων του Συνόλου της Χώρας (2021).	92
Διάγραμμα 5: Ποσοστιαία ηλικιακή κατανομή των μόνιμων κατοίκων στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (2021).....	92
Διάγραμμα 6: Ποσοστιαία κατανομή του μόνιμου πληθυσμού, κατά φύλο, στο Σύνολο της Χώρας και την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, ανά Περιφερειακές Ενότητες (2021).	93
Διάγραμμα 7: Ποσοστιαία κατανομή του μόνιμου πληθυσμού, κατά ηλικιακή ομάδα και κατά φύλο, για το Σύνολο της Χώρας (2021).....	97
Διάγραμμα 8: Ποσοστιαία κατανομή του μόνιμου πληθυσμού κατά ηλικιακή ομάδα και κατά φύλο για την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (2021).	97
Διάγραμμα 9: Ποσοστό (%) νοικοκυριών κατά μέλη αυτών στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (2021).	99

Διάγραμμα 10: Ποσοστό (%) νοικοκυριών κατά μέλη αυτών για το σύνολο της χώρας, την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας και για τις ΠΕ που εντάσσονται σ' αυτήν (2021).....	99
Διάγραμμα 11: Ποσοστιαία αποτύπωση του μόνιμου πληθυσμού, κατά ομάδες ιθαγένειας, στο Σύνολο της Χώρας και στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, ανά Περιφερειακή Ενότητα (2021).	100
Διάγραμμα 12: Ποσοστιαία αποτύπωση του μόνιμου πληθυσμού, κατά επίπεδο εκπαίδευσης στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (2021).....	105
Διάγραμμα 13: Ποσοστιαία αποτύπωση του μόνιμου πληθυσμού, κατά επίπεδο εκπαίδευσης στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, ανά Περιφερειακή Ενότητα (2021).....	106
Διάγραμμα 14: Ποσοστό ατόμων σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού Ευρωπαϊκή Ένωση, στην Ελλάδα και στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (2020-2024).....	107
Διάγραμμα 15: Κατανομή πληθυσμού Ρομά της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας σε Οικισμούς ανά Τύπο και Διάσπαρτα (2021).	108
Διάγραμμα 16: Ποσοστό (%) Οικισμών ανά τύπο/Διάσπαρτες περιοχές που διαβιούν οι Ρομά στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (2021).....	109
Διάγραμμα 17: Οικονομικά ενεργός και μη ενεργός πληθυσμός στο Σύνολο της Χώρας και στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, ανά Περιφερειακή Ενότητα (2021).	113
Διάγραμμα 18: Οικονομικά ενεργός και μη ενεργός πληθυσμός στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (% , 2021).....	113
Διάγραμμα 19: Απασχολούμενοι και Άνεργοι στο Σύνολο της Χώρας, την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας και στις ΠΕ που εντάσσονται σ' αυτήν (2021).	114
Διάγραμμα 20: Απασχολούμενοι και Άνεργοι στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (2021).....	114
Διάγραμμα 21: Εγγεγραμμένοι άνεργοι στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας ανά μήνα για το έτος 2023 και το έτος 2025.	115
Διάγραμμα 22:Συνολική ανεργία στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, ανά ηλικιακή κατηγορία (2023 και 2024).	116
Διάγραμμα 23: Νέοι εκτός απασχόλησης και εκπαίδευσης-κατάρτισης, στο Σύνολο της Χώρας και στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (2020-2024).	116
Διάγραμμα 24: Καθαρό διαθέσιμο εισόδημα νοικοκυριών στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (2012–2022, σε εκατ. PPS).....	118
Διάγραμμα 25: Μέση μηνιαία δαπάνη νοικοκυριού ανά Περιφέρεια (2023).....	120
Διάγραμμα 26: Διαχρονική απεικόνιση του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ) στο Σύνολο της Χώρας και της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας, ανά ΠΕ, μεταξύ των ετών 2018-2022* (σε εκ. ευρώ).	121

Διάγραμμα 27: Διαχρονική απεικόνιση του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ) των ΠΕ της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας μεταξύ των ετών 2018-2022* (σε εκ. ευρώ).	122
Διάγραμμα 28: Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία (ΑΠΑ) ανά κλάδο (σε εκ. ευρώ) για την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (2022*).....	123
Διάγραμμα 29: Απασχολούμενοι κατά τομέα οικονομικής δραστηριότητας στο σύνολο της χώρας, την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας και στις ΠΕ που εντάσσονται σ' αυτήν (2021).	124
Διάγραμμα 30: Απασχολούμενοι κατά τομέα οικονομικής δραστηριότητας στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (% , 2021).....	124
Διάγραμμα 31. Κατανομή των συμμετεχόντων ανά ηλικιακή ομάδα	152
Διάγραμμα 32. Κατανομή των συμμετεχόντων ανά φύλο	153
Διάγραμμα 33. Κατανομή των συμμετεχόντων ανά ανώτερο επίπεδο σπουδών	154
Διάγραμμα 34. Κατανομή των συμμετεχόντων ανά θέση στην υπηρεσία	154
Διάγραμμα 35. Κατανομή των συμμετεχόντων ανά επαγγελματική ειδικότητα.....	156
Διάγραμμα 36. Κατανομή των συμμετεχόντων ανά Δήμο εργασίας.....	157
Διάγραμμα 37. Κατανομή των συμμετεχόντων ανά έτη εργασίας στην τωρινή θέση	158
Διάγραμμα 38. Κατανομή των συμμετεχόντων ανά τύπο υπηρεσίας ή δομής εργασίας.....	159
Διάγραμμα 39. Κοινωνικές ομάδες που εκτιμάται ότι αντιμετωπίζουν μεγαλύτερη κοινωνική απόσταση.....	161
Διάγραμμα 40. Βαθμός συμφωνίας με τη διαπίστωση ύπαρξης διακρίσεων στον τομέα εργασίας	162
Διάγραμμα 41. Πεδία συχνότερης εμφάνισης διακρίσεων εις βάρος ευπαθών ομάδων	163
Διάγραμμα 42. Κατανομή των συμμετεχόντων ως προς το εισοδηματικό όριο εντονότερων διακρίσεων και αποκλεισμού	164
Διάγραμμα 43. Πεδία στα οποία η κοινωνικοοικονομική ευαλωτότητα εκτιμάται ότι εντείνει τις διακρίσεις.....	166
Διάγραμμα 44. Αξιολόγηση της επάρκειας της υπηρεσίας για τη διαχείριση σύνθετων περιστατικών	167
Διάγραμμα 45. Αξιολόγηση της συνεργασίας και επικοινωνίας με άλλους φορείς.....	168
Διάγραμμα 46. Εκτιμώμενος βαθμός διακρίσεων στην εύρεση εργασίας ανά ομάδα στόχου	170
Διάγραμμα 47. Εκτιμώμενος βαθμός διακρίσεων στην εκπαίδευση ανά ομάδα στόχου.....	171
Διάγραμμα 48. Εκτιμώμενος βαθμός διακρίσεων στην πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας ανά ομάδα στόχου	172
Διάγραμμα 49. Εκτιμώμενος βαθμός διακρίσεων στην απονομή δικαιοσύνης και την προστασία από τις αρχές ανά ομάδα στόχου.....	173

Διάγραμμα 50. Εκτιμώμενος βαθμός διακρίσεων στη συνεννόηση με δημόσιες υπηρεσίες ανά ομάδα στόχου.....	174
Διάγραμμα 51. Εκτιμώμενος βαθμός διακρίσεων στις συναλλαγές με τράπεζες ανά ομάδα στόχου	175
Διάγραμμα 52. Εκτιμώμενος βαθμός διακρίσεων στη χρήση δημόσιων χώρων και χώρων αναψυχής ανά ομάδα στόχου	176
Διάγραμμα 53. Εκτιμώμενος βαθμός διακρίσεων στη χρήση μέσων μαζικής μεταφοράς ανά ομάδα στόχου.....	177
Διάγραμμα 54. Εκτιμώμενος βαθμός δευτερογενούς θυματοποίησης ατόμων με πολλαπλή ευαλωτότητα από τους θεσμούς	178
Διάγραμμα 55. Αξιολόγηση κοινωνικών χαρακτηριστικών ως πολλαπλασιαστών αποκλεισμού	179
Διάγραμμα 56. Συνδυασμοί ταυτοτήτων που εκτιμάται ότι αντιμετωπίζουν τα πιο σύνθετα εμπόδια.....	181
Διάγραμμα 57. Συχνότερα συστημικά και γραφειοκρατικά εμπόδια πρόσβασης σε κοινωνικά δικαιώματα.....	183
Διάγραμμα 58. Σημαντικότερες ελλείψεις και δυσλειτουργίες στο τοπικό δίκτυο υποστήριξης γυναικών θυμάτων βίας	185
Διάγραμμα 59. Δυσκολίες στον έγκαιρο εντοπισμό και την προστασία θυμάτων εμπορίας ανθρώπων.....	187
Διάγραμμα 60. Προκλήσεις και μορφές προκατάληψης κατά την εξυπηρέτηση ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων	189
Διάγραμμα 61. Θεματική κατανομή των προτεινόμενων παρεμβάσεων για την άρση των διακρίσεων	191

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

Εικόνα 1: Το Οργανόγραμμα του Περιφερειακού Παρατηρητηρίου Κοινωνικής Ένταξης της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας.	23
Εικόνα 2. Στόχοι Πολιτικής του νέου ΕΣΠΑ 2021-2027.....	66
Εικόνα 3: Οι Περιφερειακές Ενότητες και οι έδρες των Δήμων της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας	87
Εικόνα 4. Γεωχωρική απεικόνιση των Κοινωνικών Δομών στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας.	111

ΕΠΙΤΕΛΙΚΗ ΣΥΝΟΨΗ

Η παρούσα μελέτη εκπονήθηκε στο πλαίσιο της λειτουργίας του Περιφερειακού Παρατηρητηρίου Κοινωνικής Ένταξης της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας και αποσκοπεί στη διερεύνηση των μορφών διάκρισης, του κοινωνικού αποκλεισμού και των εμποδίων που επηρεάζουν την ουσιαστική πρόσβαση ευάλωτων πληθυσμιακών ομάδων σε κοινωνικά δικαιώματα και υπηρεσίες. Η έρευνα συνδέεται με τους στόχους της Περιφερειακής Στρατηγικής Κοινωνικής Ένταξης και Καταπολέμησης της Φτώχειας και με τις ευρωπαϊκές και εθνικές κατευθύνσεις για την ισότητα, την κοινωνική προστασία, την καταπολέμηση των διακρίσεων και την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής.

Η μελέτη αναπτύχθηκε σε δύο συμπληρωματικά επίπεδα. Το πρώτο περιλάμβανε την επισκόπηση του θεωρητικού και θεσμικού πλαισίου, καθώς και των διαθέσιμων δημογραφικών, κοινωνικών και οικονομικών δεδομένων για την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας. Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στις έμφυλες ανισότητες, στη διαθεματικότητα, στην ουσιαστική πρόσβαση στα κοινωνικά δικαιώματα και στον ρόλο της πολυεπίπεδης διακυβέρνησης. Το δεύτερο επίπεδο αφορούσε πρωτογενή έρευνα πεδίου με δομημένο ερωτηματολόγιο που απευθύνθηκε σε στελέχη των Κέντρων Κοινότητας και των Παραρτημάτων τους, καθώς και σε στελέχη κοινωνικών υπηρεσιών, διευθύνσεων και λοιπών φορέων κοινωνικής προστασίας της Περιφέρειας.

Το έγκυρο αναλυτικό δείγμα περιλάμβανε 108 συμπληρωμένα ερωτηματολόγια. Οι συμμετέχοντες προέρχονταν από διαφορετικούς Δήμους και υπηρεσίες και εκπροσωπούσαν ένα ευρύ φάσμα ειδικοτήτων, με ιδιαίτερα σημαντική παρουσία κοινωνικών λειτουργών, ψυχολόγων, διοικητικών στελεχών, διαμεσολαβητών, επαγγελματιών υγείας και εκπαιδευτικών. Η έρευνα ακολούθησε κυρίως ποσοτική, περιγραφική και διερευνητική προσέγγιση, η οποία συμπληρώθηκε από τη θεματική επεξεργασία της ανοικτής ερώτησης για τις προτεινόμενες παρεμβάσεις. Τα ευρήματα αποτυπώνουν επαγγελματικές εκτιμήσεις και παρατηρήσεις και όχι άμεσες μαρτυρίες των ίδιων των ομάδων αναφοράς ή αντικειμενική μέτρηση της έκτασης των διακρίσεων.

Τα αποτελέσματα αναδεικνύουν τους Ρομά ως την ομάδα που, σύμφωνα με τις εκτιμήσεις των στελεχών, αντιμετωπίζει τη μεγαλύτερη κοινωνική απόσταση. Σημαντική κοινωνική απόσταση αποδίδεται επίσης στους πρόσφυγες και στα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα. Η εύρεση εργασίας προκύπτει ως το βασικό πεδίο εκδήλωσης διακρίσεων και αποτελεί κοινό σημείο δυσκολίας για όλες τις ομάδες που εξετάστηκαν. Παράλληλα, η κοινωνικοοικονομική ευαλωτότητα, ιδίως όταν συνδυάζονται το χαμηλό εισόδημα και η μακροχρόνια ανεργία, εκτιμάται ότι εντείνει τα εμπόδια πρόσβασης στην απασχόληση, στην κατάρτιση, στη στέγαση, στις χρηματοπιστωτικές συναλλαγές, στη δικαιοσύνη και σε άλλες βασικές υπηρεσίες.

Η διαθεματική διάσταση αποτελεί κεντρικό εύρημα της έρευνας. Οι γυναίκες Ρομά αναδεικνύονται ως ο συνδυασμός ταυτοτήτων που αντιμετωπίζει τα πιο σύνθετα εμπόδια, ενώ ακολουθούν οι μετανάστριες και οι γυναίκες πρόσφυγες που είναι θύματα έμφυλης βίας, τα άτομα με αναπηρία που ανήκουν ταυτόχρονα σε μειονότητα, τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα προσφυγικής καταγωγής και τα θύματα εμπορίας ανθρώπων χωρίς νομιμοποιητικά έγγραφα. Το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, η μεγαλύτερη ηλικία, η αναπηρία, η μακροχρόνια ανεργία και η μονογονεϊκότητα αναγνωρίζονται επίσης ως χαρακτηριστικά που μπορούν να επιβαρύνουν την εμπειρία διάκρισης και κοινωνικού αποκλεισμού όταν συνδυάζονται με άλλες μορφές ευαλωτότητας.

Σημαντικά είναι και τα ευρήματα για τη λειτουργία των θεσμών και την πρόσβαση στις υπηρεσίες. Η απουσία νομιμοποιητικών εγγράφων, οι δυσκολίες ταυτοποίησης, η πολυπλοκότητα των διοικητικών διαδικασιών, τα γλωσσικά εμπόδια και η έλλειψη διαμεσολάβησης αναδεικνύονται ως βασικοί φραγμοί. Παράλληλα, οι προκαταλήψεις και η στερεοτυπική αντιμετώπιση μπορούν να επιβαρύνουν περαιτέρω την επαφή των πολιτών με τις υπηρεσίες. Η πλειονότητα των συμμετεχόντων θεωρεί ότι τα άτομα με πολλαπλή ευαλωτότητα είναι πιθανό να υφίστανται σημαντική δευτερογενή θυματοποίηση κατά την αναζήτηση βοήθειας από δημόσιες υπηρεσίες και αρχές.

Για τις γυναίκες θύματα βίας, η οικονομική εξάρτηση από τον κακοποιητή, η έλλειψη ασφαλών και άμεσα διαθέσιμων δομών φιλοξενίας και ο κίνδυνος δευτερογενούς θυματοποίησης αποτελούν τις βασικότερες ελλείψεις που αναδεικνύονται. Για τα θύματα εμπορίας ανθρώπων, οι κυριότερες δυσκολίες αφορούν τον φόβο ή την αδυναμία αναζήτησης βοήθειας, την έγκαιρη αναγνώριση, την κατάλληλη κατάρτιση των επαγγελματιών και τη διαθεσιμότητα ασφαλών μηχανισμών προστασίας. Για τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα, κεντρικό εμπόδιο αποτελεί ο φόβος αποκάλυψης της ταυτότητας ή του σεξουαλικού προσανατολισμού, σε συνδυασμό με διοικητικές δυσκολίες, ελλείψεις εξειδίκευσης και τον κίνδυνο στερεοτυπικής μεταχείρισης.

Τα πρωτογενή ευρήματα παρουσιάζουν θεματική σύγκλιση με τη δευτερογενή τεκμηρίωση της μελέτης. Τα περιφερειακά, εθνικά και ευρωπαϊκά δεδομένα αναδεικνύουν τη συνεχιζόμενη σημασία της οικονομικής ευαλωτότητας, των δυσκολιών ένταξης στην αγορά εργασίας, των χωρικών ανισοτήτων και των διοικητικών, γλωσσικών και θεσμικών εμποδίων που επηρεάζουν διαφορετικές πληθυσμιακές ομάδες. Η σύγκλιση αυτή δεν συνιστά άμεση στατιστική επιβεβαίωση της έκτασης των διακρίσεων στην Περιφέρεια, αλλά ενισχύει τη συνεκτικότητα της ερμηνείας των αποτελεσμάτων.

Παρά τις δυσκολίες, η αποτίμηση της λειτουργίας των υπηρεσιών περιλαμβάνει σημαντικά θετικά στοιχεία. Η συνεργασία και η επικοινωνία των Κέντρων Κοινότητας με άλλους κομβικούς φορείς αξιολογείται κατά κύριο λόγο θετικά, ενώ η πλειονότητα των στελεχών θεωρεί ότι η υπηρεσία της διαθέτει τουλάχιστον αρκετή επάρκεια για τη διαχείριση σύνθετων περιστατικών. Η εικόνα αυτή δείχνει ότι στην Περιφέρεια λειτουργεί ήδη μια ουσιαστική βάση συνεργασίας και επαγγελματικής γνώσης, η οποία

μπορεί να ενισχυθεί περαιτέρω μέσα από συστηματικότερη κατάρτιση, εξειδικευμένη στελέχωση και σαφέστερες διαδικασίες διασύνδεσης.

Οι προτάσεις των συμμετεχόντων συγκλίνουν πρωτίστως στην ανάγκη συνεχούς και στοχευμένης εκπαίδευσης του προσωπικού. Ακολουθούν η δημιουργία και ενίσχυση υποστηρικτικών δομών, η θεσμική και νομοθετική ενίσχυση της προστασίας, η στελέχωση με εξειδικευμένους επαγγελματίες και η παροχή νομικής, ψυχολογικής και κοινωνικής υποστήριξης. Συμπληρωματικές κατευθύνσεις αφορούν την ανάπτυξη κινητών μονάδων και υπηρεσιών προσέγγισης, τη διαπολιτισμική διαμεσολάβηση, την εργασιακή και κοινωνική ένταξη, την υιοθέτηση κοινών πρωτοκόλλων συνεργασίας και τη συστηματική καταγραφή και παρακολούθηση των περιστατικών διακρίσεων. Η ανοικτή ερώτηση ανέδειξε ότι αρκετές προτάσεις είναι πολυθεματικές και συνδυάζουν την εκπαίδευση, τη στελέχωση, την πρόσβαση και τη θεσμική προστασία, στοιχείο που υποστηρίζει την ανάγκη ολοκληρωμένων και όχι αποσπασματικών παρεμβάσεων.

Με βάση τα παραπάνω, η μελέτη προτείνει την ανάπτυξη ενός συνεκτικού περιφερειακού πλαισίου που θα συνδέει τη συνεχή επιμόρφωση του προσωπικού, την ενίσχυση των Κέντρων Κοινότητας και των κοινωνικών υπηρεσιών, την καθιέρωση κοινών πρωτοκόλλων διαχείρισης περιστατικών, τη βελτίωση της προσβασιμότητας και της διαμεσολάβησης και την ανάπτυξη στοχευμένων μέτρων για τις διαφορετικές ομάδες. Παράλληλα, το Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης μπορεί να λειτουργήσει ως κόμβος συλλογής και ανάλυσης δεδομένων, παρακολούθησης δεικτών, ανταλλαγής καλών πρακτικών και αξιολόγησης των εφαρμοζόμενων πολιτικών.

Η αξιοποίηση των ευρημάτων μπορεί να υποστηρίξει τον σχεδιασμό παρεμβάσεων που ανταποκρίνονται στις ιδιαίτερες κοινωνικές και χωρικές συνθήκες της Περιφέρειας. Η έρευνα αναδεικνύει ότι η αποτελεσματική προώθηση της ισότητας προϋποθέτει όχι μόνο την τυπική κατοχύρωση των δικαιωμάτων, αλλά και τη διαμόρφωση υπηρεσιών που είναι ουσιαστικά προσβάσιμες, ασφαλείς, συντονισμένες και ικανές να αναγνωρίζουν τη σύνθετη πραγματικότητα της πολλαπλής ευαλωτότητας. Υπό αυτή την έννοια, τα αποτελέσματα παρέχουν μια τεκμηριωμένη βάση για τη σταδιακή ενίσχυση της κοινωνικής προστασίας, της θεσμικής ανταπόκρισης και της κοινωνικής συνοχής στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα μελέτη εντάσσεται στο πλαίσιο της συστηματικής παρακολούθησης της κοινωνικής ένταξης, της ισότητας και της πρόσβασης στα κοινωνικά δικαιώματα στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας. Βασικός σκοπός της είναι η διερεύνηση των μορφών διάκρισης και των θεσμικών, διοικητικών, κοινωνικών και χωρικών εμποδίων που ενδέχεται να αντιμετωπίζουν ευάλωτες πληθυσμιακές ομάδες κατά την πρόσβασή τους σε υπηρεσίες, δικαιώματα και ευκαιρίες κοινωνικής συμμετοχής. Η έρευνα συνδέεται με τις αρχές προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του Ευρωπαϊκού Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων, καθώς και με τις ευρωπαϊκές, εθνικές και περιφερειακές κατευθύνσεις για την ουσιαστική ισότητα, την κοινωνική προστασία και την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού.

Για λόγους ερευνητικής δεοντολογίας και με στόχο τον περιορισμό του κινδύνου επιβάρυνσης ή δευτερογενούς θυματοποίησης, η πρωτογενής έρευνα δεν πραγματοποιήθηκε με την άμεση συμμετοχή των ίδιων των ευάλωτων πληθυσμιακών ομάδων. Τα δεδομένα συλλέχθηκαν από στελέχη των Κέντρων Κοινότητας και των Παραρτημάτων τους, καθώς και από στελέχη κοινωνικών υπηρεσιών, διευθύνσεων και λοιπών φορέων κοινωνικής προστασίας της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας. Οι συμμετέχοντες, από διαφορετικές επαγγελματικές θέσεις και αρμοδιότητες, διαθέτουν εμπειρία από την εφαρμογή και τη λειτουργία των κοινωνικών υπηρεσιών. Κατά συνέπεια, τα αποτελέσματα αποτυπώνουν τις αντιλήψεις, τις επαγγελματικές παρατηρήσεις και τις εκτιμήσεις των συμμετεχόντων και όχι τις άμεσες βιωμένες εμπειρίες των ίδιων των ομάδων αναφοράς. Δεν αποτελούν, επίσης, αντικειμενική μέτρηση της συνολικής έκτασης των διακρίσεων στην Περιφέρεια.

Υπό αυτό το μεθοδολογικό πρίσμα, η μελέτη επικεντρώθηκε στην έμμεση διερεύνηση των εμποδίων που ενδέχεται να αντιμετωπίζουν ομάδες με αυξημένο κίνδυνο κοινωνικού αποκλεισμού. Ειδικότερα, εξετάστηκαν ζητήματα που αφορούν γυναίκες θύματα ενδοοικογενειακής ή έμφυλης βίας, γυναίκες Ρομά και γυναίκες με μεταναστευτικό ή προσφυγικό υπόβαθρο, θύματα εμπορίας ανθρώπων και ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα. Η επιλογή των συγκεκριμένων ομάδων συνδέεται με την αυξημένη πιθανότητα έκθεσής τους σε πολλαπλές και διασταυρούμενες μορφές διάκρισης, όπως αυτές αναδεικνύονται στη σχετική βιβλιογραφία και στα ευρωπαϊκά, εθνικά και περιφερειακά στρατηγικά κείμενα.

Η συμπερίληψη των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων στο ερευνητικό πεδίο συνδέεται και με τη γεωγραφική θέση της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας και τη λειτουργία του λιμένα Πατρών ως σημαντικής πύλης σύνδεσης και μετακίνησης προσώπων και αγαθών. Η γεωγραφική αυτή παράμετρος ενισχύει τη σημασία της θεσμικής ετοιμότητας, της έγκαιρης αναγνώρισης και της ασφαλούς παραπομπής πιθανών θυμάτων, χωρίς να τεκμηριώνει από μόνη της την έκταση του φαινομένου στην Περιφέρεια. Αντίστοιχα,

η ένταξη των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων στην έρευνα βασίζεται στην αναγνώριση ότι ο σεξουαλικός προσανατολισμός, η ταυτότητα ή η έκφραση φύλου και τα χαρακτηριστικά φύλου μπορεί να συνδέονται με στερεοτυπικές αντιλήψεις, θεσμική αορατότητα και εμπόδια ασφαλούς πρόσβασης στις υπηρεσίες.

Κεντρικό θεωρητικό και ερμηνευτικό άξονα της μελέτης αποτελεί η διαθεματικότητα. Η έννοια αυτή αναφέρεται στον τρόπο με τον οποίο διαφορετικές κοινωνικές θέσεις, χαρακτηριστικά και συνθήκες δεν λειτουργούν πάντοτε ανεξάρτητα, αλλά μπορούν να αλληλεπιδρούν και να διαμορφώνουν σύνθετες μορφές μειονεκτήματος. Υπό αυτή την οπτική, το φύλο, η εθνοτική ή μεταναστευτική προέλευση, ο σεξουαλικός προσανατολισμός, η ταυτότητα φύλου, η αναπηρία, η ηλικία, το μορφωτικό επίπεδο, η χαμηλή εισοδηματική κατάσταση, η μακροχρόνια ανεργία και η οικογενειακή κατάσταση εξετάστηκαν τόσο αυτοτελώς όσο και ως ενδεχόμενοι διασταυρούμενοι παράγοντες ευαλωτότητας.

Η μελέτη αναπτύχθηκε σε δύο συμπληρωματικά επίπεδα. Το πρώτο περιέλαβε τη δευτερογενή έρευνα, μέσα από την επισκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας, του ευρωπαϊκού, εθνικού και περιφερειακού θεσμικού πλαισίου και των διαθέσιμων δημογραφικών, κοινωνικών και οικονομικών δεδομένων. Το δεύτερο επίπεδο περιέλαβε την πρωτογενή έρευνα πεδίου, η οποία πραγματοποιήθηκε με δομημένο ερωτηματολόγιο που απευθύνθηκε σε στελέχη των Κέντρων Κοινότητας και των παραρτημάτων τους, καθώς και σε στελέχη κοινωνικών υπηρεσιών, διευθύνσεων και λοιπών φορέων κοινωνικής προστασίας της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας. Το έγκυρο αναλυτικό δείγμα διαμορφώθηκε σε 108 συμπληρωμένα ερωτηματολόγια.

Η πρωτογενής έρευνα ακολούθησε κυρίως ποσοτική, περιγραφική και διερευνητική προσέγγιση. Το ερωτηματολόγιο περιλάμβανε κλειστές ερωτήσεις, ερωτήσεις πολλαπλών απαντήσεων και διατακτικές κλίμακες αξιολόγησης, μέσω των οποίων αποτυπώθηκαν οι εκτιμήσεις των στελεχών για τις κοινωνικές ομάδες που αντιμετωπίζουν εντονότερα εμπόδια, τα βασικά πεδία εκδήλωσης διακρίσεων, τη λειτουργία των υπηρεσιών και τις ανάγκες ενίσχυσης των πολιτικών κοινωνικής ένταξης. Συμπληρωματικά, η ανοικτή ερώτηση παρείχε ποιοτικό υλικό για την ανάδειξη πρόσθετων αναγκών και προτάσεων παρέμβασης.

Η επεξεργασία των κλειστών ερωτήσεων βασίστηκε στην περιγραφική στατιστική ανάλυση, ενώ οι απαντήσεις στην ανοικτή ερώτηση οργανώθηκαν σε θεματικές κατηγορίες. Στις ερωτήσεις πολλαπλών απαντήσεων, κάθε διαθέσιμη επιλογή εξετάστηκε χωριστά και τα σχετικά ποσοστά εκφράζουν το ποσοστό των συμμετεχόντων που επέλεξε την αντίστοιχη κατηγορία. Η θεματική ανάλυση της ανοικτής ερώτησης επέτρεψε την ένταξη μίας απάντησης σε περισσότερες από μία κατηγορίες, όταν το περιεχόμενό της περιλάμβανε περισσότερες διακριτές προτάσεις ή πεδία παρέμβασης.

Τα αποτελέσματα της έρευνας προορίζονται να λειτουργήσουν ως εργαλείο τεκμηρίωσης για τη διαμόρφωση, την προσαρμογή και την αξιολόγηση πολιτικών ισότητας και κοινωνικής ένταξης σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο. Η αξιοποίησή τους από τις αρμόδιες υπηρεσίες της Περιφέρειας, την Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης και τους αρμόδιους φορείς της κεντρικής διοίκησης μπορεί να υποστηρίξει τη βελτίωση της πρόσβασης στις υπηρεσίες, την ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ των φορέων, την αποτελεσματικότερη διαχείριση σύνθετων περιστατικών και τη συστηματικότερη παρακολούθηση των φαινομένων διάκρισης και κοινωνικού αποκλεισμού. Υπό αυτή την έννοια, η μελέτη συμβάλλει στην υποστήριξη μιας περισσότερο τεκμηριωμένης χάραξης πολιτικής για την προώθηση της ουσιαστικής ισότητας και της κοινωνικής συνοχής στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας.

Η μελέτη διαρθρώνεται σε επτά κεφάλαια, ως εξής:

- ☉ Στο Κεφάλαιο 1 παρουσιάζονται ο ρόλος και το θεσμικό πλαίσιο του Περιφερειακού Παρατηρητηρίου Κοινωνικής Ένταξης, η σύνδεσή του με την Περιφερειακή Στρατηγική Κοινωνικής Ένταξης και Καταπολέμησης της Φτώχειας, καθώς και η αναγκαιότητα, οι στόχοι και τα ερευνητικά ερωτήματα της έρευνας.
- ☉ Στο Κεφάλαιο 2 αναπτύσσεται το θεωρητικό υπόβαθρο γύρω από τις έμφυλες ανισότητες, τον κοινωνικό αποκλεισμό, τη διαθεματικότητα, τα κοινωνικά δικαιώματα και την πολυεπίπεδη διακυβέρνηση.
- ☉ Στο Κεφάλαιο 3 παρουσιάζεται το σχετικό ευρωπαϊκό και εθνικό θεσμικό πλαίσιο.
- ☉ Στο Κεφάλαιο 4 αποτυπώνεται η υφιστάμενη δημογραφική, κοινωνική και οικονομική κατάσταση στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας και παρουσιάζονται διαθέσιμα στοιχεία για τις ομάδες αναφοράς.
- ☉ Στο Κεφάλαιο 5 αναλύονται η μεθοδολογική θεμελίωση και ο σχεδιασμός της έρευνας, το ερευνητικό εργαλείο, η διαδικασία συλλογής και επεξεργασίας των δεδομένων και τα ζητήματα ποιότητας, δεοντολογίας και προστασίας των προσωπικών δεδομένων.
- ☉ Στο Κεφάλαιο 6 παρουσιάζονται και αναλύονται τα αποτελέσματα της πρωτογενούς έρευνας, μέσα από την περιγραφική στατιστική επεξεργασία και τη συμπληρωματική θεματική ανάλυση της ανοικτής ερώτησης.
- ☉ Τέλος, στο Κεφάλαιο 7 συνοψίζονται και ερμηνεύονται τα βασικά ευρήματα σε συνδυασμό με το θεωρητικό, θεσμικό και περιφερειακό πλαίσιο και διατυπώνονται προτεινόμενοι άξονες πολιτικής για την ενίσχυση της ισότητας, της κοινωνικής ένταξης και της ουσιαστικής πρόσβασης στις κοινωνικές υπηρεσίες

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΥ ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΡΙΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΝΤΑΞΗΣ ΠΔΕ ΚΑΙ ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

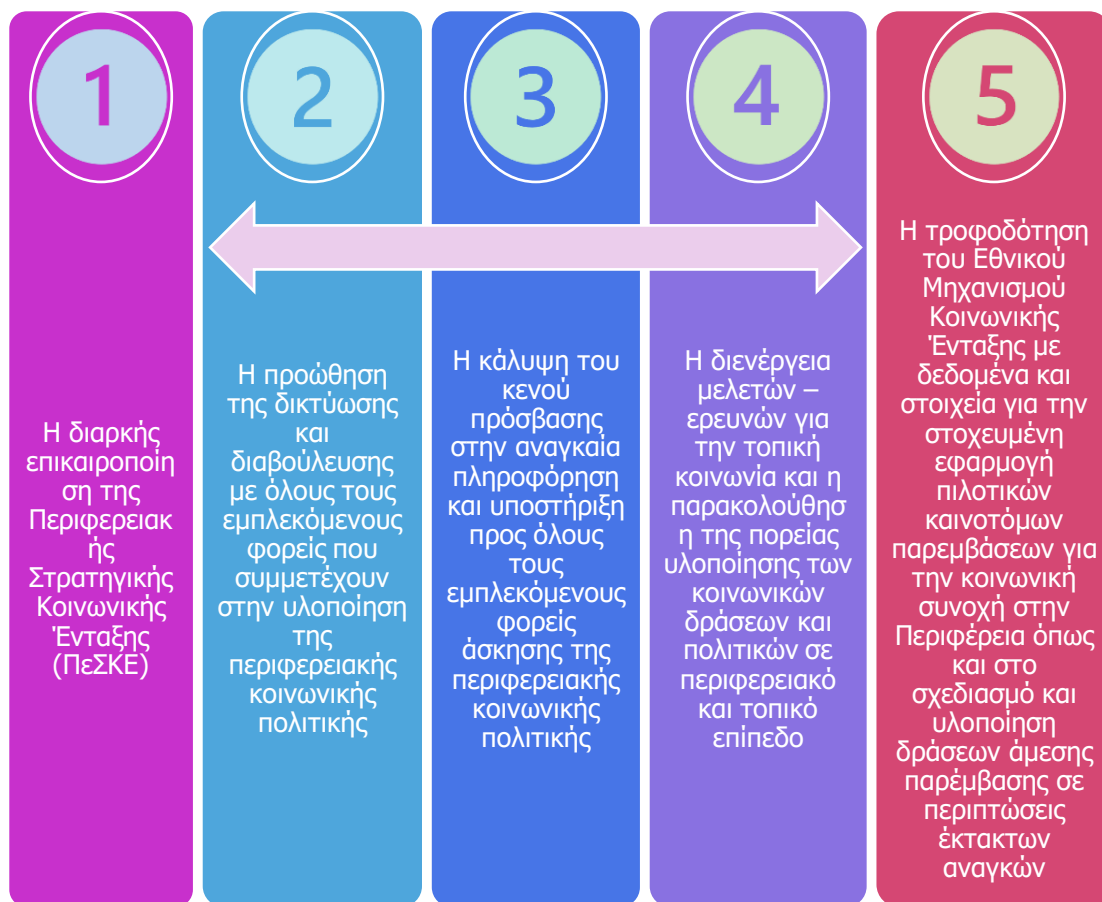
1.1. Θεσμικό Πλαίσιο

1.1.1. Ο Ρόλος του Περιφερειακού Παρατηρητηρίου Κοινωνικής Ένταξης

Το έργο «Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας» χρηματοδοτείται από το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα (ΕΠ) «Δυτική Ελλάδα 2021 – 2027» με βάση την Απόφαση Ένταξης με αρ. πρωτ. 252/19-01-2024(ΑΔΑ: ΨΟ6Τ7Λ6-Η15) και έχει λάβει κωδικό MIS 6004353. Το συγκεκριμένο έργο εντάσσεται στην Πράξη «Μηχανισμός Συντονισμού Κοινωνικής Πολιτικής και Κοινωνικής Καινοτομίας στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας», που χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους- μέσω του Προγράμματος Δημόσιων Επενδύσεων (Π.Δ.Ε.) και πιο συγκεκριμένα από Πιστώσεις του Προγράμματος (αριθ. ενάρθ. έργου 2024ΕΠ00170001)-. Η λειτουργία του Μηχανισμού καθορίζεται από το Ν.4445/2016 (ΦΕΚ Α΄ 236/19.12.2016) «Εθνικός Μηχανισμός Συντονισμού, Παρακολούθησης και Αξιολόγησης των Πολιτικών Κοινωνικής Ένταξης και Κοινωνικής Συνοχής, ρυθμίσεις για την κοινωνική αλληλεγγύη και εφαρμοστικές διατάξεις του ν.4387/2016 (Α΄ 85) και άλλες διατάξεις, όπως κωδικοποιήθηκε με το Ν.4829/2021» (Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης – Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, 2026α).

Οι βασικοί επιχειρησιακοί στόχοι του Παρατηρητηρίου παρουσιάζονται στο ακόλουθο Διάγραμμα.

Διάγραμμα 1: Οι Επιχειρησιακοί Στόχοι του «Μηχανισμού Συντονισμού Κοινωνικής Πολιτικής και Κοινωνικής Καινοτομίας στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας».

Πηγή: Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας (Διαθέσιμο στο: <https://socialpolicy-pde.gr/perifereiako-paratiritirio-koinonikis-entaxis/skopos-armodiotites/>)

Η δημιουργία και λειτουργία του «Περιφερειακού Παρατηρητηρίου Κοινωνικής Ένταξης της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας» αποσκοπεί στη συστηματική συλλογή, επεξεργασία και ανάλυση κοινωνικών δεδομένων, με στόχο την τεκμηρίωση των πολιτικών κοινωνικής ένταξης και την υποστήριξη του σχεδιασμού και της υλοποίησης παρεμβάσεων κοινωνικής πολιτικής. Αποτελεί βασικό πυλώνα υποστήριξης της Περιφερειακής Στρατηγικής για την Κοινωνική Ένταξη και την Καταπολέμηση της Φτώχειας (ΠεΣΚΕ), παρέχοντας αξιόπιστη πληροφόρηση σχετικά με τις κοινωνικές ανισότητες, τις ευάλωτες ομάδες και τις εξελίξεις στο κοινωνικό πεδίο. Μέσω της παρακολούθησης δεικτών και της αξιολόγησης δράσεων, ενισχύει τη στοχευμένη και αποτελεσματική χάραξη πολιτικής, βασισμένη σε πραγματικά δεδομένα (Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης – Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, 2026).

Το Παρατηρητήριο συνδέεται οργανικά με τον Εθνικό Μηχανισμό Συντονισμού, Παρακολούθησης και Αξιολόγησης των Πολιτικών Κοινωνικής Ένταξης και Κοινωνικής Συνοχής και λειτουργεί συμπληρωματικά προς τις δράσεις του, συμβάλλοντας στην παρακολούθηση της πορείας υλοποίησης των μέτρων κοινωνικής ένταξης σε περιφερειακό επίπεδο. Κεντρικός στόχος του Παρατηρητηρίου είναι η ανάπτυξη ενός

ολοκληρωμένου συστήματος γνώσης και πληροφόρησης που θα στηρίζει τη λήψη αποφάσεων, θα εντοπίζει κοινωνικές ανάγκες και θα ενισχύει τη διαφάνεια και τη λογοδοσία στην εφαρμογή κοινωνικών πολιτικών. Παράλληλα, λειτουργεί ως κόμβος συνεργασίας μεταξύ φορέων και υπηρεσιών κοινωνικής πολιτικής, διευκολύνοντας τη διασύνδεση, τη συνεργασία και την ανταλλαγή καλών πρακτικών σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο (Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης – Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, 2026β).

Βασική αρμοδιότητα του Παρατηρητηρίου αποτελεί η εκπόνηση μελετών για τη μέτρηση της φτώχειας, τη διερεύνηση των διαστάσεων της και την εκτίμηση του αντικτύπου των εισοδηματικών ελλείψεων στον κοινωνικό ιστό και στην ποιότητα ζωής του πληθυσμού της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας (ΠΔΕ). Επίσης, επιδιώκει τη συμμετοχή όλων των δημόσιων υπηρεσιών και των ιδιωτικών φορέων παροχής κοινωνικής φροντίδας για την υλοποίηση οριζόντιων δράσεων, στις οποίες θα περιλαμβάνεται και η στήριξη των ευπαθών ομάδων. Άλλες αρμοδιότητες του Παρατηρητηρίου είναι (Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης – Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, 2026β):

- Η διενέργεια κοινωνικών ερευνών για τον σχεδιασμό προγραμμάτων με στόχο την κάλυψη των αναγκών του ευρύτερου πληθυσμού.
- Η συμμετοχή σε διαπεριφερειακά, διακρατικά και διεθνή δίκτυα για την ανταλλαγή τεχνογνωσίας, τον εντοπισμό και την προώθηση των προτεραιοτήτων κοινωνικής πολιτικής της ΠΔΕ.
- Η σύνταξη και παρακολούθηση της ΠεΣΚΕ.
- Ο συντονισμός των Δήμων εντός των ορίων της οικείας Περιφέρειας σε θέματα κοινωνικής αλληλεγγύης και τη μέριμνα για την εφαρμογή οριζόντιων μέτρων πολιτικής και η ανάπτυξη παρεμβάσεων στο πλαίσιο αντιμετώπισης ειδικών τοπικών αναγκών.
- Η δικτύωση όμορων Δήμων με σκοπό την αντιμετώπιση κοινών αναγκών και η δικτύωση των φορέων υλοποίησης προνοιακών παρεμβάσεων και κοινωνικών υπηρεσιών.
- Η διαβίβαση στοιχείων, δεδομένων και πληροφοριών προς το ΕΓΠΣ του Εθνικού Μηχανισμού.
- Η παρακολούθηση και καταγραφή κοινωνικών φαινομένων (όπως ακραία φτώχεια, υπερχρεωμένα νοικοκυριά) και η αντιμετώπιση κοινωνικών προβλημάτων, ιδιαίτερα των ευάλωτων πληθυσμιακών ομάδων.

Δεδομένου ότι ο απώτερος σκοπός του Παρατηρητηρίου είναι η διαμόρφωση και εφαρμογή πολιτικών που ανακουφίζουν από τις συνέπειες της φτώχειας και ενισχύουν τη συνοχή και την αλληλεγγύη στην ΠΔΕ, ωφελούμενου του έργου είναι όλοι οι πολίτες της. Ιδιαίτερη έμφαση αποδίδεται στα άτομα και τις οικογένειες που απειλούνται ή

έχουν εγκλωβιστεί σε συνθήκες φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού και συγκεκριμένα σε (Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης – Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, 2026β):

- Πρόσωπα σε συνθήκες ακραίας φτώχειας λόγω έλλειψης βασικών πόρων (διατροφή, στέγαση, υγιεινή, θέρμανση).
- Παιδιά ηλικίας 0–17 ετών που απειλούνται ή βιώνουν κοινωνικό αποκλεισμό.
- Άτομα με αυξημένο κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού.

Το Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης έχει συσταθεί στην έδρα της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας, στην Πάτρα. Η υποστήριξη λειτουργίας του Παρατηρητηρίου παρέχεται στη Διεύθυνση Κοινωνικής Μέριμνας ΠΕ Αχαΐας, με χωρική αρμοδιότητα σε όλη την Περιφέρεια. Επισημαίνεται πως η λειτουργία του έργου αποσκοπεί στα κατωτέρω:

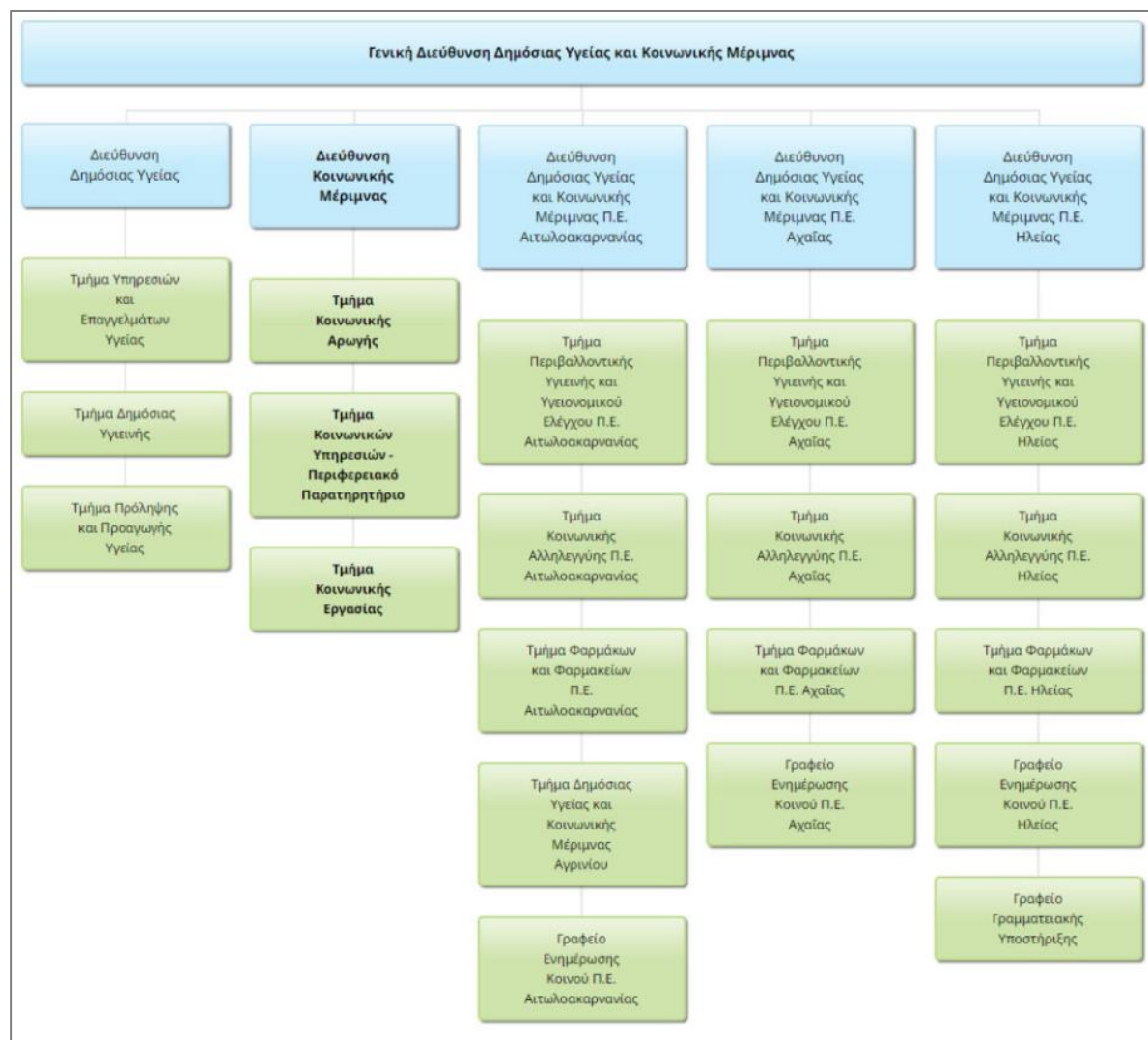
1. Αποτελεσματική παρακολούθηση και τον συντονισμό των στόχων οι οποίοι εξειδικεύονται στο πλαίσιο της ΠεΣΚΕ.
2. Ανάδειξη των τοπικών αναγκών σε θέματα πολιτικών κοινωνικής προστασίας, πρόνοιας και αλληλεγγύης.
3. Διαβίβαση στοιχείων και πληροφοριών στο ΕΓΠΣ του Εθνικού Μηχανισμού.
4. Αποτύπωση και χαρτογράφηση των χωρικών διαστάσεων της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού.

Ως πυλώνας της κοινωνικής ένταξης σε αυτοδιοικητικό επίπεδο, το Παρατηρητήριο προωθεί τις ακόλουθες δράσεις:

- ✓ Εκπόνηση ετήσιας Περιφερειακής Έρευνας Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης, για τη διαπίστωση των επιπτώσεων συγκεκριμένων πολιτικών στη βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας.
- ✓ Ανάπτυξη και εφαρμογή εργαλείων και δεικτών παρακολούθησης των διαδικασιών κοινωνικής ένταξης των ωφελούμενων της ΠΕ.Σ.Κ.Ε., ιδίως σε ζητήματα που άπτονται της ένταξης στην αγορά εργασίας και της ανάπτυξης οικονομικής δραστηριότητας.
- ✓ Παρακολούθηση και καταγραφή κοινωνικών φαινομένων και την αντιμετώπιση κοινωνικών προβλημάτων, ιδιαίτερα των ευάλωτων πληθυσμιακών ομάδων.
- ✓ Δημιουργία διαδικτυακής πύλης για την καταγραφή της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, τη συλλογή, επεξεργασία και ανάλυση συγκεντρωτικών στοιχείων στατιστικού χαρακτήρα και αναφορών κοινωνικών φαινομένων σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο, καθώς και δράσεων της περιφερειακής στρατηγικής.

Το Οργανόγραμμα του Περιφερειακού Παρατηρητηρίου Κοινωνικής Ένταξης της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας απεικονίζεται ακολούθως (Εικόνα 1).

Εικόνα 1: Το Οργανόγραμμα του Περιφερειακού Παρατηρητηρίου Κοινωνικής Ένταξης της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας.

Πηγή: Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας (Διαθέσιμο στο: <https://socialpolicy-pde.gr/perifereiako-paratiritorio-koinonikis-entaxis/organosi-kai-leitoyrgia/>)

Το Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης Δυτικής Ελλάδας αποτελεί θεσμικό εργαλείο στρατηγικής σημασίας για την κοινωνική πολιτική. Μέσω της ανάλυσης δεδομένων, της συνεργασίας με φορείς και της ανάπτυξης εργαλείων κοινωνικής καινοτομίας, υποστηρίζει την αποτελεσματική χάραξη πολιτικών που ανταποκρίνονται στις πραγματικές ανάγκες της κοινωνίας. Ο ρόλος του δεν περιορίζεται στην παρακολούθηση, αλλά επεκτείνεται στην ενεργό συμβολή για την πρόληψη, αντιμετώπιση και μείωση των κοινωνικών ανισοτήτων.

1.1.2. Η Περιφερειακή Στρατηγική Κοινωνικής Ένταξης Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας 2021-2027

Η Περιφερειακή Στρατηγική για την Κοινωνική Ένταξη και την Καταπολέμηση της Φτώχειας (ΠΕΣΚΕ) στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας 2021-2027 αποτελεί το βασικό

στρατηγικό και επιχειρησιακό πλαίσιο σχεδιασμού και εφαρμογής των κοινωνικών πολιτικών σε περιφερειακό επίπεδο. Κύριος σκοπός της είναι η συγκρότηση ενός συνεκτικού και λειτουργικού πλέγματος κοινωνικής προστασίας για τις ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού, αποσκοπώντας τόσο στην ουσιαστική αντιμετώπιση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, όσο και στη συστηματική υποστήριξη της εργασιακής τους ένταξης. Η Στρατηγική εναρμονίζεται με τις ευρωπαϊκές και εθνικές κατευθύνσεις, υπηρετώντας το αναπτυξιακό όραμα για μια δίκαιη, έξυπνη και χωρίς αποκλεισμούς ευρωπαϊκή περιφέρεια, η οποία θα αποτελεί υπόδειγμα κοινωνικής αλληλεγγύης και συνοχής.

Η αρχιτεκτονική της ΠΕΣΚΕ ΠΔΕ δομείται πάνω σε τέσσερις κεντρικούς Στρατηγικούς Στόχους (και αντίστοιχους Επιχειρησιακούς Άξονες), οι οποίοι συνέχονται άμεσα με την προώθηση της κοινωνικής ισότητας:

- 1.** Τη διασφάλιση αξιοπρεπών συνθηκών διαβίωσης και τη μείωση της υλικής στέρησης.
- 2.** Την εξασφάλιση ισότητας, έγκαιρης και αποτελεσματικής πρόσβασης σε υπηρεσίες υγείας, πρόνοιας και κοινωνικής φροντίδας.
- 3.** Την άρση των δομικών εμποδίων συμμετοχής στην αγορά εργασίας και τη βελτίωση της απασχολησιμότητας.
- 4.** Την πρόληψη και καταπολέμηση των διακρίσεων, την ενσωμάτωση περιθωριοποιημένων ομάδων στον κοινωνικό ιστό και την ενδυνάμωση της κοινωνικής συνοχής.

Ειδικά ως προς το ζήτημα των διακρίσεων, η ΠΕΣΚΕ απευθύνεται σε άτομα που βιώνουν ή απειλούνται από πολλαπλές ανισότητες. Στις βασικές ομάδες-στόχους συγκαταλέγονται τα άτομα με αναπηρία (ΑμεΑ), οι κοινότητες των Ρομά, οι μετανάστες και οι πρόσφυγες, οι γυναίκες και τα παιδιά θύματα κακοποίησης, οι μακροχρόνια άνεργοι (με έμφαση στις γυναίκες), καθώς και τα άτομα σε συνθήκες ακραίας φτώχειας ή αστεγίας. Μέσω του Σχεδίου Δράσης της, προωθούνται στοχευμένες παρεμβάσεις για την άρση των χωρικών και κοινωνικών ανισοτήτων, την αναβάθμιση δομών υποστήριξης θυμάτων έμφυλης και άλλων μορφών βίας, δράσεις υποστήριξης ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων, καθώς και η ανάπτυξη μηχανισμών πρόληψης και ευαισθητοποίησης κατά των διακρίσεων.

Τέλος, βασικός βραχίονας για την παρακολούθηση της εφαρμογής των πολιτικών ισότητας και την τεκμηρίωση των αναγκών είναι το Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης. Το Παρατηρητήριο λειτουργεί ως μηχανισμός συλλογής δεδομένων, αποτύπωσης των ανισοτήτων και συντονισμού των κοινωνικών υπηρεσιών σε τοπικό επίπεδο. Η υλοποίηση του συνόλου αυτών των παρεμβάσεων χρηματοδοτείται πρωτίστως μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Δυτική Ελλάδα

2021-2027» και της αξιοποίησης των πόρων του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου+ (ΕΚΤ+).

1.2. Αναγκαιότητα της μελέτης, ερευνητικά ερωτήματα και στόχοι

1.2.1. Αναγκαιότητα

Η εκπόνηση της παρούσας έρευνας πεδίου στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (ΠΔΕ) ανταποκρίνεται σε μια ουσιαστική θεσμική και κοινωνική ανάγκη. Η αναγκαιότητα αυτή συνδέεται με την εφαρμογή των αρχών του Ευρωπαϊκού Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο, καθώς και με τη συστηματική παρακολούθηση των ανισοτήτων, των διακρίσεων και των εμποδίων που επηρεάζουν την πρόσβαση των πολιτών σε κοινωνικά δικαιώματα και υπηρεσίες. Η μελέτη λαμβάνει υπόψη τις ιδιαίτερες γεωγραφικές και κοινωνικοοικονομικές συνθήκες της περιοχής και επιδιώκει να συμπληρώσει τα διαθέσιμα στατιστικά δεδομένα με πρωτογενή στοιχεία πεδίου, υποστηρίζοντας την τεκμηριωμένη χάραξη συμπεριληπτικών πολιτικών (evidence-based policymaking).

Η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας παρουσιάζει χωρικά, δημογραφικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά που καθιστούν σημαντική τη διαρκή παρακολούθηση των φαινομένων κοινωνικού αποκλεισμού και διάκρισης. Χαρακτηριστικό γεωγραφικό στοιχείο αποτελεί η λειτουργία του λιμένα Πατρών ως σημαντικής πύλης σύνδεσης της χώρας με τη Δυτική Ευρώπη και ως σημείου διέλευσης μετακινούμενων πληθυσμών. Η συγκεκριμένη θέση ενισχύει τη σημασία της παρακολούθησης ζητημάτων που συνδέονται με τη μετακίνηση ευάλωτων πληθυσμών, την εκμετάλλευση και την εμπορία ανθρώπων, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι η γεωγραφική θέση του λιμένα τεκμηριώνει από μόνη της την έκταση του φαινομένου στην Περιφέρεια.

Παράλληλα, στην ΠΔΕ διαβιούν πληθυσμοί που αντιμετωπίζουν ιστορικά μορφές κοινωνικής περιθωριοποίησης, όπως κοινότητες Ρομά και άτομα με μεταναστευτικό υπόβαθρο. Σύμφωνα με ευρήματα προηγούμενης έρευνας που πραγματοποιήθηκε σε στελέχη κοινωνικών υπηρεσιών της Περιφέρειας (Ρηγόπουλος, 2023, βλ. 4.5.), οι συγκεκριμένες ομάδες αξιολογήθηκαν από τους συμμετέχοντες ως ιδιαίτερα εκτεθειμένες σε κοινωνικό στιγματισμό, χωρική περιθωριοποίηση και εμπόδια κατά την πρόσβασή τους στην αγορά εργασίας και την εκπαίδευση. Τα ευρήματα αυτά αποτελούν χρήσιμο σημείο αναφοράς, χωρίς να αποδίδονται ως άμεσες μαρτυρίες των ίδιων των ομάδων ή ως αντικειμενική μέτρηση της έκτασης των διακρίσεων.

Για την πληρέστερη κατανόηση των μηχανισμών που αναπαράγουν τους συγκεκριμένους φραγμούς, κρίνεται αναγκαία η συμπλήρωση της δευτερογενούς έρευνας και των διαθέσιμων ποσοτικών δεικτών με πρωτογενή δεδομένα από στελέχη που δραστηριοποιούνται σε διαφορετικές θέσεις εφαρμογής, υποστήριξης, συντονισμού ή διοίκησης των κοινωνικών υπηρεσιών. Στο πλαίσιο αυτό, η παρούσα έρευνα αξιοποιεί τις αντιλήψεις, τις επαγγελματικές παρατηρήσεις και τις εκτιμήσεις των συμμετεχόντων, οι οποίοι, μέσω της επαγγελματικής τους εμπλοκής στο πεδίο της

κοινωνικής προστασίας, μπορούν να συμβάλουν στον εντοπισμό επαναλαμβανόμενων θεσμικών, διοικητικών, κοινωνικών και χωρικών εμποδίων κατά την πρόσβαση σε υπηρεσίες και κοινωνικά δικαιώματα.

1.2.2. Αντικείμενο, στόχοι και ερευνητικά ερωτήματα

Λαμβάνοντας υπόψη τις παραπάνω τοπικές και κοινωνικές συνθήκες, το αντικείμενο της έρευνας αφορά τη διερεύνηση, μέσα από τις επαγγελματικές παρατηρήσεις και εκτιμήσεις των συμμετεχόντων στελεχών, των μορφών διάκρισης και των εμποδίων πρόσβασης σε κοινωνικά δικαιώματα και υπηρεσίες που ενδέχεται να αντιμετωπίζουν πληθυσμιακές ομάδες με αυξημένο κίνδυνο κοινωνικού αποκλεισμού. Ειδικότερα, η έρευνα επικεντρώνεται στις ακόλουθες ομάδες στις γυναίκες οι οποίες είναι θύματα ενδοοικογενειακής / έμφυλης βίας, γυναίκες από περιθωριοποιημένες κοινότητες (π.χ. Ρομά, μετανάστριες), θύματα εμπορίας ανθρώπων (trafficking) και, τέλος, άτομα της κοινότητας ΛΟΑΤΚΙ+.

Η επιλογή των συγκεκριμένων ομάδων βασίζεται στην αυξημένη έκθεσή τους σε πολλαπλές και διασταυρούμενες μορφές διάκρισης, όπως αυτή τεκμηριώνεται στη σχετική βιβλιογραφία και στα στρατηγικά κείμενα κοινωνικής ένταξης και ισότητας. Μέσα από το πρίσμα της διαθεματικότητας, διαφορετικά χαρακτηριστικά και κοινωνικές συνθήκες, όπως το φύλο, η εθνοτική ή μεταναστευτική προέλευση, ο σεξουαλικός προσανατολισμός, η ταυτότητα φύλου και η οικονομική κατάσταση, δεν εξετάζονται απομονωμένα, αλλά ως παράγοντες που μπορούν να αλληλεπιδρούν και να διαμορφώνουν σύνθετες μορφές κοινωνικού αποκλεισμού.

Στόχος της Έρευνας

Κεντρικός στόχος της έρευνας είναι η αποτύπωση και διερεύνηση των αντιλήψεων και των επαγγελματικών παρατηρήσεων των συμμετεχόντων στελεχών των Κέντρων Κοινότητας (συμπεριλαμβανομένων και των Παραρτημάτων τους), των κοινωνικών υπηρεσιών και φορέων κοινωνικής προστασίας, της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας σχετικά με τις μορφές διάκρισης, τον κοινωνικό αποκλεισμό και τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν ευάλωτες πληθυσμιακές ομάδες κατά την πρόσβασή τους σε κοινωνικά δικαιώματα και υπηρεσίες.

Παράλληλα, επιδιώκεται ο εντοπισμός των θεσμικών, διοικητικών, γραφειοκρατικών, κοινωνικών και χωρικών παραγόντων που, σύμφωνα με την εμπειρία των στελεχών, δυσχεραίνουν ή διευκολύνουν την πρόσβαση στις διαθέσιμες υπηρεσίες κοινωνικής προστασίας. Μέσα από την ανάλυση των δεδομένων επιδιώκεται επίσης να αναδειχθούν ανάγκες ενίσχυσης των δομών, βελτίωσης της διασύνδεσης των αρμόδιων φορέων και προσαρμογής των παρεμβάσεων στις σύνθετες ανάγκες των επιμέρους πληθυσμιακών ομάδων.

Απώτερος σκοπός είναι η παροχή τεκμηριωμένων στοιχείων προς τις αρμόδιες υπηρεσίες της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας, την Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης και τους αρμόδιους φορείς της κεντρικής διοίκησης, τα οποία μπορούν να υποστηρίξουν τον

σχεδιασμό και την προσαρμογή πολιτικών ισότητας και κοινωνικής ένταξης σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο.

Ερευνητικά ερωτήματα

Για την εκπλήρωση των παραπάνω στόχων, το κεντρικό ερευνητικό ερώτημα που επιδιώκει η παρούσα μελέτη να διερευνήσει διαμορφώνεται ως εξής:

Πώς αποτιμούν τα συμμετέχοντα στελέχη των Κέντρων Κοινότητας (συμπεριλαμβανομένων και των Παραρτημάτων τους), των κοινωνικών υπηρεσιών και φορέων κοινωνικής προστασίας της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας τις μορφές διάκρισης, τον κοινωνικό αποκλεισμό και τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν ευάλωτες πληθυσμιακές ομάδες κατά την πρόσβασή τους σε κοινωνικά δικαιώματα και υπηρεσίες, και ποιοι θεσμικοί, διοικητικοί ή κοινωνικοί παράγοντες εκτιμάται ότι επηρεάζουν την αποτελεσματικότητα των πολιτικών ισότητας και κοινωνικής ένταξης;

Με στόχο την αποτελεσματικότερη, αναλυτικότερη και πληρέστερη προσέγγιση του κεντρικού αυτού ερωτήματος, η έρευνα εξειδικεύεται θέτοντας τα εξής επιμέρους ερευνητικά ερωτήματα:

- ✓ Ποια θεσμικά, διοικητικά, γραφειοκρατικά, κοινωνικά, ενημερωτικά ή χωρικά εμπόδια εντοπίζουν τα στελέχη των Κέντρων Κοινότητας (συμπεριλαμβανομένων και των Παραρτημάτων τους), των κοινωνικών υπηρεσιών και φορέων κοινωνικής προστασίας της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας κατά την πρόσβαση των ομάδων αναφοράς σε κοινωνικές υπηρεσίες και δικαιώματα;
- ✓ Πώς αποτιμούν τα στελέχη την επίδραση πολλαπλών και διασταυρούμενων παραγόντων ευαλωτότητας, όπως το φύλο, η εθνοτική ή μεταναστευτική προέλευση, ο σεξουαλικός προσανατολισμός, η ταυτότητα φύλου και η οικονομική κατάσταση, στην έκθεση των πολιτών σε διακρίσεις και κοινωνικό αποκλεισμό;
- ✓ Ποιες ανάγκες ενίσχυσης των υπηρεσιών, βελτίωσης της συνεργασίας μεταξύ φορέων και προσαρμογής των πολιτικών ισότητας και κοινωνικής ένταξης αναδεικνύονται από τις απαντήσεις των συμμετεχόντων;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ

Το παρόν κεφάλαιο αποτελεί τη θεωρητική θεμελίωση της έρευνας, συνδέοντας τις έμφυλες ανισότητες με τον κοινωνικό αποκλεισμό των ευάλωτων πληθυσμιακών ομάδων. Μέσω μιας διαθεματικής προσέγγισης, η οποία λαμβάνει υπόψη παράγοντες όπως το φύλο, η εθνοτική ή μεταναστευτική προέλευση, η κοινωνικοοικονομική θέση, ο σεξουαλικός προσανατολισμός και η ταυτότητα φύλου, αναλύεται ο τρόπος με τον οποίο πολλαπλές και διασταυρούμενες μορφές διάκρισης παράγονται και αναπαράγονται μέσα από κοινωνικές και θεσμικές δομές.

Παράλληλα, εξετάζονται τα κοινωνικά δικαιώματα, τα εμπόδια κατά την πρόσβαση σε υπηρεσίες και η πολυεπίπεδη διακυβέρνηση, δηλαδή ο τρόπος με τον οποίο οι ευρωπαϊκές και εθνικές πολιτικές μεταφράζονται σε περιφερειακές και τοπικές πρακτικές εφαρμογής. Το θεωρητικό αυτό πλαίσιο παρέχει τη βάση για την ερμηνεία των επαγγελματικών παρατηρήσεων και εκτιμήσεων των στελεχών των Κέντρων Κοινότητας (συμπεριλαμβανομένων και των Παραρτημάτων τους), των κοινωνικών υπηρεσιών και φορέων κοινωνικής προστασίας σχετικά με τις μορφές διάκρισης, τα εμπόδια πρόσβασης και τις ανάγκες κοινωνικής ένταξης στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας.

2.1. Έμφυλες ανισότητες και κοινωνικός αποκλεισμός

Ο κοινωνικός αποκλεισμός δεν περιορίζεται στην έλλειψη εισοδήματος ή στην υλική στέρηση, αλλά αποτελεί μια πολυδιάστατη διαδικασία περιορισμένης πρόσβασης σε κοινωνικά δικαιώματα, βασικά αγαθά και υπηρεσίες, κοινωνικά δίκτυα και δυνατότητες συμμετοχής στην οικονομική και κοινωνική ζωή. Υπό αυτή την έννοια, η φτώχεια και ο κοινωνικός αποκλεισμός συνδέονται με την απασχόληση, την εκπαίδευση, την υγεία, τη στέγαση, τις ευθύνες φροντίδας και την οικονομική αυτονομία.

Οι συγκεκριμένες συνθήκες παρουσιάζουν έντονη έμφυλη διάσταση. Οι διαφορές στη συμμετοχή στην αγορά εργασίας, στις αποδοχές, στον χρόνο αμειβόμενης εργασίας και στην κατανομή της άμισθης φροντίδας επηρεάζουν δυσανάλογα τις γυναίκες και περιορίζουν την οικονομική τους ανεξαρτησία. Ιδιαίτερα εκτεθειμένα στον κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού είναι τα μονογονεϊκά νοικοκυριά, ιδίως όταν ο μόνος γονέας είναι γυναίκα. Η ευαλωτότητα αυτή συνδέεται με τη δυσκολία συνδυασμού της αμειβόμενης εργασίας με τις ευθύνες φροντίδας, τη συχνότερη επισφαλή ή μερική απασχόληση και την περιορισμένη πρόσβαση σε επαρκείς και οικονομικά προσιτές υπηρεσίες υποστήριξης (European Institute for Gender Equality [EIGE], 2016· 2023).

Όταν οι έμφυλες ανισότητες διασταυρώνονται με την εθνοτική καταγωγή, το μεταναστευτικό υπόβαθρο, το νομικό καθεστώς και την κοινωνικοοικονομική θέση, μπορούν να διαμορφώνονται σύνθετες και εντονότερες μορφές αποκλεισμού. Η

σχετική βιβλιογραφία για τις μετανάστριες και τις γυναίκες πρόσφυγες αναδεικνύει ένα πλέγμα εμποδίων που περιλαμβάνει τις γλωσσικές δυσκολίες, τη μη αναγνώριση εκπαιδευτικών και επαγγελματικών προσόντων, την περιορισμένη πρόσβαση σε σταθερή απασχόληση, τις διακρίσεις και την αποδυνάμωση των κοινωνικών δικτύων υποστήριξης (Crawford et al., 2023). Οι παράγοντες αυτοί δεν λειτουργούν ανεξάρτητα, αλλά αλληλεπιδρούν και μπορούν να αυξάνουν τον κίνδυνο οικονομικής επισφάλειας, κοινωνικής απομόνωσης και περιορισμένης πρόσβασης σε υπηρεσίες.

Στην περίπτωση των γυναικών Ρομά, η διασταύρωση του φύλου με την εθνοτική καταγωγή, την κοινωνική τάξη και τη χωρική περιθωριοποίηση διαμορφώνει ιδιαίτερες μορφές κοινωνικού αποκλεισμού. Οι γυναίκες Ρομά μπορεί να αντιμετωπίζουν ταυτόχρονα αντιτιστγγανισμό, οικονομική επισφάλεια, περιορισμένες εκπαιδευτικές και επαγγελματικές ευκαιρίες και έμφυλες ανισότητες. Όπως επισημαίνει η Κότςζέ (2009), η θέση τους συχνά παραμένει ανεπαρκώς ορατή τόσο στις γενικές πολιτικές ένταξης των Ρομά, οι οποίες δεν ενσωματώνουν πάντοτε τη διάσταση του φύλου, όσο και στις πολιτικές ισότητας των φύλων, οι οποίες μπορεί να παραβλέπουν την εθνοτική και ταξική διάσταση.

Παράλληλα, οι έμφυλοι ρόλοι και οι σχέσεις εξουσίας στο οικογενειακό ή κοινοτικό περιβάλλον μπορούν, σε ορισμένες περιπτώσεις, να περιορίζουν περαιτέρω την πρόσβαση των γυναικών στην εκπαίδευση, στην απασχόληση, στη δημόσια ζωή και στη λήψη αποφάσεων. Οι παράγοντες αυτοί δεν πρέπει, ωστόσο, να αποδίδονται συλλήβδην σε όλες τις κοινότητες Ρομά ούτε να εξετάζονται αποκομμένοι από τον θεσμικό ρατσισμό, τον χωρικό διαχωρισμό και τις ευρύτερες κοινωνικές ανισότητες. Τα πρόσφατα ευρωπαϊκά δεδομένα εξακολουθούν να καταγράφουν εκτεταμένες ανισότητες σε πεδία όπως η φτώχεια, η απασχόληση, η εκπαίδευση και η έκθεση σε διακρίσεις, αναδεικνύοντας τη σημασία μιας διαθεματικής προσέγγισης (European Union Agency for Fundamental Rights [FRA], 2025).

Στο πεδίο της εμπορίας ανθρώπων (*trafficking*), το φύλο αποτελεί επίσης σημαντικό άξονα ευαλωτότητας, χωρίς να είναι ο μοναδικός. Η φτώχεια, η μεταναστευτική διαδρομή, η επισφαλής εργασία, η έλλειψη νομιμοποιητικών εγγράφων, οι συνθήκες ένοπλων συγκρούσεων και η περιορισμένη πρόσβαση σε δίκτυα προστασίας μπορούν να αυξήσουν τον κίνδυνο στρατολόγησης και εκμετάλλευσης. Οι μορφές εκμετάλλευσης παρουσιάζουν διαφοροποιήσεις ως προς το φύλο, με τις γυναίκες και τα κορίτσια να επηρεάζονται δυσανάλογα από τη σεξουαλική εκμετάλλευση και τους άνδρες και τα αγόρια να καταγράφονται σε μεγαλύτερα ποσοστά σε ορισμένες μορφές εργασιακής εκμετάλλευσης (United Nations Office on Drugs and Crime [UNODC], 2024).

Η έμφυλη διάσταση της εμπορίας ανθρώπων επιβεβαιώνεται και από τα στοιχεία του ελληνικού Εθνικού Μηχανισμού Αναφοράς. Σύμφωνα με την Ετήσια Έκθεση Εθνικού Μηχανισμού Αναφοράς για την Προστασία Θυμάτων Εμπορίας Ανθρώπων 2024, από τις 183 καταγεγραμμένες περιπτώσεις σεξουαλικής εκμετάλλευσης οι 173 αφορούσαν

γυναίκες. Το στοιχείο αυτό αναδεικνύει τη δυσανάλογη έκθεση των γυναικών στη συγκεκριμένη μορφή εκμετάλλευσης, αφορά όμως αποκλειστικά τις περιπτώσεις που αναφέρθηκαν και καταγράφηκαν στον Μηχανισμό και δεν συνιστά μέτρηση της συνολικής έκτασης του φαινομένου στην Ελλάδα (Γραφείο Εθνικού Εισηγητή για την Καταπολέμηση της Εμπορίας Ανθρώπων & Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης [ΕΚΚΑ], 2025).

Η ευαλωτότητα των επιζωσών δεν παύει απαραίτητα μετά την απομάκρυνσή τους από την κατάσταση εκμετάλλευσης. Ο κοινωνικός στιγματισμός, η απόρριψη από το οικογενειακό ή κοινοτικό περιβάλλον και η περιορισμένη πρόσβαση σε ασφαλή στέγαση, σταθερή εργασία και μακροχρόνια ψυχοκοινωνική υποστήριξη μπορούν να δυσχεράνουν σημαντικά την κοινωνική και οικονομική επανένταξη. Η έρευνα των Islam και Fay (2024) αναδεικνύει ότι οι δυσκολίες επανένταξης δεν εξαρτώνται μόνο από τις ατομικές εμπειρίες των επιζωσών, αλλά συνδέονται με διασταυρούμενες μορφές στιγματισμού, οικονομικής ανισότητας και θεσμικού αποκλεισμού.

2.2. Διαθεματικότητα και πολλαπλές μορφές διάκρισης

Η έννοια της διαθεματικότητας (*intersectionality*) διατυπώθηκε από την Kimberlé Crenshaw (1989) στο πλαίσιο της κριτικής της προς τη χωριστή αντιμετώπιση του ρατσισμού και του σεξισμού από τη θεωρία και το δίκαιο κατά των διακρίσεων. Αναπτύχθηκε περαιτέρω στο έργο της για τη βία κατά των γυναικών που βρίσκονται στη διασταύρωση πολλαπλών κοινωνικών θέσεων και σχέσεων εξουσίας (Crenshaw, 1991). Η διαθεματικότητα δεν αναφέρεται απλώς στη συνύπαρξη περισσότερων χαρακτηριστικών στο ίδιο πρόσωπο, αλλά στον τρόπο με τον οποίο το φύλο, η εθνοτική ή φυλετική καταγωγή, η κοινωνική τάξη, η αναπηρία, η ηλικία, ο σεξουαλικός προσανατολισμός, η ταυτότητα φύλου και άλλες κοινωνικές θέσεις αλληλεπιδρούν μέσα σε συγκεκριμένα θεσμικά και κοινωνικά περιβάλλοντα, διαμορφώνοντας ιδιαίτερες εμπειρίες ανισότητας.

Υπό αυτή την οπτική, η διαθεματική διάκριση διαφέρει από την απλή προσθετική κατανόηση της πολλαπλής διάκρισης. Η πολλαπλή διάκριση μπορεί να αφορά διαφορετικές μορφές άνισης μεταχείρισης που υφίσταται το ίδιο πρόσωπο για περισσότερους από έναν λόγους, είτε σε διαφορετικές περιστάσεις είτε σωρευτικά. Αντίθετα, η διαθεματική διάκριση προκύπτει από την αλληλεπίδραση των επιμέρους παραγόντων και παράγει μια ειδική μορφή μειονεκτήματος, η οποία δεν μπορεί να εξηγηθεί πλήρως με την αυτοτελή εξέταση καθενός από αυτούς. Συνεπώς, η διαθεματικότητα δεν αφορά μια ιεράρχηση της ευαλωτότητας, αλλά την κατανόηση του τρόπου με τον οποίο κοινωνικές κατηγορίες και σχέσεις εξουσίας συνδιαμορφώνουν τις δυνατότητες πρόσβασης σε δικαιώματα, πόρους και υπηρεσίες.

Η θεσμική ενσωμάτωση της διαθεματικότητας στην Ευρωπαϊκή Ένωση έχει υπάρξει σταδιακή και άνιση. Οι Lombardo και Verloo (2009) επισημαίνουν ότι η διεύρυνση της ευρωπαϊκής ατζέντας ισότητας δεν οδήγησε αυτομάτως σε μια πλήρως διαθεματική

προσέγγιση, καθώς οι διαφορετικοί άξονες ανισότητας εξακολούθησαν να αντιμετωπίζονται σε σημαντικό βαθμό μέσα από χωριστά θεσμικά πεδία και πολιτικές. Αντίστοιχα, η Fredman (2016) αναδεικνύει ότι η κατάτμηση του ευρωπαϊκού δικαίου κατά των διακρίσεων σε διαφορετικούς προστατευόμενους λόγους και πεδία εφαρμογής μπορεί να δυσχεραίνει την αναγνώριση σύνθετων περιπτώσεων, στις οποίες οι επιμέρους παράγοντες δεν λειτουργούν ανεξάρτητα.

Τα όρια αυτά αποτυπώθηκαν χαρακτηριστικά στην υπόθεση *Parris* του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η οποία αφορούσε τον συνδυασμό ηλικίας και σεξουαλικού προσανατολισμού. Το Δικαστήριο έκρινε ότι δεν δημιουργείται μια νέα κατηγορία διάκρισης από τον συνδυασμό δύο προστατευόμενων λόγων, όταν δεν διαπιστώνεται διάκριση βάσει καθενός από αυτούς χωριστά. Η απόφαση έχει αποτελέσει αντικείμενο κριτικής, επειδή μια τέτοια προσέγγιση ενδέχεται να μην αναγνωρίζει μειονεκτήματα τα οποία παράγονται ακριβώς από την αλληλεπίδραση των επιμέρους παραγόντων. Νεότερη νομική ανάλυση επισημαίνει, ωστόσο, ότι η συγκεκριμένη απόφαση δεν πρέπει να θεωρείται ως γενικός και οριστικός αποκλεισμός της διαθεματικής διάκρισης από το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ιδίως υπό το φως των μεταγενέστερων θεσμικών και νομοθετικών εξελίξεων (Howard, 2024).

Η σημασία της διαθεματικής προσέγγισης γίνεται ιδιαίτερα εμφανής στην περίπτωση των γυναικών Ρομά. Η Kóczé (2009) υπογραμμίζει ότι η θέση τους δεν μπορεί να γίνει επαρκώς κατανοητή μέσα από μια πολιτική που εξετάζει αποκλειστικά είτε την εθνοτική καταγωγή είτε το φύλο. Ο αντιτισιγανισμός, οι έμφυλες ανισότητες, η οικονομική επισφάλεια, η περιορισμένη πρόσβαση στην εκπαίδευση και στην απασχόληση και ο χωρικός αποκλεισμός μπορούν να αλληλεπιδρούν, διαμορφώνοντας ειδικές μορφές μειονεκτήματος. Όταν οι πολιτικές για την ένταξη των Ρομά παραβλέπουν τη διάσταση του φύλου ή, αντίστροφα, όταν οι πολιτικές ισότητας παραβλέπουν την εθνοτική και κοινωνικοοικονομική θέση, οι ανάγκες των γυναικών Ρομά κινδυνεύουν να παραμένουν ανεπαρκώς ορατές. Τα πρόσφατα δεδομένα του FRA επιβεβαιώνουν ότι οι γυναίκες Ρομά εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν ιδιαίτερα έντονες ανισότητες, μεταξύ άλλων ως προς την αμειβόμενη απασχόληση και την οικονομική ένταξη (FRA, 2025).

Αντίστοιχα, η εμπειρία των ΛΟΑΤΚΙ+ μεταναστών, προσφύγων και αιτούντων διεθνή προστασία δεν μπορεί να αποδοθεί αποκλειστικά στον σεξουαλικό προσανατολισμό ή στην ταυτότητα φύλου. Το μεταναστευτικό και νομικό καθεστώς, η εθνοτική ή φυλετική καταγωγή, η γλώσσα, η οικονομική κατάσταση και η πρόσβαση σε ασφαλή στέγαση και εργασία μπορούν να αλληλεπιδρούν με τις διακρίσεις λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας ή έκφρασης φύλου και χαρακτηριστικών φύλου. Η τρίτη πανευρωπαϊκή έρευνα του FRA για τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα υιοθετεί ρητά διαθεματική προσέγγιση και καταγράφει υψηλότερη έκθεση σε διακρίσεις μεταξύ των συμμετεχόντων που ανήκουν παράλληλα σε εθνοτικές, θρησκευτικές ή μεταναστευτικές μειονότητες. Ειδικότερα, το 54% των συμμετεχόντων που αυτοπροσδιορίστηκαν ως αιτούντες άσυλο ή πρόσφυγες ανέφερε ότι είχε

αντιμετωπίσει διάκριση (FRA, 2024). Το ποσοστό αφορά τους συμμετέχοντες της συγκεκριμένης διαδικτυακής έρευνας και δεν αποτελεί εκτίμηση για το σύνολο του σχετικού πληθυσμού.

Στο πεδίο της εμπορίας ανθρώπων, η διαθεματική οπτική συμβάλλει στην κατανόηση του τρόπου με τον οποίο το φύλο, η φτώχεια, το μεταναστευτικό καθεστώς, η επισφαλής εργασία, η ηλικία και η περιορισμένη πρόσβαση σε θεσμική προστασία μπορούν να συνδυάζονται και να αυξάνουν την έκθεση στην εκμετάλλευση. Παράλληλα, μετά την απομάκρυνση από την κατάσταση εμπορίας, ο στιγματισμός που συνδέεται με το φύλο, τη σεξουαλική εκμετάλλευση, την κοινωνική τάξη και τη μεταναστευτική θέση μπορεί να δυσχεραίνει την επανένταξη. Οι Islam και Fay (2024) χρησιμοποιούν τον όρο «διαθεματικό στίγμα» για να περιγράψουν τις αλληλεπικαλυπτόμενες μορφές απαξίωσης που μπορεί να αντιμετωπίζουν οι επιζώσες. Επειδή, ωστόσο, η έρευνά τους επικεντρώνεται σε διαφορετικό κοινωνικό και γεωγραφικό πλαίσιο, αξιοποιείται στην παρούσα μελέτη κυρίως ως θεωρητική συμβολή και όχι ως άμεση περιγραφή της ελληνικής πραγματικότητας.

Στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας, η διαθεματικότητα λειτουργεί ως θεωρητικό και ερμηνευτικό πλαίσιο για τη διερεύνηση των συνδυασμών παραγόντων ευαλωτότητας που εντοπίζουν τα συμμετέχοντα στελέχη. Η έρευνα δεν μετρά άμεσα τις βιωμένες εμπειρίες των πληθυσμιακών ομάδων ούτε αποδεικνύει στατιστικά αιτιώδεις διαθεματικές επιδράσεις. Εξετάζει τον τρόπο με τον οποίο οι συμμετέχοντες αποτιμούν την αλληλεπίδραση χαρακτηριστικών και κοινωνικών συνθηκών και το κατά πόσο θεωρούν ότι αυτή επηρεάζει την έκθεση σε διακρίσεις, τον κοινωνικό αποκλεισμό και την πρόσβαση σε κοινωνικά δικαιώματα και υπηρεσίες.

2.3. Κοινωνικά δικαιώματα και πρόσβαση σε υπηρεσίες

Η πρόσβαση σε κοινωνικά δικαιώματα και σε ποιοτικές υπηρεσίες υγείας, κοινωνικής προστασίας, στέγασης, εκπαίδευσης και απασχόλησης αποτελεί βασική προϋπόθεση κοινωνικής ένταξης. Η τυπική αναγνώριση ενός δικαιώματος, ωστόσο, δεν συνεπάγεται αυτομάτως και την ουσιαστική δυνατότητα άσκησής του. Η πραγματική πρόσβαση εξαρτάται από παράγοντες όπως η γεωγραφική και οικονομική διαθεσιμότητα των υπηρεσιών, η διοικητική απλότητα των διαδικασιών, η επαρκής ενημέρωση, η φυσική και ψηφιακή προσβασιμότητα, η γλωσσική και πολιτισμική καταλληλότητα και η απουσία διακριτικής μεταχείρισης. Ακόμη και σε συστήματα με ευρεία θεσμική κάλυψη μπορούν να παραμένουν σημαντικά κενά για συγκεκριμένες ομάδες του πληθυσμού (Palm et al., 2021). Η προσέγγιση αυτή συνδέεται με τον Ευρωπαϊκό Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων, ο οποίος αναγνωρίζει τόσο το δικαίωμα έγκαιρης πρόσβασης σε οικονομικά προσιτή και ποιοτική υγειονομική περίθαλψη όσο και το δικαίωμα πρόσβασης σε βασικές υπηρεσίες καλής ποιότητας.

Στην περίπτωση των Ρομά, η πρόσβαση σε κοινωνικά δικαιώματα και υπηρεσίες επηρεάζεται από τη σωρευτική λειτουργία κοινωνικοοικονομικών, χωρικών, θεσμικών

και διαπροσωπικών εμποδίων. Η φτώχεια, ο οικιστικός και εκπαιδευτικός διαχωρισμός, η απομακρυσμένη κατοικία, οι σύνθετες διοικητικές διαδικασίες, η περιορισμένη ενημέρωση και η εμπειρία ή ο φόβος διακριτικής μεταχείρισης μπορούν να περιορίσουν την αναζήτηση και τη χρήση υπηρεσιών. Τα δεδομένα της Έρευνας Ρομά του FRA για το 2024 καταγράφουν ότι οι διακρίσεις εξακολουθούν να επηρεάζουν την πρόσβαση σε κρίσιμα πεδία της καθημερινής ζωής, όπως η υγεία, η στέγαση, η εκπαίδευση, η απασχόληση, οι δημόσιες υπηρεσίες και η διοικητική εξυπηρέτηση. Τα στοιχεία αφορούν τους πληθυσμούς και τις χώρες που καλύφθηκαν από την έρευνα και δεν πρέπει να γενικεύονται αυτόματα σε κάθε κοινότητα ή τοπικό πλαίσιο.

Η αντιμετώπιση των συγκεκριμένων εμποδίων δεν περιορίζεται στην ενημέρωση των ίδιων των πολιτών, αλλά προϋποθέτει και την προσαρμογή των υπηρεσιών. Η Σύσταση του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την ισότητα, την ένταξη και τη συμμετοχή των Ρομά δίνει έμφαση στην ισότιμη πρόσβαση χωρίς διακρίσεις, στην αξιοποίηση διαμεσολαβητών, στην ανάπτυξη υπηρεσιών προσέγγισης, στην επιμόρφωση των επαγγελματιών και στην ενεργή συμμετοχή των Ρομά στον σχεδιασμό και στην αξιολόγηση των παρεμβάσεων. Η διαμεσολάβηση μπορεί να συμβάλει στη βελτίωση της επικοινωνίας και της εμπιστοσύνης, χωρίς να υποκαθιστά την ευθύνη των δημόσιων υπηρεσιών να εξασφαλίζουν καθολική, προσβάσιμη και μη διακριτική εξυπηρέτηση (Council of the European Union, 2021).

Αντίστοιχα, οι μετανάστες, οι πρόσφυγες και οι αιτούντες διεθνή προστασία ενδέχεται να αντιμετωπίζουν εμπόδια που συνδέονται με το νομικό ή διοικητικό τους καθεστώς, τη γλώσσα, την έλλειψη διερμηνείας και πολιτισμικής διαμεσολάβησης, την αβεβαιότητα ως προς τις διαδικασίες εγγραφής, την περιορισμένη γνώση των διαθέσιμων δικαιωμάτων και υπηρεσιών και την έλλειψη οικονομικών πόρων. Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας επισημαίνει ότι η πρόσβαση των προσφύγων και μεταναστών στις υπηρεσίες υγείας διαφοροποιείται σημαντικά μεταξύ και εντός των ευρωπαϊκών χωρών, ενώ η γλώσσα, το νομικό καθεστώς, η έλλειψη πληροφόρησης και οι περιορισμένοι πόροι συγκαταλέγονται στα συχνότερα εμπόδια (World Health Organization Regional Office for Europe, 2023). Παράλληλα, η βιβλιογραφία για τις μετανάστριες και τις γυναίκες πρόσφυγες αναδεικνύει ότι οι δυσκολίες πρόσβασης στις υπηρεσίες συνδέονται συχνά με ευρύτερες συνθήκες κοινωνικής απομόνωσης, επισφαλούς απασχόλησης, μη αναγνώρισης προσόντων, έμφυλων ανισοτήτων και περιορισμένων δικτύων υποστήριξης (Crawford et al., 2023).

Για τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα, η τυπική διαθεσιμότητα μιας υπηρεσίας δεν διασφαλίζει πάντοτε ότι το περιβάλλον παροχής της είναι ασφαλές, συμπεριληπτικό και απαλλαγμένο από στερεότυπα. Σύμφωνα με την τρίτη πανευρωπαϊκή διαδικτυακή έρευνα του Οργανισμού Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα (*EU LGBTIQ Survey III*), τα αποτελέσματα της οποίας παρουσιάστηκαν στην έκθεση *LGBTIQ equality at a crossroads: Progress and challenges* (FRA, 2024), το 14% των συμμετεχόντων ανέφερε ότι αντιμετώπισε

διάκριση κατά την πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας κατά το έτος πριν από την έρευνα. Σημαντικές διαφοροποιήσεις καταγράφηκαν μεταξύ των επιμέρους ομάδων, καθώς το αντίστοιχο ποσοστό ανήλθε σε 40% για τους τρανς άνδρες, 39% για τις τρανς γυναίκες και 31% για τα ίντερσεξ άτομα. Τα ποσοστά αυτά αφορούν τους συμμετέχοντες της συγκεκριμένης ανοικτής διαδικτυακής έρευνας και δεν αποτελούν αντιπροσωπευτικές εκτιμήσεις για το σύνολο του ΛΟΑΤΚΙ+ πληθυσμού.

Η αποφυγή αποκάλυψης του σεξουαλικού προσανατολισμού, της ταυτότητας ή της έκφρασης φύλου και των χαρακτηριστικών φύλου μπορεί να περιορίζει τη δυνατότητα των υπηρεσιών να ανταποκριθούν κατάλληλα στις ανάγκες των εξυπηρετούμενων, ενώ προηγούμενες αρνητικές εμπειρίες ή ο φόβος διακριτικής μεταχείρισης μπορούν να αποθαρρύνουν την αναζήτηση φροντίδας και υποστήριξης. Η μελέτη των Urek και Jurček (2025), η οποία βασίζεται σε έρευνες σε κοινωνικές υπηρεσίες της Σλοβενίας, αναδεικνύει επίσης ότι η αντίληψη πως «δεν υπάρχουν» ΛΟΑΤΚΙ+ εξυπηρετούμενοι μπορεί να συνδέεται με τη θεσμική τους αορατότητα, την ανεπαρκή καταγραφή των αναγκών τους και την έλλειψη εξειδίκευσης των επαγγελματιών. Η συγκεκριμένη μελέτη παρέχει ένα χρήσιμο αναλυτικό πλαίσιο, χωρίς τα ευρήματά της να μεταφέρονται αυτούσια στην ελληνική πραγματικότητα.

Για τα θύματα εμπορίας ανθρώπων, η πρόσβαση σε ασφαλή στέγαση, υγειονομική και ψυχολογική φροντίδα, υλική υποστήριξη, διερμηνεία, νομική συμβουλευτική και υπηρεσίες κοινωνικής επανένταξης αποτελεί βασικό στοιχείο της προστασίας τους. Το ενωσιακό πλαίσιο προβλέπει ότι η παροχή συνδρομής και υποστήριξης δεν πρέπει να εξαρτάται από την προθυμία του θύματος να συνεργαστεί με τις αρχές κατά την ποινική έρευνα ή δίωξη (European Parliament & Council of the European Union, 2011). Η αναθεώρηση της Οδηγίας 2011/36/ΕΕ μέσω της Οδηγίας (ΕΕ) 2024/1712 ενισχύει περαιτέρω την προσέγγιση με επίκεντρο το θύμα, τη διαθεματική αξιολόγηση των αναγκών, την έγκαιρη αναγνώριση και παραπομπή και τη μακροπρόθεσμη υποστήριξη. Στην πράξη, η αποτελεσματική πρόσβαση εξαρτάται από την ικανότητα των επαγγελματιών πρώτης γραμμής να αναγνωρίζουν ενδείξεις εκμετάλλευσης και να διασυνδέουν το άτομο με κατάλληλες και εξειδικευμένες υπηρεσίες, χωρίς να το εκθέτουν σε περαιτέρω κίνδυνο ή δευτερογενή θυματοποίηση (European Parliament & Council of the European Union, 2024).

Μια πρόσθετη διάσταση αφορά την ψηφιοποίηση των δημόσιων και κοινωνικών υπηρεσιών. Οι ψηφιακές εφαρμογές μπορούν να απλοποιήσουν τις διοικητικές διαδικασίες, να περιορίσουν την ανάγκη μετακινήσεων και να διευκολύνουν την πρόσβαση σε πληροφορίες, παροχές και υπηρεσίες. Παράλληλα, όμως, ενδέχεται να δημιουργήσουν νέα εμπόδια για άτομα που δεν διαθέτουν επαρκείς ψηφιακές δεξιότητες, κατάλληλο εξοπλισμό, σταθερή σύνδεση στο διαδίκτυο ή δυνατότητα χρήσης προσβάσιμων και κατανοητών ψηφιακών εφαρμογών. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, στην έκθεση Report on access to essential services in the EU (2023), επισημαίνει ότι η οικονομική αδυναμία, η περιορισμένη συνδεσιμότητα, η έλλειψη βασικών ψηφιακών

δεξιοτήτων και η ανεπαρκής προσβασιμότητα των ψηφιακών διεπαφών μπορούν να περιορίσουν την πρόσβαση στις ψηφιακές επικοινωνίες και, κατ' επέκταση, σε υπηρεσίες που παρέχονται ολοένα περισσότερο με ψηφιακά μέσα. Ιδιαίτερα εκτεθειμένοι στα εμπόδια αυτά είναι οι πολίτες με χαμηλό εισόδημα ή χαμηλό ψηφιακό γραμματισμό, ορισμένοι ηλικιωμένοι και τα άτομα με αναπηρία. Αντίστοιχα, η ψηφιοποίηση των χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, όταν συνοδεύεται από περιορισμό της φυσικής εξυπηρέτησης, μπορεί να αυξήσει τον κίνδυνο αποκλεισμού για όσους δυσκολεύονται να χρησιμοποιήσουν τις νέες εφαρμογές. Για την αντιμετώπιση των εμποδίων αυτών, η έκθεση καταγράφει μέτρα όπως η ανάπτυξη προσβάσιμων ψηφιακών εργαλείων, η παροχή συμβουλευτικής και ενημερωτικής υποστήριξης στους χρήστες και η ενίσχυση των βασικών ψηφιακών δεξιοτήτων (European Commission, 2023).

Υπό αυτό το πρίσμα, η πρόσβαση δεν αντιμετωπίζεται στην παρούσα έρευνα ως μια απλή διοικητική πράξη ή ως η τυπική ύπαρξη μιας υπηρεσίας. Εξετάζεται ως μια σύνθετη διαδικασία, η οποία επηρεάζεται από την ενημέρωση, τη γεωγραφική εγγύτητα, την οικονομική δυνατότητα, τις διοικητικές προϋποθέσεις, την εμπιστοσύνη στους θεσμούς, την επικοινωνία με τους επαγγελματίες και την προσαρμογή των υπηρεσιών στις διαφορετικές ανάγκες. Τα στελέχη των Κέντρων Κοινότητας και τα στελέχη των κοινωνικών υπηρεσιών και φορέων, κατέχουν κρίσιμη θέση σε αυτή τη διαδικασία, καθώς λειτουργούν ως σημεία υποδοχής, ενημέρωσης, υποστήριξης και διασύνδεσης με το ευρύτερο σύστημα κοινωνικής προστασίας. Η παρούσα έρευνα αποτυπώνει τις επαγγελματικές τους εκτιμήσεις σχετικά με τα εμπόδια αυτά, χωρίς να υποκαθιστά την άμεση διερεύνηση των εμπειριών των ίδιων των ομάδων αναφοράς.

2.4. Κοινωνική ένταξη ως στόχος πολιτικής και πολυεπίπεδη διακυβέρνηση

Η κοινωνική ένταξη αποτελεί κεντρικό στόχο της ευρωπαϊκής κοινωνικής πολιτικής και συνδέεται με τη διασφάλιση της ουσιαστικής συμμετοχής των πολιτών στην οικονομική, κοινωνική και πολιτική ζωή. Αν και η καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού είχε ήδη ενταχθεί στη στρατηγική «Ευρώπη 2020», το σύγχρονο ευρωπαϊκό πλαίσιο διαμορφώνεται κυρίως από τον Ευρωπαϊκό Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων και το Σχέδιο Δράσης για την εφαρμογή του. Στο πλαίσιο αυτό, η ένταξη δεν περιορίζεται στην πρόσβαση στην απασχόληση, αλλά περιλαμβάνει την ισότητα ευκαιριών, την κοινωνική προστασία, την πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες και τη δυνατότητα πλήρους συμμετοχής στην κοινωνία (European Commission, 2021a).

Η έννοια της «ενεργητικής ένταξης» (active inclusion) αποτυπώνει αυτή την πολυδιάστατη προσέγγιση. Σύμφωνα με τη σχετική Σύσταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, η ενεργητική ένταξη στηρίζεται σε τρεις αλληλένδετους άξονες: στην επαρκή εισοδηματική στήριξη, στις συμπεριληπτικές αγορές εργασίας και στην πρόσβαση σε ποιοτικές υπηρεσίες (European Commission, 2008). Επομένως, η

κοινωνική ένταξη δεν πρέπει να ταυτίζεται αποκλειστικά με την απασχολησιμότητα ή με την ατομική προσαρμογή του πολίτη στις απαιτήσεις της αγοράς εργασίας. Προϋποθέτει παράλληλα την αντιμετώπιση των θεσμικών, κοινωνικών και χωρικών παραγόντων που περιορίζουν την πρόσβαση σε δικαιώματα, πόρους και υπηρεσίες.

Η πολυπλοκότητα των κοινωνικών αναγκών καθιστά αναγκαία την ανάπτυξη ολοκληρωμένων και προσωποκεντρικών υπηρεσιών. Άτομα που αντιμετωπίζουν ταυτόχρονα ανεργία, στεγαστική επισφάλεια, προβλήματα υγείας, έμφυλη βία, διοικητικές δυσκολίες ή διακρίσεις ενδέχεται να χρειάζονται υποστήριξη από περισσότερα συστήματα και φορείς. Η αποσπασματική οργάνωση των υπηρεσιών μπορεί να δημιουργεί κενά, επαναλαμβανόμενες διαδικασίες και πρόσθετο διοικητικό βάρος για τους πολίτες. Αντίθετα, η διασύνδεση υπηρεσιών απασχόλησης, κοινωνικής προστασίας, υγείας, εκπαίδευσης και στέγασης μπορεί να ενισχύσει τη συνέχεια και την καταλληλότητα της υποστήριξης (OECD, 2023).

Η ανάγκη συνδυασμού καθολικών και στοχευμένων πολιτικών αποτυπώνεται ιδιαίτερα στο ευρωπαϊκό πλαίσιο για την ισότητα, την ένταξη και τη συμμετοχή των Ρομά. Το Στρατηγικό Πλαίσιο της ΕΕ 2020–2030 διευρύνει την προηγούμενη προσέγγιση, προσθέτοντας στους τομείς της εκπαίδευσης, της απασχόλησης, της υγείας και της στέγασης τρεις οριζόντιους στόχους: την ουσιαστική ισότητα, την κοινωνικοοικονομική ένταξη και την ενεργό συμμετοχή. Παράλληλα, προκρίνει τον συνδυασμό οριζόντιων πολιτικών για τον γενικό πληθυσμό με στοχευμένα μέτρα που ανταποκρίνονται στα συγκεκριμένα εμπόδια τα οποία αντιμετωπίζουν οι κοινότητες Ρομά (European Commission, 2020· Council of the European Union, 2021).

Ο τρόπος με τον οποίο προσδιορίζεται ένα κοινωνικό πρόβλημα επηρεάζει άμεσα και το περιεχόμενο των πολιτικών που σχεδιάζονται για την αντιμετώπισή του. Η Kostka (2015) επισημαίνει ότι οι πολιτικές ένταξης των Ρομά μπορεί να παραμένουν αναποτελεσματικές όταν αντιμετωπίζουν τον αποκλεισμό κυρίως ως αποτέλεσμα ατομικών συμπεριφορών ή πολιτισμικών χαρακτηριστικών, παραβλέποντας τον θεσμικό ρατσισμό, τον χωρικό διαχωρισμό, τη φτώχεια και τις άνισες σχέσεις εξουσίας. Η ένταξη, επομένως, δεν προϋποθέτει την προσαρμογή των ομάδων σε ένα αμετάβλητο θεσμικό περιβάλλον, αλλά και την προσαρμογή των ίδιων των πολιτικών και υπηρεσιών στις διαφορετικές ανάγκες του πληθυσμού.

Κρίσιμη διάσταση της κοινωνικής ένταξης αποτελεί η ουσιαστική συμμετοχή των ίδιων των ομάδων που επηρεάζονται από τις πολιτικές. Οι πολίτες και οι κοινότητες δεν πρέπει να αντιμετωπίζονται αποκλειστικά ως αποδέκτες υπηρεσιών, αλλά ως φορείς γνώσης σχετικά με τα εμπόδια, τις ανάγκες και τις επιπτώσεις των εφαρμοζόμενων παρεμβάσεων. Η συμμετοχή τους στον σχεδιασμό, στην εφαρμογή και στην αξιολόγηση μπορεί να συμβάλει στην καλύτερη προσαρμογή των πολιτικών στις τοπικές συνθήκες, στη βελτίωση της εμπιστοσύνης προς τους θεσμούς και στον περιορισμό παρεμβάσεων που σχεδιάζονται μονομερώς «από πάνω προς τα κάτω». Η συμμετοχή πρέπει, ωστόσο, να είναι ουσιαστική και να συνοδεύεται από δυνατότητα

πραγματικής επιρροής στη λήψη αποφάσεων και όχι να περιορίζεται σε τυπικές διαδικασίες διαβούλευσης (European Commission, 2020· Council of the European Union, 2021).

Η εφαρμογή ολοκληρωμένων πολιτικών κοινωνικής ένταξης προϋποθέτει πολυεπίπεδη διακυβέρνηση, δηλαδή συντονισμό μεταξύ του ευρωπαϊκού, του εθνικού, του περιφερειακού και του τοπικού επιπέδου, αλλά και οριζόντια συνεργασία μεταξύ δημόσιων υπηρεσιών, κοινωνικών εταίρων και οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών. Η αρχή της εταιρικής σχέσης και της πολυεπίπεδης διακυβέρνησης κατοχυρώνεται και στο άρθρο 8 του Κανονισμού (ΕΕ) 2021/1060 για τα Ταμεία της περιόδου 2021–2027 (European Parliament & Council of the European Union, 2021). Η θεσμική πρόβλεψη της συνεργασίας δεν διασφαλίζει, ωστόσο, από μόνη της την αποτελεσματική εφαρμογή της. Οι Dąbrowski, Bachtler και Bafoil (2014) αναδεικνύουν ότι η λειτουργία των εταιρικών σχέσεων επηρεάζεται από τη διοικητική ικανότητα των φορέων, την κατανομή αρμοδιοτήτων και πόρων, τις υφιστάμενες σχέσεις εξουσίας και την πραγματική δυνατότητα των επιμέρους εταίρων να συμμετέχουν στη λήψη αποφάσεων.

Σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο, η αποτελεσματικότητα των πολιτικών εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την ικανότητα των υπηρεσιών να συνεργάζονται, να ανταλλάσσουν πληροφορίες και να παραπέμπουν έγκαιρα τους πολίτες στους κατάλληλους φορείς. Τα Κέντρα Κοινότητας κατέχουν κομβική θέση σε αυτή τη διαδικασία, καθώς λειτουργούν ως σημεία πρώτης υποδοχής, ενημέρωσης, υποστήριξης και διασύνδεσης με το ευρύτερο δίκτυο κοινωνικής προστασίας. Η λειτουργία τους δεν υποκαθιστά τις εξειδικευμένες υπηρεσίες, αλλά μπορεί να συμβάλει στον συντονισμό τους και στη διευκόλυνση της πρόσβασης των πολιτών, ιδίως όταν οι ανάγκες είναι πολλαπλές και αλληλένδετες. Η διεθνής εμπειρία δείχνει ότι η αποτελεσματική ολοκλήρωση των τοπικών υπηρεσιών απαιτεί σαφή κατανομή αρμοδιοτήτων, σταθερούς μηχανισμούς συνεργασίας, επαρκείς ανθρώπινους πόρους και κοινές διαδικασίες παραπομπής και παρακολούθησης (OECD, 2023).

Η ανάγκη θεσμικού συντονισμού είναι ιδιαίτερα εμφανής στην αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων. Η αναγνώριση, προστασία και υποστήριξη των θυμάτων απαιτεί τη συνεργασία των αστυνομικών και δικαστικών αρχών με τις υπηρεσίες υγείας, κοινωνικής προστασίας, εργασίας, μετανάστευσης, τοπικής αυτοδιοίκησης και τις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών. Η αναθεωρημένη ευρωπαϊκή νομοθεσία προβλέπει τη λειτουργία εθνικών μηχανισμών παραπομπής, οι οποίοι αποσκοπούν στην έγκαιρη αναγνώριση των θυμάτων, στην παροχή υποστήριξης και στην παραπομπή τους στους αρμόδιους φορείς. Παράλληλα, προβλέπεται συνεργασία των εθνικών συντονιστών με τις αρμόδιες εθνικές, περιφερειακές και τοπικές αρχές και με τους φορείς της κοινωνίας των πολιτών (European Commission, 2021b· European Parliament & Council of the European Union, 2024).

Τέλος, η ενσωμάτωση της διαθεματικότητας στη χάραξη πολιτικής προϋποθέτει κάτι περισσότερο από την παράλληλη αναφορά διαφορετικών πληθυσμιακών ομάδων ή λόγων διάκρισης. Απαιτεί την εξέταση του τρόπου με τον οποίο διαφορετικές κοινωνικές θέσεις και σχέσεις εξουσίας αλληλεπιδρούν, καθώς και την αξιολόγηση των διαφορετικών επιπτώσεων που μπορεί να έχει η ίδια πολιτική στις επιμέρους ομάδες. Οι Debusscher και Maes (2025) επισημαίνουν ότι, παρότι η διαθεματικότητα έχει αποκτήσει σημαντική θέση στην ατζέντα της ευρωπαϊκής «Ένωσης Ισότητας», η εφαρμογή της παραμένει συχνά επιφανειακή, όταν δεν συνοδεύεται από ουσιαστική ανάλυση των δομικών ανισοτήτων, συμμετοχή των ενδιαφερόμενων ομάδων και μηχανισμούς λογοδοσίας.

Υπό αυτό το πρίσμα, η παρούσα έρευνα εξετάζει τον τρόπο με τον οποίο οι αρχές και οι κατευθύνσεις της κοινωνικής ένταξης αποτυπώνονται στο πεδίο της τοπικής εφαρμογής. Μέσα από τις επαγγελματικές παρατηρήσεις και εκτιμήσεις των συμμετεχόντων στελεχών διερευνώνται τα εμπόδια που εντοπίζονται κατά την πρόσβαση των ομάδων αναφοράς σε κοινωνικά δικαιώματα και υπηρεσίες, οι ανάγκες συντονισμού και διασύνδεσης των φορέων και τα πεδία στα οποία κρίνεται αναγκαία η προσαρμογή ή ενίσχυση των παρεμβάσεων. Τα ευρήματα αποτυπώνουν την επαγγελματική οπτική των συμμετεχόντων και δεν συνιστούν άμεση αξιολόγηση των βιωμένων εμπειριών των ίδιων των πληθυσμιακών ομάδων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΕ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

Το παρόν κεφάλαιο παρουσιάζει το βασικό ευρωπαϊκό και εθνικό θεσμικό πλαίσιο που συνδέεται με την ισότητα, την κοινωνική ένταξη, την καταπολέμηση των διακρίσεων και την πρόσβαση σε κοινωνικά δικαιώματα και υπηρεσίες. Η ανάλυση επικεντρώνεται στα νομοθετικά και στρατηγικά κείμενα που σχετίζονται άμεσα με τις πληθυσμιακές ομάδες αναφοράς της έρευνας: τις γυναίκες που υφίστανται έμφυλη ή ενδοοικογενειακή βία, τις γυναίκες από κοινότητες Ρομά και μεταναστευτικούς πληθυσμούς, τα θύματα εμπορίας ανθρώπων και τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα. Η παρουσίαση εστιάζει στα θεσμικά εργαλεία που παρέχουν το αναγκαίο πλαίσιο για την ερμηνεία των ζητημάτων που διερευνώνται στην παρούσα έρευνα, όπως η ισότιμη πρόσβαση στις υπηρεσίες, η προστασία των θυμάτων, η αναγνώριση πολλαπλών και διασταυρούμενων μορφών διάκρισης, η συνεργασία μεταξύ φορέων και η προσαρμογή των πολιτικών στις ανάγκες διαφορετικών πληθυσμιακών ομάδων.

3.1 Το Θεσμικό Πλαίσιο σε Ευρωπαϊκό Επίπεδο

3.1.1 Ο Ευρωπαϊκός Πυλώνας Κοινωνικών Δικαιωμάτων και το Σχέδιο Δράσης για την εφαρμογή του

Ο Ευρωπαϊκός Πυλώνας Κοινωνικών Δικαιωμάτων διακηρύχθηκε από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και την Ευρωπαϊκή Επιτροπή το 2017 και αποτελεί το βασικό πλαίσιο αναφοράς της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη διαμόρφωση δικαιων και εύρυθμων αγορών εργασίας και ισχυρών συστημάτων κοινωνικής προστασίας. Περιλαμβάνει είκοσι αρχές και δικαιώματα, τα οποία οργανώνονται σε τρεις ευρύτερους άξονες: τις ίσες ευκαιρίες και την πρόσβαση στην αγορά εργασίας, τις δίκαιες συνθήκες εργασίας και την κοινωνική προστασία και ένταξη (European Parliament, Council of the European Union, & European Commission, 2017).

Οι αρχές του Πυλώνα καλύπτουν πεδία που συνδέονται άμεσα με το αντικείμενο της παρούσας έρευνας, όπως η ισότητα των φύλων, η ίση μεταχείριση ανεξαρτήτως φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκείας ή πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή σεξουαλικού προσανατολισμού, η ενεργός υποστήριξη της απασχόλησης, η κοινωνική προστασία, το ελάχιστο εισόδημα, η υγειονομική περίθαλψη, η στέγαση και η πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες. Υπό αυτή την έννοια, ο Πυλώνας αντιμετωπίζει την κοινωνική ένταξη ως πολυδιάστατη διαδικασία, η οποία δεν περιορίζεται στην εργασιακή συμμετοχή, αλλά προϋποθέτει την πραγματική δυνατότητα άσκησης κοινωνικών δικαιωμάτων και πρόσβασης σε επαρκείς και ποιοτικές υπηρεσίες.

Το 2021 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υιοθέτησε το *Σχέδιο Δράσης για τον Ευρωπαϊκό Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων*, με στόχο τη μετάβαση από τις γενικές αρχές σε συγκεκριμένες ευρωπαϊκές και εθνικές δράσεις. Το Σχέδιο Δράσης δεν αποτελεί

αυτοτελή δεσμευτική νομοθετική πράξη, αλλά στρατηγικό οδικό χάρτη, ο οποίος συνδέει την εφαρμογή των αρχών του Πυλώνα με νομοθετικές πρωτοβουλίες, εθνικές μεταρρυθμίσεις, δημόσιες επενδύσεις και χρηματοδοτικά εργαλεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (European Commission, 2021).

Το Σχέδιο Δράσης καθορίζει τρεις πρωταρχικούς στόχους για το 2030:

- ✓ τουλάχιστον το 78% του πληθυσμού ηλικίας 20–64 ετών να βρίσκεται σε απασχόληση,
- ✓ τουλάχιστον το 60% των ενηλίκων να συμμετέχει κάθε χρόνο σε δραστηριότητες εκπαίδευσης ή κατάρτισης,
- ✓ ο αριθμός των ατόμων που βρίσκονται σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού να μειωθεί κατά τουλάχιστον 15 εκατομμύρια σε σχέση με το 2019, από τα οποία τουλάχιστον 5 εκατομμύρια να είναι παιδιά (European Commission, 2021).

Οι στόχοι αυτοί συνοδεύονται από επιμέρους κατευθύνσεις για τη μείωση των ανισοτήτων στην απασχόληση, την ενίσχυση των δεξιοτήτων, την καταπολέμηση της παιδικής φτώχειας, τη βελτίωση της κοινωνικής προστασίας και τη διευκόλυνση της πρόσβασης σε υπηρεσίες. Ιδιαίτερη σημασία αποδίδεται στις ομάδες που αντιμετωπίζουν αυξημένα εμπόδια συμμετοχής, όπως οι γυναίκες, τα άτομα με αναπηρία, οι νέοι, οι μετανάστες, οι εθνοτικές μειονότητες και τα άτομα που βρίσκονται σε συνθήκες φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού.

Η εφαρμογή του Πυλώνα αποτελεί κοινή ευθύνη των θεσμικών οργάνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, των κρατών μελών, των περιφερειακών και τοπικών αρχών, των κοινωνικών εταίρων και της κοινωνίας των πολιτών. Οι εθνικές, περιφερειακές και τοπικές αρχές καλούνται, στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων τους, να μεταφράζουν τις ευρωπαϊκές αρχές σε συγκεκριμένες υπηρεσίες, προγράμματα και παρεμβάσεις, λαμβάνοντας υπόψη τις κοινωνικές και χωρικές ιδιαιτερότητες κάθε περιοχής (European Commission, 2021).

Κεντρικό χρηματοδοτικό εργαλείο για την εφαρμογή των σχετικών πολιτικών κατά την προγραμματική περίοδο 2021–2027 αποτελεί το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο+ (ΕΚΤ+). Ο Κανονισμός (ΕΕ) 2021/1057 προβλέπει ότι τα κράτη μέλη πρέπει να διαθέτουν τουλάχιστον το 25% των πόρων του ΕΚΤ+ υπό επιμερισμένη διαχείριση στους ειδικούς στόχους που αφορούν την κοινωνική ένταξη. Η συγκεκριμένη πρόβλεψη δεν αφορά αποκλειστικά την εισοδηματική φτώχεια, αλλά ένα ευρύτερο σύνολο παρεμβάσεων για την ενεργητική ένταξη, την κοινωνικοοικονομική ενσωμάτωση περιθωριοποιημένων κοινοτήτων, την ίση πρόσβαση σε υπηρεσίες και την αντιμετώπιση της υλικής στέρησης (European Parliament & Council of the European Union, 2021).

3.1.2 Η Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Ισότητα των Φύλων (2026–2030)

Η Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Ισότητα των Φύλων 2026–2030 αποτελεί το βασικό στρατηγικό πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την προώθηση της ισότητας μεταξύ γυναικών και ανδρών κατά την τρέχουσα περίοδο. Υιοθετήθηκε τον Μάρτιο του 2026 και διαδέχεται τη Στρατηγική 2020–2025, αξιοποιώντας τις θεσμικές και νομοθετικές εξελίξεις της προηγούμενης περιόδου και διευρύνοντας το πεδίο των ευρωπαϊκών παρεμβάσεων σε ζητήματα υγείας, οικονομικής ανεξαρτησίας, φροντίδας, πολιτικής συμμετοχής, ψηφιακής ασφάλειας και θεσμικής εφαρμογής της ισότητας (European Commission, 2026).

Η νέα Στρατηγική συνδέεται άμεσα με τον *Χάρτη Πορείας για τα Δικαιώματα των Γυναικών* του 2025, ο οποίος διατυπώνει ένα μακροπρόθεσμο πλαίσιο αρχών για την οικοδόμηση μιας κοινωνίας ουσιαστικής ισότητας. Η Στρατηγική μεταφράζει τις αρχές αυτές σε συγκεκριμένες κατευθύνσεις και δράσεις για την περίοδο 2026–2030, καλύπτοντας οκτώ βασικά πεδία:

1. την ελευθερία από την έμφυλη βία,
2. την επίτευξη των υψηλότερων δυνατών προτύπων υγείας,
3. την ίση αμοιβή και την οικονομική ενδυνάμωση,
4. την ισορροπία επαγγελματικής και ιδιωτικής ζωής και τη φροντίδα,
5. τις ίσες ευκαιρίες απασχόλησης και τις κατάλληλες συνθήκες εργασίας,
6. την ποιοτική και συμπεριληπτική εκπαίδευση,
7. την πολιτική συμμετοχή και την ισόρροπη εκπροσώπηση,
8. την ενίσχυση των θεσμικών μηχανισμών που διασφαλίζουν την εφαρμογή των δικαιωμάτων των γυναικών (European Commission, 2025a· 2026).

Κεντρική μεθοδολογική αρχή της Στρατηγικής είναι ο συνδυασμός της ενσωμάτωσης της διάστασης του φύλου σε όλους τους τομείς πολιτικής (*gender mainstreaming*) με στοχευμένες δράσεις για την αντιμετώπιση συγκεκριμένων μορφών ανισότητας. Η ισότητα των φύλων δεν αντιμετωπίζεται, επομένως, ως ένα αυτοτελές ή απομονωμένο πεδίο πολιτικής, αλλά ως οριζόντια διάσταση που πρέπει να λαμβάνεται υπόψη στον σχεδιασμό, στη χρηματοδότηση, στην εφαρμογή και στην αξιολόγηση των ευρωπαϊκών και εθνικών παρεμβάσεων.

Η Στρατηγική υιοθετεί παράλληλα διαθεματική προσέγγιση, αναγνωρίζοντας ότι οι γυναίκες δεν αποτελούν μια ομοιογενή κατηγορία και ότι οι έμφυλες ανισότητες μπορούν να αλληλεπιδρούν με την εθνοτική ή φυλετική καταγωγή, το μεταναστευτικό καθεστώς, την αναπηρία, την ηλικία, τη θρησκεία, τον σεξουαλικό προσανατολισμό, την ταυτότητα φύλου και την κοινωνικοοικονομική θέση. Η οπτική αυτή είναι ιδιαίτερα σημαντική για την παρούσα έρευνα, καθώς επιτρέπει την εξέταση των ειδικών εμποδίων που μπορεί να αντιμετωπίζουν, μεταξύ άλλων, οι γυναίκες Ρομά, οι μετανάστριες και οι γυναίκες πρόσφυγες, οι γυναίκες με αναπηρία και τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα (European Commission, 2026).

Στο πεδίο της έμφυλης βίας, η Στρατηγική δίνει έμφαση στην εφαρμογή του υφιστάμενου ευρωπαϊκού νομοθετικού πλαισίου, στην πρόληψη της βίας και στην ενίσχυση της προστασίας και υποστήριξης των θυμάτων. Ιδιαίτερη προτεραιότητα αποδίδεται στην αντιμετώπιση των μορφών βίας που εκδηλώνονται ή διευκολύνονται μέσω της τεχνολογίας, όπως η διαδικτυακή παρενόχληση, η κυβερνοπαρακολούθηση, η μη συναινετική διακίνηση προσωπικού υλικού και άλλες μορφές έμφυλης κυβερνοβίας. Η Στρατηγική συνδέει την αποτελεσματική αντιμετώπιση των φαινομένων αυτών με την εφαρμογή της Οδηγίας (ΕΕ) 2024/1385 για την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της εξ οικείων βίας, η οποία εξετάζεται αναλυτικότερα στην επόμενη ενότητα.

Ιδιαίτερη σημασία αποδίδεται επίσης στην υγεία των γυναικών και στην ανάγκη οι πολιτικές υγείας, η ιατρική έρευνα, η διάγνωση και η θεραπεία να λαμβάνουν συστηματικά υπόψη τις διαφοροποιήσεις που συνδέονται με το φύλο. Η Στρατηγική επιδιώκει την αντιμετώπιση των κενών στην πρόληψη, στην έρευνα και στην πρόσβαση σε κατάλληλες υπηρεσίες υγείας, αναγνωρίζοντας παράλληλα τη σύνδεση μεταξύ της σωματικής και ψυχικής υγείας, της έμφυλης βίας, των συνθηκών εργασίας, των ευθυνών φροντίδας και της οικονομικής συμμετοχής των γυναικών (European Commission, 2026).

Στο πεδίο της εργασίας και της οικονομικής ανεξαρτησίας, η Στρατηγική επικεντρώνεται στη μείωση των έμφυλων διαφορών στην απασχόληση, στις αμοιβές και στις συντάξεις, στην αντιμετώπιση της επαγγελματικής και τομεακής διάκρισης και στην αναγνώριση της αξίας της εργασίας που πραγματοποιείται σε επαγγέλματα και κλάδους στους οποίους υπερεκπροσωπούνται οι γυναίκες. Ιδιαίτερη βαρύτητα αποδίδεται στην εφαρμογή της Οδηγίας (ΕΕ) 2023/970 για τη μισθολογική διαφάνεια, καθώς και στην ανάπτυξη αντικειμενικών και ουδέτερων ως προς το φύλο μεθόδων αξιολόγησης και ταξινόμησης της εργασίας (European Parliament & Council of the European Union, 2023).

Παράλληλα, η οικονομική ισότητα συνδέεται με την ανακατανομή των ευθυνών φροντίδας και τη δυνατότητα συνδυασμού της επαγγελματικής με την ιδιωτική και οικογενειακή ζωή. Η Στρατηγική υπογραμμίζει την ανάγκη πρόσβασης σε οικονομικά προσιτές και ποιοτικές υπηρεσίες προσχολικής αγωγής, παιδικής και μακροχρόνιας φροντίδας, καθώς και την ενθάρρυνση της περισσότερο ισόρροπης ανάληψης των ευθυνών φροντίδας από γυναίκες και άνδρες. Οι παρεμβάσεις αυτές δεν αντιμετωπίζονται μόνο ως μέτρα οικογενειακής πολιτικής, αλλά ως βασικές προϋποθέσεις για την οικονομική ανεξαρτησία και την ισότιμη συμμετοχή των γυναικών στην αγορά εργασίας.

Η Στρατηγική επεκτείνεται ακόμη στην εκπαίδευση, στην πολιτική συμμετοχή και στη λήψη αποφάσεων. Προβλέπει την αντιμετώπιση των έμφυλων στερεοτύπων που επηρεάζουν τις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές επιλογές, την ενίσχυση της συμμετοχής των γυναικών σε τομείς στους οποίους υποεκπροσωπούνται και τη

διασφάλιση της ισότητας και ασφαλούς συμμετοχής τους στην πολιτική και δημόσια ζωή. Ιδιαίτερη προσοχή αποδίδεται στις επιθέσεις, στη διαδικτυακή παρενόχληση και στην παραπληροφόρηση που μπορεί να στοχεύουν γυναίκες οι οποίες δραστηριοποιούνται στον δημόσιο χώρο.

Για την αποτελεσματική εφαρμογή των παραπάνω κατευθύνσεων, η Στρατηγική προβλέπει την ενίσχυση των μηχανισμών παρακολούθησης, της συλλογής δεδομένων κατά φύλο, της διαθεματικής ανάλυσης, της συνεκτίμησης της διάστασης του φύλου στη χρηματοδότηση και της συνεργασίας με τα κράτη μέλη, τις περιφερειακές και τοπικές αρχές, τους κοινωνικούς εταίρους και τις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών. Παράλληλα, ενθαρρύνεται η ενεργός συμμετοχή των ανδρών και των αγοριών στην αμφισβήτηση στερεοτύπων και στην προώθηση περισσότερο ισότιμων σχέσεων και πρακτικών (European Commission, 2026).

3.1.3. Η Οδηγία (ΕΕ) 2024/1385 για την Καταπολέμηση της Βίας κατά των Γυναικών και της εξ Οικείων Βίας

Η Οδηγία (ΕΕ) 2024/1385 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, η οποία εκδόθηκε στις 14 Μαΐου 2024, διαμορφώνει για πρώτη φορά ένα ειδικό και ολοκληρωμένο νομοθετικό πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της εξ οικείων βίας. Η Οδηγία συμπληρώνει το υφιστάμενο ενωσιακό δίκαιο για τα δικαιώματα των θυμάτων και συνδέεται με τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τη Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης, στην οποία η Ευρωπαϊκή Ένωση κατέστη συμβαλλόμενο μέρος την 1η Οκτωβρίου 2023, εντός των ορίων των αρμοδιοτήτων της (Council of the European Union, 2023a· 2023b· European Parliament & Council of the European Union, 2024a).

Σκοπός της Οδηγίας είναι η διαμόρφωση ενός ελάχιστου κοινού επιπέδου προστασίας σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση. Το πλαίσιο που θεσπίζει περιλαμβάνει την ποινικοποίηση συγκεκριμένων μορφών βίας, τη διευκόλυνση της πρόσβασης των θυμάτων στη δικαιοσύνη, την ενίσχυση της προστασίας και της υποστήριξής τους, την πρόληψη της βίας και τη βελτίωση του συντονισμού μεταξύ των αρμόδιων αρχών και υπηρεσιών (European Parliament & Council of the European Union, 2024a).

Ως προς το ποινικό σκέλος, η Οδηγία προβλέπει την εναρμόνιση των εθνικών νομοθεσιών για συγκεκριμένες μορφές βίας, οι οποίες περιλαμβάνουν:

1. τον ακρωτηριασμό των γυναικείων γεννητικών οργάνων,
2. τον καταναγκαστικό γάμο,
3. τη μη συναινετική κοινοχρησία υλικού προσωπικής φύσης ή παραποιημένου υλικού, συμπεριλαμβανομένων ορισμένων ψηφιακά παραποιημένων εικόνων,
4. την παρενόχλητική κυβερνοπαρακολούθηση,
5. την κυβερνοπαρενόχληση και την αποστολή άσεμνου υλικού χωρίς συναίνεση,
6. την κυβερνοϋποκίνηση βίας ή μίσους λόγω φύλου.

Η Οδηγία δεν εναρμονίζει σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης τον ποινικό ορισμό του βιασμού. Υποχρεώνει, ωστόσο, τα κράτη μέλη να θεσπίσουν ειδικά μέτρα πρόληψης, τα οποία προωθούν τον κεντρικό ρόλο της συναίνεσης στις σεξουαλικές σχέσεις και επιδιώκουν την αντιμετώπιση επιβλαβών έμφυλων στερεοτύπων και αντιλήψεων που συνδέονται με τη σεξουαλική βία (European Parliament & Council of the European Union, 2024a).

Ιδιαίτερη έμφαση αποδίδεται στη διευκόλυνση της καταγγελίας και στην έγκαιρη προστασία των θυμάτων. Τα κράτη μέλη οφείλουν να εξασφαλίζουν προσβάσιμους και ασφαλείς διαύλους καταγγελίας, συμπεριλαμβανομένης, όπου είναι κατάλληλο, της δυνατότητας ηλεκτρονικής υποβολής. Παράλληλα, οι κανόνες περί εμπιστευτικότητας δεν πρέπει να εμποδίζουν τους επαγγελματίες υγείας να ενημερώνουν τις αρμόδιες αρχές όταν υπάρχουν εύλογοι λόγοι να θεωρείται ότι υφίσταται άμεσος κίνδυνος σοβαρής σωματικής βλάβης. Η πρόβλεψη αυτή δεν συνιστά γενική κατάργηση του επαγγελματικού απορρήτου, αλλά αφορά ειδικές περιπτώσεις άμεσου και σοβαρού κινδύνου.

Οι αρμόδιες αρχές οφείλουν επίσης να πραγματοποιούν χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση ατομική αξιολόγηση των αναγκών προστασίας και υποστήριξης κάθε θύματος. Κατά την αξιολόγηση λαμβάνονται υπόψη η φύση και η σοβαρότητα της βίας, η σχέση με τον δράστη, η πιθανότητα επανάληψης ή κλιμάκωσης της βίας, η ύπαρξη παιδιών και οι ιδιαίτερες περιστάσεις του θύματος. Όπου διαπιστώνεται άμεσος κίνδυνος, προβλέπεται η δυνατότητα λήψης επειγόντων μέτρων απομάκρυνσης, περιοριστικών μέτρων και μέτρων προστασίας, σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο (European Parliament & Council of the European Union, 2024a).

Η Οδηγία ενσωματώνει ρητά τη διαθεματική διάσταση της βίας. Αναγνωρίζει ότι ο κίνδυνος και οι συνέπειες της βίας μπορεί να επιδεινώνονται όταν οι διακρίσεις λόγω φύλου διασταυρώνονται με άλλους παράγοντες, όπως η φυλετική ή εθνοτική καταγωγή, η κοινωνική προέλευση, η αναπηρία, η ηλικία, η θρησκεία ή ο σεξουαλικός προσανατολισμός. Οι παράγοντες αυτοί πρέπει να λαμβάνονται υπόψη στην ατομική αξιολόγηση των αναγκών, στην παροχή εξειδικευμένης υποστήριξης και στην κατάρτιση των επαγγελματιών που έρχονται σε επαφή με τα θύματα. Προβλέπεται επίσης ότι οι υπηρεσίες υποστήριξης πρέπει να είναι διαθέσιμες χωρίς διακρίσεις και για υπηκόους τρίτων χωρών που έχουν υπάρξει θύματα βίας (European Parliament & Council of the European Union, 2024a).

Στο πεδίο της υποστήριξης, τα κράτη μέλη οφείλουν να διασφαλίζουν την πρόσβαση σε γενικές και εξειδικευμένες υπηρεσίες, οι οποίες μπορούν να περιλαμβάνουν κοινωνική και ψυχοκοινωνική υποστήριξη, ιατρική φροντίδα, νομική πληροφόρηση, ασφαλή καταλύματα και υπηρεσίες για τα παιδιά που επηρεάζονται από τη βία. Ιδιαίτερη πρόβλεψη υπάρχει για κατάλληλα εξοπλισμένα και εύκολα προσβάσιμα κέντρα αντιμετώπισης βιασμού ή παραπομπής θυμάτων σεξουαλικής βίας, καθώς και για εξειδικευμένη υποστήριξη θυμάτων ακρωτηριασμού των γυναικείων γεννητικών

οργάνων. Προβλέπεται ακόμη η λειτουργία δωρεάν τηλεφωνικών γραμμών βοήθειας σε εικοσιτετράωρη βάση. Τα κράτη μέλη ενθαρρύνονται να εξασφαλίσουν ότι οι σχετικές υπηρεσίες για τα θύματα βίας κατά των γυναικών είναι προσβάσιμες και μέσω του εναρμονισμένου ευρωπαϊκού αριθμού 116 016, επιπλέον των υφιστάμενων εθνικών αριθμών.

Η πρόληψη αποτελεί αυτοτελή πυλώνα της Οδηγίας. Τα κράτη μέλη καλούνται να υλοποιούν δράσεις ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης, να αντιμετωπίζουν τα επιβλαβή στερεότυπα, να προωθούν την ισότητα των φύλων και τον σεβασμό της προσωπικής και σωματικής ακεραιότητας και να ενισχύουν τη συμμετοχή ανδρών και αγοριών στην πρόληψη της βίας. Παράλληλα, προβλέπεται η κατάλληλη εκπαίδευση των επαγγελματιών που είναι πιθανό να έρθουν σε επαφή με θύματα, όπως στελέχη των αστυνομικών και δικαστικών αρχών, επαγγελματίες υγείας και κοινωνικών υπηρεσιών και εκπαιδευτικό προσωπικό.

Η Οδηγία απαιτεί επίσης την ανάπτυξη συντονισμένων πολιτικών, τη συνεργασία μεταξύ των αρμόδιων υπηρεσιών και οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών και τη συστηματική συλλογή συγκρίσιμων δεδομένων για την παρακολούθηση της έκτασης και των μορφών της βίας. Τα κράτη μέλη οφείλουν να μεταφέρουν τις διατάξεις της στο εθνικό τους δίκαιο έως τις 14 Ιουνίου 2027 (European Parliament & Council of the European Union, 2024a).

3.1.4. Η Οδηγία για τα δικαιώματα των θυμάτων και η ενίσχυση του ευρωπαϊκού πλαισίου προστασίας

Η Οδηγία 2012/29/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου αποτελεί το βασικό οριζόντιο νομοθετικό πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τα δικαιώματα, την υποστήριξη και την προστασία των θυμάτων εγκληματικών πράξεων. Καθιερώνει ελάχιστα κοινά πρότυπα, τα οποία εφαρμόζονται ανεξάρτητα από το είδος του εγκλήματος και συμπληρώνονται από ειδικότερες ευρωπαϊκές πράξεις για ορισμένες κατηγορίες θυμάτων, όπως τα θύματα εμπορίας ανθρώπων, τα θύματα τρομοκρατίας και τα θύματα βίας κατά των γυναικών και εξ οικείων βίας (European Parliament & Council of the European Union, 2012).

Κεντρική αρχή της Οδηγίας είναι ότι κάθε θύμα πρέπει να αναγνωρίζεται και να αντιμετωπίζεται με σεβασμό, ευαισθησία, επαγγελματισμό και χωρίς διακρίσεις. Το πλαίσιο καλύπτει το δικαίωμα των θυμάτων στην ενημέρωση, στην πρόσβαση σε υπηρεσίες υποστήριξης, στην προστασία από εκφοβισμό, αντεκδίκηση και δευτερογενή θυματοποίηση, καθώς και στη συμμετοχή στην ποινική διαδικασία. Παράλληλα, προβλέπει την ατομική αξιολόγηση των θυμάτων, ώστε να εντοπίζονται εγκαίρως οι ιδιαίτερες ανάγκες προστασίας τους, λαμβάνοντας υπόψη τα προσωπικά χαρακτηριστικά, το είδος και τις περιστάσεις του εγκλήματος και τη σχέση τους με τον δράστη.

Η εφαρμογή του νομοθετικού πλαισίου υποστηρίχθηκε από την πρώτη Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τα Δικαιώματα των Θυμάτων 2020–2025. Η Στρατηγική βασίστηκε σε δύο συμπληρωματικούς άξονες: αφενός, στην ενδυνάμωση των θυμάτων, ώστε να γνωρίζουν και να ασκούν αποτελεσματικά τα δικαιώματά τους, και αφετέρου, στην ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ των φορέων που εμπλέκονται στην προστασία και υποστήριξή τους (European Commission, 2020b).

Οι βασικές προτεραιότητες της Στρατηγικής αφορούσαν:

- 1.** την αποτελεσματική επικοινωνία με τα θύματα και τη δημιουργία ασφαλούς περιβάλλοντος για την καταγγελία εγκληματικών πράξεων,
- 2.** τη βελτίωση της υποστήριξης και της προστασίας των θυμάτων με ιδιαίτερες ανάγκες,
- 3.** τη διευκόλυνση της πρόσβασης σε αποζημίωση,
- 4.** την ενίσχυση της συνεργασίας και του συντονισμού μεταξύ των αρμόδιων αρχών, υπηρεσιών και οργανώσεων,
- 5.** την ενίσχυση της διεθνούς διάστασης της προστασίας των θυμάτων (European Commission, 2020b).

Στο πλαίσιο αυτό, ιδιαίτερη σημασία αποδόθηκε στα θύματα που μπορεί να αντιμετωπίζουν αυξημένο κίνδυνο περαιτέρω βλάβης ή πρόσθετα εμπόδια κατά την πρόσβαση στη δικαιοσύνη και στις υπηρεσίες υποστήριξης. Σε αυτά περιλαμβάνονται, μεταξύ άλλων, τα παιδιά, τα θύματα έμφυλης και ενδοοικογενειακής βίας, τα θύματα εμπορίας ανθρώπων, τα άτομα με αναπηρία και τα θύματα εγκλημάτων μίσους. Η προσέγγιση αυτή υπογραμμίζει ότι η προστασία δεν μπορεί να παρέχεται με ενιαίο τρόπο σε όλες τις περιπτώσεις, αλλά πρέπει να προσαρμόζεται στις ανάγκες και στις ιδιαίτερες συνθήκες κάθε θύματος.

Η αξιολόγηση της εφαρμογής της Οδηγίας, η οποία ολοκληρώθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή το 2022, διαπίστωσε ότι το ευρωπαϊκό πλαίσιο συνέβαλε ουσιαστικά στην αναγνώριση και ενίσχυση των δικαιωμάτων των θυμάτων. Εντόπισε, ωστόσο, ελλείψεις ως προς την πρόσβαση σε κατανοητή πληροφόρηση, την παροχή υποστήριξης και προστασίας σύμφωνα με τις ατομικές ανάγκες, την αποτελεσματική συμμετοχή στην ποινική διαδικασία και την πρόσβαση σε αποζημίωση (European Commission, 2022).

Για την αντιμετώπιση των συγκεκριμένων κενών, η Οδηγία 2012/29/ΕΕ τροποποιήθηκε με την Οδηγία (ΕΕ) 2026/1472 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου. Η αναθεωρημένη πράξη υπογράφηκε στις 17 Ιουνίου 2026 και δημοσιεύθηκε στην Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης στις 30 Ιουνίου 2026. Τα κράτη μέλη διαθέτουν προθεσμία είκοσι τεσσάρων μηνών για τη μεταφορά των νέων διατάξεων στο εθνικό τους δίκαιο (European Parliament & Council of the European Union, 2026).

Η αναθεώρηση ενισχύει ειδικότερα τα ακόλουθα πεδία:

1. Πρόσβαση στην ενημέρωση και στην υποστήριξη: προβλέπεται η λειτουργία ευρωπαϊκής τηλεφωνικής γραμμής υποστήριξης θυμάτων με τον κοινό αριθμό 116 006, μέσω της οποίας παρέχονται πληροφορίες για τα δικαιώματα, συναισθηματική υποστήριξη και καθοδήγηση προς τις κατάλληλες υπηρεσίες. Οι ήδη υφιστάμενοι εθνικοί αριθμοί μπορούν να εξακολουθήσουν να λειτουργούν παράλληλα.
2. Διευκόλυνση της καταγγελίας: τα κράτη μέλη οφείλουν να διευκολύνουν την καταγγελία εγκληματικών πράξεων, μεταξύ άλλων μέσω προσβάσιμων και εύχρηστων ψηφιακών εργαλείων, όταν η χρήση τους ανταποκρίνεται στο συμφέρον και στις ανάγκες του θύματος. Προβλέπεται επίσης η δυνατότητα ηλεκτρονικής υποβολής αποδεικτικών στοιχείων.
3. Ενίσχυση της προστασίας και της υποστήριξης των παιδιών: προβλέπονται ειδικά προσαρμοσμένες και φιλικές προς τα παιδιά υπηρεσίες, κατάλληλα μέτρα προστασίας, ψυχολογική υποστήριξη και δυνατότητα οπτικοακουστικής καταγραφής των συνεντεύξεων, ώστε να περιορίζεται η επαναλαμβανόμενη εξέταση και ο κίνδυνος δευτερογενούς θυματοποίησης.
4. Πρόσβαση στη νομική βοήθεια και στη δικαιοσύνη: ενισχύεται η δυνατότητα παροχής νομικής βοήθειας στα θύματα που συμμετέχουν στην ποινική διαδικασία και δεν διαθέτουν επαρκείς οικονομικούς πόρους, σύμφωνα με τις προϋποθέσεις του εθνικού δικαίου.
5. Πρόσβαση σε αποζημίωση: προβλέπονται μέτρα για την αποτελεσματικότερη καταβολή αποζημίωσης που έχει επιδικαστεί στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας. Σε περιπτώσεις εκ προθέσεως εγκλημάτων βίας και υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις, τα κράτη μέλη μπορούν να προκαταβάλλουν την αποζημίωση και να αναζητούν στη συνέχεια το αντίστοιχο ποσό από τον δράστη.
6. Προστασία των προσωπικών δεδομένων: ενισχύονται οι εγγυήσεις για τη μη αποκάλυψη των στοιχείων επικοινωνίας του θύματος στον κατηγορούμενο ή στον δράστη, εκτός εάν αυτό είναι απολύτως αναγκαίο για την άσκηση των δικαιωμάτων υπεράσπισης.

Η αναθεωρημένη Οδηγία δίνει επίσης μεγαλύτερη έμφαση στον συντονισμό των υπηρεσιών. Η καταγγελία του εγκλήματος, η παροχή κοινωνικής, ψυχολογικής και ιατρικής φροντίδας, η ενημέρωση για τα δικαιώματα και η διοικητική καθοδήγηση πρέπει να οργανώνονται κατά τρόπο συνεκτικό και προσαρμοσμένο στις ανάγκες του θύματος. Αντίστοιχα, ενισχύεται η κατάρτιση των αστυνομικών, δικαστικών και εισαγγελικών αρχών, καθώς και των επαγγελματιών που έρχονται σε επαφή με θύματα, ώστε να μπορούν να αναγνωρίζουν τις ιδιαίτερες ανάγκες τους και να ανταποκρίνονται κατάλληλα.

3.1.5. Η Οδηγία 2011/36/ΕΕ για την εμπορία ανθρώπων, όπως τροποποιήθηκε από την Οδηγία (ΕΕ) 2024/1712

Η Οδηγία 2011/36/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου αποτελεί το βασικό νομοθετικό πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την πρόληψη και την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και για την προστασία των θυμάτων. Η Οδηγία αντικατέστησε την απόφαση-πλαίσιο 2002/629/ΔΕΥ και καθιέρωσε μια ολοκληρωμένη προσέγγιση, η οποία συνδυάζει την ποινική αντιμετώπιση των δραστών με την πρόληψη, την έγκαιρη αναγνώριση, την προστασία και την υποστήριξη των θυμάτων. Το πλαίσιο βασίζεται στον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και υιοθετεί προσέγγιση προσανατολισμένη στις ανάγκες των θυμάτων, με ιδιαίτερη ευαισθησία ως προς τη διάσταση του φύλου και την προστασία των παιδιών (European Parliament & Council of the European Union, 2011).

Το 2024 η Οδηγία τροποποιήθηκε από την Οδηγία (ΕΕ) 2024/1712, προκειμένου να ανταποκριθεί στην εξέλιξη των μορφών εκμετάλλευσης, στην αυξανόμενη χρήση ψηφιακών τεχνολογιών από τους δράστες, στις αδυναμίες των μηχανισμών αναγνώρισης και παραπομπής και στην ανάγκη συνεκτικότερης προστασίας των θυμάτων στα κράτη μέλη. Η τροποποίηση δεν αντικαθιστά την Οδηγία του 2011, αλλά ενσωματώνεται σε αυτή και ενισχύει επιμέρους διατάξεις της (European Parliament & Council of the European Union, 2024b).

Σύμφωνα με το ενωσιακό πλαίσιο, η εμπορία ανθρώπων περιλαμβάνει πράξεις όπως η στρατολόγηση, η μεταφορά, η διακίνηση, η υπόθαλψη ή η υποδοχή προσώπων, όταν πραγματοποιούνται με τη χρήση απειλής, βίας, εξαναγκασμού, απαγωγής, απάτης, παραπλάνησης, κατάχρησης εξουσίας ή κατάχρησης ευάλωτης θέσης, με σκοπό την εκμετάλλευσή τους. Ως κατάχρηση ευάλωτης θέσης νοείται η κατάσταση κατά την οποία το άτομο δεν διαθέτει άλλη πραγματική ή αποδεκτή επιλογή από το να υποκύψει στην εκμετάλλευση. Η συναίνεση του θύματος δεν λαμβάνεται υπόψη όταν έχει χρησιμοποιηθεί κάποιο από τα προβλεπόμενα μέσα, ενώ στην περίπτωση των παιδιών η πράξη μπορεί να χαρακτηριστεί ως εμπορία ακόμη και χωρίς τη χρήση των μέσων αυτών (European Parliament & Council of the European Union, 2011· 2024).

Οι μορφές εκμετάλλευσης που καλύπτονται περιλαμβάνουν, τουλάχιστον, τη σεξουαλική εκμετάλλευση, την καταναγκαστική εργασία ή παροχή υπηρεσιών, τη δουλεία και πρακτικές παρεμφερείς προς τη δουλεία, την καταναγκαστική επαιτεία, την εκμετάλλευση εγκληματικών δραστηριοτήτων και την αφαίρεση οργάνων. Με την τροποποίηση του 2024 προστέθηκαν ρητά η εκμετάλλευση της παρένθετης μητρότητας, του καταναγκαστικού γάμου και της παράνομης υιοθεσίας. Η αναφορά αυτή δεν σημαίνει ότι κάθε περίπτωση παρένθετης μητρότητας, γάμου ή υιοθεσίας συνιστά αυτομάτως εμπορία ανθρώπων. Για να υπαχθεί στο πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας πρέπει να συντρέχουν τα συστατικά στοιχεία του αδικήματος, ιδίως η χρήση των προβλεπόμενων μέσων και ο σκοπός εκμετάλλευσης (European Parliament & Council of the European Union, 2024b).

Το ενωσιακό πλαίσιο προβλέπει αποτελεσματικές, αναλογικές και αποτρεπτικές ποινές για τους δράστες, καθώς και αυστηρότερη μεταχείριση όταν συντρέχουν επιβαρυντικές περιστάσεις, όπως όταν το θύμα είναι παιδί ή ιδιαίτερα ευάλωτο, όταν τίθεται σε κίνδυνο η ζωή του, όταν χρησιμοποιείται σοβαρή βία ή όταν το αδίκημα τελείται στο πλαίσιο εγκληματικής οργάνωσης. Η τροποποίηση του 2024 αναγνωρίζει επιπλέον την επιβαρυντική λειτουργία των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών, ιδίως όταν ο δράστης διευκολύνει ή πραγματοποιεί μέσω αυτών τη διάδοση εικόνων, βίντεο ή παρόμοιου υλικού σεξουαλικού χαρακτήρα που αφορά το θύμα (European Parliament & Council of the European Union, 2024b).

Σημαντική προσθήκη της αναθεωρημένης Οδηγίας αποτελεί η υποχρέωση των κρατών μελών να θεσπίσουν ως ποινικό αδίκημα την εν γνώσει χρήση υπηρεσιών που παρέχονται από θύμα εμπορίας ανθρώπων. Για τη στοιχειοθέτηση του αδικήματος απαιτείται ο χρήστης να γνωρίζει ότι το πρόσωπο που παρέχει την υπηρεσία είναι θύμα εμπορίας. Η πρόβλεψη αυτή αποσκοπεί στη μείωση της ζήτησης που συντηρεί διαφορετικές μορφές εκμετάλλευσης, χωρίς να αναιρεί την υποχρέωση των αρχών να αποδεικνύουν τα στοιχεία του αδικήματος (European Parliament & Council of the European Union, 2024b).

Θεμελιώδης αρχή του πλαισίου είναι η προστασία των θυμάτων από την περαιτέρω θυματοποίηση. Τα κράτη μέλη οφείλουν να εξασφαλίζουν ότι οι αρμόδιες αρχές έχουν τη δυνατότητα να μην ασκούν ποινική δίωξη ή να μην επιβάλλουν κυρώσεις σε θύματα για παράνομες πράξεις τις οποίες εξαναγκάστηκαν να διαπράξουν ως άμεση συνέπεια της εμπορίας τους. Η αρχή της μη τιμωρίας είναι κρίσιμη, επειδή τα θύματα μπορεί να έχουν εξαναγκαστεί, μεταξύ άλλων, σε χρήση πλαστών εγγράφων, παραβάσεις της μεταναστευτικής νομοθεσίας, επαιτεία ή συμμετοχή σε εγκληματικές δραστηριότητες.

Η συνδρομή και υποστήριξη πρέπει να παρέχονται μόλις οι αρμόδιες αρχές έχουν βάσιμους λόγους να θεωρούν ότι ένα πρόσωπο ενδέχεται να αποτελεί θύμα εμπορίας. Η παροχή των βασικών μέτρων υποστήριξης δεν πρέπει να εξαρτάται από την προθυμία του προσώπου να συνεργαστεί στην ποινική έρευνα, στη δίωξη ή στη δίκη. Ανάλογα με τις ατομικές ανάγκες, η υποστήριξη μπορεί να περιλαμβάνει ασφαλή και κατάλληλη στέγαση, υλική βοήθεια, ιατρική και ψυχολογική φροντίδα, συμβουλευτική, πληροφόρηση, μετάφραση και διερμηνεία, καθώς και πρόσβαση σε νομικές υπηρεσίες (European Parliament & Council of the European Union, 2011· 2024).

Η αξιολόγηση των αναγκών πρέπει να λαμβάνει υπόψη τις προσωπικές περιστάσεις του θύματος και τις πιθανές πολλαπλές ή διασταυρούμενες μορφές ευαλωτότητας. Ιδιαίτερη προστασία προβλέπεται για τα παιδιά, τα ασυνόδευτα παιδιά, τα άτομα με αναπηρία, τα θύματα σεξουαλικής εκμετάλλευσης και τα πρόσωπα που αντιμετωπίζουν αυξημένο κίνδυνο εκφοβισμού, αντεκδίκησης ή επανατραυματισμού. Για τα παιδιά, πρωταρχικό κριτήριο αποτελεί το βέλτιστο συμφέρον τους, ενώ προβλέπονται ειδικά μέτρα εκπροσώπησης, προστασίας κατά τη συνέντευξη και υποστήριξης κατά την ποινική διαδικασία.

Η τροποποίηση του 2024 ενισχύει τους μηχανισμούς έγκαιρης αναγνώρισης και παραπομπής. Τα κράτη μέλη υποχρεούνται να θεσπίσουν έναν ή περισσότερους μηχανισμούς παραπομπής, μέσω νομοθετικών, κανονιστικών ή διοικητικών διατάξεων, με σκοπό την έγκαιρη ανίχνευση και αναγνώριση των θυμάτων και τη διασύνδεσή τους με τις κατάλληλες υπηρεσίες συνδρομής, υποστήριξης και προστασίας. Προβλέπεται επίσης ο ορισμός εθνικού σημείου επαφής για τη διασυνοριακή παραπομπή θυμάτων, ώστε να διευκολύνεται η συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών (European Parliament & Council of the European Union, 2024b).

Η αποτελεσματική λειτουργία των μηχανισμών αυτών προϋποθέτει συνεργασία μεταξύ των αστυνομικών και δικαστικών αρχών, των υπηρεσιών μετανάστευσης, εργασίας, υγείας και κοινωνικής προστασίας, των αρχών τοπικής αυτοδιοίκησης και των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών. Παράλληλα, απαιτείται κατάλληλη κατάρτιση των επαγγελματιών που ενδέχεται να έρθουν σε επαφή με θύματα, ώστε να αναγνωρίζουν ενδείξεις εκμετάλλευσης και να πραγματοποιούν ασφαλή παραπομπή, χωρίς να εκθέτουν το πρόσωπο σε πρόσθετο κίνδυνο.

Η αναθεωρημένη Οδηγία ενισχύει ακόμη την πρόληψη, συμπεριλαμβανομένης της ενημέρωσης για τους κινδύνους διαδικτυακής στρατολόγησης και εκμετάλλευσης, καθώς και τη συστηματική συλλογή και δημοσίευση δεδομένων. Η παρακολούθηση των τάσεων, η αξιολόγηση των πολιτικών και η συνεργασία μεταξύ των εθνικών συντονιστών, των μηχανισμών παραπομπής, των περιφερειακών και τοπικών αρχών και της κοινωνίας των πολιτών αποτελούν αναγκαίες προϋποθέσεις για μια συνεκτική και ολοκληρωμένη πολιτική καταπολέμησης της εμπορίας ανθρώπων.

Η Οδηγία (ΕΕ) 2024/1712 τέθηκε σε ισχύ στις 14 Ιουλίου 2024 και τα κράτη μέλη όφειλαν να μεταφέρουν τις διατάξεις της στο εθνικό τους δίκαιο έως τις 15 Ιουλίου 2026 (European Parliament & Council of the European Union, 2024b).

3.1.6. Το Στρατηγικό Πλαίσιο της ΕΕ για την Ισότητα, την Ένταξη και τη Συμμετοχή των Ρομά 2020–2030 και η Σύσταση του Συμβουλίου του 2021

Το Στρατηγικό Πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Ισότητα, την Ένταξη και τη Συμμετοχή των Ρομά 2020–2030 αποτελεί το βασικό ευρωπαϊκό πλαίσιο πολιτικής για την αντιμετώπιση των διακρίσεων και του κοινωνικού αποκλεισμού που αντιμετωπίζουν οι κοινότητες Ρομά. Υιοθετήθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή τον Οκτώβριο του 2020 και διαδέχθηκε το προηγούμενο πλαίσιο για τις εθνικές στρατηγικές ένταξης των Ρομά έως το 2020. Δεν αποτελεί δεσμευτική νομοθετική πράξη αντίστοιχη με έναν κανονισμό ή μία οδηγία, αλλά καθορίζει κοινούς στόχους, μετρήσιμες επιδιώξεις και κατευθύνσεις για τη διαμόρφωση των εθνικών πολιτικών έως το 2030 (European Commission, 2020a).

Το νέο Πλαίσιο διευρύνει την προηγούμενη προσέγγιση, η οποία επικεντρωνόταν κυρίως στην κοινωνικοοικονομική ένταξη, και οργανώνεται γύρω από τρεις αλληλένδετους οριζόντιους πυλώνες:

1. την ουσιαστική ισότητα,
2. την κοινωνικοοικονομική ένταξη,
3. την ουσιαστική συμμετοχή των Ρομά στην κοινωνική, οικονομική, πολιτική και πολιτιστική ζωή.

Οι οριζόντιοι αυτοί πυλώνες συμπληρώνονται από τέσσερις τομεακούς στόχους που αφορούν την ισότιμη πρόσβαση στην εκπαίδευση, στην απασχόληση, στην υγεία και στη στέγαση. Με τον τρόπο αυτό, η κοινωνική ένταξη δεν αντιμετωπίζεται αποκλειστικά ως ζήτημα οικονομικής υποστήριξης ή πρόσβασης σε επιμέρους υπηρεσίες, αλλά συνδέεται με την καταπολέμηση των διακρίσεων, την ενδυνάμωση των κοινοτήτων και τη δυνατότητα ουσιαστικής συμμετοχής τους στις αποφάσεις που τις αφορούν (European Commission, 2020a).

Κεντρική θέση στο Πλαίσιο κατέχει η καταπολέμηση του αντιτισιγανισμού (*antigypsyism*), ο οποίος αναγνωρίζεται ως ιστορικά ριζωμένη και δομική μορφή ρατσισμού που εκδηλώνεται σε θεσμικό, κοινωνικό και διαπροσωπικό επίπεδο. Η προσέγγιση αυτή μετατοπίζει το επίκεντρο από την αποκλειστική προσαρμογή των ίδιων των Ρομά προς την εξέταση και μεταβολή των θεσμικών πρακτικών, των στερεοτύπων, των σχέσεων εξουσίας και των διαρθρωτικών συνθηκών που αναπαράγουν τις ανισότητες. Η καταπολέμηση των διακρίσεων και του αντιτισιγανισμού αντιμετωπίζεται, επομένως, ως οριζόντια προτεραιότητα που πρέπει να ενσωματώνεται σε όλα τα πεδία πολιτικής.

Το Πλαίσιο αναγνωρίζει επίσης ότι οι Ρομά δεν αποτελούν μια ομοιογενή πληθυσμιακή ομάδα. Υιοθετεί διαθεματική προσέγγιση, σύμφωνα με την οποία η εθνοτική καταγωγή μπορεί να αλληλεπιδρά με το φύλο, την ηλικία, την αναπηρία, τον σεξουαλικό προσανατολισμό, την κοινωνικοοικονομική κατάσταση, τον τόπο κατοικίας και άλλα χαρακτηριστικά ή κοινωνικές συνθήκες. Ιδιαίτερη προσοχή αποδίδεται στις γυναίκες, στα παιδιά και στους νέους Ρομά, στα άτομα με αναπηρία, στους ηλικιωμένους και σε άλλες ομάδες που ενδέχεται να αντιμετωπίζουν πολλαπλά και διασταυρούμενα εμπόδια (European Commission, 2020a).

Για πρώτη φορά σε ευρωπαϊκό πλαίσιο πολιτικής για τους Ρομά τέθηκαν συγκεκριμένοι ποσοτικοί στόχοι για την παρακολούθηση της προόδου έως το 2030. Οι στόχοι αυτοί περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων:

- ✓ τη μείωση του ποσοστού των Ρομά που βιώνουν διακρίσεις τουλάχιστον κατά το ήμισυ, ώστε το αντίστοιχο ποσοστό να περιοριστεί κάτω από το 13%,
- ✓ τη μείωση του χάσματος φτώχειας μεταξύ των Ρομά και του γενικού πληθυσμού τουλάχιστον κατά το ήμισυ,
- ✓ την αύξηση της καταγγελίας περιστατικών διάκρισης, ώστε τουλάχιστον το 30% των θυμάτων να αναφέρει τα σχετικά περιστατικά,

- ✓ τη βελτίωση της συμμετοχής στην προσχολική εκπαίδευση και την αντιμετώπιση του σχολικού διαχωρισμού,
- ✓ τη μείωση των διαφορών στην απασχόληση, με ιδιαίτερη έμφαση στην απασχόληση των γυναικών Ρομά,
- ✓ τη μείωση του χάσματος στο προσδόκιμο ζωής και την ισότιμη πρόσβαση σε ποιοτικές υπηρεσίες υγείας,
- ✓ τη βελτίωση των στεγαστικών συνθηκών και της πρόσβασης σε βασικές υπηρεσίες, όπως η ύδρευση (European Commission, 2020a).

Οι ποσοτικοί αυτοί στόχοι εκφράζουν το ελάχιστο επίπεδο προόδου που επιδιώκεται έως το 2030 και δεν πρέπει να θεωρούνται ως το τελικό όριο της πολιτικής ισότητας. Μακροπρόθεσμος στόχος παραμένει η ουσιαστική εξάλειψη των διαφορών μεταξύ των Ρομά και του γενικού πληθυσμού και η πλήρης άσκηση των δικαιωμάτων τους χωρίς διακρίσεις.

Το Στρατηγικό Πλαίσιο προκρίνει τον συνδυασμό των καθολικών δημόσιων πολιτικών με στοχευμένες παρεμβάσεις για τις κοινότητες Ρομά, σύμφωνα με την αρχή της «ρητής αλλά όχι αποκλειστικής στόχευσης» (*explicit but not exclusive targeting*). Η προσέγγιση αυτή σημαίνει ότι οι Ρομά πρέπει να έχουν ισότιμη πρόσβαση στις γενικές υπηρεσίες εκπαίδευσης, υγείας, απασχόλησης, στέγασης και κοινωνικής προστασίας, ενώ παράλληλα μπορούν να αναπτύσσονται ειδικά μέτρα για την αντιμετώπιση συγκεκριμένων εμποδίων. Οι στοχευμένες παρεμβάσεις δεν πρέπει να οδηγούν στη δημιουργία παράλληλων, διαχωρισμένων ή χαμηλότερης ποιότητας υπηρεσιών, αλλά να διευκολύνουν την ισότιμη πρόσβαση στο γενικό σύστημα.

Ιδιαίτερη βαρύτητα αποδίδεται στην ουσιαστική συμμετοχή των ίδιων των Ρομά στον σχεδιασμό, στην εφαρμογή, στην παρακολούθηση και στην αξιολόγηση των πολιτικών. Οι κοινότητες και οι οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών δεν αντιμετωπίζονται απλώς ως αποδέκτες των παρεμβάσεων, αλλά ως φορείς γνώσης και ισότιμοι εταίροι στη λήψη αποφάσεων. Η συμμετοχή αυτή πρέπει να είναι συνεχής και ουσιαστική και να περιλαμβάνει ιδιαίτερα τις γυναίκες και τους νέους Ρομά, οι οποίοι συχνά υποεκπροσωπούνται τόσο στους θεσμικούς μηχανισμούς όσο και στο εσωτερικό των διαδικασιών διαβούλευσης.

Το Στρατηγικό Πλαίσιο συμπληρώθηκε από τη Σύσταση του Συμβουλίου της 12ης Μαρτίου 2021 για την ισότητα, την ένταξη και τη συμμετοχή των Ρομά. Η Σύσταση δεν αποτελεί δεσμευτική νομοθετική πράξη, παρέχει όμως αναλυτικές κατευθύνσεις προς τα κράτη μέλη για την εφαρμογή του Πλαισίου. Μεταξύ άλλων, προβλέπει μέτρα για την καταπολέμηση των άμεσων και έμμεσων διακρίσεων, του αντιτισιγανισμού, της παρενόχλησης, των εγκλημάτων μίσους και του διαχωρισμού, καθώς και για την ενίσχυση της πρόσβασης στην εκπαίδευση, στην απασχόληση, στην υγεία, στη

στέγαση, στην κοινωνική προστασία και στις βασικές υπηρεσίες (Council of the European Union, 2021).

Η Σύσταση υπογραμμίζει ότι οι πολιτικές πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τις περιφερειακές και τοπικές διαφοροποιήσεις και να βασίζονται σε συντονισμό μεταξύ της κεντρικής διοίκησης, των περιφερειακών και τοπικών αρχών, των φορέων ισότητας, των κοινωνικών υπηρεσιών και των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών. Προβλέπει επίσης την αξιοποίηση διαμεσολαβητών, υπηρεσιών προσέγγισης και δράσεων ενδυνάμωσης, χωρίς οι μηχανισμοί αυτοί να υποκαθιστούν την ευθύνη των δημόσιων υπηρεσιών να παρέχουν καθολική, προσβάσιμη και μη διακριτική εξυπηρέτηση.

Τα κράτη μέλη κλήθηκαν να διαμορφώσουν εθνικά στρατηγικά πλαίσια προσαρμοσμένα στις συνθήκες και στις ανάγκες των κοινοτήτων Ρομά που διαβιούν στην επικράτειά τους. Τα εθνικά πλαίσια πρέπει να περιλαμβάνουν σαφείς στόχους, μέτρα, χρονοδιαγράμματα, αρμόδιους φορείς, επαρκείς πόρους και μηχανισμούς παρακολούθησης. Παράλληλα, προβλέπεται η συστηματική συλλογή και αξιοποίηση δεδομένων, με σεβασμό στην αρχή του αυτοπροσδιορισμού, στην προστασία των προσωπικών δεδομένων και στα θεμελιώδη δικαιώματα.

Η πρώτη έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την εφαρμογή των νέων εθνικών στρατηγικών πλαισίων, η οποία δημοσιεύθηκε το 2024, κατέγραψε θετικές θεσμικές και οργανωτικές εξελίξεις, αλλά και σημαντικές διαφοροποιήσεις μεταξύ των κρατών μελών. Η Επιτροπή επισήμανε την ανάγκη περαιτέρω ενίσχυσης της καταπολέμησης του αντιτισιγανισμού, της συμμετοχής των Ρομά, της σύνδεσης των μέτρων με συγκεκριμένη χρηματοδότηση, της διαμόρφωσης μετρήσιμων στόχων και της ανάπτυξης αποτελεσματικών συστημάτων παρακολούθησης και αξιολόγησης (European Commission, 2024).

Τα αποτελέσματα της Έρευνας Ρομά 2024 του Οργανισμού Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τα οποία δημοσιεύθηκαν το 2025, παρέχουν ενδιάμεσα δεδομένα για την πορεία προς τους στόχους του 2030. Στο συγκεντρωτικό αποτέλεσμα των δέκα κρατών μελών που καλύφθηκαν από την έρευνα, το 31% των συμμετεχόντων ανέφερε ότι είχε βιώσει διάκριση λόγω της εθνοτικής του καταγωγής, το 70% του πληθυσμού των νοικοκυριών που καλύφθηκαν βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας και μόνο το 6% όσων βίωσαν διάκριση ανέφερε το περιστατικό. Παράλληλα, το 46% των παιδιών Ρομά ή Πλανόβιων που συμμετείχαν στην έρευνα φοιτούσε σε σχολεία στα οποία όλοι ή οι περισσότεροι μαθητές προέρχονταν από τις ίδιες κοινότητες, ενώ αμειβόμενη εργασία είχε το 38% των γυναικών έναντι του 69% των ανδρών (FRA, 2025).

Τα στοιχεία αυτά αφορούν τους πληθυσμούς και τις χώρες που καλύφθηκαν από τη συγκεκριμένη έρευνα και δεν πρέπει να θεωρούνται αντιπροσωπευτική αποτύπωση κάθε κοινότητας Ρομά ή κάθε τοπικού πλαισίου. Αναδεικνύουν, ωστόσο, ότι παρά τις επιμέρους βελτιώσεις, εξακολουθούν να υφίστανται σημαντικές αποκλίσεις από τους

στόχους του 2030, ιδίως ως προς τη φτώχεια, τις διακρίσεις, την καταγγελία περιστατικών, τον σχολικό διαχωρισμό και την έμφυλη ανισότητα στην απασχόληση (FRA, 2025).

3.1.7. Το Σύμφωνο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη Μετανάστευση και το Άσυλο (2026)

Το Σύμφωνο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη Μετανάστευση και το Άσυλο αποτελεί εκτεταμένη αναμόρφωση του κοινού ευρωπαϊκού συστήματος ασύλου και της διαχείρισης της μετανάστευσης. Το νομοθετικό πακέτο, το οποίο αποτελείται από δέκα νομοθετικές πράξεις, υιοθετήθηκε οριστικά τον Μάιο του 2024. Μετά τη διετή περίοδο προετοιμασίας των κρατών μελών και των ευρωπαϊκών θεσμών, οι βασικοί κανόνες του τέθηκαν σε εφαρμογή στις 12 Ιουνίου 2026 (Council of the European Union, 2024· 2026).

Το Σύμφωνο δεν αποτελεί ένα ενιαίο νομοθέτημα, αλλά ένα σύνολο αλληλένδετων κανονισμών και οδηγιών. Το νέο πλαίσιο καλύπτει τον έλεγχο των υπηκόων τρίτων χωρών στα εξωτερικά σύνορα, τις διαδικασίες εξέτασης των αιτήσεων διεθνούς προστασίας, τον καθορισμό του κράτους μέλους που είναι υπεύθυνο για κάθε αίτηση, την αλληλεγγύη μεταξύ των κρατών μελών, τις συνθήκες υποδοχής, τα κριτήρια αναγνώρισης των δικαιούχων διεθνούς προστασίας, τη λειτουργία της βάσης δεδομένων Eurodac, την αντιμετώπιση καταστάσεων κρίσης και το ευρωπαϊκό πλαίσιο επανεγκατάστασης και εισδοχής για ανθρωπιστικούς λόγους.

Κεντρικό στοιχείο της νέας αρχιτεκτονικής αποτελεί ο Κανονισμός (ΕΕ) 2024/1356 για τον έλεγχο διαλογής (*screening*). Ο έλεγχος εφαρμόζεται σε υπηκόους τρίτων χωρών που δεν πληρούν τις προϋποθέσεις εισόδου και εντοπίζονται στα εξωτερικά σύνορα ή μετά από αποβίβαση κατόπιν επιχείρησης έρευνας και διάσωσης, καθώς και σε ορισμένες περιπτώσεις προσώπων που βρίσκονται ήδη στο έδαφος κράτους μέλους χωρίς να έχει προηγηθεί ο προβλεπόμενος έλεγχος. Περιλαμβάνει την εξακρίβωση της ταυτότητας, τους ελέγχους ασφάλειας, την προκαταρκτική αξιολόγηση της υγείας και της ευαλωτότητας και την καταχώριση των απαραίτητων στοιχείων, ώστε το πρόσωπο να παραπεμφθεί στη συνέχεια στην κατάλληλη διαδικασία ασύλου ή επιστροφής (European Parliament & Council of the European Union, 2024f).

Η προκαταρκτική αξιολόγηση της υγείας και της ευαλωτότητας αποσκοπεί στον έγκαιρο εντοπισμό προσώπων που χρειάζονται άμεση φροντίδα ή ειδικές διαδικαστικές και υποστηρικτικές εγγυήσεις. Ιδιαίτερη μέριμνα προβλέπεται για τα παιδιά, τους ασυνόδευτους ανηλίκους, τα άτομα με αναπηρία, τα θύματα βασανιστηρίων ή άλλων σοβαρών μορφών βίας και τα πρόσωπα για τα οποία υπάρχουν ενδείξεις εμπορίας ανθρώπων. Παράλληλα, τα κράτη μέλη οφείλουν να θεσπίσουν ανεξάρτητο μηχανισμό παρακολούθησης της συμμόρφωσης με το ενωσιακό και διεθνές δίκαιο και με τα θεμελιώδη δικαιώματα κατά τη διαδικασία του ελέγχου διαλογής (European Parliament & Council of the European Union, 2024f).

Ο Κανονισμός (ΕΕ) 2024/1348 για την κοινή διαδικασία διεθνούς προστασίας θεσπίζει περισσότερο ενιαίους κανόνες για την υποβολή, την εξέταση και την ολοκλήρωση των αιτήσεων ασύλου. Προβλέπει τακτικές, ταχείες και συνοριακές διαδικασίες, ανάλογα με τα χαρακτηριστικά κάθε υπόθεσης και τις προϋποθέσεις που καθορίζονται στο νομοθετικό κείμενο. Η συνοριακή διαδικασία δεν εφαρμόζεται αδιακρίτως σε όλους τους αιτούντες, αλλά σε συγκεκριμένες κατηγορίες περιπτώσεων, με προβλεπόμενες προθεσμίες, δικαίωμα ενημέρωσης, νομικής συμβουλευτικής και αποτελεσματικής προσφυγής (European Parliament & Council of the European Union, 2024c).

Κατά την εφαρμογή των διαδικασιών πρέπει να λαμβάνονται υπόψη το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού, η οικογενειακή ενότητα, οι ιδιαίτερες ανάγκες υποδοχής και οι ειδικές διαδικαστικές ανάγκες των αιτούντων. Οι ασυνόδευτοι ανήλικοι και άλλα ευάλωτα πρόσωπα υπάγονται σε ειδικές εγγυήσεις, ενώ η εφαρμογή της συνοριακής διαδικασίας εξαρτάται από τη δυνατότητα παροχής της αναγκαίας υποστήριξης και από την καταλληλότητα των συνθηκών για το συγκεκριμένο πρόσωπο.

Ο Κανονισμός (ΕΕ) 2024/1351 για τη διαχείριση του ασύλου και της μετανάστευσης αντικαθιστά το προηγούμενο σύστημα του Κανονισμού του Δουβλίνου ως προς τον προσδιορισμό του κράτους μέλους που είναι υπεύθυνο για την εξέταση μιας αίτησης διεθνούς προστασίας. Παράλληλα, εισάγει έναν μόνιμο μηχανισμό αλληλεγγύης για τα κράτη μέλη που αντιμετωπίζουν μεταναστευτική πίεση. Η συμμετοχή των κρατών μελών στην αλληλεγγύη είναι υποχρεωτική, αλλά κάθε κράτος μπορεί να επιλέγει τη μορφή της συνεισφοράς του, μέσω μετεγκαταστάσεων, οικονομικών συνεισφορών, εναλλακτικών μέτρων επιχειρησιακής ή υλικής υποστήριξης ή συνδυασμού των επιλογών αυτών (European Parliament & Council of the European Union, 2024e).

Ο μηχανισμός οργανώνεται σε ετήσια βάση μέσω ευρωπαϊκού κύκλου διαχείρισης του ασύλου και της μετανάστευσης. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αξιολογεί την κατάσταση στα κράτη μέλη, εντοπίζει εκείνα που βρίσκονται υπό μεταναστευτική πίεση ή αντιμετωπίζουν σημαντική μεταναστευτική κατάσταση και προτείνει τη συγκρότηση ετήσιας δεξαμενής αλληλεγγύης. Με αυτόν τον τρόπο επιδιώκεται ο επιμερισμός της ευθύνης, χωρίς να καθιερώνεται αποκλειστικά και υποχρεωτικά η μετεγκατάσταση ως μοναδική μορφή συνεισφοράς.

Παράλληλα, ο αναθεωρημένος Κανονισμός (ΕΕ) 2024/1358 για το Eurodac μετατρέπει την υφιστάμενη βάση δεδομένων σε ευρύτερο σύστημα υποστήριξης της διαχείρισης του ασύλου και της μετανάστευσης. Το νέο πλαίσιο επιτρέπει την καταχώριση πληρέστερων βιογραφικών και βιομετρικών στοιχείων, ώστε να υποστηρίζονται η ταυτοποίηση, η εφαρμογή των κανόνων περί ευθύνης, η παρακολούθηση των μη επιτρεπόμενων μετακινήσεων μεταξύ κρατών μελών και η λειτουργία των διαδικασιών ασύλου και επιστροφής. Η επεξεργασία των δεδομένων υπόκειται στις απαιτήσεις του ενωσιακού δικαίου για την προστασία των προσωπικών δεδομένων και των θεμελιωδών δικαιωμάτων (European Parliament & Council of the European Union, 2024g).

Για την αντιμετώπιση εξαιρετικών περιστάσεων θεσπίστηκε ο Κανονισμός (ΕΕ) 2024/1359 για καταστάσεις κρίσης και ανωτέρας βίας στον τομέα της μετανάστευσης και του ασύλου. Ο Κανονισμός προβλέπει ειδικά μέτρα σε περιπτώσεις μαζικών αφίξεων, εργαλειοποίησης μεταναστών από τρίτες χώρες ή άλλους εχθρικούς φορείς και καταστάσεων ανωτέρας βίας που καθιστούν προσωρινά αδύνατη την κανονική λειτουργία του συστήματος. Τα μέτρα αυτά πρέπει να είναι αναγκαία, αναλογικά, χρονικά περιορισμένα και να εφαρμόζονται με σεβασμό στα θεμελιώδη δικαιώματα, στην αρχή της μη επαναπροώθησης και στις ειδικές ανάγκες των ευάλωτων προσώπων (European Parliament & Council of the European Union, 2024h).

Το Σύμφωνο περιλαμβάνει ακόμη το μόνιμο ενωσιακό πλαίσιο επανεγκατάστασης και εισδοχής για ανθρωπιστικούς λόγους, μέσω του Κανονισμού (ΕΕ) 2024/1350. Το πλαίσιο αυτό επιδιώκει να δημιουργήσει περισσότερο προβλέψιμες, ασφαλείς και νόμιμες οδούς για την εισδοχή προσώπων που χρειάζονται διεθνή προστασία από τρίτες χώρες. Η επανεγκατάσταση διακρίνεται από την υποβολή αίτησης ασύλου στα εξωτερικά σύνορα ή στο έδαφος κράτους μέλους και οργανώνεται μέσα από κοινά ευρωπαϊκά σχέδια και διαδικασίες (European Parliament & Council of the European Union, 2024d).

Το Σύμφωνο αφορά τη διαχείριση της μετανάστευσης, τις διαδικασίες ασύλου και την υποδοχή και δεν πρέπει να συγχέεται με το ειδικό νομοθετικό πλαίσιο για την εμπορία ανθρώπων. Ωστόσο, οι δύο τομείς συνδέονται στην πράξη, καθώς κατά τον έλεγχο, την υποδοχή ή την εξέταση μιας αίτησης μπορεί να εντοπιστούν πρόσωπα που έχουν υποστεί εκμετάλλευση ή εμφανίζουν ενδείξεις εμπορίας. Στις περιπτώσεις αυτές απαιτείται έγκαιρη αναγνώριση και παραπομπή στις κατάλληλες υπηρεσίες προστασίας, σύμφωνα με την Οδηγία 2011/36/ΕΕ, όπως έχει τροποποιηθεί.

3.1.8 Θεμελιώδη δικαιώματα των μεταναστών σε αντικανονική κατάσταση

Η έλλειψη νόμιμου καθεστώτος διαμονής δεν συνεπάγεται την απώλεια των θεμελιωδών δικαιωμάτων του προσώπου. Τα κράτη διατηρούν την αρμοδιότητα να καθορίζουν τους όρους εισόδου και διαμονής των υπηκόων τρίτων χωρών και να εφαρμόζουν διαδικασίες επιστροφής όταν δεν υφίσταται δικαίωμα παραμονής. Κατά την άσκηση, όμως, των αρμοδιοτήτων αυτών οφείλουν να σέβονται την ανθρωπινή αξιοπρέπεια, την απαγόρευση των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης, την προστασία της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής, τα δικαιώματα του παιδιού, την αρχή της μη επαναπροώθησης και το δικαίωμα αποτελεσματικής προσφυγής (European Union, 2012· FRA & Council of Europe, 2026).

Ο όρος «μετανάστες σε αντικανονική κατάσταση» αναφέρεται γενικά σε υπηκόους τρίτων χωρών οι οποίοι δεν πληρούν ή δεν πληρούν πλέον τις προϋποθέσεις εισόδου, παραμονής ή διαμονής σε κράτος μέλος. Δεν περιλαμβάνει αυτομάτως τους αιτούντες διεθνή προστασία, οι οποίοι διαθέτουν δικαίωμα παραμονής κατά την εξέταση της αίτησής τους, ούτε τα πρόσωπα στα οποία έχει αναγνωριστεί καθεστώς πρόσφυγα ή επικουρικής προστασίας. Η διάκριση αυτή είναι αναγκαία, επειδή τα δικαιώματα, οι

διαδικασίες και οι αρμόδιες υπηρεσίες διαφοροποιούνται ανάλογα με το νομικό καθεστώς κάθε προσώπου.

Ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης εφαρμόζεται στα κράτη μέλη όταν αυτά εφαρμόζουν το δίκαιο της Ένωσης. Παράλληλα, η προστασία των προσώπων που βρίσκονται στην επικράτεια ενός κράτους συμπληρώνεται από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, τις εθνικές συνταγματικές εγγυήσεις και τις διεθνείς συμβάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων, μεταξύ των οποίων η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού. Συνεπώς, η έκταση ορισμένων κοινωνικών παροχών μπορεί να εξαρτάται από το καθεστώς διαμονής και την εθνική νομοθεσία, αλλά τα βασικά δικαιώματα και οι θεμελιώδεις διαδικαστικές εγγυήσεις δεν μπορούν να αποκλείονται συλλήβδην λόγω της αντικανονικής διαμονής.

Το βασικό ενωσιακό πλαίσιο για τις διαδικασίες επιστροφής διαμορφώνεται από την Οδηγία 2008/115/ΕΚ. Η Οδηγία προβλέπει κοινούς κανόνες για την έκδοση και την εκτέλεση αποφάσεων επιστροφής και ορίζει ότι κατά την εφαρμογή τους πρέπει να λαμβάνονται δεόντως υπόψη η αρχή της μη επαναπροώθησης, το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού, η οικογενειακή ζωή και η κατάσταση της υγείας του ενδιαφερόμενου προσώπου. Κάθε απόφαση επιστροφής πρέπει να μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο αποτελεσματικής προσφυγής ή επανεξέτασης ενώπιον αρμόδιας και αμερόληπτης αρχής, ενώ προβλέπεται η δυνατότητα παροχής νομικής συνδρομής και εκπροσώπησης σύμφωνα με τις προϋποθέσεις του εθνικού δικαίου (European Parliament & Council of the European Union, 2008).

Όταν η εκτέλεση μιας απόφασης επιστροφής έχει αναβληθεί ή κατά το διάστημα που παρέχεται για οικειοθελή αναχώρηση, τα κράτη μέλη οφείλουν να διασφαλίζουν ορισμένες ελάχιστες εγγυήσεις. Σε αυτές περιλαμβάνονται η διατήρηση της οικογενειακής ενότητας, η παροχή επείγουσας υγειονομικής περίθαλψης και ουσιώδους θεραπείας ασθενειών, η συνεκτίμηση των ιδιαίτερων αναγκών των ευάλωτων προσώπων και, για τους ανηλίκους, η πρόσβαση στο βασικό εκπαιδευτικό σύστημα, ανάλογα με τη διάρκεια της παραμονής τους. Οι εγγυήσεις αυτές δεν ισοδυναμούν με πλήρη εξομοίωση όλων των κοινωνικών δικαιωμάτων με εκείνα των νόμιμα διαμενόντων, θεσπίζουν όμως ένα ελάχιστο επίπεδο προστασίας κατά τη διάρκεια της διαδικασίας επιστροφής (European Parliament & Council of the European Union, 2008).

Ιδιαίτερη προστασία απαιτείται για τα παιδιά, ανεξαρτήτως του καθεστώτος διαμονής των ίδιων ή των γονέων τους. Σε όλες τις αποφάσεις που τα αφορούν πρέπει να αποτελεί πρωταρχικό κριτήριο το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού. Το δικαίωμα στην εκπαίδευση κατοχυρώνεται τόσο στον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης όσο και στη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού. Η πραγματική πρόσβαση, ωστόσο, μπορεί να παρεμποδίζεται από την έλλειψη εγγράφων, την αβεβαιότητα σχετικά με τις διαδικασίες εγγραφής, τον φόβο εντοπισμού της οικογένειας και την ανεπαρκή ενημέρωση των γονέων και των υπηρεσιών (United Nations, 1989· European Union, 2012· FRA, 2011).

Αντίστοιχα, η πρόσβαση στην υγειονομική περίθαλψη διαφοροποιείται μεταξύ των κρατών μελών και εξαρτάται σε σημαντικό βαθμό από την εθνική νομοθεσία και την οργάνωση του συστήματος υγείας. Σε ενωσιακό επίπεδο, η Οδηγία 2008/115/ΕΚ κατοχυρώνει τουλάχιστον την επείγουσα υγειονομική περίθαλψη και την ουσιαστική θεραπεία ασθενειών για τα πρόσωπα που βρίσκονται στις προβλεπόμενες διαδικασίες επιστροφής. Η έρευνα του FRA έχει αναδείξει, ωστόσο, ότι ακόμη και όπου υφίσταται τυπικά σχετικό δικαίωμα, η πρόσβαση μπορεί να περιορίζεται από οικονομικά εμπόδια, διοικητικές απαιτήσεις, γλωσσικές δυσκολίες, έλλειψη ενημέρωσης και φόβο ότι η προσφυγή σε μια δημόσια υπηρεσία θα οδηγήσει στην ενημέρωση των μεταναστευτικών αρχών (FRA, 2011).

Η αντικανονική διαμονή δεν αναιρεί ούτε το δικαίωμα προστασίας από εργασιακή εκμετάλλευση. Η Οδηγία 2009/52/ΕΚ απαγορεύει την απασχόληση παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών και θεσπίζει κυρώσεις για τους εργοδότες. Παράλληλα, προβλέπει ότι οι εργαζόμενοι πρέπει να μπορούν να διεκδικήσουν οφειλόμενες αποδοχές και να υποβάλουν καταγγελίες κατά των εργοδοτών τους, είτε άμεσα είτε μέσω τρίτων φορέων, όπως συνδικαλιστικές οργανώσεις ή οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών. Οι μηχανισμοί αυτοί παρουσιάζουν ιδιαίτερη σημασία σε περιπτώσεις σοβαρής εργασιακής εκμετάλλευσης και πρέπει να λειτουργούν κατά τρόπο που να επιτρέπει την πραγματική άσκηση των σχετικών δικαιωμάτων (European Parliament & Council of the European Union, 2009).

Κρίσιμο ζήτημα αποτελεί η σχέση μεταξύ της παροχής βασικών υπηρεσιών και της εφαρμογής της μεταναστευτικής νομοθεσίας. Όταν οι πολίτες θεωρούν ότι η προσφυγή σε νοσοκομεία, σχολεία, κοινωνικές υπηρεσίες ή μηχανισμούς καταγγελίας θα οδηγήσει αυτομάτως στην αποκάλυψη του καθεστώτος τους στις μεταναστευτικές αρχές, ενδέχεται να αποφεύγουν την αναζήτηση βοήθειας ακόμη και σε περιπτώσεις σοβαρής ασθένειας, βίας ή εκμετάλλευσης. Ο FRA έχει επισημάνει ότι οι υποχρεώσεις αναφοράς και η ασαφής ανταλλαγή δεδομένων μεταξύ των υπηρεσιών μπορούν να λειτουργήσουν αποτρεπτικά ως προς την πρόσβαση σε θεμελιώδη δικαιώματα. Για τον λόγο αυτό, οι πρακτικές διαβίβασης πληροφοριών πρέπει να διαθέτουν σαφή νομική βάση, να υπηρετούν συγκεκριμένο και θεμιτό σκοπό και να συμμορφώνονται με τις αρχές της αναγκαιότητας, της αναλογικότητας και της προστασίας των προσωπικών δεδομένων (FRA, 2011).

Η ανάγκη ασφαλούς πρόσβασης είναι ιδιαίτερα σημαντική για τα θύματα εγκληματικών πράξεων, έμφυλης βίας, εμπορίας ανθρώπων και εργασιακής εκμετάλλευσης. Το μεταναστευτικό καθεστώς μπορεί να αξιοποιείται από τους δράστες ως μέσο ελέγχου, μέσω απειλών καταγγελίας, σύλληψης ή απομάκρυνσης. Οι υπηρεσίες πρώτης γραμμής πρέπει, επομένως, να μπορούν να αναγνωρίζουν ενδείξεις θυματοποίησης και να παραπέμπουν το πρόσωπο στους αρμόδιους μηχανισμούς προστασίας. Όταν υπάρχουν ενδείξεις εμπορίας ανθρώπων, εφαρμόζεται το ειδικό πλαίσιο της Οδηγίας 2011/36/ΕΕ, όπως έχει τροποποιηθεί, και η πρόσβαση στα βασικά μέτρα συνδρομής δεν πρέπει να

εξαρτάται από την προθυμία του θύματος να συνεργαστεί στην ποινική διαδικασία (European Parliament & Council of the European Union, 2011· 2024b).

Η έκθεση του FRA *Fundamental rights of migrants in an irregular situation in the European Union* αποτέλεσε σημαντική συγκριτική αποτύπωση των σχετικών δικαιωμάτων και των εμποδίων εφαρμογής τους στα κράτη μέλη. Επειδή δημοσιεύθηκε το 2011, δεν χρησιμοποιείται στην παρούσα μελέτη ως αποτύπωση της σημερινής νομοθεσίας ή των σημερινών εθνικών πρακτικών. Αξιοποιείται κυρίως για τη θεμελιώδη διάκριση μεταξύ του δικαιώματος του κράτους να ελέγχει την είσοδο και τη διαμονή και της παράλληλης υποχρέωσής του να προστατεύει τα βασικά δικαιώματα κάθε προσώπου που βρίσκεται στη δικαιοδοσία του. Η σύγχρονη ερμηνεία του ευρωπαϊκού πλαισίου συμπληρώνεται από την επικαιροποιημένη έκδοση του *Handbook on European law relating to asylum, borders and immigration* του 2026 (FRA, 2011· FRA & Council of Europe, 2026).

3.1.9. Η Στρατηγική της ΕΕ για την Ισότητα των ΛΟΑΤΚΙ+ Ατόμων 2026–2030 και οι Κατευθυντήριες Γραμμές για τις εθνικές στρατηγικές και τα σχέδια δράσης

Η Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Ισότητα των ΛΟΑΤΚΙ+ Ατόμων 2026–2030 αποτελεί το βασικό στρατηγικό πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την προώθηση της ισότητας και την αντιμετώπιση των διακρίσεων λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας ή έκφρασης φύλου και χαρακτηριστικών φύλου. Υιοθετήθηκε τον Οκτώβριο του 2025 ως Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής COM(2025) 725 final και διαδέχεται την πρώτη αντίστοιχη Στρατηγική της περιόδου 2020–2025 (European Commission, 2025b).

Η Στρατηγική δεν αποτελεί δεσμευτική νομοθετική πράξη αντίστοιχη με μια οδηγία ή έναν κανονισμό. Καθορίζει, όμως, το πλαίσιο των δράσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την περίοδο 2026–2030 και επιδιώκει να κινητοποιήσει τα θεσμικά όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τα κράτη μέλη, τις περιφερειακές και τοπικές αρχές, τους φορείς ισότητας, τους κοινωνικούς εταίρους και την κοινωνία των πολιτών. Η εφαρμογή της βασίζεται στον συνδυασμό στοχευμένων μέτρων για τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα με την οριζόντια ενσωμάτωση της διάστασης της ΛΟΑΤΚΙ+ ισότητας σε διαφορετικούς τομείς ευρωπαϊκής πολιτικής (*equality mainstreaming*) (European Commission, 2025b).

Παράλληλα, η διαθεματικότητα αποτελεί οριζόντια αρχή της Στρατηγικής. Αναγνωρίζεται ότι ο σεξουαλικός προσανατολισμός, η ταυτότητα ή η έκφραση φύλου και τα χαρακτηριστικά φύλου μπορούν να αλληλεπιδρούν με το φύλο, τη φυλετική ή εθνική καταγωγή, τη θρησκεία ή τις πεποιθήσεις, την αναπηρία, την ηλικία, το μεταναστευτικό καθεστώς, την κοινωνικοοικονομική θέση και τον τόπο κατοικίας. Οι αλληλεπιδράσεις αυτές μπορούν να δημιουργούν ιδιαίτερες μορφές διάκρισης και αποκλεισμού, ιδίως για τα τρανς, μη δυαδικά και ίντερσεξ άτομα, τις ΛΟΑΤΚΙ+ γυναίκες, τα άτομα με αναπηρία, τους νέους και ηλικιωμένους, τους μετανάστες και αιτούντες διεθνή προστασία και τα άτομα που ζουν σε αγροτικές, απομακρυσμένες ή γεωγραφικά απομονωμένες περιοχές (European Commission, 2025b).

Η Στρατηγική οργανώνεται γύρω από τρεις κεντρικούς στρατηγικούς άξονες:

- 1.** την προστασία των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων,
- 2.** την ενδυνάμωσή τους,
- 3.** την ενεργή συμμετοχή και συνεργασία της κοινωνίας και των θεσμικών φορέων.

Προστασία από τη βία, το μίσος, τις διακρίσεις και τις επιβλαβείς πρακτικές

Ο πρώτος άξονας επικεντρώνεται στην προστασία των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων από τη βία, την παρενόχληση, τα εγκλήματα και τη ρητορική μίσους, τις διακρίσεις στο ψηφιακό περιβάλλον και τις επιβλαβείς πρακτικές. Ιδιαίτερη έμφαση αποδίδεται στην αντιμετώπιση των πρακτικών μεταστροφής, οι οποίες βασίζονται στην εσφαλμένη αντίληψη ότι ο σεξουαλικός προσανατολισμός ή η ταυτότητα φύλου μπορούν ή πρέπει να μεταβληθούν. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προβλέπει τη διεξαγωγή ειδικής μελέτης για τη φύση, την έκταση και τις επιπτώσεις των πρακτικών αυτών και, με βάση τα αποτελέσματά της, την εξέταση κατάλληλων δράσεων για την υποστήριξη των κρατών μελών στην αντιμετώπισή τους (European Commission, 2025b).

Η συγκεκριμένη πρόβλεψη δεν συνιστά ακόμη ενιαία και δεσμευτική απαγόρευση των πρακτικών μεταστροφής σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η αρμοδιότητα ρύθμισης του πεδίου αυτού παραμένει σε σημαντικό βαθμό στα κράτη μέλη, ενώ η Επιτροπή επιδιώκει την ανάπτυξη κοινής τεκμηρίωσης, τη συνεργασία και την ανταλλαγή πρακτικών. Αντίστοιχη προσοχή αποδίδεται στις μη συναινετικές επεμβάσεις στα χαρακτηριστικά φύλου των ίντερσεξ ατόμων και στην εξαναγκαστική ιατροκοποίηση των τρανς ατόμων.

Στο πεδίο των εγκλημάτων και της ρητορικής μίσους, η Στρατηγική αναγνωρίζει ότι δεν υφίσταται ακόμη ολοκληρωμένο ενωσιακό ποινικό πλαίσιο το οποίο να καλύπτει με ενιαίο τρόπο τα αδικήματα που τελούνται λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού ή ταυτότητας φύλου. Για τον λόγο αυτό, η Επιτροπή προβλέπει την εξέταση νομικών επιλογών εντός των υφιστάμενων διατάξεων των Συνθηκών, την ενίσχυση της καταγραφής των εγκλημάτων μίσους, την κατάρτιση των αστυνομικών και δικαστικών αρχών και την υποστήριξη ασφαλών μηχανισμών καταγγελίας. Παράλληλα, επιδιώκεται η αντιμετώπιση της παράνομης ρητορικής μίσους στο διαδίκτυο και του κυβερνοεκφοβισμού, σε συνεργασία με τις ψηφιακές πλατφόρμες, τα κράτη μέλη και τις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών (European Commission, 2025b).

Ιδιαίτερη διάσταση του άξονα προστασίας αφορά τους ΛΟΑΤΚΙ+ αιτούντες διεθνή προστασία και μετανάστες. Η Στρατηγική αναγνωρίζει ότι τα πρόσωπα αυτά μπορεί να αντιμετωπίζουν αυξημένους κινδύνους κατά τη μεταναστευτική διαδρομή, στις δομές υποδοχής και στις διαδικασίες ασύλου. Προβλέπει τη συνεργασία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής με τον Οργανισμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης για το Άσυλο, τον Frontex και

τα κράτη μέλη για την έγκαιρη αναγνώριση της ευαλωτότητας και την παροχή κατάλληλης υποστήριξης.

Ενδυνάμωση και ισότιμη πρόσβαση στα κοινωνικά δικαιώματα

Ο δεύτερος άξονας αφορά την ενδυνάμωση των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων και την ουσιαστική πρόσβασή τους στην εκπαίδευση, στην απασχόληση, στην υγεία, στη στέγαση, στις κοινωνικές υπηρεσίες και στη δημόσια ζωή. Η τυπική απαγόρευση των διακρίσεων δεν θεωρείται επαρκής όταν εξακολουθούν να υπάρχουν εμπόδια, στερεότυπα, μη ασφαλή περιβάλλοντα ή επαγγελματικές πρακτικές που αποθαρρύνουν την αναζήτηση υποστήριξης.

Στην εκπαίδευση, η Στρατηγική προωθεί την ανταλλαγή πρακτικών για ασφαλή και συμπεριληπτικά εκπαιδευτικά περιβάλλοντα, την αντιμετώπιση του εκφοβισμού και τη συμπερίληψη των ΛΟΑΤΚΙ+ παιδιών και νέων και των παιδιών που μεγαλώνουν σε οικογένειες με ΛΟΑΤΚΙ+ γονείς. Στην υγεία, δίνεται έμφαση στην ενημέρωση και κατάρτιση των επαγγελματιών, στην αντιμετώπιση του στιγματισμού και στη βελτίωση της πρόσβασης σε υπηρεσίες πρόληψης, διάγνωσης, θεραπείας και ψυχικής υγείας.

Στο πεδίο της απασχόλησης, το ισχύον ενωσιακό δίκαιο απαγορεύει τις διακρίσεις λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού στην εργασία και στην επαγγελματική κατάρτιση. Η Στρατηγική προβλέπει την ενίσχυση της εφαρμογής του σχετικού πλαισίου, την ανάπτυξη συμπεριληπτικών πρακτικών πρόσληψης και απασχόλησης και τη συνεργασία με τους φορείς ισότητας και τους Χάρτες Διαφορετικότητας. Παράλληλα, επισημαίνεται ότι εξακολουθεί να υπάρχει κενό προστασίας σε ενωσιακό επίπεδο πέραν του πεδίου της απασχόλησης, καθώς η προτεινόμενη Οδηγία για την ίση μεταχείριση σε τομείς όπως η κοινωνική προστασία, η εκπαίδευση, η υγεία, η στέγαση και η πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες δεν έχει ακόμη υιοθετηθεί. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δηλώνει ότι θα συνεχίσει να υποστηρίζει την επίτευξη της απαιτούμενης ομοφωνίας στο Συμβούλιο (European Commission, 2025b).

Η Στρατηγική συνδέει επίσης την κοινωνική ένταξη με τις στεγαστικές ανισότητες, τη φτώχεια, την περιορισμένη πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες και τις διακρίσεις που μπορεί να αντιμετωπίζουν ιδίως τα τρανς, μη δυαδικά και ίντερσεξ άτομα. Προβλέπει τη διερεύνηση των ανισοτήτων και των διακρίσεων στη στέγαση και την αξιοποίηση των ευρωπαϊκών χρηματοδοτικών εργαλείων για την κοινωνική ένταξη περιθωριοποιημένων ομάδων.

Πρόσθετη διάσταση του άξονα ενδυνάμωσης αφορά τα δικαιώματα των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων κατά τη μετακίνησή τους μεταξύ των κρατών μελών. Οι διαφοροποιήσεις των εθνικών νομοθεσιών μπορούν να δημιουργούν προβλήματα ως προς την αναγνώριση οικογενειακών δεσμών, της γονεϊκότητας και της νομικής ταυτότητας φύλου. Η Στρατηγική προβλέπει την υποστήριξη πρωτοβουλιών για την αμοιβαία αναγνώριση της γονεϊκότητας και τη διευκόλυνση της ανταλλαγής πρακτικών σχετικά με διαδικασίες νομικής αναγνώρισης της ταυτότητας φύλου που βασίζονται στον αυτοπροσδιορισμό.

Οι κατευθύνσεις αυτές δεν εναρμονίζουν αυτομάτως τα εθνικά οικογενειακά δίκαια ούτε θεσπίζουν ενιαία ευρωπαϊκή διαδικασία νομικής αναγνώρισης φύλου.

Θεσμική συμμετοχή, συνεργασία και τεκμηρίωση

Ο τρίτος άξονας επικεντρώνεται στη συμμετοχή των κρατών μελών, των περιφερειακών και τοπικών αρχών, των φορέων ισότητας, των κοινωνικών εταίρων, της ακαδημαϊκής κοινότητας και των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή καλεί όλα τα κράτη μέλη να υιοθετήσουν εθνικές στρατηγικές ή σχέδια δράσης για τη ΛΟΑΤΚΙ+ ισότητα έως το 2027 και να ορίσουν εθνικούς συντονιστές ή να αξιοποιήσουν υφιστάμενες θεσμικές δομές για τον σκοπό αυτό (European Commission, 2025b).

Η Επιτροπή προβλέπει επίσης τη δημιουργία Φόρουμ Πολιτικής για τη ΛΟΑΤΚΙ+ Ισότητα (*LGBTIQ+ Policy Forum*), με τη συμμετοχή οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών, κοινωνικών εταίρων και εκπροσώπων της ακαδημαϊκής κοινότητας. Το Φόρουμ αποσκοπεί στη διαμόρφωση δομημένου διαλόγου, στην ανάδειξη νέων προκλήσεων και στην παρακολούθηση της εφαρμογής της Στρατηγικής.

Η τεκμηριωμένη χάραξη πολιτικής αποτελεί επίσης βασική προτεραιότητα. Προβλέπεται η περαιτέρω ανάπτυξη της συλλογής και ανάλυσης δεδομένων ισότητας, η δημοσίευση νέου Ευρωβαρόμετρου για τις διακρίσεις το 2027 και η πραγματοποίηση νέας πανευρωπαϊκής έρευνας του FRA για τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα, με προγραμματισμένη δημοσίευση το 2029. Η συλλογή δεδομένων πρέπει να πραγματοποιείται με σεβασμό στον αυτοπροσδιορισμό, στην ιδιωτικότητα, στην προστασία των προσωπικών δεδομένων και στην αρχή της μη πρόκλησης βλάβης. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προβλέπει ακόμη ενδιάμεση επανεξέταση της εφαρμογής της Στρατηγικής το 2028 (European Commission, 2025b).

Οι Κατευθυντήριες Γραμμές για τις στρατηγικές και τα σχέδια δράσης

Η εφαρμογή των ευρωπαϊκών κατευθύνσεων σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο υποστηρίζεται από τις *Κατευθυντήριες Γραμμές για τις στρατηγικές και τα σχέδια δράσης για την ενίσχυση της ΛΟΑΤΚΙ+ ισότητας*, οι οποίες εκπονήθηκαν το 2022 από την Υποομάδα για τη ΛΟΑΤΚΙ+ Ισότητα της Ομάδας Υψηλού Επιπέδου για τη Μη Διάκριση, την Ισότητα και τη Διαφορετικότητα (European Commission, Directorate-General for Justice and Consumers, 2022).

Οι Κατευθυντήριες Γραμμές δεν αποτελούν δεσμευτική νομοθεσία. Λειτουργούν ως εργαλείο στρατηγικής υποστήριξης για τα κράτη μέλη και τις αρμόδιες αρχές και οργανώνονται γύρω από έξι βασικές διαστάσεις:

1. την ακριβή αποτίμηση της κατάστασης της ΛΟΑΤΚΙ+ ισότητας και την τεκμηριωμένη χάραξη πολιτικής,
2. τον εντοπισμό των βασικών προκλήσεων, με ιδιαίτερη προσοχή στα άτομα που βρίσκονται σε περισσότερο ευάλωτη θέση,

3. τη θέσπιση σαφών, φιλόδοξων και μετρήσιμων προτεραιοτήτων και δράσεων ευαισθητοποίησης,
4. τη διασφάλιση αποτελεσματικής νομικής προστασίας και ορθής εφαρμογής του δικαίου,
5. τη διαφανή διακυβέρνηση, τον συντονισμό, την οριζόντια ενσωμάτωση της ισότητας και την ενεργή συμμετοχή της κοινωνίας των πολιτών,
6. τη συστηματική παρακολούθηση και αξιολόγηση της εφαρμογής των προβλεπόμενων μέτρων (European Commission, Directorate-General for Justice and Consumers, 2022).

Οι Κατευθυντήριες Γραμμές υπογραμμίζουν ότι κάθε στρατηγική πρέπει να βασίζεται σε σαφή κατανομή αρμοδιοτήτων, συγκεκριμένο χρονοδιάγραμμα, επαρκείς πόρους, μετρήσιμους δείκτες και μηχανισμούς τακτικής αξιολόγησης. Ιδιαίτερη σημασία αποδίδεται στη συμμετοχή οργανώσεων που εκπροσωπούν διαφορετικές ομάδες εντός των ΛΟΑΤΚΙ+ κοινοτήτων και στην αποφυγή της αντιμετώπισής τους ως ενιαίου και ομοιογενούς πληθυσμού.

3.1.10. Αξιολόγηση ΕΣΠΑ 2014-2020 σχετικά με τις πολιτικές ένταξης και ισότητας

Η εκ των υστέρων (ex-post) αξιολόγηση του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου (ΕΚΤ) για την προγραμματική περίοδο 2014-2020, μέσω των ειδικών Μελετών Περίπτωσης (Case Studies), παρέχει κρίσιμα δεδομένα για την αποτελεσματικότητα των πολιτικών ένταξης και ισότητας. Η ανάλυση των Επενδυτικών Προτεραιοτήτων (ΕΠ) αναδεικνύει τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι ευάλωτες ομάδες κατά την πρόσβασή τους στα κοινωνικά δικαιώματα.

Καταπολέμηση των διακρίσεων και προώθηση των ίσων ευκαιριών (Επενδυτική Προτεραιότητα 9.iii)

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η ΕΠ 9.iii σχεδιάστηκε με γνώμονα τη μείωση των διακρίσεων και τη διασφάλιση της πρόσβασης των ευάλωτων ομάδων σε δημόσιες υπηρεσίες. Στην Ελλάδα, η υλοποίηση εστίασε σε μεγάλο βαθμό στην ενταξιακή εκπαίδευση, με ένα εμβληματικό έργο που χρηματοδότησε την πρόσληψη περίπου 14.000 ατόμων ειδικού εκπαιδευτικού προσωπικού στα σχολεία πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης για την υποστήριξη μαθητών με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Ωστόσο, η αξιολόγηση εντόπισε σημαντικά πρακτικά εμπόδια (hindering factors) στην εφαρμογή. Η αποτελεσματικότητα του έργου περιορίστηκε στην πράξη, καθώς καταγράφηκαν επιφυλάξεις και μη συμμόρφωση συγκεκριμένων σχολικών μονάδων με τα πρότυπα προσβασιμότητας για άτομα με αναπηρία, γεγονός που απέκλεισε την ισότιμη συμμετοχή ορισμένων ωφελούμενων.

Ισότητα των φύλων και ενεργητική ένταξη ευάλωτων ομάδων (Επενδυτικές Προτεραιότητες 8.iv & 9.i)

Οι ΕΠ 8.iv και 9.i στόχευαν στην προώθηση της ισότητας στην απασχόληση, τη συμφιλίωση επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής και την καταπολέμηση της φτώχειας. Στην Ελλάδα, το πλέον ευρείας κλίμακας πρόγραμμα ήταν η «Εναρμόνιση Οικογενειακής και Επαγγελματικής Ζωής», το οποίο παρείχε υπηρεσίες παιδικής φροντίδας, καταγράφοντας εκθετική αύξηση και εξυπηρετώντας πάνω από 150.000 νοικοκυριά το 2020. Ως θετική πρακτική προσαρμοστικότητας καταγράφηκε η σταδιακή αναθεώρηση των κριτηρίων της δράσης ώστε να συμπεριληφθούν και οι άνδρες αρχηγοί μονογονεϊκών οικογενειών.

Εντούτοις, η αξιολόγηση ανέδειξε αυστηρούς γραφειοκρατικούς και δομικούς αποκλεισμούς που πλήττουν τις πλέον περιθωριοποιημένες ομάδες. Διαπιστώθηκε ότι το ενιαίο και άκαμπτο πλαίσιο υλοποίησης δυσχέρανε την κάλυψη των εξειδικευμένων αναγκών των παιδιών με αναπηρία (π.χ. ανάγκη για ευέλικτα ωράρια προσέλευσης). Παράλληλα, οι αυστηρές απαιτήσεις προσκόμισης επίσημων εγγράφων λειτούργησαν ως απόλυτος φραγμός (exclusion criterion) για ομάδες όπως οι μετανάστες χωρίς νομιμοποιητικά έγγραφα, οι οποίοι αδυνατούσαν να υποβάλουν αίτηση και αποκλείστηκαν πλήρως από το πρόγραμμα.

Κοινωνικοοικονομική ένταξη περιθωριοποιημένων κοινοτήτων (Επενδυτική Προτεραιότητα 9.ii)

Η ΕΠ 9.ii εστίασε στις κοινότητες που υφίστανται χωρικό και κοινωνικό διαχωρισμό, όπως οι Ρομά και οι μετανάστες. Στην Ελλάδα, η αξιολόγηση εντοπίζει μια κρίσιμη δομική αλλαγή (structural change): την τοποθέτηση των Δήμων στο επίκεντρο της διαδικασίας ένταξης μέσω της λειτουργίας των Κέντρων Κοινότητας και των ειδικών παραρτημάτων τους για Ρομά και μετανάστες. Παράλληλα, οι δράσεις παρέμβασης στον δρόμο (street work) μετεξελίχθηκαν από υπηρεσίες απλής αντίδρασης σε προληπτικούς μηχανισμούς συστηματικής χαρτογράφησης και υποστήριξης των αστέγων. Παρόλα αυτά, η μελέτη περίπτωσης αναδεικνύει ένα σοβαρό οργανωτικό εμπόδιο που υπονομεύει τον ρόλο των δομών αυτών: η διόγκωση των διοικητικών καθηκόντων στα Κέντρα Κοινότητας αναγκάζει τους κοινωνικούς λειτουργούς και τους ψυχολόγους να αναλώνουν δυσανάλογο χρόνο στη γραφειοκρατία, εις βάρος της ουσιαστικής ψυχοκοινωνικής συμβουλευτικής προς τους ωφελούμενους. Επιπρόσθετα, καταγράφεται η ανάγκη αποφυγής παρεμβάσεων που σχεδιάζονται αποκλειστικά "από πάνω προς τα κάτω" (top-down), επισημαίνοντας ότι απαιτείται ουσιαστικότερος διάλογος με τους ίδιους τους Ρομά για την πλήρη κάλυψη των αναγκών τους.

Πρόσβαση σε προσιτές και υψηλής ποιότητας υπηρεσίες (Επενδυτική Προτεραιότητα 9.iv)

Η ΕΠ 9.iv στόχευε στην αντιμετώπιση των ανισοτήτων στην πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας και κοινωνικής φροντίδας. Στην Ελλάδα, η δημιουργία των Τοπικών Ομάδων Υγείας (TOMY) αναγνωρίστηκε ως κεντρική μεταρρύθμιση που εισήγαγε ένα κοινοτικό μοντέλο πρόληψης, μειώνοντας την εξάρτηση από τα νοσοκομεία. Σε επίπεδο

ευάλωτων ομάδων και διαθεματικότητας, ιδιαίτερη σημασία είχαν οι στοχευμένες παρεμβάσεις (μέσω δομών όπως ο ΟΚΑΝΑ) για άτομα με εξαρτήσεις, και ειδικότερα για μητέρες και έγκυες γυναίκες. Οι δομές αυτές δεν περιορίστηκαν στην υγειονομική φροντίδα, αλλά παρείχαν νομική συμβουλευτική για την πρόσβαση των γυναικών στα δικαιώματά τους στο δημόσιο σύστημα υγείας, καθώς και υποστήριξη απέναντι σε περιστατικά έμφυλης βίας.

Συμπερασματικά, οι διαπιστώσεις των ευρωπαϊκών Case Studies σχετικά με τον διοικητικό φόρτο που επιβαρύνει τους επαγγελματίες των Κέντρων Κοινότητας, τον πλήρη αποκλεισμό μεταναστών λόγω έλλειψης νομιμοποιητικών εγγράφων, και την ανάγκη για εξειδικευμένη προσέγγιση σε γυναίκες θύματα βίας και Ρομά, αποτελούν ακριβώς τους συστημικούς φραγμούς που καλούνται να διαχειριστούν καθημερινά τα στελέχη πρώτης γραμμής στην ΠΔΕ. Συνεπώς, τα ευρήματα της παρούσας έρευνας παρουσιάζουν θεματική σύγκλιση με τις διαπιστώσεις της ευρωπαϊκής αξιολόγησης ως προς τον διοικητικό φόρτο, τα εμπόδια τεκμηρίωσης και την ανάγκη εξειδικευμένης και συμμετοχικής υποστήριξης. Η σύγκλιση αυτή δεν συνιστά άμεση επιβεβαίωση των ευρωπαϊκών ευρημάτων σε τοπικό επίπεδο, αλλά παρέχει συμπληρωματική ένδειξη της συνάφειάς τους με την επαγγελματική εμπειρία των συμμετεχόντων στην ΠΔΕ.

3.2 Το Θεσμικό Πλαίσιο σε Εθνικό Επίπεδο

3.2.1. Εταιρικό Σύμφωνο Περιφερειακής Ανάπτυξης 2021-2027» («ΕΣΠΑ 2021-2027»)

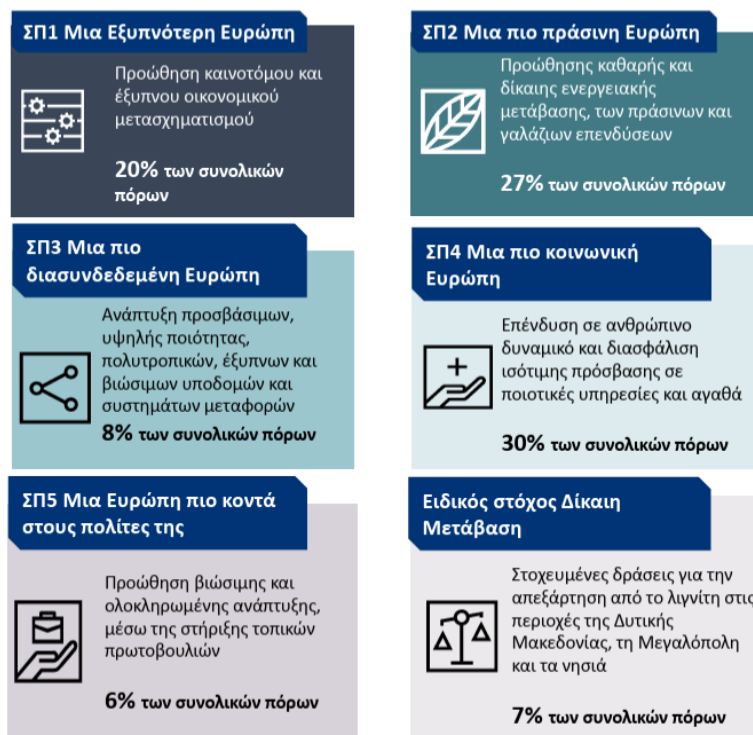
Το νέο «Εταιρικό Σύμφωνο Περιφερειακής Ανάπτυξης 2021-2027» («ΕΣΠΑ 2021-2027») αποτυπώνει σε μεγάλο βαθμό τις νέες προτεραιότητες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και τις νέες αναπτυξιακές προτεραιότητες της Ελλάδας για τα επόμενα χρόνια. Εγκρίθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή στις 29 Ιουλίου 2021 και σύμφωνα με αυτό πρόκειται να διατεθούν για την χώρα μας πόροι συνολικού ύψους 26,2 δισ. ευρώ για τα επόμενα 7 έτη, από τα οποία τα 20,9 δισ. ευρώ αφορούν στην Ενωσιακή Στήριξη και ποσό 5,3 δισ. ευρώ αφορά στην Εθνική Συνεισφορά. Η Ελλάδα είναι το πρώτο Κράτος-Μέλος της ΕΕ που προχώρησε σε επίσημη υποβολή και της εγκρίθηκε το «Εταιρικό Σύμφωνο Περιφερειακής Ανάπτυξης 2021-2027» για τη νέα Προγραμματική Περίοδο.

Το νέο «ΕΣΠΑ 2021-2027» αποτυπώνει και θέτει προτεραιότητες για την ενίσχυση του παραγωγικού δυναμικού της οικονομίας, των υποδομών, των ανθρώπινων δεξιοτήτων και την ενδυνάμωση της κοινωνικής προστασίας (ΕΣΠΑ, χ.χ.-β). Τα έργα/δράσεις που πρόκειται να χρηματοδοτηθούν από το νέο ΕΣΠΑ λαμβάνουν υπόψη τις ιδιαίτερες συνθήκες και ανάγκες της χώρας τα επόμενα χρόνια και απαντούν στις διαρθρωτικές υστερήσεις της ελληνικής οικονομίας. Ταυτόχρονα, συνεχίζονται και ολοκληρώνονται μεγάλα έργα που ξεκίνησαν στο πλαίσιο του ΕΣΠΑ 2014-2020. Προβάλλονται, ως συνολική πολιτική, οι προτεραιότητες και δράσεις που θα υλοποιηθούν και οι οποίες ως σκοπό τους έχουν τη γόνιμη μετάβαση σε μια:

- «πιο έξυπνη» Ελλάδα - 20% των πόρων
- «πιο πράσινη» Ελλάδα - 27% των πόρων
- «πιο διασυνδεδεμένη» Ελλάδα - 8% των πόρων
- «πιο κοινωνική» Ελλάδα - 30% των πόρων
- Ελλάδα πιο κοντά στους πολίτες της- 6% των πόρων
- για τη Δίκαιη Μετάβαση των περιοχών μετά την απολιγνιτοποίηση - 7% των πόρων

Το νέο «ΕΣΠΑ 2021-2027» έχει ισχυρό αναπτυξιακό αποτύπωμα μέσα από δράσεις και έργα υψηλής προστιθέμενης αξίας και με πολλαπλασιαστικά οφέλη τόσο για την κοινωνία, όσο και για την οικονομία -μετά την πανδημική κρίση- συμβάλλοντας τα μέγιστα στην εκκίνηση ενός νέου κύκλου ευημερίας για όλους.

Εικόνα 2. Στόχοι Πολιτικής του νέου ΕΣΠΑ 2021-2027.

Πηγή: Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων - Γενική Γραμματεία Δημοσίων Επενδύσεων και ΕΣΠΑ, 2021
(Διαθέσιμο στο: https://www.espa.gr/el/Documents/2127/Parousiasi_neou_ESPA_21-27.pdf)

Παρακάτω ακολουθεί η περιγραφή του Στόχου Πολιτικής 4 «Μια πιο κοινωνική Ευρώπη», η οποία συνδέεται πιο άμεσα με επίτευξη της κοινωνικής ένταξης και της καταπολέμησης της φτώχειας σε περιφερειακό, εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο:

Κεντρική επιδίωξη των παρεμβάσεων στον ΣΠ4 είναι μια πιο κοινωνική Ελλάδα μέσω της επένδυσης στο ανθρώπινο δυναμικό και της διασφάλισης ισότιμης πρόσβασης σε ποιοτικές υπηρεσίες και αγαθά σύμφωνα με τις αρχές του Ευρωπαϊκού Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων. Οι παρεμβάσεις σε όλους τους τομείς πολιτικής θα επιλέγονται στη βάση διαπιστωμένων αναγκών, διαθεσιμότητας υποδομών και υπηρεσιών και λαμβάνοντας υπόψη και τις ανάγκες των περισσότερο υποβαθμισμένων περιοχών.

Η αύξηση της απασχόλησης του ανθρώπινου δυναμικού και η βελτίωση της απασχολησιμότητας μέσω παρεμβάσεων για τη διευκόλυνση της πρόσβασης στην αγορά εργασίας στη βάση των ατομικών αναγκών και τη μείωση της αναντιστοιχίας μεταξύ προσφοράς και ζήτησης, με έμφαση στους NEETs 15-29, μακροχρόνια άνεργους, άνεργους με χαμηλό και κοινωνικοοικονομικό, μορφωτικό υπόβαθρο, μετανάστες & δικαιούχους διεθνούς προστασίας και ΑμΕΑ, αποτελεί βασική προτεραιότητα. Η ανακατεύθυνση των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης μέσω της σταδιακής μετάβασης σε ένα νέο μοντέλο υλοποίησης για τις ΕΠΑ σε εθνικό επίπεδο, με συνεχώς διαθέσιμες δράσεις και ισχυρή εξατομικευμένη υποστήριξη, η ενίσχυση της διάγνωσης αναγκών της αγοράς εργασίας, η στήριξη της αυτοαπασχόλησης και

παρεμβάσεις ανάπτυξης δεξιοτήτων των ανέργων θα συμβάλλουν στην επίτευξη του στόχου.

Η ανάπτυξη της κοινωνικής οικονομίας και της κοινωνικής επιχειρηματικότητας θα προωθηθεί ως μέρος των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης που θα συμβάλουν στην κοινωνική και οικονομική ένταξη ατόμων και από ευάλωτες ομάδες. Η προώθηση της προσαρμογής αυτοαπασχολούμενων, εργαζομένων και επιχειρήσεων στην αλλαγή και της ενεργού γήρανσης και μέσω παρεμβάσεων συμβουλευτικής και κατάρτισης συνυπολογίζοντας, μεταξύ άλλων, τις απαιτήσεις της ψηφιακής και πράσινης οικονομίας, τίθεται στο επίκεντρο. Για την προώθηση της ισότιμης συμμετοχής των γυναικών στην απασχόληση θα επιλεγούν επιπλέον και μέτρα εναρμόνισης επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής και προώθησης καινοτόμων μοντέλων λειτουργίας των επιχειρήσεων. Για την αντιμετώπιση έκτακτων συνθηκών στην αγορά εργασίας δύνатаι να υλοποιηθούν μέτρα ενισχύσεων. Τέλος, ιδιαίτερη έμφαση θα δοθεί στη μεγαλύτερη ασφάλεια και υγεία στην εργασία σε κάθε ηλικία.

Βασική επιλογή αποτελεί η αύξηση της συμμετοχής των ενηλίκων στη μαθησιακή διαδικασία, η αναβάθμιση της ποιότητας και η ενίσχυση της εξωστρέφειας και της συνάφειας της Εκπαίδευσης όλων των βαθμίδων και της Δια Βίου Μάθησης με την αγορά εργασίας. Στο πλαίσιο αυτό θα δοθεί έμφαση στην χρήση εργαλείων που βασίζονται στις εξατομικευμένες ανάγκες των ενηλίκων, στη βελτίωση των επιδόσεων των μαθητών ιδιαίτερα σε σύγχρονες γνώσεις και δεξιότητες, στην αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών, στην ενίσχυση των υπηρεσιών επαγγελματικού προσανατολισμού και συμβουλευτικής, στη βελτίωση της ποιότητας των προγραμμάτων σπουδών και στην ενίσχυση της αποτελεσματικότητας της ΕΕΚ.

Στην κατεύθυνση αυτή, τα εκπονούμενα στρατηγικά πλαίσια τόσο για τις ΕΠΑ, όσο και για την Εκπαίδευση σε όλες τις βαθμίδες, την Κατάρτιση και τη Δια Βίου Μάθηση συντονίζονται σε εθνικό επίπεδο για την παρακολούθηση, την αξιολόγηση και την επανεξέταση της ανάπτυξης δεξιοτήτων και αντιμετωπίζουν το θέμα της πρόβλεψης και της προσαρμογής των αναγκών σε δεξιότητες σε συνάφεια με την αγορά εργασίας και για όλα τα στάδια του βίου. Επιπλέον, η βελτίωση των επιδόσεων και η ενίσχυση της ίσης πρόσβασης σε ποιοτική και χωρίς αποκλεισμούς εκπαίδευση σε όλες τις βαθμίδες και κατάρτιση και της ολοκλήρωσής τους, ιδίως για τις μειονεκτούσες ομάδες, τίθενται στο επίκεντρο.

Η δημιουργία και αναβάθμιση υποδομών και εξοπλισμού βάσει χαρτογράφησης αναγκών και η διασφάλιση της ποιότητας υπηρεσιών, μέσω της βελτίωσης της διακυβέρνησης όλων των βαθμίδων, της ενίσχυσης της αυτονομίας, καθώς και της ολοκλήρωσης του Εθνικού Πλαισίου Προσόντων, αποτελούν επίσης προτεραιότητες.

Η αναβάθμιση και ο εκσυγχρονισμός των θεσμών και μηχανισμών κοινωνικής αλληλεγγύης αποτελεί βασική επιλογή με στόχο την ενεργό ένταξη, τον περιορισμό της εισοδηματικής ανισότητας, του κινδύνου φτώχειας με έμφαση στην μείωση της

παιδικής φτώχειας, του κοινωνικού αποκλεισμού και των έμφυλων και άλλων διακρίσεων. Η διασφάλιση αυξημένης πρόσβασης σε ποιοτικά βασικά και κοινωνικά αγαθά και υπηρεσίες, οι δράσεις για την αντιμετώπιση του εκπαιδευτικού και στεγαστικού διαχωρισμού των πιο ευάλωτων ομάδων του πληθυσμού, συμπεριλαμβανομένων των παιδιών και η ανάπτυξη υπηρεσιών φροντίδας που βασίζονται στην οικογένεια και την κοινότητα αποτελούν μέτρα προς αυτή την κατεύθυνση. Παράλληλα ο εκσυγχρονισμός και η δημιουργία υποδομών κοινωνικής προστασίας στη βάση διαπιστωμένων αναγκών, αλλά και αναψυχής, τουρισμού και πολιτισμού αναμένεται να ενισχύσουν την ανάπτυξη, την κοινωνική ένταξη και την κοινωνική καινοτομία.

Οι επενδύσεις ΕΤΠΑ σε τουρισμό και πολιτισμό θα λαμβάνουν υπόψη την ευημερία των επισκεπτών, θα σέβονται το φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον και θα διασφαλίζουν την κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη και την ανταγωνιστικότητα των προορισμών και των επιχειρήσεων μέσω μιας ολοκληρωμένης και ολιστικής προσέγγισης.

Στρατηγική επιλογή αποτελεί η προώθηση παρεμβάσεων αποϊδρυματοποίησης και μετάβασης από την ιδρυματική φροντίδα στη φροντίδα σε επίπεδο οικογένειας και κοινότητας των παιδιών, των ατόμων με αναπηρία και των ηλικιωμένων καθώς και η κοινωνική ένταξη για πολίτες περιθωριοποιημένων κοινοτήτων όπως οι Ρομά, μετανάστες & δικαιούχοι διεθνούς προστασίας, μέσω της αντιμετώπισης των εις βάρος τους διακρίσεων, της επισφαλούς στέγασης και της ένταξής τους στην εκπαίδευση.

Η θεσμική ενδυνάμωση των κοινωνικών εταίρων και των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών για την αυξημένη και ουσιαστική συμμετοχή σε παρεμβάσεις εκπαίδευσης, απασχόλησης και κοινωνικής ένταξης παραμένει στρατηγική επιλογή.

Η καθολική υγειονομική κάλυψη ως βασική επιλογή απαιτεί την ΠΦΥ επίκεντρο του δικτύου υγείας στην κοινότητα, έμφαση στην πρόληψη στο πλαίσιο και της ενεργού και υγιούς γήρανσης, θεσμοθετημένη μέριμνα για ευάλωτες και ευπαθείς ομάδες με συμβολή στην οικονομική και κοινωνική προστασία. Προτεραιότητες αποτελούν ομοίως η Ψυχική Υγεία με έμφαση στο παιδί και τους ηλικιωμένους και η πρόληψη της ασυλοποίησης, η αναβάθμιση δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού, οι νέες υπηρεσίες μακροχρόνιας φροντίδας, η προσαρμογή υπηρεσιών, υποδομών και ανθρώπινου κεφαλαίου στις γεωγραφικές, πληθυσμιακές ιδιαιτερότητες, στην ηλεκτρονική υγεία, στην αντιμετώπιση υγειονομικών απειλών στη βάση χαρτογράφησης των αναγκών.

Η διατήρηση των αποτελεσμάτων ενισχύεται με επενδύσεις στο ΣΥ στην επείγουσα φροντίδα, τις ειδικές κλίνες, την αποκατάσταση, τις δομές Δημόσιας Υγείας. Ο ψηφιακός μετασχηματισμός, η βελτίωση της διαχείρισης και της διοίκησης των υπηρεσιών, συμβάλλουν στην καθολική πρόσβαση σε ποιοτικές υπηρεσίες σε ένα αποδοτικότερο σύστημα. Η τρέχουσα υγειονομική κρίση αναδεικνύει την προστασία

της δημόσιας υγείας, ως θεμέλιο της κοινωνικής και οικονομικής συνοχής και αποτελεί πρόκληση για την ανάπτυξη ανθεκτικότητας.

Στα προγράμματα Ευρωπαϊκής Εδαφικής Συνεργασίας (Interreg) προβλέπονται δράσεις υγείας.

3.2.2. Τομεακά Προγράμματα του ΕΣΠΑ 2021–2027

Το Εταιρικό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης (ΕΣΠΑ) 2021–2027 εξασφαλίζει τη συνεκτικότητα και τη συνέργεια των πολιτικών σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο. Τα Τομεακά Προγράμματα του ΕΣΠΑ 2021–2027 αφορούν ένα ή περισσότερους τομείς της οικονομικής και κοινωνικής ζωής και έχουν ως γεωγραφικό πεδίο εφαρμογής ολόκληρη την Επικράτεια (ΕΣΠΑ, χ.χ.-δ). Τα προγράμματα «Ανθρώπινο Δυναμικό και Κοινωνική Συνοχή», «Περιβάλλον και Κλιματική Αλλαγή» και «Ψηφιακός Μετασχηματισμός», χρηματοδοτούν δράσεις για την καταπολέμηση της φτώχειας, την ενίσχυση της απασχόλησης και τη βελτίωση της πρόσβασης στις κοινωνικές υπηρεσίες (ΕΣΠΑ, χ.χ.-α· χ.χ.-γ· χ.χ.-ε). Ειδικότερα:

(α) Πρόγραμμα «Ανθρώπινο Δυναμικό και Κοινωνική Συνοχή» (ΠΑΔΚΣ)

Το ΠΑΔΚΣ αποτελεί το κατεξοχήν κοινωνικό πρόγραμμα του ΕΣΠΑ 2021–2027, εστιάζοντας στη βελτίωση της κοινωνικής συνοχής, την ενδυνάμωση του ανθρώπινου δυναμικού και την καταπολέμηση της φτώχειας. Η κοινωνική του διάσταση εκφράζεται μέσω παρεμβάσεων για την ενίσχυση της απασχόλησης, την αναβάθμιση δεξιοτήτων, την πρόσβαση σε εκπαίδευση, τη διά βίου μάθηση και τη στήριξη ευάλωτων ομάδων. Ιδιαίτερη σημασία έχει η λειτουργία κοινωνικών δομών (Κέντρα Κοινότητας, Δομές Αστέγων, Κέντρα Ημερήσιας Φροντίδας) που χρηματοδοτούνται από το πρόγραμμα και ενισχύουν την τοπική κοινωνική προστασία.

(β) Πρόγραμμα «Περιβάλλον και Κλιματική Αλλαγή» (ΠΕΚΑ) 2021–2027

Το Πρόγραμμα «Περιβάλλον και Κλιματική Αλλαγή» επικεντρώνεται στην προστασία του περιβάλλοντος, στην προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή, στην ενεργειακή απόδοση, στη διαχείριση φυσικών πόρων και αποβλήτων και στην προστασία της βιοποικιλότητας. Παρά τον κυρίως περιβαλλοντικό του χαρακτήρα, διαθέτει και κοινωνική διάσταση, καθώς οι παρεμβάσεις ενεργειακής αναβάθμισης, προστασίας από φυσικούς κινδύνους και βελτίωσης δημόσιων υποδομών συμβάλλουν στην ποιότητα ζωής και στην ανθεκτικότητα των τοπικών κοινωνιών.

(γ) Πρόγραμμα «Ψηφιακός Μετασχηματισμός» (ΨΜ) 2021–2027

Στο πλαίσιο του ΨΜ έχει τεθεί η αποστολή για τη μετάβαση της Ελλάδας σε μια «Ψηφιακή Ευρώπη, χωρίς αποκλεισμούς». Η κοινωνική του διάσταση αφορά στη μείωση του ψηφιακού χάσματος, τη διεύρυνση της πρόσβασης σε δημόσιες υπηρεσίες και την ενίσχυση των ψηφιακών δεξιοτήτων του πληθυσμού. Μέσω της «Βίβλου Ψηφιακού Μετασχηματισμού 2020–2025», το Πρόγραμμα προωθεί την παροχή ηλεκτρονικών υπηρεσιών πρόνοιας, υγείας και απασχόλησης, διευκολύνοντας ιδιαίτερα

τις ευάλωτες ομάδες (ηλικιωμένοι, άτομα με αναπηρία, κάτοικοι απομακρυσμένων περιοχών). Η ψηφιακή ένταξη αναγνωρίζεται ως προϋπόθεση κοινωνικής ισότητας.

3.2.3. Ο Νόμος 4443/2016 κατά των Διακρίσεων

Ο Νόμος 4443/2016 (ΦΕΚ Α' 232/9.12.2016) συνιστά την ενσωμάτωση κρίσιμων Ευρωπαϊκών Οδηγιών (2000/43/ΕΚ, 2000/78/ΕΚ και 2014/54/ΕΕ) στην ελληνική έννομη τάξη, δημιουργώντας ένα ισχυρό αναχώραμα κατά του αποκλεισμού. Ο νόμος απαγορεύει αυστηρά τις άμεσες και έμμεσες διακρίσεις, την παρενόχληση, αλλά και τις εντολές για διακριτική μεταχείριση, καλύπτοντας μια ευρύτατη βεντάλια χαρακτηριστικών: φυλή, χρώμα, εθνική ή εθνοτική καταγωγή, γενεαλογικές καταβολές, θρησκευτικές ή άλλες πεποιθήσεις, αναπηρία ή χρόνια πάθηση, ηλικία, οικογενειακή ή κοινωνική κατάσταση, σεξουαλικό προσανατολισμό, ταυτότητα ή χαρακτηριστικά φύλου.

Μια σημαντική καινοτομία του νόμου είναι η διεύρυνση της έννοιας της διάκρισης, ώστε να περιλαμβάνει:

- ✓ Διάκριση λόγω σχέσης (discrimination by association): Όταν κάποιος υφίσταται δυσμενή μεταχείριση λόγω της στενής του σχέσης με άτομο που έχει τα παραπάνω χαρακτηριστικά (π.χ. γονέας ανάπηρου παιδιού).
- ✓ Διάκριση λόγω νομιζόμενων χαρακτηριστικών (discrimination by perception): Όταν κάποιος υφίσταται διάκριση επειδή *εικάζεται* ότι ανήκει σε μια ομάδα (π.χ. θεωρείται ομοφυλόφιλος χωρίς να είναι).
- ✓ Άρνηση εύλογων προσαρμογών: Ειδικά για τα άτομα με αναπηρία, η άρνηση του εργοδότη να προβεί στις απαραίτητες ρυθμίσεις (π.χ. προσβασιμότητα χώρου) συνιστά αυτοτελή μορφή διάκρισης.

Ως προς το πεδίο εφαρμογής, ο νόμος καλύπτει όλους τους προαναφερθέντες λόγους στον τομέα της εργασίας και της απασχόλησης (πρόσβαση, όροι εργασίας, αμοιβές, απόλυση). Ωστόσο, για τους λόγους φυλής, χρώματος και εθνικής καταγωγής, η προστασία επεκτείνεται και στην κοινωνική προστασία, την εκπαίδευση, και την πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες, συμπεριλαμβανομένης της στέγης. Σημαντική εξέλιξη αποτελεί ο Νόμος 5089/2024 για την ισότητα στον γάμο, ο οποίος επέκτεινε την προστασία κατά των διακρίσεων λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας φύλου και χαρακτηριστικών φύλου (SOGIESC) και στους τομείς της εκπαίδευσης, της υγείας, της στέγας και της παροχής αγαθών και υπηρεσιών, καλύπτοντας ένα σημαντικό κενό του Ν. 4443/2016.

Κεντρικό ρόλο στην παρακολούθηση και προώθηση της εφαρμογής του νόμου αναλαμβάνει ο Συνήγορος του Πολίτη ως Εθνικός Φορέας Ισότητας, ο οποίος διερευνά καταγγελίες, διαμεσολαβεί και συντάσσει πορίσματα. Παράλληλα, το Σώμα Επιθεώρησης Εργασίας (ΣΕΠΕ) είναι αρμόδιο για την επιβολή διοικητικών κυρώσεων σε εργοδότες που παραβιάζουν την αρχή της ίσης μεταχείρισης, ενώ προβλέπονται και ποινικές κυρώσεις για παραβάσεις στη διάθεση αγαθών και υπηρεσιών

3.2.4. Η Εθνική Στρατηγική Κοινωνικής Ένταξης και Μείωσης της Φτώχειας (2021-2027)

Η Εθνική Στρατηγική για την Κοινωνική Ένταξη και Μείωση της Φτώχειας (2021-2027) συνιστά τον θεσμικό και επιχειρησιακό οδικό χάρτη της ελληνικής πολιτείας για την ανάπτυξη μίας ολοκληρωμένης πολιτικής πρόληψης και καταπολέμησης του κοινωνικού και εργασιακού αποκλεισμού (Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, Γενική Γραμματεία Κοινωνικής Αλληλεγγύης και Καταπολέμησης της Φτώχειας, 2022). Η Στρατηγική αυτή, πέραν του ότι αποτελεί αναγκαίο πρόσφορο όρο για την αξιοποίηση των ευρωπαϊκών πόρων (ΕΣΠΑ 2021-2027), επιχειρεί να απαντήσει ολιστικά στις σύνθετες ανάγκες των ευάλωτων ομάδων, ύστερα από μία παρατεταμένη περίοδο οικονομικής και υγειονομικής κρίσης. Το όραμα της Στρατηγικής διαμορφώθηκε λαμβάνοντας έντονα υπόψη τις επιπτώσεις της πανδημίας COVID-19 και τις σύγχρονες δημογραφικές προκλήσεις, διαρθρώνοντας τον σχεδιασμό της σε τρεις κεντρικούς άξονες:

1. Την άμβλυνση κάθε μορφής ανισοτήτων, θέτοντας σε απόλυτη προτεραιότητα τις πλέον ευάλωτες ομάδες και αναγνωρίζοντας την κοινωνική ποικιλομορφία (diversity) ως πλεονέκτημα.
2. Τη μετάβαση σε ένα μοντέλο «ενεργητικών πολιτικών» (active policies). Το κράτος δεν περιορίζεται πλέον σε παθητικές επιδοματικές παρεμβάσεις, αλλά στοχεύει στην αποκατάσταση της αυτοδυναμίας των πολιτών. Παρέχει τα κατάλληλα εφόδια ώστε τα ικανά προς εργασία άτομα να επανενταχθούν στην αγορά εργασίας, ενώ για τους υπόλοιπους (παιδιά, ηλικιωμένοι, ΑμεΑ) διασφαλίζει τη διασύνδεσή τους με κατάλληλους φορείς φροντίδας.
3. Την εδραίωση ανοικτού διαλόγου μεταξύ κράτους, πολιτών και διαφορετικών επιπέδων διακυβέρνησης, ώστε οι πολιτικές να αντανakλούν τις πραγματικές κοινωνικές ανάγκες.

Η Στρατηγική καλύπτει με εξειδικευμένες παρεμβάσεις ένα ευρύ φάσμα ευπαθών και ειδικών ομάδων του πληθυσμού. Μεταξύ αυτών συγκαταλέγονται: τα άτομα σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού (AROE), τα Άτομα με Αναπηρία (ΑμεΑ), τα παιδιά, οι Ρομά, οι άνεργοι και μακροχρόνια άνεργοι, οι μετανάστες και πρόσφυγες, οι ηλικιωμένοι, οι άστεγοι, οι (απο)φυλακισθέντες, οι εξαρτημένοι, οι γυναίκες θύματα βίας, οι κάτοικοι ορεινών/απομακρυσμένων περιοχών, καθώς και οι νέοι (NEETs).

Οι Τέσσερις Επιχειρησιακοί Άξονες Η Στρατηγική δομείται λειτουργικά σε τέσσερις (4) κεντρικούς επιχειρησιακούς άξονες, δημιουργώντας ένα συνεκτικό δίκτυο προστασίας:

- ✓ Άξονας 1: Πρόσβαση σε επαρκείς πόρους και βασικά αγαθά. Απευθύνεται στον γενικό πληθυσμό με έμφαση στα άτομα σε ακραία φτώχεια και τους αστέγους. Περιλαμβάνει κρίσιμα μέτρα εισοδηματικής ενίσχυσης, όπως η εφαρμογή του Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος, η χορήγηση επιδόματος στέγασης και παιδιού, η παροχή Εθνικής Σύνταξης, αλλά και ευνοϊκές φορολογικές ρυθμίσεις

και μέτρα για την αντιμετώπιση του ιδιωτικού χρέους και της υπερχρέωσης νοικοκυριών.

- ✓ Άξονας 2: Πρόσβαση σε Υπηρεσίες. Επικεντρώνεται στη βελτίωση της ποιότητας ζωής μέσω της παροχής υπηρεσιών ανοικτής και κλειστής φροντίδας, υγείας, παιδείας και στέγασης,. Ενσωματώνει δράσεις για την αποϊδρυματοποίηση, τη λειτουργία Κέντρων Δημέρευσης και Ημερήσιας Φροντίδας, και την προσβασιμότητα των ΑμεΑ σε αγαθά,. Ειδική μέριμνα λαμβάνεται για τις γυναίκες θύματα βίας (Ξενώνες και Συμβουλευτικά Κέντρα), αλλά και για την αντιμετώπιση της ενεργειακής ένδειας μέσω προγραμμάτων εξοικονόμησης (π.χ. "Εξοικονομώ - Αυτονομώ") και του Κοινωνικού Οικιακού Τιμολογίου.
- ✓ Άξονας 3: Ένταξη στην αγορά εργασίας και βελτίωση της απασχολησιμότητας. Εστιάζει στους ανέργους και τους εργαζόμενους σε επισφάλεια. Υλοποιείται μέσω προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης, συμβουλευτικής, ανάπτυξης δεξιοτήτων (με έμφαση στον ψηφιακό μετασχηματισμό) και ενίσχυσης της Κοινωνικής Οικονομίας και Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας ως βασικού εργαλείου ένταξης.
- ✓ Άξονας 4: Διακυβέρνηση της Στρατηγικής. Πρόκειται για τον οριζόντιο άξονα που εξασφαλίζει την αποτελεσματική εφαρμογή όλων των προηγούμενων. Περιλαμβάνει τη θεσμική και επιχειρησιακή ενίσχυση του Εθνικού Μηχανισμού Συντονισμού, καθώς και την ηλεκτρονική και ψηφιακή αναβάθμιση των προνοιακών θεσμών.

Ο θεμέλιος λίθος της Στρατηγικής είναι ο Εθνικός Μηχανισμός Συντονισμού, Παρακολούθησης και Αξιολόγησης των Πολιτικών Κοινωνικής Ένταξης και Κοινωνικής Συνοχής. Ο Μηχανισμός αυτός συνδέει το κεντρικό κυβερνητικό επίπεδο (με πυρήνα τη Διεύθυνση Κοινωνικής Ένταξης και Κοινωνικής Συνοχής του Υπουργείου Εργασίας) με το αυτοδιοικητικό επίπεδο (Περιφέρειες και Δήμους). Σε τοπικό επίπεδο, κομβικό επιχειρησιακό βραχίονα αποτελούν τα Κέντρα Κοινότητας των Δήμων, τα οποία λειτουργούν ως υπηρεσίες «μίας στάσης» (one-stop shop). Υποδέχονται, καταγράφουν και διασυνδέουν τους πολίτες με τα κατάλληλα προγράμματα κοινωνικής προστασίας. Για την εξάλειψη των φαινομένων κακοδιαχείρισης, πελατειακών σχέσεων και αλληλεπικαλύψεων, η Στρατηγική προωθεί εντατικά τη διαλειτουργικότητα και την ψηφιοποίηση. Αναπτύσσεται το Ενιαίο Γεωπληροφοριακό Σύστημα (Ε.ΓΠ.Σ.) και η Ενιαία Ψηφιακή Πύλη Πρόσβασης στην Κοινωνική Προστασία, τα οποία επιτρέπουν την τήρηση ατομικού φακέλου (με βάση τον ΑΜΚΑ/ΑΦΜ) για κάθε ωφελούμενο και την αυτόματη διασταύρωση στοιχείων σε όλες τις δομές (από τα Κέντρα Κοινότητας έως τα Κοινωνικά Παντοπωλεία).

Η Ε.Σ.Κ.Ε. 2021-2027 σχεδιάστηκε ως ένα πλαίσιο «ομπρέλα» που αναπτύσσει ισχυρές εσωτερικές και εξωτερικές συνέργειες. Ενσωματώνει και αλληλεπιδρά με εξειδικευμένα

τομεακά σχέδια, αναγνωρίζοντας ότι ο αποκλεισμός είναι πολυδιάστατος. Οι βασικότερες συνέργειες αφορούν:

- ☞ Την Εθνική Στρατηγική για την Κοινωνική Ένταξη των Ρομά 2021-2030
- ☞ Το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία και τη Στρατηγική για την Αποϊδρυματοποίηση
- ☞ Το Σχέδιο Δράσης για την Καταπολέμηση της Ενεργειακής Ένδειας
- ☞ Την Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη Πολιτών Τρίτων Χωρών
- ☞ Ευρωπαϊκές πρωτοβουλίες κρίσιμης σημασίας, όπως η Ευρωπαϊκή Εγγύηση για το Παιδί (για την καταπολέμηση της παιδικής φτώχειας) και η Ενισχυμένη Εγγύηση για την Νεολαία.

Η χρηματοδότηση αυτού του τεράστιου εγχειρήματος εξασφαλίζεται μέσα από ένα μείγμα εθνικών και ευρωπαϊκών πόρων, με γνώμονα τη βέλτιστη συμπληρωματικότητα και την αποφυγή επικαλύψεων,. Κεντρικοί πυλώνες χρηματοδότησης είναι: ο Τακτικός Προϋπολογισμός και το ΠΔΕ σε εθνικό επίπεδο, το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ+), το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ), το Ταμείο Ευρωπαϊκής Βοήθειας προς τους Απόρους (ΤΕΒΑ), καθώς και το Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας (RRF - Εθνικό Σχέδιο "Ελλάδα 2.0").

Τέλος, η Στρατηγική δεν αποτελεί ένα στατικό κείμενο, αλλά προβλέπεται η συστηματική της αναθεώρηση κάθε τρία χρόνια (με πρώτη προγραμματισμένη ενδιάμεση αξιολόγηση και αναθεώρηση το 2023-2024 και δεύτερη το 2027). Η διαδικασία αυτή, βασισμένη σε αντικειμενικά στατιστικά δεδομένα (evidence-based policy) και εξωτερικές αξιολογήσεις, διασφαλίζει ότι η Πολιτεία θα μπορεί να αναπροσαρμόζει τα μέτρα της, να καταργεί αναποτελεσματικές δράσεις και να σχεδιάζει νέες παρεμβάσεις για την έγκαιρη αντιμετώπιση κάθε νέας κοινωνικής πρόκλησης.

3.2.5. Επιχειρησιακό Σχέδιο Υλοποίησης του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για την Ισότητα των Φύλων (ΕΣΔΙΦ) 2026-2030

Το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Ισότητα των Φύλων 2021–2025 αποτέλεσε το βασικό εθνικό στρατηγικό πλαίσιο της προηγούμενης περιόδου για την προώθηση της ουσιαστικής ισότητας, την ενδυνάμωση των γυναικών και την αντιμετώπιση των έμφυλων ανισοτήτων και διακρίσεων. Το Σχέδιο συνδέθηκε με το θεσμικό πλαίσιο που διαμορφώθηκε με τον Ν. 4604/2019 και επιδίωξε την ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου στον σχεδιασμό, στην εφαρμογή και στην αξιολόγηση των δημόσιων πολιτικών (Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, Γενική Γραμματεία Δημογραφικής και Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας των Φύλων, 2021). Το ΕΣΔΙΦ 2021–2025 διαρθρώθηκε γύρω από τέσσερις κεντρικούς Άξονες Προτεραιότητας:

1. Πρόληψη και καταπολέμηση της έμφυλης και ενδοοικογενειακής βίας.
2. Ισότιμη συμμετοχή των γυναικών στην αγορά εργασίας.

3. Ισότιμη συμμετοχή των γυναικών σε θέσεις λήψης αποφάσεων και ηγετικούς ρόλους.

4. Ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου στις τομεακές πολιτικές.

Στο πλαίσιο των παραπάνω αξόνων προβλέφθηκαν δράσεις για την ενίσχυση του δικτύου πρόληψης και αντιμετώπισης της βίας κατά των γυναικών, την προώθηση της απασχόλησης και της γυναικείας επιχειρηματικότητας, τη συμφιλίωση επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής, την αύξηση της εκπροσώπησης των γυναικών στα κέντρα λήψης αποφάσεων και την ενσωμάτωση της οπτικής του φύλου σε τομείς όπως η υγεία, η εκπαίδευση, η κοινωνική πολιτική, ο πολιτισμός και η τοπική αυτοδιοίκηση. Ιδιαίτερη μέριμνα προβλεπόταν για γυναίκες που αντιμετωπίζουν πολλαπλές και διασταυρούμενες μορφές διάκρισης, όπως οι γυναίκες Ρομά, οι μετανάστριες και προσφύγισες, οι γυναίκες με αναπηρία ή χρόνια πάθηση, οι μονογονείς, οι ηλικιωμένες και οι γυναίκες που βρίσκονται σε συνθήκες φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού.

Μετά την ολοκλήρωση της περιόδου εφαρμογής του προηγούμενου Σχεδίου, τον Μάιο του 2026 εκδόθηκε το Επιχειρησιακό Σχέδιο Υλοποίησης του ΕΣΔΙΦ 2026–2030. Το νέο Επιχειρησιακό Σχέδιο βασίστηκε στην αποτίμηση του ΕΣΔΙΦ 2021–2025, στις διεθνείς και ευρωπαϊκές δεσμεύσεις της χώρας, στις προτεραιότητες της Γενικής Γραμματείας Ισότητας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και στις προτάσεις συναρμόδιων υπουργείων, δημόσιων φορέων, κοινωνικών εταίρων και οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών. Παρουσιάζει το ΕΣΔΙΦ 2026–2030 ως ενιαίο σύστημα στρατηγικού σχεδιασμού, επιχειρησιακής εξειδίκευσης, εφαρμογής, παρακολούθησης και αξιολόγησης των πολιτικών ισότητας των φύλων (Υπουργείο Κοινωνικής Συνοχής και Οικογένειας, Γενική Γραμματεία Ισότητας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, 2026).

Κεντρικό όραμα του ΕΣΔΙΦ 2026–2030 είναι η συγκρότηση ενός ολοκληρωμένου και συνεκτικού πλαισίου πολιτικών, το οποίο θα διασφαλίζει ίσα δικαιώματα, ίσες ευκαιρίες και ίση μεταχείριση, θα αντιμετωπίζει τις διαρθρωτικές έμφυλες ανισότητες και θα ενισχύει την κοινωνική δικαιοσύνη και την ουσιαστική συμμετοχή των γυναικών σε όλους τους τομείς της κοινωνικής, οικονομικής και δημόσιας ζωής. Η προσέγγιση του Σχεδίου είναι οριζόντια και διασταυρωτική, καθώς αναγνωρίζεται ότι το φύλο μπορεί να αλληλεπιδρά με παράγοντες όπως η αναπηρία, η ηλικία, η εθνοτική ή μεταναστευτική προέλευση, η κοινωνικοοικονομική κατάσταση, ο σεξουαλικός προσανατολισμός και η ταυτότητα ή έκφραση φύλου, δημιουργώντας πολλαπλές και σωρευτικές μορφές διάκρισης.

Το νέο ΕΣΔΙΦ οργανώνεται σε έξι αλληλένδετους Άξονες Προτεραιότητας:

1. Πρόληψη και καταπολέμηση της έμφυλης και ενδοοικογενειακής βίας.

2. Καταπολέμηση των έμφυλων στερεοτύπων.

3. Ισότιμη συμμετοχή στη δημόσια, κοινωνική και οικονομική ζωή.

4. Ποιοτική και χωρίς αποκλεισμούς εκπαίδευση και κατάρτιση.
5. Ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου στο σύνολο των πολιτικών.
6. Παρακολούθηση, τεκμηρίωση και αξιολόγηση των πολιτικών ισότητας των φύλων.

Ο πρώτος Άξονας αποσκοπεί στη διαμόρφωση ενός ολοκληρωμένου και προσβάσιμου συστήματος πρόληψης, προστασίας και υποστήριξης των θυμάτων έμφυλης και ενδοοικογενειακής βίας. Περιλαμβάνει την εφαρμογή της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης, την ανάπτυξη κοινών πρωτοκόλλων και μηχανισμών διατομεακού συντονισμού, τη διεύρυνση και αναβάθμιση του Δικτύου Δομών, την αντιμετώπιση της σεξουαλικής βίας και των σύγχρονων μορφών ψηφιακής έμφυλης βίας, καθώς και την κοινωνική και οικονομική επανένταξη των θυμάτων. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στη γεωγραφική κάλυψη και στην προσβασιμότητα των υπηρεσιών, καθώς και στην προστασία γυναικών και κοριτσιών που αντιμετωπίζουν πολλαπλές μορφές ευαλωτότητας και διάκρισης.

Ο δεύτερος Άξονας επικεντρώνεται στην αποδόμηση των έμφυλων στερεοτύπων και στην προώθηση μη σεξιστικού και συμπεριληπτικού δημόσιου λόγου στη δημόσια διοίκηση, στα μέσα ενημέρωσης και στον ψηφιακό χώρο. Περιλαμβάνει δράσεις ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης, ανάδειξη θετικών προτύπων και παρεμβάσεις για την πρόληψη του σεξισμού, των διακρίσεων και της έμφυλης βίας στην εργασία και στην καθημερινή ζωή.

Ο τρίτος Άξονας αφορά την ισότιμη συμμετοχή στη δημόσια, κοινωνική και οικονομική ζωή. Καλύπτει την ισότητα στην εργασία και στην επιχειρηματικότητα, την ίση αμοιβή και τη μισθολογική διαφάνεια, τη συμμετοχή στα κέντρα λήψης αποφάσεων, την ισορροπία επαγγελματικής και ιδιωτικής ζωής, την ισότιμη κατανομή των ευθυνών φροντίδας, την πρόσβαση στην υγεία και την ισότητα στον αθλητισμό. Παράλληλα, προβλέπει στοχευμένες δράσεις κοινωνικής και οικονομικής ενδυνάμωσης για γυναίκες και κορίτσια που ανήκουν σε ευάλωτες ή υποεκπροσωπούμενες κοινωνικές ομάδες.

Ο τέταρτος Άξονας επιδιώκει τη διαμόρφωση ενός ασφαλούς και χωρίς αποκλεισμούς περιβάλλοντος εκπαίδευσης και κατάρτισης. Προβλέπει την πρόληψη και αντιμετώπιση της έμφυλης βίας, του εκφοβισμού, της παρενόχλησης και των διακρίσεων στις εκπαιδευτικές δομές, την ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου στο εκπαιδευτικό υλικό και στις παιδαγωγικές πρακτικές, καθώς και την ψηφιακή ενδυνάμωση και την ενίσχυση της συμμετοχής των κοριτσιών και των γυναικών σε σπουδές και επαγγέλματα STEM και ΤΠΕ.

Ο πέμπτος Άξονας καθιστά την ισότητα των φύλων οριζόντια αρχή του συνόλου των δημόσιων πολιτικών. Περιλαμβάνει εργαλεία ανάλυσης των έμφυλων επιπτώσεων, προϋπολογισμούς με οπτική φύλου, Σχέδια Ισότητας στη δημόσια διοίκηση, στην τοπική αυτοδιοίκηση και στα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα, καθώς και επιμόρφωση

των στελεχών που συμμετέχουν στον σχεδιασμό και στην εφαρμογή των πολιτικών. Ο έκτος Άξονας ενισχύει τη συλλογή, ανάλυση και αξιοποίηση δεδομένων ανά φύλο, τη λειτουργία του Παρατηρητηρίου Ισότητας των Φύλων και τη συστηματική παρακολούθηση και αξιολόγηση των δράσεων, ώστε οι πολιτικές να βασίζονται σε αξιόπιστα και συγκρίσιμα στοιχεία.

Οι κατευθύνσεις του ΕΣΔΙΦ 2026–2030 παρουσιάζουν άμεση συνάφεια με το αντικείμενο της παρούσας έρευνας. Η έμφαση στην αναγνώριση των πολλαπλών διακρίσεων, στην προσβασιμότητα των υπηρεσιών, στην επιμόρφωση των επαγγελματιών, στην ανάπτυξη κοινών πρωτοκόλλων, στη συνεργασία μεταξύ των φορέων και στη συστηματική καταγραφή των περιστατικών ενισχύει τον ρόλο των κοινωνικών υπηρεσιών και των επαγγελματιών πρώτης γραμμής. Σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο, οι Περιφερειακές και Δημοτικές Επιτροπές Ισότητας, οι κοινωνικές υπηρεσίες των ΟΤΑ, τα Κέντρα Κοινότητας και οι εξειδικευμένες δομές υποστήριξης μπορούν να συμβάλουν στην έγκαιρη αναγνώριση των έμφυλων ανισοτήτων, στην ενημέρωση των πολιτών και στη διασύνδεσή τους με τις κατάλληλες υπηρεσίες προστασίας και κοινωνικής ένταξης.

Η ανάγκη συνέχισης των σχετικών παρεμβάσεων επιβεβαιώνεται και από τον Δείκτη Ισότητας των Φύλων του EIGE για το 2025. Η Ελλάδα συγκεντρώνει 57 μονάδες στις 100 και κατατάσσεται στην 22η θέση μεταξύ των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το μεγαλύτερο περιθώριο βελτίωσης καταγράφεται στον τομέα του χρόνου, στον οποίο η χώρα βρίσκεται στην 26η θέση, ενώ το 65% των γυναικών έναντι του 28% των ανδρών δηλώνει καθημερινή ενασχόληση με το μαγείρεμα ή/και τις οικιακές εργασίες. Τα στοιχεία αυτά αναδεικνύουν ότι η θεσμική κατοχύρωση της ισότητας χρειάζεται να συνοδεύεται από παρεμβάσεις για την αντιμετώπιση των έμφυλων στερεοτύπων, την ισότιμη κατανομή της μη αμειβόμενης εργασίας και την ενίσχυση των υπηρεσιών φροντίδας (European Institute for Gender Equality [EIGE], 2025).

3.2.6. Το εθνικό νομοθετικό πλαίσιο για την πρόληψη και καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας

Το εθνικό νομοθετικό πλαίσιο για την πρόληψη και καταπολέμηση της έμφυλης και ενδοοικογενειακής βίας ενισχύθηκε και εκσυγχρονίστηκε καθοριστικά με τον Νόμο 4531/2018 (ΦΕΚ Α 62/05.04.2018). Με το συγκεκριμένο νομοθέτημα κυρώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη η ιστορική Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης, γνωστή ως Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης. Ο νόμος αυτός δεν περιορίστηκε μόνο στην ενσωμάτωση του διεθνούς κειμένου, αλλά επέφερε άμεσες και καίριες τροποποιήσεις στον Ποινικό Κώδικα (ΠΚ) και στον βασικό εθνικό νόμο για την ενδοοικογενειακή βία (Ν. 3500/2006), εναρμονίζοντας τη χώρα με τα σύγχρονα διεθνή πρότυπα προστασίας των θυμάτων.

Μία από τις πλέον κομβικές τομές του νόμου είναι η διεύρυνση του προστατευτικού του πεδίου ως προς τα πρόσωπα. Η νομοθεσία για την ενδοοικογενειακή βία δεν εφαρμόζεται πλέον μόνο στους έγγαμους, αλλά καλύπτει ρητά και τα πρόσωπα που

συνδέονται με σύμφωνο συμβίωσης, τους μόνιμους συντρόφους, καθώς και τους τώως συζύγους ή τώως μόνιμους συντρόφους (ακόμα και αν το σύμφωνο συμβίωσης έχει λυθεί). Παράλληλα, με ρητή τροποποίηση του Ποινικού Κώδικα (άρθρο 79 ΠΚ), ορίζεται ξεκάθαρα ότι τα έθιμα, οι παραδόσεις ή η θρησκεία του δράστη δεν συνιστούν στοιχεία ικανά να μειώσουν την ποινή του, καταργώντας με αυτόν τον τρόπο κάθε νομικό «παράθυρο» για την ευνοϊκότερη μεταχείριση των δραστών στα λεγόμενα εγκλήματα «τιμής».

Με τον Ν. 4531/2018 εισάγονται στον Ποινικό Κώδικα νέα αδικήματα που αφορούν ειδικές μορφές έμφυλης κακοποίησης. Συγκεκριμένα, τυποποιείται και τιμωρείται με φυλάκιση η πράξη της προτροπής ή πρόκλησης γυναίκας να υποβληθεί σε ακρωτηριασμό των γεννητικών της οργάνων. Εξίσου σημαντική είναι η ποινικοποίηση της επίμονης καταδίωξης και παρακολούθησης (stalking). Ο νόμος προβλέπει ρητά ποινές για όποιον προκαλεί τρόμο ή ανησυχία σε άλλο πρόσωπο επιδιώκοντας διαρκή επαφή μέσω τηλεπικοινωνιακών ή ηλεκτρονικών μέσων ή πραγματοποιώντας επανειλημμένες επισκέψεις στο οικογενειακό, κοινωνικό ή εργασιακό του περιβάλλον, παρά την εκπεφρασμένη αντίθετη βούληση του θύματος. Επίσης, τιμωρείται και η εξαναγκαστική τέλεση γάμου.

Σε επίπεδο δικαστικής πρακτικής και ασφάλειας, ο νόμος θωρακίζει το θύμα παρέχοντας τη δυνατότητα στις ανακριτικές αρχές, τα δικαστικά συμβούλια ή τα δικαστήρια να επιβάλλουν άμεσα στον κατηγορούμενο αυστηρούς περιοριστικούς όρους. Εάν κριθεί απαραίτητο για την προστασία της σωματικής και ψυχικής υγείας του θύματος, διατάσσεται η άμεση απομάκρυνση και μετοίκηση του δράστη από την οικογενειακή κατοικία, καθώς και η απαγόρευση προσέγγισης όχι μόνο της κατοικίας ή της εργασίας του θύματος, αλλά και των σπιτιών στενών συγγενών, των σχολείων των παιδιών, καθώς και των ξενώνων φιλοξενίας κακοποιημένων γυναικών. Επιπροσθέτως, απαγορεύεται ρητά η χορήγηση άδειας όπλου σε όποιον διώκεται ποινικά (ή έχει καταδικαστεί) για εγκλήματα ενδοοικογενειακής βίας. Αναφορικά με τα παιδιά, τίθεται ρητή δικλείδα ασφαλείας: αν το έγκλημα στρέφεται κατά ανηλίκου, η έναρξη του χρόνου παραγραφής αναστέλλεται πλήρως μέχρι το θύμα να ενηλικιωθεί (και για 1 έως 3 έτη μετά την ενηλικίωση, αναλόγως της βαρύτητας της πράξης).

Τέλος, ο Ν. 4531/2018 ενδυναμώνει τους μηχανισμούς υλικής ανακούφισης των θυμάτων. Προβλέπεται η χορήγηση αποζημίωσης από το Ελληνικό Δημόσιο (μέσω της Ελληνικής Αρχής Αποζημίωσης) σε όσους έχουν υποστεί σοβαρή σωματική βλάβη. Η κρατική αυτή αποζημίωση καλύπτει κομβικές ανάγκες του θύματος που προσπαθεί να ξεφύγει από το κακοποιητικό περιβάλλον, εντάσσοντας ρητά στις δαπάνες όχι μόνο τα ιατρικά νοσήλια, αλλά και την εξειδικευμένη ψυχολογική υποστήριξη (όταν δεν υπάρχει δημόσια δομή), την απώλεια εισοδήματος, καθώς και τα έξοδα μετακόμισης και αγοράς απαραίτητων αγαθών για τη μετεγκατάσταση και δημιουργία ενός νέου, ασφαλούς περιβάλλοντος διαβίωσης.

Το νομοθετικό πλαίσιο για την ενδοοικογενειακή βία επικαιροποιήθηκε περαιτέρω με τον Ν. 5090/2024, ο οποίος επέφερε σειρά τροποποιήσεων στον Ν. 3500/2006. Μεταξύ άλλων, ενισχύθηκε η ποινική αντιμετώπιση πράξεων ενδοοικογενειακής βίας που τελούνται ενώπιον ανηλίκου και αναδιαμορφώθηκαν οι υποχρεώσεις των επαγγελματιών που, κατά την άσκηση των καθηκόντων τους, πληροφορούνται ή διαπιστώνουν περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας. Παράλληλα, προβλέφθηκαν ειδικές εγγυήσεις για τους επαγγελματίες που αναφέρουν καλόπιστα τέτοια περιστατικά στις αρμόδιες αρχές, με εξαίρεση τις εν γνώσει αναληθείς αναφορές.

Ακολούθως, με τον Ν. 5172/2025 ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη η Οδηγία (ΕΕ) 2024/1385 για την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της εξ οικείων βίας. Ο νόμος ενίσχυσε το πλαίσιο αντιμετώπισης νέων μορφών έμφυλης βίας, συμπεριλαμβανομένων μορφών που εκδηλώνονται ή διευκολύνονται μέσω ψηφιακών τεχνολογιών, και εισήγαγε πρόσθετες ρυθμίσεις στον νόμο περί ενδοοικογενειακής βίας. Επιπλέον, διεύρυνε τις κατηγορίες των επαγγελματιών που υποχρεούνται να αναφέρουν σχετικά περιστατικά, συμπεριλαμβάνοντας τους φαρμακοποιούς και τους φυσικοθεραπευτές.

Οι μεταγενέστερες αυτές ρυθμίσεις παρουσιάζουν ιδιαίτερη συνάφεια με την παρούσα έρευνα, καθώς αναδεικνύουν τη σημασία της έγκαιρης αναγνώρισης των περιστατικών, της κατάλληλης κατάρτισης των επαγγελματιών πρώτης γραμμής, της ασφαλούς αναφοράς και παραπομπής και της συνεργασίας μεταξύ κοινωνικών υπηρεσιών, υπηρεσιών υγείας, αστυνομικών και δικαστικών αρχών και εξειδικευμένων δομών υποστήριξης.

3.2.7. Εθνική Στρατηγική και Σχέδιο Δράσης για την Κοινωνική Ένταξη των Ρομά (2021 – 2030)

Η νέα Εθνική Στρατηγική για την Κοινωνική Ένταξη των Ρομά (ΕΣΚΕ Ρομά 2021-2030) αποτελεί τον νέο θεσμικό «οδικό χάρτη» της ελληνικής Πολιτείας για την ενσωμάτωση της πλέον ευάλωτης κοινωνικής ομάδας της χώρας. Η στρατηγική αυτή εναρμονίζεται πλήρως με το νέο Ευρωπαϊκό Στρατηγικό Πλαίσιο της ΕΕ (2020-2030) και τον Ευρωπαϊκό Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων. Παράλληλα, έχει βαρύνουσα θεσμική σημασία, καθώς αποτελεί «αναγκαίο πρόσφορο όρο» (enabling condition) για τη χρηματοδότηση δράσεων από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ+) στο πλαίσιο της νέας Προγραμματικής Περιόδου 2021-2027 (Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, Γενική Γραμματεία Κοινωνικής Αλληλεγγύης και Καταπολέμησης της Φτώχειας, 2023).

Σε επίπεδο φιλοσοφίας, η νέα Στρατηγική σηματοδοτεί τη μετάβαση από το παραδοσιακό προνοιακό σύστημα της μονοδιάστατης αντιμετώπισης της ακραίας φτώχειας, σε μια ολιστική, ανθρωποκεντρική προσέγγιση. Υιοθετεί την αρχή της «εξειδικευμένης, αλλά όχι αποκλειστικής στόχευσης» (explicit but not exclusive targeting), επιδιώκοντας τον συνδυασμό γενικών πολιτικών (mainstreaming) που

εξυπηρετούν όλο τον πληθυσμό, με στοχευμένα (targeted) μέτρα αποκλειστικά για τους Ρομά, προκειμένου να επιταχυνθεί η άρση του κοινωνικού αποκλεισμού τους.

Η αρχιτεκτονική της ΕΣΚΕ Ρομά 2021-2030 διαρθρώνεται γύρω από τέσσερις (4) κεντρικούς πυλώνες:

- ☉ Πυλώνας Ι: Πρόληψη και καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Εστιάζει στη διασφάλιση επαρκών εισοδηματικών πόρων και βασικών ειδών διαβίωσης (π.χ. Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα) για όσους Ρομά βιώνουν ακραία αποστέρηση.
- ☉ Πυλώνας ΙΙ: Ενίσχυση της ισότιμης πρόσβασης σε βασικές υπηρεσίες και αγαθά. Αποτελεί τον βασικό άξονα κοινωνικής κινητικότητας και εξειδικεύεται στην εκπαίδευση (έμφαση στην προσχολική αγωγή και την αποτροπή της μαθητικής διαρροής), στην ποιοτική απασχόληση, στην υγειονομική περίθαλψη και στη στέγαση. Στη στέγαση, κεντρικός στόχος είναι η βελτίωση των υποδομών, η σταδιακή κατάργηση των διαχωρισμένων καταυλισμών και η μετεγκατάσταση στον αστικό ιστό.
- ☉ Πυλώνας ΙΙΙ: Πρόληψη και καταπολέμηση των στερεοτύπων και των διακρίσεων. Αναγνωρίζεται θεσμικά ο «αντιτσιγγανισμός» (antigypsyism) ως βασική αιτία του κοινωνικού αποκλεισμού. Ο πυλώνας αυτός περιλαμβάνει δράσεις για την εξάλειψη της ρητορικής και των εγκλημάτων μίσους, καθώς και την ευαισθητοποίηση του προσωπικού των δημόσιων υπηρεσιών και του ευρύτερου πληθυσμού.
- ☉ Πυλώνας ΙV: Προώθηση της ενεργού συμμετοχής. Επιδιώκεται η ενδυνάμωση της κοινότητας, με ιδιαίτερη έμφαση στις πλέον ευάλωτες υποομάδες (διαθεματικότητα), όπως οι γυναίκες και οι νέοι (NEETs) Ρομά, προωθώντας τη συμμετοχή τους στη λήψη αποφάσεων και τα τοπικά κοινωνικά δρώμενα.

Σε επιχειρησιακό και τοπικό επίπεδο, κομβικό ρόλο για την υλοποίηση της Στρατηγικής διαδραματίζουν οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΟΤΑ) μέσω των Τοπικών Σχεδίων Δράσης, και ειδικότερα τα Παραρτήματα Ρομά των Κέντρων Κοινότητας. Τα Παραρτήματα αυτά λειτουργούν ως γέφυρα επικοινωνίας και προσφέρουν υπηρεσίες συμβουλευτικής, υποστήριξης και διαπολιτισμικής μεσολάβησης.

Η νέα ΕΣΚΕ Ρομά 2021-2030 θεσμοθετεί έναν πολυεπίπεδο Μηχανισμό Διακυβέρνησης και ένα αυστηρό Σύστημα Δεικτών (βασισμένο στις κατευθύνσεις του Οργανισμού Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ - FRA) για τη διαρκή παρακολούθηση και αξιολόγηση των πολιτικών βάσει απτών, μετρήσιμων αποτελεσμάτων (evidence-based policy).

3.2.8. Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη (2022)

Η Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη, η οποία εκπονήθηκε από το Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου και δημοσιεύθηκε τον Ιανουάριο του 2022, αποτελεί το βασικό εθνικό στρατηγικό πλαίσιο για την προένταξη των αιτούντων άσυλο και την κοινωνική ένταξη των δικαιούχων διεθνούς προστασίας. Η Στρατηγική διαμορφώθηκε

λαμβάνοντας υπόψη το ευρωπαϊκό Σχέδιο Δράσης για την Ένταξη και την Ενσωμάτωση 2021–2027 και υιοθετεί την αρχή της έγκαιρης παρέμβασης, σύμφωνα με την οποία η προετοιμασία για την κοινωνική ένταξη πρέπει να αρχίζει ήδη από το στάδιο της αίτησης διεθνούς προστασίας (Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου, 2022) .

Το πεδίο εφαρμογής της Στρατηγικής καλύπτει τόσο τους αιτούντες άσυλο όσο και τους αναγνωρισμένους δικαιούχους διεθνούς προστασίας. Βασική της αρχή είναι ότι η ένταξη αποτελεί αμφίδρομη διαδικασία, η οποία προϋποθέτει τη συμμετοχή των ίδιων των προσφύγων, τη συνεργασία της κοινωνίας υποδοχής και τον συντονισμό των αρμόδιων δημόσιων αρχών και φορέων. Ιδιαίτερη έμφαση αποδίδεται στην αυτόνομη διαβίωση, στην πρόσβαση στην εκπαίδευση και στην αγορά εργασίας, στη στέγαση, στην κοινωνική προστασία, στην ενημέρωση για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις και στην ανάπτυξη συνεκτικών τοπικών κοινοτήτων.

Η Στρατηγική οργανώνεται σε τέσσερις βασικούς πυλώνες. Ο πρώτος αφορά την προένταξη των αιτούντων άσυλο, με μέτρα για την ασφάλεια και την προστασία τους, την πρόσβαση στην εκπαίδευση και στις δημόσιες υπηρεσίες, την προστασία των δικαιωμάτων των παιδιών και την ενημέρωση σχετικά με τους δημοκρατικούς θεσμούς, το κράτος δικαίου και την απαγόρευση των διακρίσεων. Ο δεύτερος πυλώνας επικεντρώνεται στην κοινωνική ένταξη των δικαιούχων διεθνούς προστασίας και περιλαμβάνει δράσεις για την εκπαίδευση, την επαγγελματική κατάρτιση, την απασχόληση, την υγεία, τη στέγαση, την πρόσβαση σε πληροφορίες και υπηρεσίες και τη συμμετοχή στην τοπική κοινωνία.

Ο τρίτος πυλώνας αφορά την πρόληψη και την αποτελεσματική προστασία από κάθε μορφή βίας, εκμετάλλευσης και κακοποίησης. Προβλέπονται δράσεις για την πρόληψη της έμφυλης βίας, της κακοποίησης ανηλίκων και της εμπορίας ανθρώπων, για την προστασία των γυναικών, των παιδιών και των ατόμων με αυξημένες ανάγκες φροντίδας, καθώς και για την ενίσχυση των μηχανισμών αναγνώρισης, αναφοράς και παραπομπής. Ο τέταρτος πυλώνας αφορά την παρακολούθηση της ενταξιακής πορείας των δικαιούχων διεθνούς προστασίας μέσω κοινών αποδεκτών και συγκρίσιμων δεικτών.

Οριζόντια σημασία αποδίδεται στην ανάπτυξη γλωσσικών, εκπαιδευτικών και επαγγελματικών δεξιοτήτων, στη χαρτογράφηση των προσόντων, στη διασφάλιση της διερμηνείας και της διαπολιτισμικής επικοινωνίας και στην παροχή κατανοητών πληροφοριών για τα δικαιώματα, τις διοικητικές διαδικασίες, τις κοινωνικές παροχές και τις διαθέσιμες υπηρεσίες. Παράλληλα, προβλέπεται ο συντονισμός μεταξύ των αρμόδιων υπουργείων, των περιφερειακών και τοπικών αρχών, των διεθνών οργανισμών και των φορέων της κοινωνίας των πολιτών.

Για την παρούσα έρευνα, ιδιαίτερη σημασία παρουσιάζουν οι προβλέψεις της Στρατηγικής για την ισότιμη και χωρίς διακρίσεις πρόσβαση στις υπηρεσίες, την προστασία των γυναικών και των παιδιών, την πρόληψη της έμφυλης βίας και της

εμπορίας ανθρώπων, την παροχή διερμηνείας και τη λειτουργία αποτελεσματικών μηχανισμών παραπομπής. Τα Κέντρα Κοινότητας και οι κοινωνικές υπηρεσίες μπορούν να διαδραματίσουν υποστηρικτικό ρόλο στην ενημέρωση, στην αρχική αναγνώριση σύνθετων κοινωνικών αναγκών και στη διασύνδεση των αιτούντων άσυλο και των δικαιούχων διεθνούς προστασίας με τις αρμόδιες και εξειδικευμένες υπηρεσίες.

3.2.9. Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη των Πολιτών Τρίτων Χωρών (2013)

Η Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη των Πολιτών Τρίτων Χωρών εκπονήθηκε το 2013 από τη Γενική Γραμματεία Πληθυσμού και Κοινωνικής Συνοχής του Υπουργείου Εσωτερικών. Αποτελέσει ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο για την ένταξη των νομίμως διαμενόντων πολιτών τρίτων χωρών στην ελληνική κοινωνία, με έμφαση στη συμμετοχή τους στην οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ζωή, στη διατήρηση της κοινωνικής συνοχής και στον σεβασμό του ευρωπαϊκού πλαισίου αρχών και δικαιωμάτων (Υπουργείο Εσωτερικών, Γενική Γραμματεία Πληθυσμού και Κοινωνικής Συνοχής, 2013).

Η Στρατηγική αντιμετωπίζει την ένταξη ως πολυδιάστατη διαδικασία, η οποία δεν περιορίζεται στη νόμιμη διαμονή ή στην ένταξη στην αγορά εργασίας. Περιλαμβάνει την πρόσβαση στην εκπαίδευση, στις υπηρεσίες υγείας και κοινωνικής προστασίας, στη στέγαση, στην πληροφόρηση και στη δημόσια διοίκηση, καθώς και τη δυνατότητα συμμετοχής στην τοπική και κοινωνική ζωή. Παράλληλα, αναγνωρίζει ότι η αποτελεσματικότητα των πολιτικών ένταξης εξαρτάται από τη συνεργασία της κεντρικής διοίκησης με τις αρχές της τοπικής αυτοδιοίκησης, τις κοινωνικές υπηρεσίες, τις οργανώσεις των μεταναστών και τους φορείς της κοινωνίας των πολιτών.

Οι βασικοί άξονες δράσης της Στρατηγικής περιλαμβάνουν την πληροφόρηση και την εξυπηρέτηση των πολιτών τρίτων χωρών, την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας και την πρόσβαση στην εκπαίδευση, την εργασία, την απασχόληση και την επαγγελματική κατάρτιση, την υγεία, τη στέγαση και την ποιότητα ζωής. Περιλαμβάνονται επίσης η συμμετοχή στα κοινά, η προώθηση της ίσης μεταχείρισης, η καταπολέμηση των διακρίσεων και του ρατσισμού, ο διαπολιτισμικός διάλογος και ο σχεδιασμός και η αξιολόγηση προγραμμάτων κοινωνικής ένταξης.

Ιδιαίτερη βαρύτητα αποδίδεται στην τοπική διάσταση της ένταξης. Η Στρατηγική προβλέπει την ανάπτυξη υπηρεσιών ολοκληρωμένης ενημέρωσης και εξυπηρέτησης, την εκπαίδευση των δημόσιων υπαλλήλων, τη συμμετοχή των Δήμων και των Συμβουλίων Ένταξης Μεταναστών, καθώς και την ανάπτυξη δικτύων συνεργασίας μεταξύ των δημόσιων υπηρεσιών, των μεταναστευτικών συλλόγων και των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών. Η αποτελεσματική πρόσβαση στις υπηρεσίες συνδέεται με την παροχή κατανοητής πληροφόρησης, την αντιμετώπιση των διοικητικών και γλωσσικών εμποδίων και την προσαρμογή των υπηρεσιών στις ανάγκες του πληθυσμού.

Η Στρατηγική περιλαμβάνει ακόμη στοχευμένες αναφορές σε ομάδες που ενδέχεται να αντιμετωπίζουν πρόσθετα εμπόδια, όπως οι γυναίκες, τα παιδιά και οι νέοι, η δεύτερη γενιά μεταναστών, οι ηλικιωμένοι και τα άτομα με αναπηρία. Η προσέγγιση αυτή παρουσιάζει συνάφεια με το αντικείμενο της παρούσας έρευνας, καθώς αναγνωρίζει ότι η μεταναστευτική ιδιότητα μπορεί να αλληλεπιδρά με το φύλο, την ηλικία, την αναπηρία, την οικογενειακή κατάσταση και την κοινωνικοοικονομική θέση, δημιουργώντας διαφοροποιημένες ανάγκες πρόσβασης και υποστήριξης.

Παρότι η Στρατηγική του 2013 αποτυπώνει το θεσμικό και πολιτικό πλαίσιο της περιόδου κατά την οποία εκπονήθηκε και έχει εν μέρει διαδεχθεί από νεότερα στρατηγικά κείμενα, διατηρεί σημασία ως προηγούμενο εθνικό πλαίσιο για την ένταξη των νομίμως διαμενόντων πολιτών τρίτων χωρών. Ιδίως οι κατευθύνσεις της για την ίση μεταχείριση, την πρόσβαση στις κοινωνικές υπηρεσίες, την τοπική διακυβέρνηση και την καταπολέμηση των διακρίσεων εξακολουθούν να αποτελούν χρήσιμο θεσμικό σημείο αναφοράς για την εξέταση των εμποδίων που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες και οι μετανάστριες κατά την επαφή τους με τις δημόσιες και κοινωνικές υπηρεσίες.

3.2.10. Εθνική Στρατηγική για την Ισότητα των ΛΟΑΤΚΙ+ (2021)

Η πρώτη Εθνική Στρατηγική για την Ισότητα των ΛΟΑΤΚΙ+ εκπονήθηκε από ειδική επιτροπή, η οποία συστήθηκε τον Μάρτιο του 2021 με απόφαση του Πρωθυπουργού. Η δημιουργία της αποτέλεσε μια ιστορική θεσμική πρωτοβουλία που ήρθε σε άμεση συνέχεια και εναρμόνιση με την Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Ισότητα των ΛΟΑΤΚΙ 2020-2025 (Ελληνική Κυβέρνηση, 2021).

Λαμβάνοντας υπόψη την ανάγκη για άμεσες και εφαρμόσιμες πολιτικές, η Στρατηγική δομείται γύρω από τέσσερις (4) κεντρικούς θεματικούς άξονες:

1. Καταπολέμηση των διακρίσεων έναντι των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων Στον πρώτο άξονα, η Στρατηγική εντοπίζει ως θεμελιώδες εμπόδιο για τη χάραξη αποτελεσματικών πολιτικών (evidence-based policy) την έλλειψη επίσημων και αξιόπιστων στατιστικών δεδομένων, προτείνοντας την ανάληψη δράσης από την ΕΛΣΤΑΤ για τη διεξαγωγή στοχευμένων, περιοδικών ερευνών συνθηκών διαβίωσης και διακρίσεων. Σε θεσμικό επίπεδο, διαπιστώνεται ότι οι αρμοδιότητες είναι κατακερματισμένες σε πολλά υπουργεία. Για την επίλυση αυτού του προβλήματος, προτείνεται η σύσταση μιας επιτελικής δομής, του «Εθνικού Μηχανισμού για Ίσα Δικαιώματα των ΛΟΑΤΚΙ+» (ΕΜΙΔ ΛΟΑΤΚΙ+), με συντονιστικό και ελεγκτικό ρόλο. Ο άξονας αυτός εξειδικεύει επίσης κρίσιμες παρεμβάσεις σε επιμέρους τομείς:
 - > Εκπαίδευση: Προτείνεται η αναδιτύπωση των Αναλυτικών Προγραμμάτων Σπουδών, η έκδοση εξειδικευμένων εγκυκλίων και η ένταξη της σεξουαλικής αγωγής ως υποχρεωτικού μαθήματος
 - > Εργασία: Με δεδομένο ότι το 49% των ΛΟΑΤΚΙ+ στην Ελλάδα κρύβει τον προσανατολισμό του στη δουλειά, προτείνεται η προώθηση

πολιτικών συμπερίληψης και η αυστηρότερη εφαρμογή της νομοθεσίας για την ίση μεταχείριση (ν. 4443/2016).

- > Υγεία: Προκρίνεται η «αποπαθολογικοποίηση» των τρανς ταυτοτήτων, η θεσμοθέτηση κώδικα δεοντολογίας για τους επαγγελματίες υγείας και η άρση των διακρίσεων (π.χ. στην αιμοδοσία)
 - > Επιμόρφωση Δημοσίου: Κρίνεται επιτακτική η ταχεία και μαζική επιμόρφωση των δημοσίων υπαλλήλων (μέσω του ΕΚΔΔΑ) για την άρση των στερεοτύπων
 - > Ιδιαίτερη μνεία γίνεται στους ΛΟΑΤΚΙ+ αιτούντες άσυλο, οι οποίοι αναγνωρίζονται ως εξαιρετικά ευάλωτη ομάδα που χρήζει ειδικών διαδικαστικών εγγυήσεων
- 2.** Προστασία των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων Ο δεύτερος άξονας επικεντρώνεται στο αίσθημα ασφάλειας, το οποίο καταγράφεται ως ιδιαίτερα χαμηλό στην Ελλάδα. Για την καταπολέμηση των εγκλημάτων μίσους και της αστυνομικής αυθαιρεσίας, η Στρατηγική προτείνει τη λεπτομερή στατιστική καταγραφή των ρατσιστικών εγκλημάτων από την ΕΛ.ΑΣ., την έκδοση οδηγού δικαιωμάτων για τα θύματα, και την εκτεταμένη εκπαίδευση των αστυνομικών και των στελεχών των σωμάτων ασφαλείας. Ταυτόχρονα, απαιτείται η αυστηρή εφαρμογή της αντιρατσιστικής νομοθεσίας (ν. 4285/14) κατά της ρητορικής μίσους στον δημόσιο λόγο. Κομβική πρόταση του άξονα αυτού αποτελεί η ρητή ποινικοποίηση και απαγόρευση των κακοποιητικών πρακτικών που είναι γνωστές ως «θεραπείες μεταστροφής». Επίσης, προωθείται η ενίσχυση κοινωνικών πολιτικών, όπως η Γραμμή Υποστήριξης 11528 και η δημιουργία δομών φιλοξενίας για ΛΟΑΤΚΙ+ νέους και ηλικιωμένους
- 3.** Κοινωνίες χωρίς αποκλεισμούς για τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα Ο τρίτος άξονας αγγίζει τον πυρήνα των νομικών διεκδικήσεων. Η Στρατηγική αναφέρει ξεκάθαρα ότι καμία πολιτική ισότητας δεν μπορεί να θεωρηθεί πλήρης αν δεν τεθεί το ζήτημα της ισότητας στον πολιτικό γάμο, καθώς πολλές άλλες πολιτικές απορρέουν από αυτήν. Παράλληλα, ζητείται η βελτίωση των διαδικασιών Νομικής Αναγνώρισης Ταυτότητας Φύλου ώστε να είναι ταχείες, διαφανείς και βασισμένες αποκλειστικά στον αυτοπροσδιορισμό, καθώς και η ισότιμη συμπερίληψη των ίντερσεξ ατόμων.
- 4.** Πρωτοβουλίες για την ισότητα σε παγκόσμιο επίπεδο και Ορατότητα Στον τελευταίο άξονα, προτείνεται η ενσωμάτωση της προστασίας των δικαιωμάτων των ΛΟΑΤΚΙ+ προσώπων στην ελληνική εξωτερική πολιτική και διπλωματία. Η Ελλάδα καλείται να λειτουργήσει ως σημείο αναφοράς για τα ανθρώπινα δικαιώματα στην ευρύτερη περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Σημαντικό ρόλο διαδραματίζει η προώθηση δράσεων «ορατότητας» (visibility). Η στήριξη των Φεστιβάλ Υπερηφάνειας (Pride) –με ειδική αναφορά στη διεθνή προβολή που συνδέθηκε με τη διοργάνωση του EuroPride 2024 στη Θεσσαλονίκη– αναδεικνύεται στη Στρατηγική ως σημαντικό εργαλείο για την κοινωνική

αποδοχή της διαφορετικότητας και την προβολή της χώρας ως ασφαλούς και συμπεριληπτικού προορισμού.

Κατά την περίοδο που ακολούθησε, ορισμένες από τις κεντρικές προτάσεις της Εθνικής Στρατηγικής αποτυπώθηκαν σε θεσμικές και νομοθετικές παρεμβάσεις. Το 2022, με την υιοθέτηση του νέου εντύπου «Ιστορικό αιμοδότη», αποσυνδέθηκε ο σεξουαλικός προσανατολισμός από τα κριτήρια που εφαρμόζονται στους υποψήφιους αιμοδότες (Υπουργείο Υγείας, 2022). Κατά το ίδιο έτος, με το άρθρο 62 του Ν. 4931/2022, θεσπίστηκαν ρυθμίσεις για την απαγόρευση συγκεκριμένων πρακτικών μεταστροφής. Ακολουθώντας, με τον Ν. 5089/2024 καθιερώθηκε η δυνατότητα σύναψης πολιτικού γάμου και μεταξύ προσώπων του ίδιου φύλου. Οι εξελίξεις αυτές συνιστούν εφαρμογή επιμέρους κατευθύνσεων της Στρατηγικής, χωρίς να αναιρούν την ανάγκη συνέχισης των πολιτικών για την καταπολέμηση των διακρίσεων, την προστασία από τη βία και την ισότιμη πρόσβαση των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων στις δημόσιες και κοινωνικές υπηρεσίες.

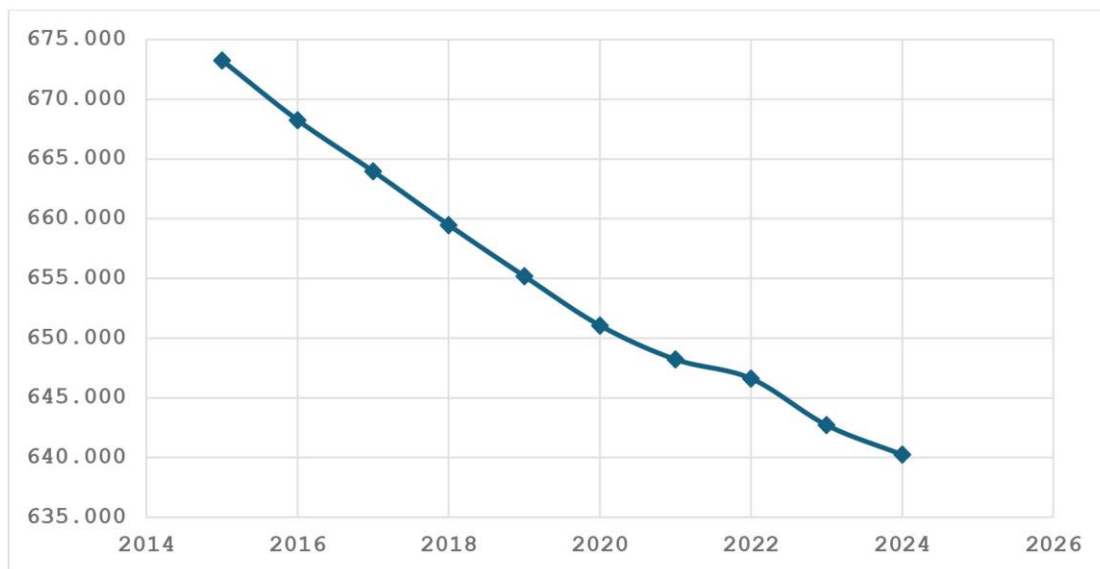
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

4.1. Δημογραφικά και Γεωγραφικά Χαρακτηριστικά

Η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας είναι μία από τις 13 περιφέρειες της Ελλάδας. Αποτελεί τον δευτεροβάθμιο οργανισμό τοπικής αυτοδιοίκησης που καλύπτει το βορειοδυτικό τμήμα της Πελοποννήσου και το δυτικό τμήμα της Δυτικής Ελλάδας. Καταλαμβάνει έκταση 11.350 τ.χλμ. και ο πληθυσμός της ανέρχεται, σύμφωνα με την Απογραφή του 2021, σε 648.220 κατοίκους. Μεγαλύτερη πόλη και πρωτεύουσά της είναι η Πάτρα.

Η δημογραφική εξέλιξη της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας κατά την περίοδο 2015-2024 αποτυπώνεται στο Διάγραμμα που ακολουθεί. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat, καταγράφεται μια φθίνουσα πορεία του πληθυσμού που ξεκινά από τους 674.000 κατοίκους το 2015 και φτάνει στους 640.000 κατοίκους το 2024. Η συνολική απώλεια πληθυσμού ανέρχεται σε περίπου 34.000 άτομα, γεγονός που αντιστοιχεί σε ποσοστιαία μείωση της τάξης του 5% μέσα σε μία δεκαετία. Η καμπύλη της πληθυσμιακής εξέλιξης παρουσιάζει συνεχή πτωτική τάση κατά την εξεταζόμενη περίοδο, χωρίς να καταγράφεται ουσιαστική ανάκαμψη.

Διάγραμμα 2: Χρονολογική σειρά εξέλιξης πληθυσμού Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας.

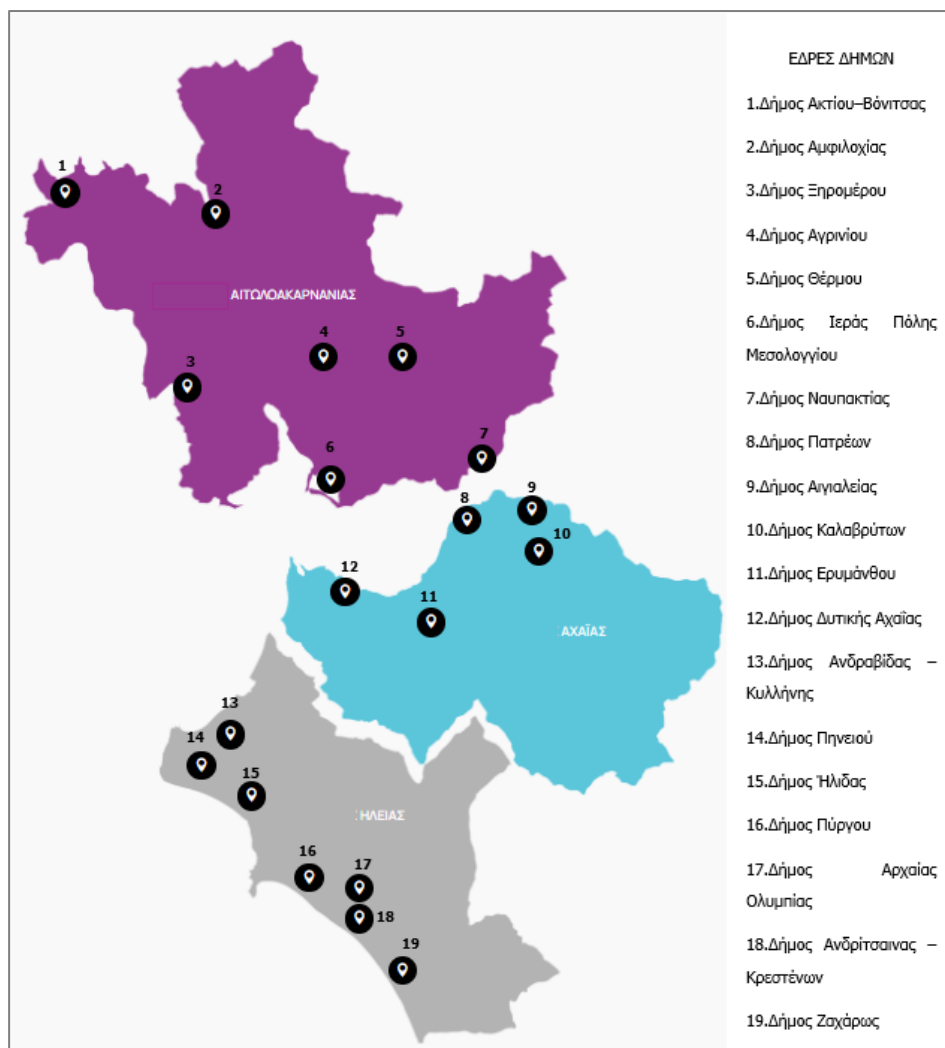

Πηγή: Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας (βάσει Eurostat) (Διαθέσιμο στο: <https://socialpolicy-pde.gr/chronologiki-seira-exelisis-plithysmoy-perifereias-dytikis-elladas/>)

Η Περιφέρεια χαρακτηρίζεται από εξαιρετικά ποικίλο γεωμορφολογικό ανάγλυφο που συνδυάζει εκτεταμένες παράκτιες ζώνες με πρόσβαση στο Ιόνιο Πέλαγος και τον Κορινθιακό Κόλπο, ορεινούς όγκους, καθώς και γόνιμες πεδιάδες που αποτελούν σημαντικούς αγροτικούς πόλους. Η ΠΔΕ αποτελείται από τρεις Περιφερειακές Ενότητες

(ΠΕ): την ΠΕ Αιτωλοακαρνανίας, την ΠΕ Αχαΐας και την ΠΕ Ηλείας, στις οποίες υπάγονται οι 19 Δήμοι της. Όπως παρατηρείται και από την ακόλουθη Εικόνα, η Αιτωλοακαρνανία αποτελείται από επτά Δήμους, η Αχαΐα από πέντε και η Ηλεία από επτά.

Εικόνα 3: Οι Περιφερειακές Ενότητες και οι έδρες των Δήμων της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Ακολουθώς, παρουσιάζεται Πίνακας με τον μόνιμο πληθυσμό της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας ανά ΠΕ και Δήμο, σύμφωνα με την πιο πρόσφατη απογραφή της ΕΛΣΤΑΤ (2021).

Πίνακας 1: Μόνιμος Πληθυσμός της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας ανά Περιφερειακή Ενότητα και ανά Δήμο (2021).

ΧΩΡΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	ΜΟΝΙΜΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ 2021
----------------	---------------------------

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	648.220
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΑΧΑΪΑΣ	305.979
ΔΗΜΟΣ ΠΑΤΡΕΩΝ	215.923
ΔΗΜΟΣ ΑΙΓΙΑΛΕΙΑΣ	46.989
ΔΗΜΟΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΧΑΪΑΣ	25.634
ΔΗΜΟΣ ΕΡΥΜΑΝΘΟΥ	8.208
ΔΗΜΟΣ ΚΑΛΑΒΡΥΤΩΝ	9.224
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ	192.346
ΔΗΜΟΣ ΙΕΡΑΣ ΠΟΛΗΣ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ	32.048
ΔΗΜΟΣ ΑΓΡΙΝΙΟΥ	89.689
ΔΗΜΟΣ ΑΚΤΙΟΥ - ΒΟΝΙΤΣΑΣ	14.641
ΔΗΜΟΣ ΑΜΦΙΛΟΧΙΑΣ	14.980
ΔΗΜΟΣ ΘΕΡΜΟΥ	5.711
ΔΗΜΟΣ ΝΑΥΠΑΚΤΙΑΣ	25.065
ΔΗΜΟΣ ΞΗΡΟΜΕΡΟΥ	10.207
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΗΛΕΙΑΣ	149.895
ΔΗΜΟΣ ΠΥΡΓΟΥ	45.364
ΔΗΜΟΣ ΑΝΔΡΑΒΙΔΑΣ - ΚΥΛΛΗΝΗΣ	22.550
ΔΗΜΟΣ ΑΝΔΡΙΤΣΑΙΝΑΣ - ΚΡΕΣΤΕΝΩΝ	11.202
ΔΗΜΟΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΟΛΥΜΠΙΑΣ	11.156
ΔΗΜΟΣ ΖΑΧΑΡΩΣ	8.654
ΔΗΜΟΣ ΗΛΙΔΑΣ	29.346
ΔΗΜΟΣ ΠΗΝΕΙΟΥ	21.624

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2023 & ίδια επεξεργασία.

Ο Πίνακας που ακολουθεί παρουσιάζει την πληθυσμιακή εξέλιξη της ΠΔΕ, για τα έτη 2011-2021. Ο μόνιμος πληθυσμός της Περιφέρειας μειώθηκε κατά 4,6%. Όσον αφορά τις Περιφερειακές Ενότητες, μεγαλύτερη μείωση παρατηρείται στην ΠΕ Αιτωλοακαρνανίας (-8,8%), ακολουθεί η ΠΕ Ηλείας (-5,9%) και η ΠΕ Αχαΐας (-1,2%). Το αντίστοιχο εθνικό ποσοστό αντιστοιχεί σε μείωση της τάξης του 3,1%.

Πίνακας 2: Πληθυσμιακή εξέλιξη του μόνιμου πληθυσμού στο Σύνολο της Χώρας και στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, ανά Περιφερειακή Ενότητα (2011-2021).

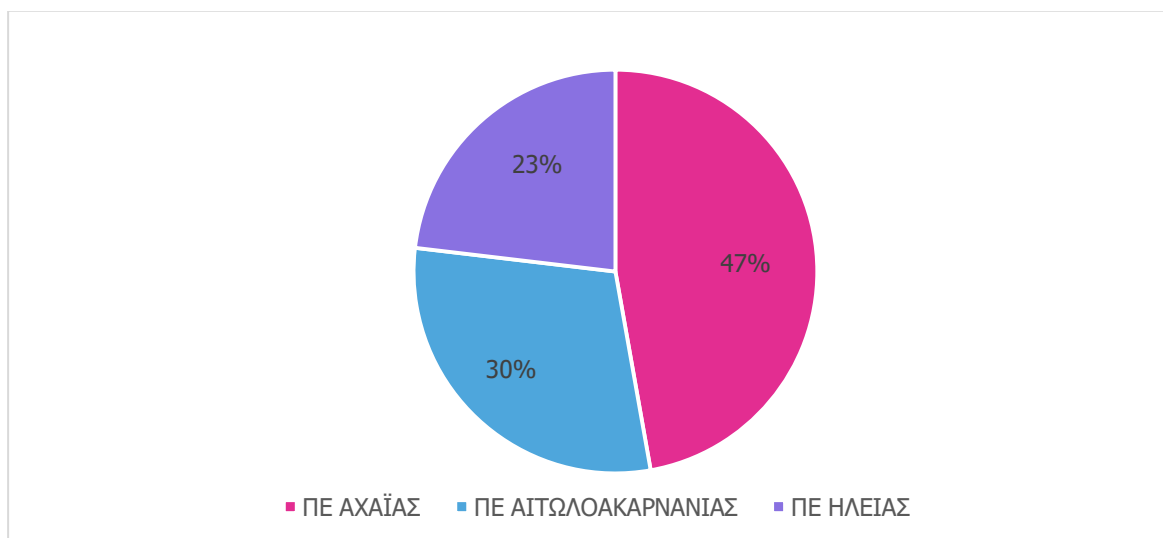
ΧΩΡΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	ΜΟΝΙΜΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ		ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΜΕΤΑΒΟΛΗ 2011-2021 (%)
	2011	2021	
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	10.816.286	10.482.487	-3,1
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	679.796	648.220	-4,6

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΑΧΑΪΑΣ	309.694	305.979	-1,2
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ	210.802	192.346	-8,8
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΗΛΕΪΑΣ	159.300	149.895	-5,9

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2023 & *ιδία επεξεργασία.*

Το Διάγραμμα 3 παρουσιάζει την ποσοστιαία κατανομή του μόνιμου πληθυσμού της ΠΔΕ, ανά ΠΕ, για το έτος 2021. Η ΠΕ Αχαΐας αντιπροσωπεύει το 47% του συνολικού πληθυσμού της Περιφέρειας, ακολουθεί η ΠΕ Αιτωλοακαρνανίας με το 30% και το χαμηλότερο ποσοστό καταγράφεται στην ΠΕ Ηλείας που κατέχει, μόλις, το 23%.

Διάγραμμα 3: Ποσοστιαία κατανομή της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας ανά Περιφερειακή Ενότητα (% , 2021).

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2023 & *ιδία επεξεργασία.*

Η πληθυσμιακή πυκνότητα της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας το 2021 εκτιμάται στους 57,1 κατ./τ.χλμ., αριθμός αρκετά χαμηλότερος συγκριτικά με τον εθνικό μέσο όρο (79,4 κατ./τ.χλμ). Μεταξύ των ΠΕ παρουσιάζεται έντονη διακύμανση, καθώς η χαμηλότερη πυκνότητα αντιστοιχεί σε 35,5 κατ./τ.χλμ και ανήκει στην ΠΕ Αιτωλοακαρνανίας, ακολουθεί η ΠΕ Ηλείας με 57,2 κατ./τ.χλμ. και η υψηλότερη πυκνότητα, η οποία ξεπερνά και την εθνική τιμή, καταγράφεται στην ΠΕ Αχαΐας και αντιστοιχεί σε 93,4 κατ./τ.χλμ.

Πίνακας 3: Πληθυσμιακή πυκνότητα Συνόλου Χώρας και Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας, ανά Περιφερειακή Ενότητα (2021).

ΧΩΡΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	ΜΟΝΙΜΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ 2021	ΈΚΤΑΣΗ(τ.χλμ)	ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΗ ΠΥΚΝΟΤΗΤΑ (κάτοικοι/τ.χλμ.)
Σύνολο χώρας	10.482.487	132.049	79,4
Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας	648.220	11.350	57,1
ΠΕ Αχαΐας	305.979	3.275	93,4

ΠΕ Αιτωλοακαρνανίας	192.346	5.423	35,5
ΠΕ Ηλείας	149.895	2.619	57,2

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2023 & ίδια επεξεργασία.

Η ηλικιακή σύνθεση της ΠΔΕ καταδεικνύει αυξημένη παρουσία των μεγαλύτερων ηλικιακών ομάδων. Ειδικότερα, με βάση τα στοιχεία του Πίνακα 4, το 2021 σε 100 παιδιά ηλικίας 0–9 ετών αντιστοιχούσαν περίπου 206 άτομα ηλικίας 70 ετών και άνω, ενώ στο σύνολο της χώρας η αντίστοιχη αναλογία ανερχόταν σε περίπου 201 άτομα.

Παρακάτω παρουσιάζονται ο Πίνακας 4, ο οποίος αποτυπώνει την ηλικιακή διάρθρωση σε επίπεδο χώρας, Περιφέρειας και Περιφερειακών Ενοτήτων, καθώς και τα σχετικά διαγράμματα.

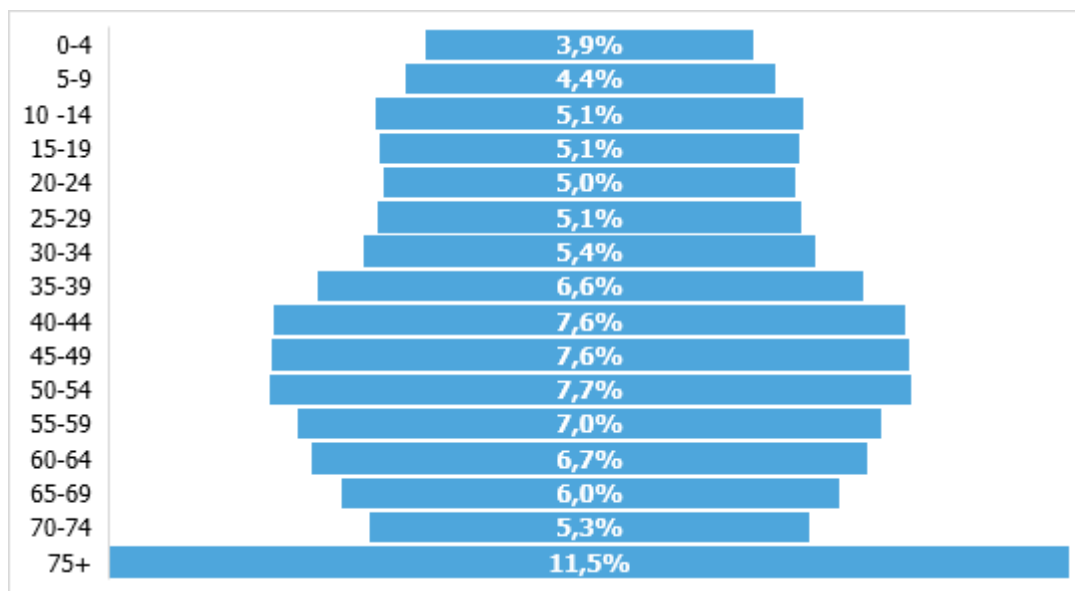
Πίνακας 4: Μόνιμος πληθυσμός κατά ομάδες ηλικιών για το Σύνολο της Χώρας, την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, ανά Περιφερειακή Ενότητα (2021).

ΧΩΡΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	ΜΟΝΙΜΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ																
	Σύνολο	Ομάδες ηλικιών															
		0-4	5-9	10 -14	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65-69	70-74	75+
Σύνολο χώρας	10.482.487	412.752	465.740	538.490	529.726	520.619	532.682	569.596	686.797	794.315	801.716	807.125	736.214	698.206	626.429	555.556	1.206.521
Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας	648.220	25.670	28.602	33.782	35.918	36.599	32.891	34.185	40.155	44.984	46.585	48.315	44.759	44.234	39.936	35.961	75.648
ΠΕ Αχαΐας	305.979	12.766	14.058	16.210	19.049	20.824	15.864	15.960	19.220	22.123	22.145	22.725	20.526	19.771	17.985	15.672	31.090
ΠΕ Αιτωλο/νίας	192.346	7.583	8.467	10.106	9.967	8.684	8.890	9.366	11.345	12.721	13.934	14.687	13.990	13.665	12.239	11.281	25.433
ΠΕ Ηλείας	149.895	5.321	6.078	7.471	6.902	7.095	8.137	8.858	9.596	10.140	10.506	10.904	10.248	10.798	9.706	9.008	19.129

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2023 & ιδία επεξεργασία.

Σύμφωνα με την απογραφή της ΕΛΣΤΑΤ (2021), η ηλικιακή ομάδα με το υψηλότερο ποσοστό σε επίπεδο Επικράτειας είναι οι κάτοικοι άνω των 75 ετών (11,5%), ενώ το χαμηλότερο ποσοστό ανήκει στα παιδιά από 0-4 ετών (3,9%).

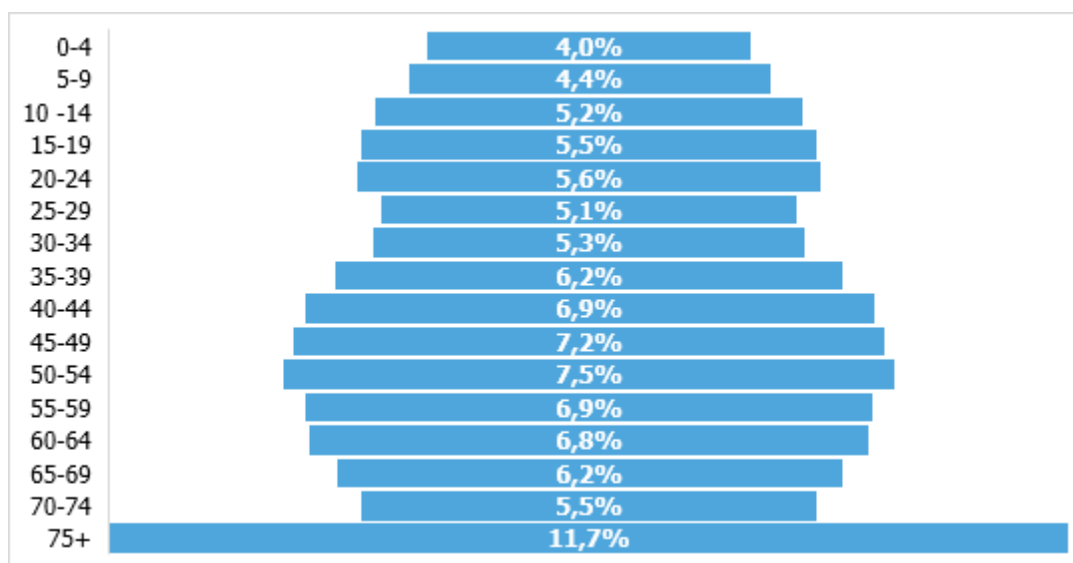
Διάγραμμα 4: Ποσοστιαία ηλικιακή κατανομή των μόνιμων κατοίκων του Συνόλου της Χώρας (2021).

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2023 & ιδία επεξεργασία.

Η ΠΔΕ ακολουθεί την πληθυσμιακή τάση του Συνόλου της Χώρας. Το μεγαλύτερο ποσοστό μόνιμων κατοίκων στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας για το 2021 εντοπίζεται εξίσου στην ηλικιακή ομάδα 75+ (11,7%) ενώ το χαμηλότερο ποσοστό εντοπίζεται στα παιδιά ηλικίας 0-4 ετών (4,0%).

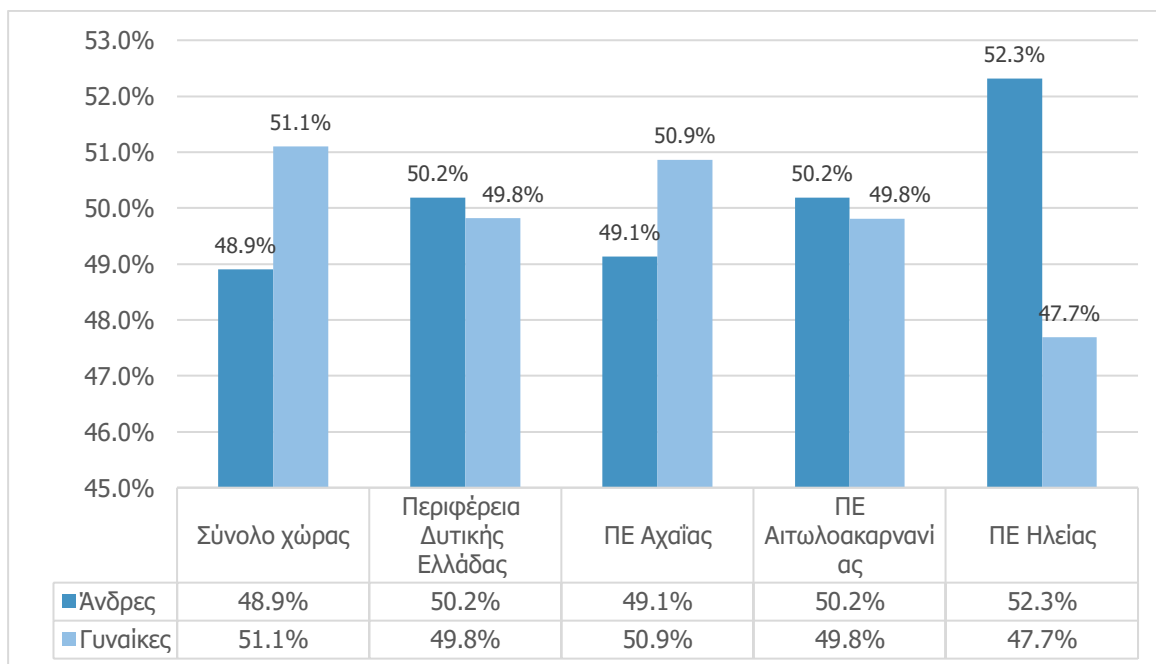
Διάγραμμα 5: Ποσοστιαία ηλικιακή κατανομή των μόνιμων κατοίκων στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (2021).

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2023 & ιδία επεξεργασία.

Η κατανομή του μόνιμου πληθυσμού ανά φύλο παρουσιάζεται στο κατωτέρω Διάγραμμα για το έτος 2021. Στο σύνολο της χώρας οι γυναίκες υπερτερούν έναντι των ανδρών (51,1% έναντι 48,9%), ενώ στην ΠΔΕ οι άνδρες είναι οριακά περισσότεροι (50,2% έναντι 49,8%). Στην ΠΕ Αιτωλοακαρνανίας (50,2% άνδρες και 49,8% γυναίκες) και στην ΠΕ Ηλείας (52,3% άνδρες έναντι 47,7% γυναικών) παρατηρείται το ίδιο μοτίβο. Ωστόσο, στην ΠΕ Αχαΐας το ποσοστό των γυναικών είναι υψηλότερο (50,9% έναντι 49,1% των ανδρών).

Διάγραμμα 6: Ποσοστιαία κατανομή του μόνιμου πληθυσμού, κατά φύλο, στο Σύνολο της Χώρας και την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, ανά Περιφερειακές Ενότητες (2021).

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2023 & *ιδία επεξεργασία.*

Ο Πίνακας που ακολουθεί παρουσιάζει την κατανομή του μόνιμου πληθυσμού, για το 2021, κατά ομάδες ηλικιών και κατά φύλο. Για όλες τις εξεταζόμενες χωρικές ενότητες, παρατηρείται πως τα υψηλότερα ποσοστά καταγράφονται στις γυναίκες άνω των 75 ετών, ενώ τα χαμηλότερα ποσοστά καταγράφονται στα κορίτσια ηλικίας 0–4 ετών. Επίσης, παρουσιάζονται σχετικά Διαγράμματα.

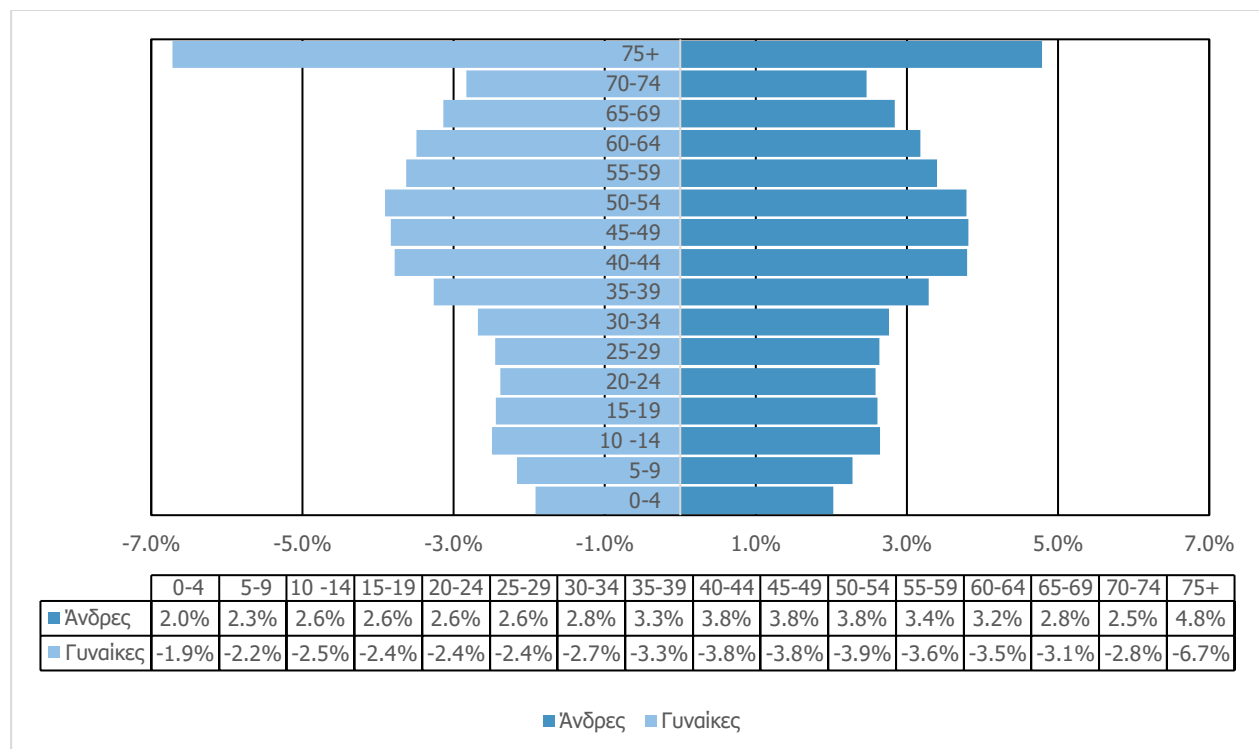
Πίνακας 5: Ποσοστιαία κατανομή του μόνιμου πληθυσμού, κατά ηλικιακή ομάδα και κατά φύλο, για το Σύνολο της Χώρας και την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, ανά Περιφερειακές Ενότητες (2021).

ΧΩΡΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	ΜΟΝΙΜΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ															
	Ομάδες Ηλικιών															
	0-4	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65-69	70-74	75+
Σύνολο χώρας	Άνδρες															
	2,0%	2,3%	2,6%	2,6%	2,6%	2,6%	2,8%	3,3%	3,8%	3,8%	3,8%	3,4%	3,2%	2,8%	2,5%	4,8%
	Γυναίκες															
	1,9%	2,2%	2,5%	2,4%	2,4%	2,4%	2,7%	3,3%	3,8%	3,8%	3,9%	3,6%	3,5%	3,1%	2,8%	6,7%
Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας	Άνδρες															
	2,0%	2,3%	2,7%	2,9%	3,0%	2,8%	2,8%	3,2%	3,6%	3,7%	3,8%	3,4%	3,4%	3,1%	2,7%	4,9%
	Γυναίκες															
	1,9%	2,1%	2,5%	2,7%	2,7%	2,3%	2,5%	3,0%	3,4%	3,5%	3,7%	3,5%	3,4%	3,1%	2,8%	6,8%
ΠΕ Αχαΐας	Άνδρες															
	2,1%	2,4%	2,8%	3,2%	3,5%	2,7%	2,6%	3,1%	3,6%	3,6%	3,6%	3,2%	3,1%	2,8%	2,5%	4,3%
	Γυναίκες															
	2,0%	2,2%	2,5%	3,0%	3,3%	2,5%	2,6%	3,2%	3,6%	3,6%	3,8%	3,5%	3,3%	3,0%	2,7%	5,8%
ΠΕ Αιτωλοακαρνανίας	Άνδρες															
	2,1%	2,3%	2,7%	2,7%	2,4%	2,5%	2,5%	3,0%	3,4%	3,8%	4,0%	3,8%	3,7%	3,3%	2,8%	5,3%
	Γυναίκες															
	1,9%	2,1%	2,5%	2,5%	2,1%	2,1%	2,4%	2,9%	3,2%	3,5%	3,6%	3,5%	3,4%	3,1%	3,0%	8,0%
ΠΕ Ηλείας	Άνδρες															
	1,8%	2,1%	2,6%	2,4%	2,7%	3,3%	3,6%	3,6%	3,6%	3,7%	3,7%	3,5%	3,7%	3,3%	3,0%	5,6%

	Γυναίκες															
	1,7%	2,0%	2,4%	2,2%	2,0%	2,1%	2,3%	2,8%	3,1%	3,4%	3,5%	3,3%	3,5%	3,2%	3,0%	7,1%

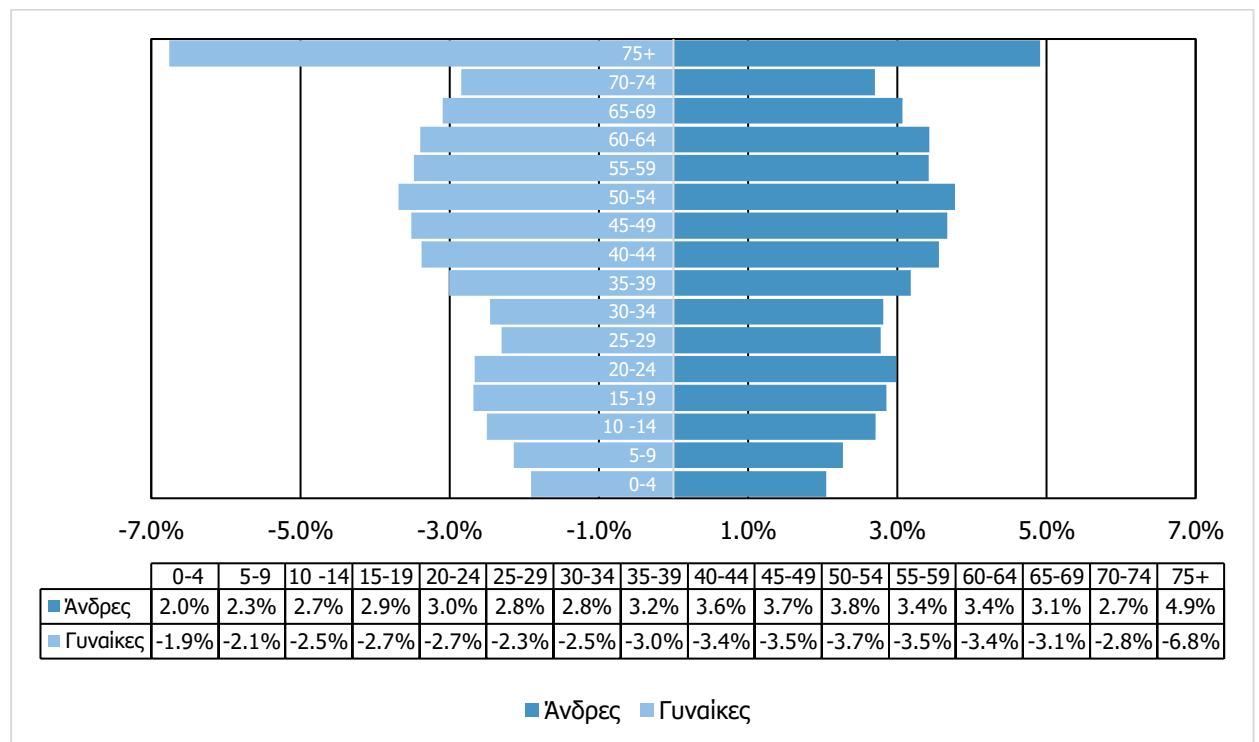
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2023 & ίδια επεξεργασία.

Διάγραμμα 7: Ποσοστιαία κατανομή του μόνιμου πληθυσμού, κατά ηλικιακή ομάδα και κατά φύλο, για το Σύνολο της Χώρας (2021).

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2023 & ιδία επεξεργασία.

Διάγραμμα 8: Ποσοστιαία κατανομή του μόνιμου πληθυσμού κατά ηλικιακή ομάδα και κατά φύλο για την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (2021).

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2023 & ιδία επεξεργασία.

4.2. Κοινωνικά Χαρακτηριστικά

Στοιχεία νοικοκυριού

Ο ακόλουθος Πίνακας παρουσιάζει στοιχεία για τον αριθμό μελών των νοικοκυριών στο σύνολο της χώρας και στην ΠΔΕ, ανά ΠΕ, για το έτος 2021. Το μέσο μέγεθος νοικοκυριού στη Δυτική Ελλάδα ήταν 2,4 μέλη/νοικοκυριό, ακολουθώντας την τάση της Επικράτειας (2,4 μέλη/νοικοκυριό). Παρόμοια, στην ΠΕ Αχαΐας, το μέσο μέγεθος νοικοκυριού ανέρχεται σε 2,4 μέλη/νοικοκυριό ενώ στις υπόλοιπες δύο ΠΕ (Αιτωλοακαρνανίας και Ηλείας), φτάνει στα 2,5 μέλη/νοικοκυριό. Επιπλέον, σε όλες τις εξεταζόμενες περιοχές, το υψηλότερο ποσοστό καταγράφεται στα νοικοκυριά με ένα μέλος (29%-35%) και ακολουθούν τα νοικοκυριά με 2 μέλη (26%-29%), με εξαίρεση την ΠΕ Ηλείας όπου οι δύο κατηγορίες εμφανίζουν το ίδιο ποσοστό (29%).

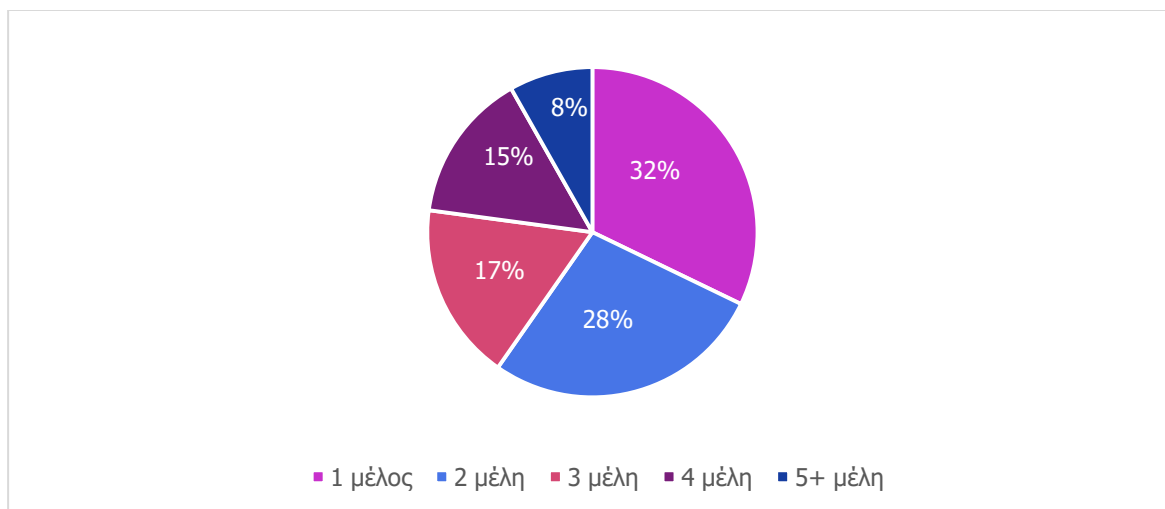
Πίνακας 6: Νοικοκυριά κατά μέγεθος και μέλη αυτών στο Σύνολο της Χώρας και στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, ανά Περιφερειακή Ενότητα (2021).

ΧΩΡΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΑ			Νοικοκυριά κατά αριθμό μελών (%)				
	ΣΥΝΟΛΟ	ΜΕΛΗ	ΜΕΣΟ ΜΕΓΕΘΟΣ	1 ΜΕΛΟΣ	2 ΜΕΛΗ	3 ΜΕΛΗ	4 ΜΕΛΗ	5+ ΜΕΛΗ
Σύνολο χώρας	4.332.456	10.270.092	2,4	32%	28%	18%	15%	6%
Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας	257.340	630.061	2,4	32%	28%	17%	15%	8%
ΠΕ Αχαΐας	125.084	298.831	2,4	35%	26%	17%	15%	7%
ΠΕ Αιτωλοακαρνανίας	76.419	189.108	2,5	30%	29%	17%	15%	9%
ΠΕ Ηλείας	55.834	142.117	2,5	29%	29%	18%	15%	9%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2023 & ιδία επεξεργασία.

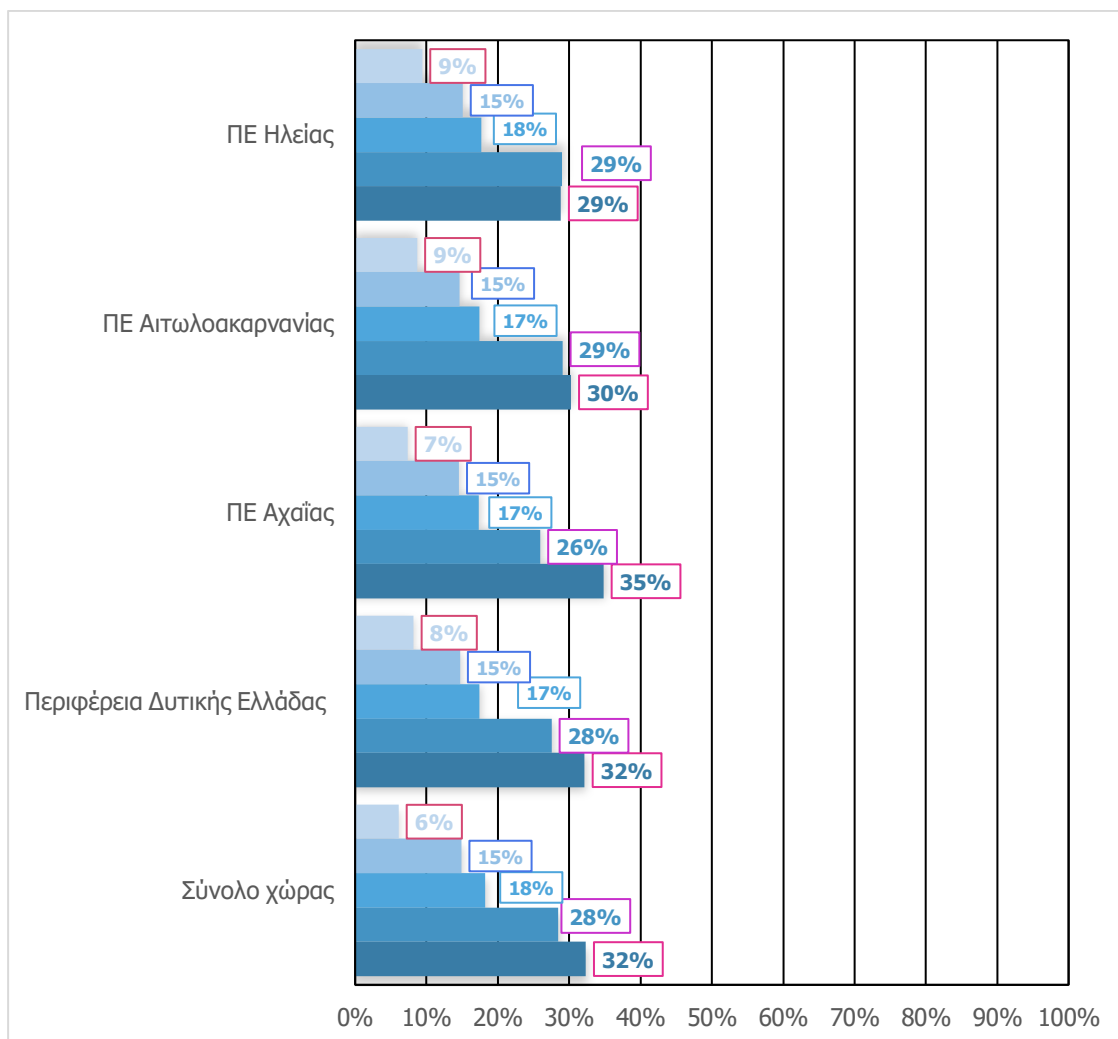
Τα ακόλουθα Διαγράμματα απεικονίζουν το ποσοστό των νοικοκυριών, κατά μέλη, για το σύνολο της ΠΔΕ και ανά ΠΕ ξεχωριστά.

Διάγραμμα 9: Ποσοστό (%) νοικοκυριών κατά μέλη αυτών στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (2021).

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2023 & ιδία επεξεργασία.

Διάγραμμα 10: Ποσοστό (%) νοικοκυριών κατά μέλη αυτών για το σύνολο της χώρας, την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας και για τις ΠΕ που εντάσσονται σ' αυτήν (2021).

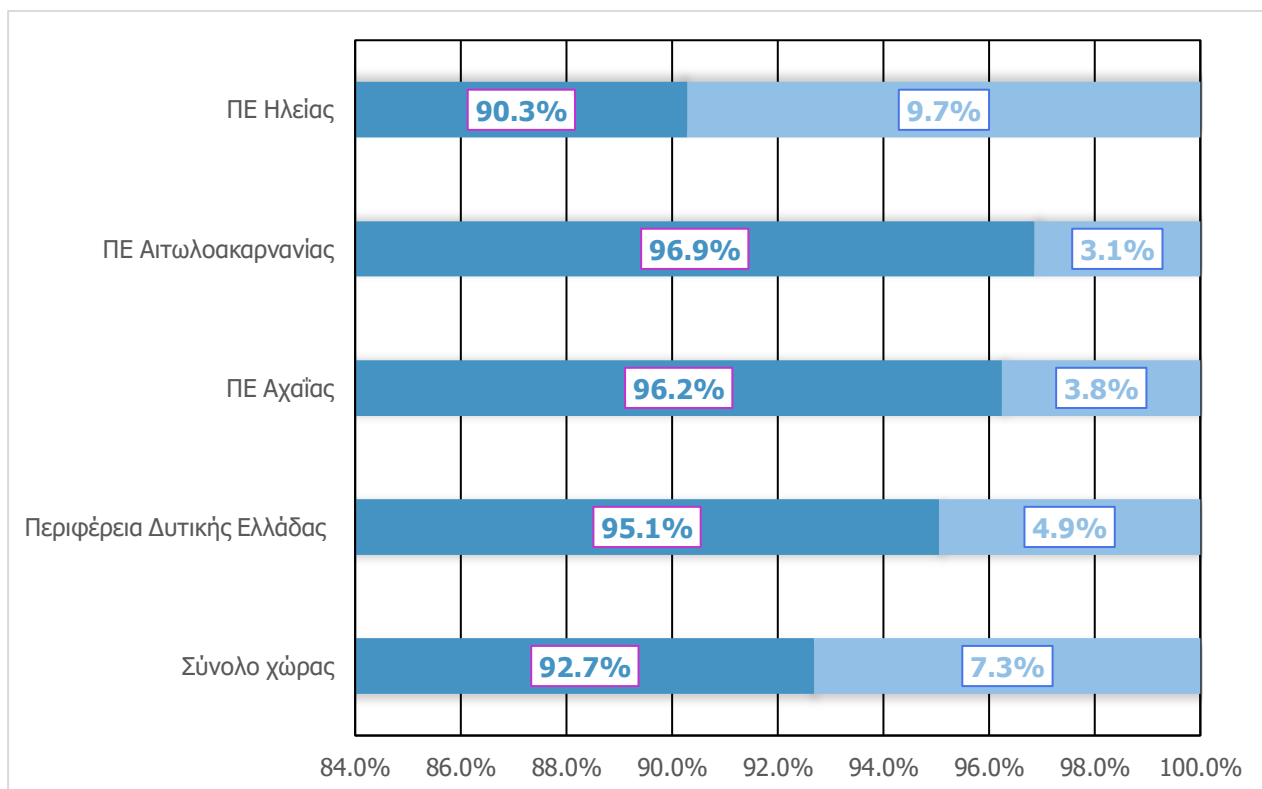

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ. 2023 & ιδία επεξεργασία.

Υπηκοότητα

Το Διάγραμμα 11 παρουσιάζει την υπηκοότητα των μόνιμων κατοίκων του Συνόλου της Χώρας, της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας και των ΠΕ που εντάσσονται σ' αυτήν, για το έτος 2021. Στην Ελλάδα το 92,7% διαθέτει ελληνική υπηκοότητα έναντι του 7,3% που διαθέτει μη ελληνική. Στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας τα ποσοστά διαφέρουν, καταγράφοντας 95,1% σε μόνιμους κατοίκους ελληνικής υπηκοότητας ενώ μόλις το 4,9% δηλώνει πως διαθέτει υπηκοότητα κάποιας άλλης χώρας. Όσον αφορά στις ΠΕ της ΠΔΕ, παρόλο που η ΠΕ Αχαΐας και η ΠΕ Αιτωλοακαρνανίας ακολουθούν την τάση της Περιφέρειας στην οποία ανήκουν, στην ΠΕ Ηλείας περίπου ένας στους δέκα μόνιμους κατοίκους διαθέτει ιθαγένεια χώρας εκτός Ελλάδας.

Διάγραμμα 11: Ποσοστιαία αποτύπωση του μόνιμου πληθυσμού, κατά ομάδες ιθαγένειας, στο Σύνολο της Χώρας και στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, ανά Περιφερειακή Ενότητα (2021).

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2023 & ιδία επεξεργασία.

Όπως προκύπτει από τον ακόλουθο Πίνακα, η πλειοψηφία των μόνιμων κατοίκων με υπηκοότητα διαφορετική της ελληνικής, προέρχεται από χώρες Ευρώπης εκτός ΕΕ (48%-79%). Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι στο Σύνολο της Χώρας, στην ΠΔΕ και στην ΠΕ Ηλείας, η δεύτερη πολυπληθέστερη ομάδα είναι άτομα από χώρες της Ασίας, με την ΠΕ Ηλείας να φτάνει στο 40%, ενώ στην ΠΕ Αχαΐας και Αιτωλοακαρνανίας, η δεύτερη μεγαλύτερη ομάδα προέρχεται από χώρες της ΕΕ εκτός Ελλάδας.

Πίνακας 7: Ποσοστιαία αποτύπωση του μόνιμου πληθυσμού, κατά ομάδες υπηκοοτήτων εκτός Ελλάδας, στο Σύνολο της Χώρας και στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, ανά Περιφερειακή Ενότητα (2021).

ΧΩΡΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	ΧΩΡΕΣ							Χωρίς δηλωθείσα χώρα	Χωρίς Ιθαγένεια ή Αδιευκρίνιστη Ιθαγένεια
	ΕΕ εκτός Ελλάδας	Ευρώπης εκτός ΕΕ	Αφρικής	Καραϊβικής, Νότιας ή Κεντρικής Αμερικής	Βόρειας Αμερικής	Ασίας	Ωκεανίας		
Σύνολο χώρας	15%	57%	4%	0%	1%	21%	0%	0%	0%
Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας	13%	61%	1%	0%	1%	22%	0%	0%	0%
ΠΕ Αχαΐας	18%	68%	2%	0%	1%	9%	1%	1%	1%
ΠΕ Αιτωλο/νίας	12%	79%	1%	0%	1%	6%	0%	0%	0%
ΠΕ Ηλείας	10%	48%	1%	0%	0%	40%	0%	0%	0%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2023 & ίδια επεξεργασία.

Επίπεδο εκπαίδευσης

Ο Πίνακας που ακολουθεί παρουσιάζει το εκπαιδευτικό επίπεδο σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο για το έτος 2021. Όπως παρατηρείται, οι μεγαλύτερες κατηγορίες του μόνιμου πληθυσμού της Ελλάδας είναι οι απόφοιτοι Λυκείου (27%) και τα άτομα που κατέχουν διδακτορικό, μεταπτυχιακό ή πτυχίο Πανεπιστημίου, Πολυτεχνείου, ΑΤΕΙ, ΑΣΠΑΙΤΕ, Ανώτερων Επαγγελματικών Σχολών ή ισότιμων σχολών (21%). Όσον αφορά την ΠΔΕ, το υψηλότερο ποσοστό καταγράφεται στους αποφοίτους Λυκείου (28%) και ακολουθούν τα άτομα που διαθέτουν απολυτήριο Δημοτικού (24%).

Εξετάζοντας την Περιφέρεια, σε επίπεδο ΠΕ, παρατηρούνται τα ακόλουθα:

- ΠΕ Αχαΐας: η πλειοψηφία κατέχει απολυτήριο Λυκείου (31%), ενώ οι απόφοιτοι Δημοτικού και οι κάτοχοι Διδακτορικού/Μεταπτυχιακού/Πτυχίου Πανεπιστημίου-Πολυτεχνείου, ΑΤΕΙ, ΑΣΠΑΙΤΕ, Ανώτερων Επαγγελματικών Σχολών και ισότιμων σχολών καταγράφουν το ίδιο ποσοστό (19%).
- ΠΕ Αιτωλοακαρνανίας και ΠΕ Ηλείας: οι περισσότεροι μόνιμοι κάτοικοι έχουν ολοκληρώσει μόνο το Δημοτικό και ξεπερνούν το ¼ των κατοίκων (ΠΕ Αιτωλοακαρνανίας: 28% και ΠΕ Ηλείας: 31%). Η δεύτερη μεγαλύτερη κατηγορία αφορά τους αποφοίτους Λυκείου, οι οποίοι αντιστοιχούν στο 25% του μόνιμου πληθυσμού και στις δύο ΠΕ.

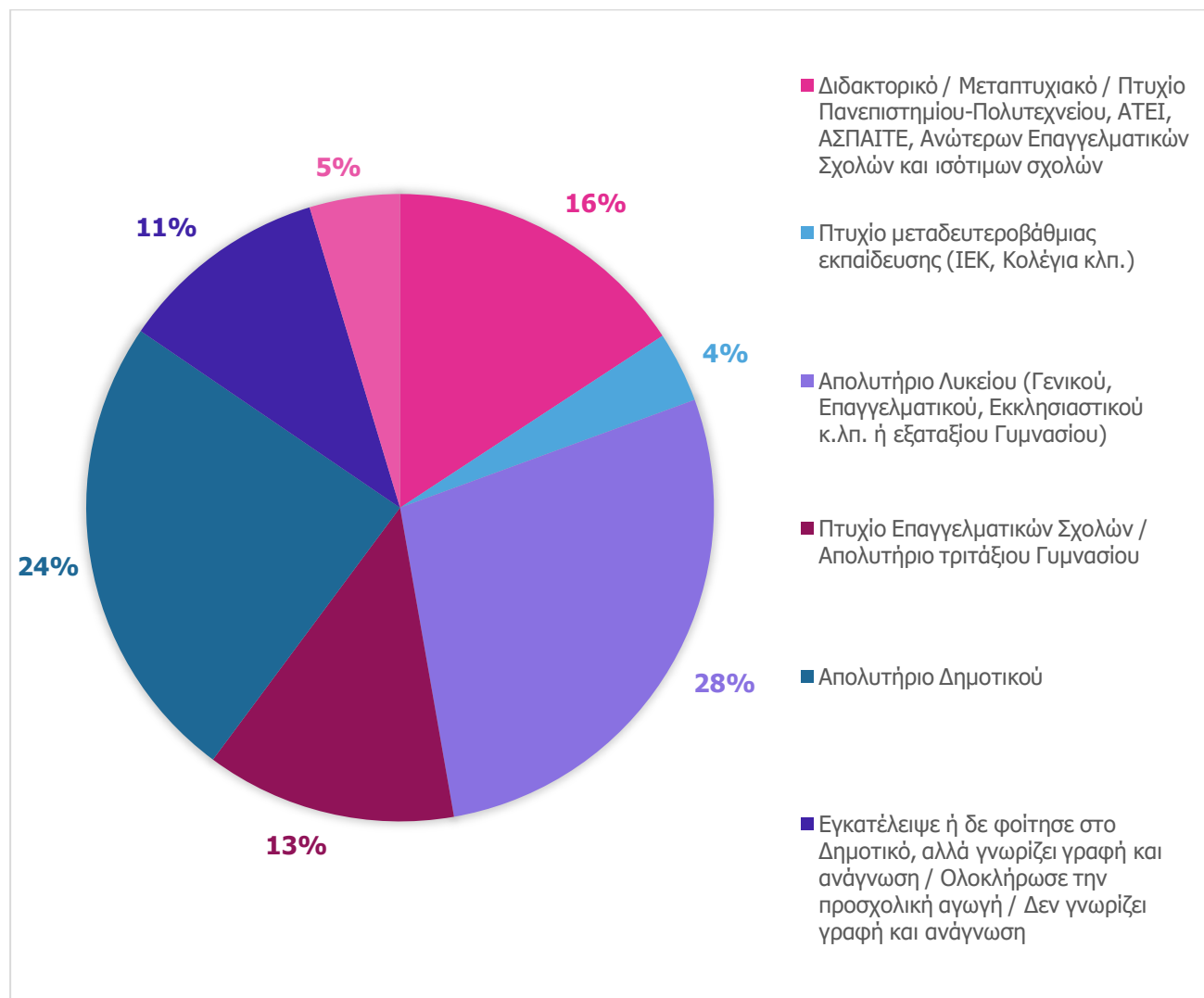
Πίνακας 8: Ποσοστιαία αποτύπωση του μόνιμου πληθυσμού, κατά επίπεδο εκπαίδευσης στο Σύνολο της Χώρας και στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, ανά Περιφερειακή Ενότητα (2021).

ΧΩΡΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	Διδακτορικό / Μεταπτυχιακό / Πτυχίο Πανεπιστημίου- Πολυτεχνείου, ΑΤΕΙ, ΑΣΠΑΙΤΕ, Ανώτερων Επαγγελματικών Σχολών και ισότιμων σχολών	Πτυχίο μεταδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (ΙΕΚ, Κολέγια κλπ.)	Απολυτήριο Λυκείου (Γενικού, Επαγγελματικού, Εκκλησιαστικού κ.λπ. ή εξετασίου Γυμνασίου)	Πτυχίο Επαγγελματικών Σχολών / Απολυτήριο τριτάξιου Γυμνασίου	Απολυτήριο Δημοτικού	Εγκατέλειψε ή δε φοίτησε στο Δημοτικό, αλλά γνωρίζει γραφή και ανάγνωση / Ολοκλήρωσε την προσχολική αγωγή / Δεν γνωρίζει γραφή και ανάγνωση	Μη κατατασσόμενοι (άτομα γεννηθέντα μετά την 1/1/2016)
Σύνολο χώρας	21%	6%	27%	13%	19%	9%	5%
Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας	16%	4%	28%	13%	24%	11%	5%
ΠΕ Αχαΐας	19%	4%	31%	12%	19%	9%	5%
ΠΕ Αιτωλοακαρνανίας	14%	4%	25%	14%	28%	12%	5%
ΠΕ Ηλείας	11%	3%	25%	15%	31%	12%	4%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2023 & ιδία επεξεργασία.

Τα δύο ακόλουθα Διάγραμμα παρουσιάζουν την ποσοστιαία αποτύπωση του μόνιμου πληθυσμού, κατά επίπεδο εκπαίδευσης στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (2021). Το πρώτο απεικονίζει το σύνολό της, ενώ το δεύτερο εξειδικεύει ανά ΠΕ.

Διάγραμμα 12: Ποσοστιαία αποτύπωση του μόνιμου πληθυσμού, κατά επίπεδο εκπαίδευσης στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (2021).

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2023 & *ιδία επεξεργασία.*

Διάγραμμα 13: Ποσοστιαία αποτύπωση του μόνιμου πληθυσμού, κατά επίπεδο εκπαίδευσης στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, ανά Περιφερειακή Ενότητα (2021).

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2023 & ίδια επεξεργασία.

Κάτοικοι σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού

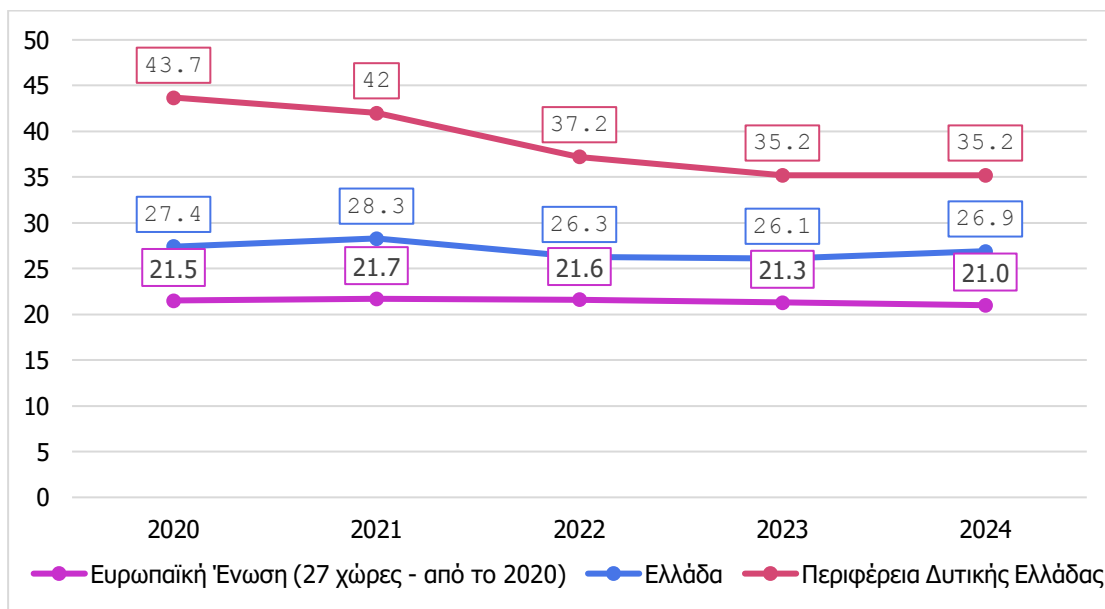
Ο Πίνακας και το Διάγραμμα που ακολουθούν απεικονίζουν το ποσοστό του πληθυσμού που βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού κατά την περίοδο 2020–2024, στην Ευρωπαϊκή Ένωση των 27 κρατών μελών, στο σύνολο της Ελλάδας και στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας. Κατά την εξεταζόμενη περίοδο καταγράφεται συνολική υποχώρηση του δείκτη και στις τρεις χωρικές ενότητες, χωρίς όμως η εξέλιξη να είναι σταθερή σε ετήσια βάση. Στην ΕΕ το ποσοστό διαμορφώθηκε από 21,5% το 2020 σε 21,0% το 2024. Στην Ελλάδα μειώθηκε συνολικά από 27,4% σε 26,9%, έχοντας προηγουμένως αυξηθεί σε 28,3% το 2021 και υποχωρήσει σε 26,1% το 2023. Στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας καταγράφηκε η μεγαλύτερη συνολική υποχώρηση, από 43,7% το 2020 σε 35,2% το 2023, τιμή η οποία παρέμεινε αμετάβλητη το 2024. Το 2024 το ποσοστό της Περιφέρειας ήταν υψηλότερο κατά 8,3 ποσοστιαίες μονάδες από το αντίστοιχο εθνικό και κατά 14,2 ποσοστιαίες μονάδες από τον μέσο όρο της ΕΕ.

Πίνακας 9: Ποσοστό ατόμων σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού στην Ευρωπαϊκή Ένωση, στην Ελλάδα και στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (2020-2024).

ΧΩΡΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ (%)				
	2020	2021	2022	2023	2024
Ευρωπαϊκή Ένωση (27 Χώρες)	21,5	21,7	21,6	21,3	21,0
Ελλάδα	27,4	28,3	26,3	26,1	26,9
Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας	43,7	42	37,2	35,2	35,2

Πηγή: Eurostat, 2025b·2025c & ίδια επεξεργασία.

Διάγραμμα 14: Ποσοστό ατόμων σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού Ευρωπαϊκή Ένωση, στην Ελλάδα και στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (2020-2024).

Πηγή: Eurostat, 2025b·2025c & ίδια επεξεργασία.

Στοιχεία για την πληθυσμιακή ομάδα των Ρομά

Σύμφωνα με την έκθεση «Καταγραφή Οικισμών και Πληθυσμού Ρομά σε εθνικό επίπεδο (έτους 2021)» του 2022, το 2021 ο συνολικός πληθυσμός Ρομά που κατοικούσε στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας εκτιμάται σε 15.080 άτομα, αριθμός που μειώθηκε κατά 5% σε σχέση με το 2017, όπου κατοικούσαν 15.898 άτομα. Η διαφορά αποτυπώνει τη μεταβολή μεταξύ των δύο διοικητικών καταγραφών και δεν πρέπει να ερμηνεύεται αυτομάτως ως πραγματική δημογραφική μείωση του πληθυσμού Ρομά.

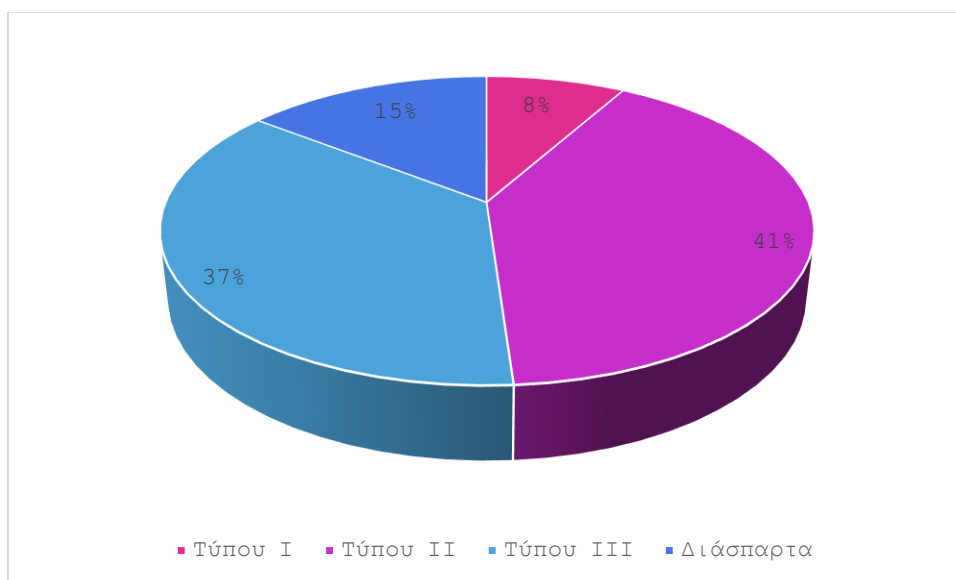
Ο πληθυσμός Ρομά της Δυτικής Ελλάδας αντιστοιχούσε στο 13% του συνολικού καταγεγραμμένου πληθυσμού Ρομά της χώρας. Η μεγαλύτερη κατηγορία διαβίωσε σε οικισμούς Τύπου II (41%) και ακολουθούσαν οι οικισμοί Τύπου III (37%), η διάσπαρτη διαβίωση σε σπίτια, διαμερίσματα ή πρόχειρες κατασκευές (15%) και οι οικισμοί Τύπου I (8%).

Πίνακας 10: Κατανομή πληθυσμού Ρομά σε Οικισμούς και Διάσπαρτα (2021).

Διοικητική Ενότητα	Συνολικός πληθυσμός Ρομά 2021	Ποσοστό (%) επί του Συνολικού Πληθυσμού Ρομά	ΟΙΚΙΣΜΟΙ 2021			
			Τύπου I	Τύπου II	Τύπου III	Διάσπαρτα
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	15.080	13%	1.239	6.135	5.510	2.196
ΕΛΛΑΔΑ	117.495		12.216	46.838	34.741	23.700

Πηγή: Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων (2022) & *ιδία επεξεργασία*

Διάγραμμα 15: Κατανομή πληθυσμού Ρομά της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας σε Οικισμούς ανά Τύπο και Διάσπαρτα (2021).

Πηγή: Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων (2022) & *ιδία επεξεργασία*

Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθεί ότι η κατηγοριοποίηση των περιοχών διαβίωσης πραγματοποιήθηκε σε τρεις βασικούς τύπους:

1. Τύπου I «Άκρως υποβαθμισμένες περιοχές» Συνθήκες διαβίωσης μη αποδεκτές με καλύβια, παραπήγματα και απουσία βασικών υποδομών.
2. Τύπου II «Μικτός καταυλισμός» Ανάμιξη σπιτιών με πρόχειρες κατασκευές (παραπήγματα, σκηνές /τσαντρία, λυόμενες κατασκευές (container) με μόνιμη, συνήθως, χρήση και μερική υποδομή (ύδρευσης, ηλεκτροδότησης, οδοποιίας), συνήθως στις παρυφές κατοικημένης περιοχής.
3. Τύπου III «Γειτονιά» σε μόνιμη χρήση, συχνά σε υποβαθμισμένες περιοχές του αστικού ιστού (κυρίως σπίτια, κανονική οικοδομή - διαμερίσματα ή μονοκατοικίες και κάποιες λυόμενες κατασκευές (container)).

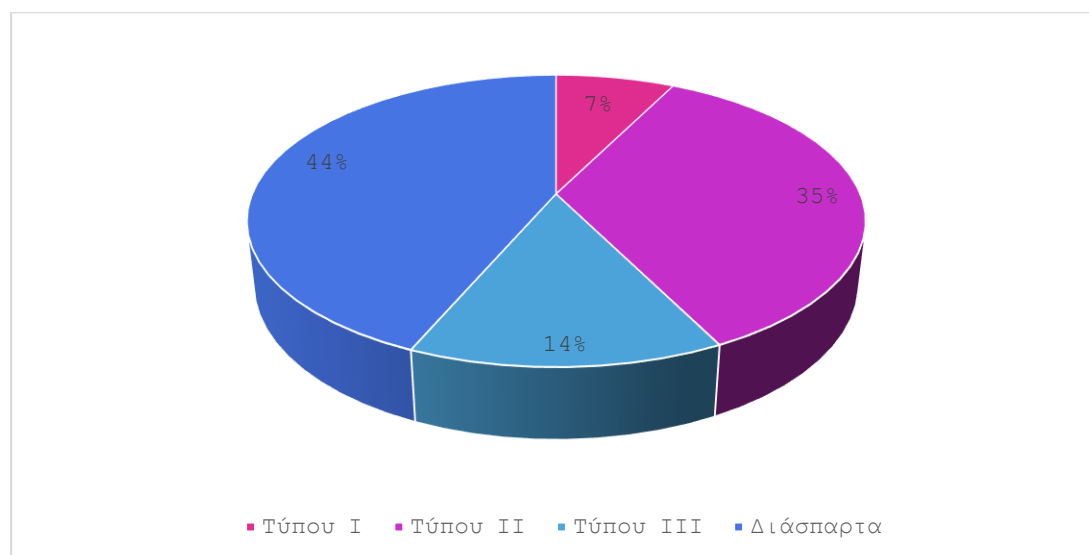
Στη συνέχεια, σύμφωνα με την καταγραφή του 2021, εντοπίζονται 108 περιοχές διαβίωσης πληθυσμού Ρομά στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, εκ των οποίων οι 61 (56%) είναι περιοχές διαβίωσης (Οικισμοί Τύπου Ι: 7%, Τύπου ΙΙ: 35% και Τύπου ΙΙΙ: 14%) ενώ οι υπόλοιπες 47 (44%) είναι περιοχές όπου διαβιεί πληθυσμός Ρομά διάσπαρτα σε σπίτια, διαμερίσματα, παραπήγματα κλπ.

Πίνακας 11: Αριθμός οικισμών και τύποι οικισμών που διαβιούν οι Ρομά στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας και στο σύνολο της χώρας.

Διοικητική ενότητα	Συνολικός Πληθυσμός Ρομά 2021	Ποσοστό (%) επί του Συνόλου Περιοχών Διαβίωσης Ρομά	Οικισμοί 2021			Διάσπαρτα	Σύνολο
			Τύπου Ι	Τύπου ΙΙ	Τύπου ΙΙΙ		
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	15.080	23%	8	38	15	47	108
ΕΛΛΑΔΑ	117.495		77	122	67	196	462

Πηγή: Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων (2022) & ιδία επεξεργασία.

Διάγραμμα 16: Ποσοστό (%) Οικισμών ανά τύπο/Διάσπαρτες περιοχές που διαβιούν οι Ρομά στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (2021).

Πηγή: Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων (2022) & ιδία επεξεργασία.

Τα παραπάνω στοιχεία προέρχονται από την καταγραφή του 2021 και αποτελούν βάση αναφοράς. Σύμφωνα με τη νεότερη επικαιροποίηση, με έτος αναφοράς το 2024, ο εκτιμώμενος μόνιμος πληθυσμός Ρομά στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας ανήλθε σε 17.413 άτομα, έναντι 15.080 το 2021, ενώ οι καταγεγραμμένες περιοχές διαβίωσης αυξήθηκαν από 108 σε 123 (Υπουργείο Κοινωνικής Συνοχής και Οικογένειας, 2025). Οι

διαφορές μεταξύ των δύο καταγραφών δεν πρέπει να ερμηνεύονται αυτομάτως ως πραγματική δημογραφική μεταβολή, καθώς η καταγραφή του 2024 βασίστηκε σε επικαιροποιημένη διαδικασία και σε αναθεωρημένη κατηγοριοποίηση των μορφών διαβίωσης. Τα αναλυτικότερα στοιχεία της νεότερης καταγραφής παρουσιάζονται στην Ενότητα 4.4.

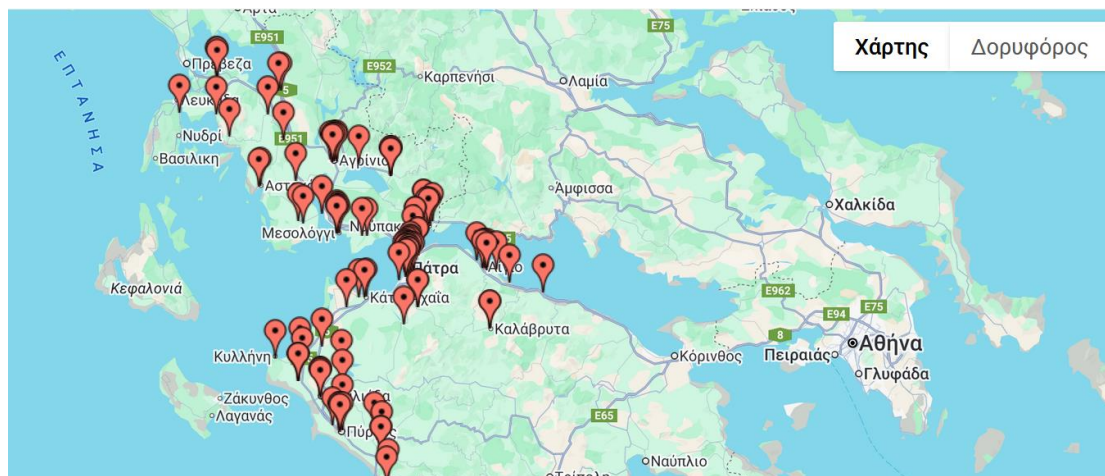
Δίκτυο κοινωνικών δομών και υπηρεσιών στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας

Η αποτύπωση των κοινωνικών χαρακτηριστικών της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας συμπληρώνεται από την παρουσία ενός εκτεταμένου δικτύου κοινωνικών δομών και υπηρεσιών, το οποίο αποτελεί βασικό πυλώνα του τοπικού συστήματος κοινωνικής προστασίας. Σύμφωνα με τη χαρτογράφηση του Περιφερειακού Παρατηρητηρίου Κοινωνικής Ένταξης, το 2026 καταγράφονται 149 κοινωνικές δομές στην ΠΕ Αχαΐας, 145 στην ΠΕ Αιτωλοακαρνανίας και 91 στην ΠΕ Ηλείας, ήτοι 385 δομές συνολικά στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας.

Το δίκτυο παρουσιάζει σημαντική θεματική διαφοροποίηση, περιλαμβάνοντας υπηρεσίες και δομές που απευθύνονται σε παιδιά και οικογένειες, άτομα με αναπηρία, άτομα τρίτης ηλικίας, Ρομά, ανέργους, άτομα με ανάγκες ψυχικής υγείας, χρήστες και πρώην χρήστες εξαρτησιογόνων ουσιών, άτομα που υφίστανται κακοποίηση, πρόσφυγες και μετανάστες, αστέγους, καθώς και νέους και φοιτητές. Στη χαρτογράφηση περιλαμβάνονται επίσης γραμμές υποστήριξης και φορείς της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας. Η σύνθεση αυτή αναδεικνύει ένα πολυδιάστατο πλέγμα κοινωνικής φροντίδας, υποστήριξης και ένταξης, προσανατολισμένο στην κάλυψη διαφορετικών κοινωνικών αναγκών και ομάδων του πληθυσμού.

Η ανάπτυξη αυτού του δικτύου δημιουργεί μια σημαντική βάση για την υποστήριξη της κοινωνικής ένταξης και της ισότιμης πρόσβασης σε υπηρεσίες σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο. Παράλληλα, η γεωγραφική και θεματική του διάρθρωση προσφέρει το κατάλληλο πλαίσιο για τη διερεύνηση των συνθηκών υπό τις οποίες οι διαφορετικές πληθυσμιακές ομάδες έρχονται σε επαφή με τις κοινωνικές υπηρεσίες και ασκούν τα κοινωνικά τους δικαιώματα. Υπό αυτή την έννοια, η χαρτογράφηση του υφιστάμενου δικτύου συνδέεται άμεσα με το αντικείμενο της παρούσας έρευνας, η οποία εξετάζει ειδικότερα την πρόσβαση στις υπηρεσίες, τις διακρίσεις και τις διαφορετικές διαστάσεις κοινωνικής ευαλωτότητας.

Εικόνα 4. Γεωχωρική απεικόνιση των Κοινωνικών Δομών στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας.

Πηγή: Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας, 2026. (Διαθέσιμο στο: <https://socialpolicy-pde.gr/perifereiako-paratiritirio-koinonikis-entaxis/organosi-kai-leitoyrgia/>)

4.3. Οικονομικά Χαρακτηριστικά και Οικονομικές Δραστηριότητες

Οικονομικά ενεργός και μη ενεργός πληθυσμός

Ο Πίνακας που ακολουθεί παρουσιάζει τον οικονομικά ενεργό και μη ενεργό πληθυσμό, στο σύνολο της χώρας, στην ΠΔΕ και στις Περιφερειακές Ενότητές της, για το έτος 2021.

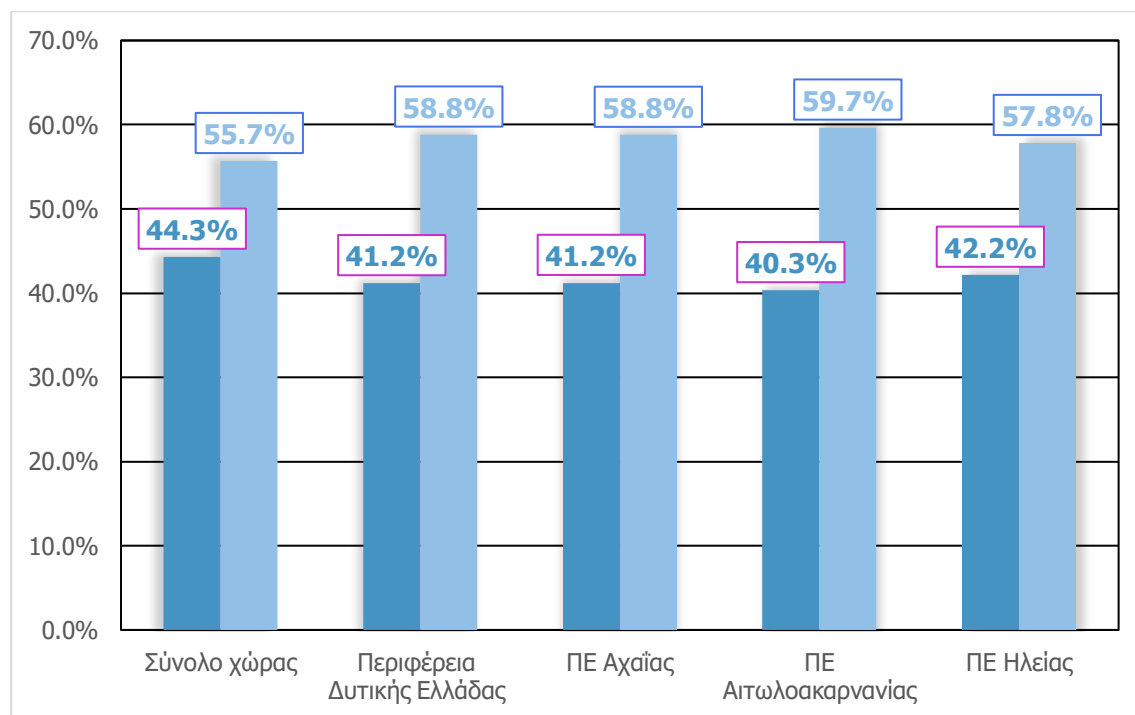
Πίνακας 12: Οικονομικά ενεργός και μη ενεργός πληθυσμός, απασχολούμενοι κατά τομέα οικονομικής δραστηριότητας, άνεργοι στο σύνολο της χώρας, την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας και στις ΠΕ που εντάσσονται σ' αυτήν (2021).

ΧΩΡΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	ΣΥΝΟΛΟ	ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΑΣΧΟΛΙΑΣ						
		Οικονομικά ενεργοί						Οικονομικά μη ενεργοί
		Σύνολο	Απασχολούμενοι				Άνεργοι	
			Σύνολο	Πρωτογενής τομέας	Δευτερογενής τομέας	Τριτογενής τομέας		
Σύνολο χώρας	10.482.487	4.645.760	3.986.515	364.124	594.601	3.027.790	659.248	5.836.726
Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας	648.220	266.912	217.748	44.053	27.543	146.152	49.161	381.311
ΠΕ Αχαΐας	305.979	126.079	102.739	9.153	13.870	79.715	23.342	179.897
ΠΕ Αιτωλοακαρνανίας	192.346	77.609	62.149	15.107	8.275	38.766	15.458	114.735
ΠΕ Ηλείας	149.895	63.225	52.861	19.792	5.397	27.672	10.360	86.674

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2023 & ιδία επεξεργασία.

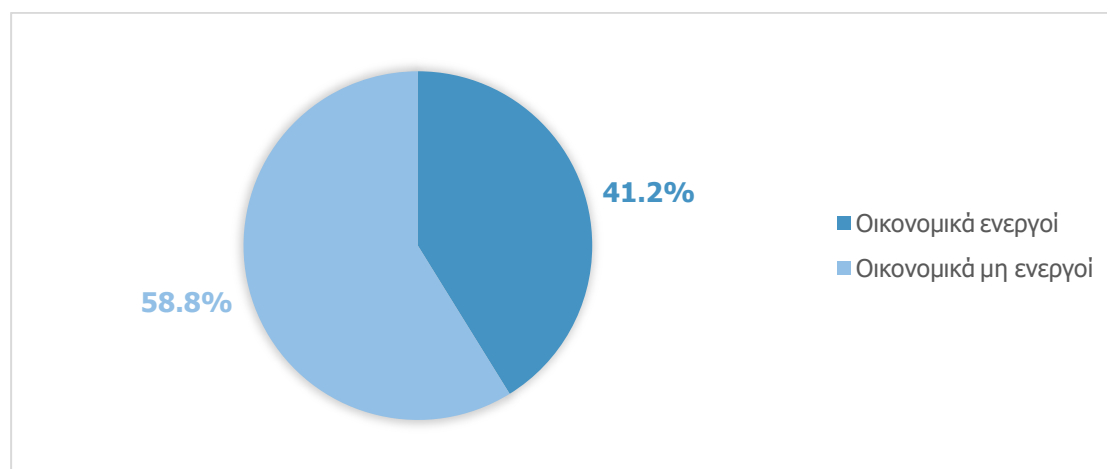
Από τα Διαγράμματα που ακολουθούν προκύπτει ότι η πλειονότητα των μόνιμων κατοίκων και στις πέντε εξεταζόμενες χωρικές ενότητες είναι οικονομικά μη ενεργή. Συγκεκριμένα, στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας οι οικονομικά ενεργοί αντιστοιχούν στο 41,2% του πληθυσμού, ποσοστό ελαφρώς χαμηλότερο από το αντίστοιχο του συνόλου της χώρας (44,3%). Οι οικονομικά μη ενεργοί αντιστοιχούν στο 58,8% στην ΠΔΕ και στο 55,7% στο σύνολο της χώρας.

Διάγραμμα 17: Οικονομικά ενεργός και μη ενεργός πληθυσμός στο Σύνολο της Χώρας και στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, ανά Περιφερειακή Ενότητα (2021).

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2023 & ιδία επεξεργασία.

Διάγραμμα 18: Οικονομικά ενεργός και μη ενεργός πληθυσμός στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (% , 2021).

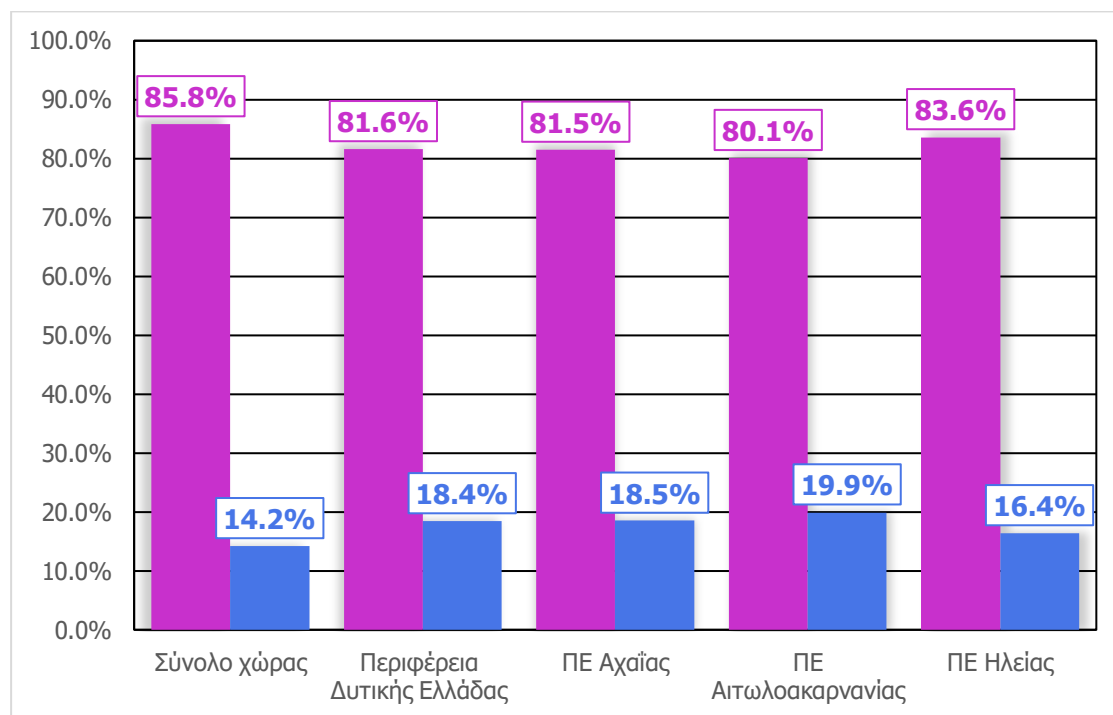

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2023 & ιδία επεξεργασία.

Απασχόληση και Ανεργία

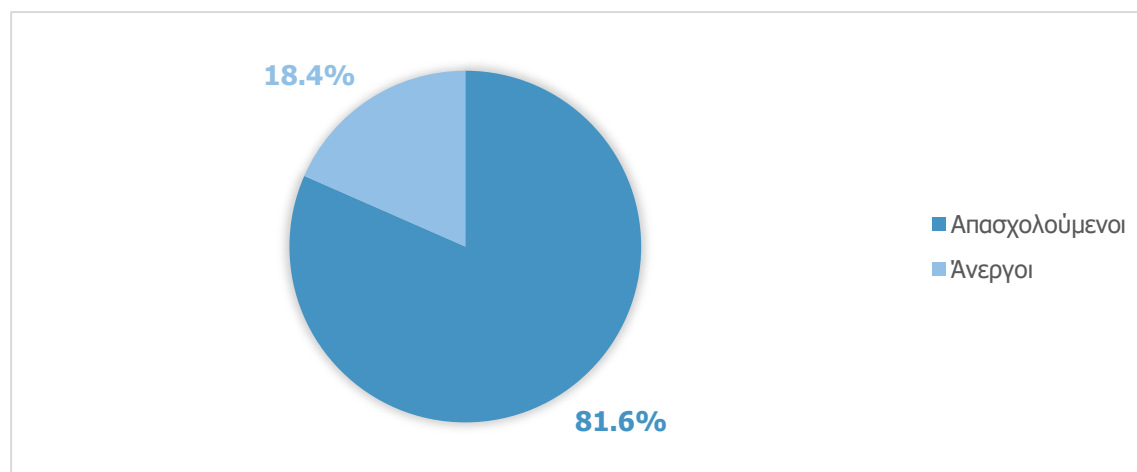
Σύμφωνα με τα κατωτέρω Διαγράμματα, το 81,6% των οικονομικά ενεργών στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας είναι απασχολούμενοι, ενώ το 18,4% είναι άνεργοι. Στο σύνολο της χώρας, τα αντίστοιχα ποσοστά ανέρχονται σε 85,8% και 14,2%.

Διάγραμμα 19: Απασχολούμενοι και Άνεργοι στο Σύνολο της Χώρας, την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας και στις ΠΕ που εντάσσονται σ' αυτήν (2021).

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2023 & ιδία επεξεργασία.

Διάγραμμα 20: Απασχολούμενοι και Άνεργοι στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (2021).

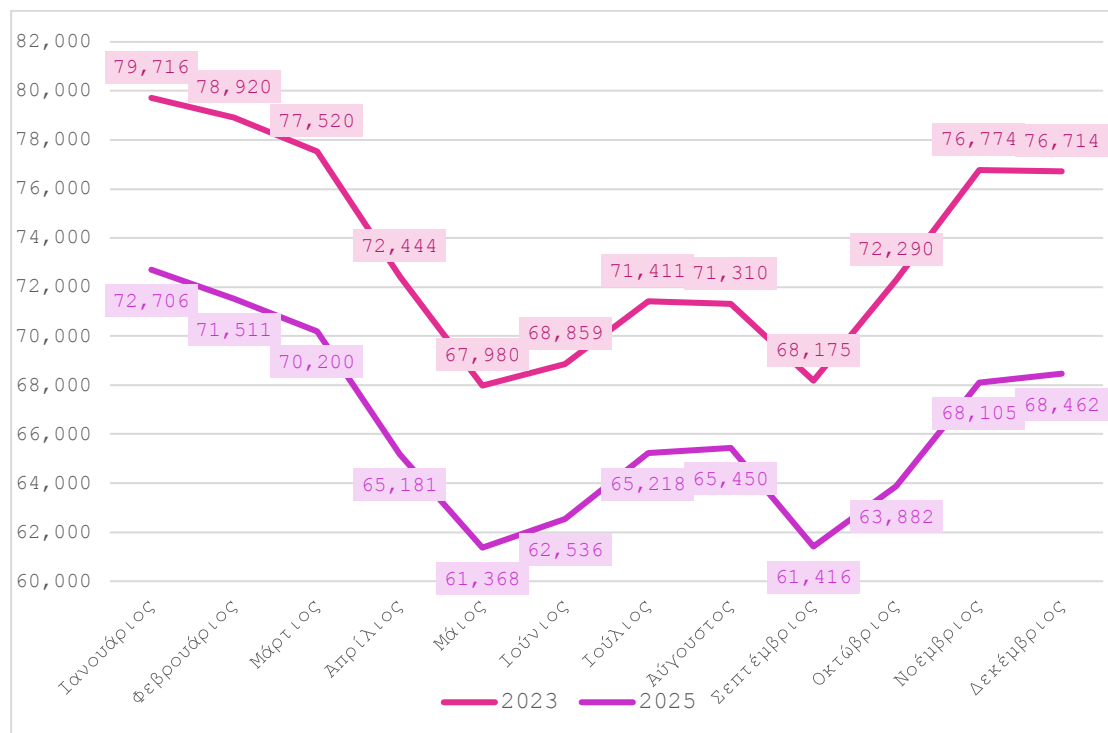

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2023 & ιδία επεξεργασία.

Το Διάγραμμα που ακολουθεί παρουσιάζει τη μηνιαία εξέλιξη των εγγεγραμμένων ανέργων στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας κατά τα έτη 2023 και 2025. Και στα δύο

έτη παρατηρείται υποχώρηση από τον Ιανουάριο έως τον Μάιο, σταδιακή αύξηση κατά τους θερινούς μήνες, νέα μείωση τον Σεπτέμβριο και άνοδος κατά το τελευταίο τρίμηνο. Το 2025 ο αριθμός των εγγεγραμμένων ανέργων παραμένει χαμηλότερος σε όλους τους μήνες σε σύγκριση με το 2023. Η υψηλότερη τιμή καταγράφεται τον Ιανουάριο και στα δύο έτη, με 79.716 εγγεγραμμένους ανέργους το 2023 και 72.706 το 2025, ενώ η χαμηλότερη τιμή καταγράφεται τον Μάιο, με 67.980 και 61.368 αντίστοιχα. Τον Δεκέμβριο, ο αριθμός διαμορφώνεται σε 76.714 το 2023 και 68.462 το 2025.

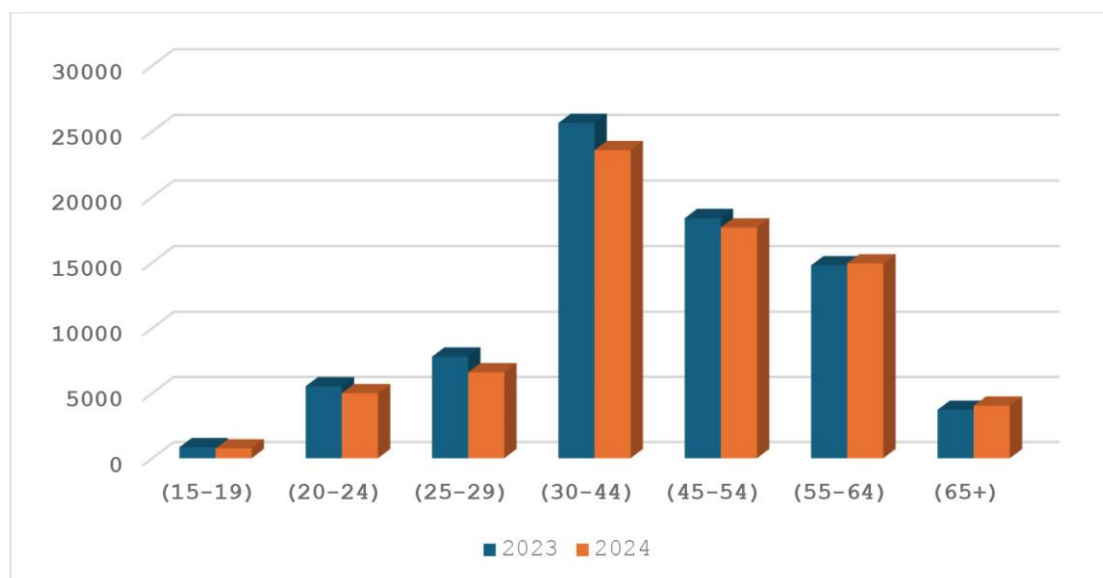
Διάγραμμα 21: Εγγεγραμμένοι άνεργοι στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας ανά μήνα για το έτος 2023 και το έτος 2025.

Πηγή: Μηχανισμός Διάγνωσης Αναγκών της Αγοράς Εργασίας (Διαθέσιμο στο: <https://mdaae.gr/data/engegrammenoi-anergoi-ana-dimo/>) & ιδία επεξεργασία.

Το Διάγραμμα που ακολουθεί παρουσιάζει τους εγγεγραμμένους ανέργους ανά ηλικιακή ομάδα στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας για τα έτη 2023 και 2024. Και στα δύο έτη, οι μεγαλύτεροι αριθμοί καταγράφονται στις ηλικιακές ομάδες 30–44 και 45–54 ετών, ενώ ακολουθεί η ομάδα 55–64 ετών. Μικρότεροι αριθμοί καταγράφονται στις νεότερες ηλικιακές ομάδες και στους ανέργους ηλικίας 65 ετών και άνω. Οι απόλυτοι αριθμοί αποτυπώνουν την ηλικιακή σύνθεση των εγγεγραμμένων ανέργων, αλλά δεν αποτελούν από μόνοι τους ποσοστό ανεργίας για καθεμία από τις ηλικιακές ομάδες.

Διάγραμμα 22: Συνολική ανεργία στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, ανά ηλικιακή κατηγορία (2023 και 2024).

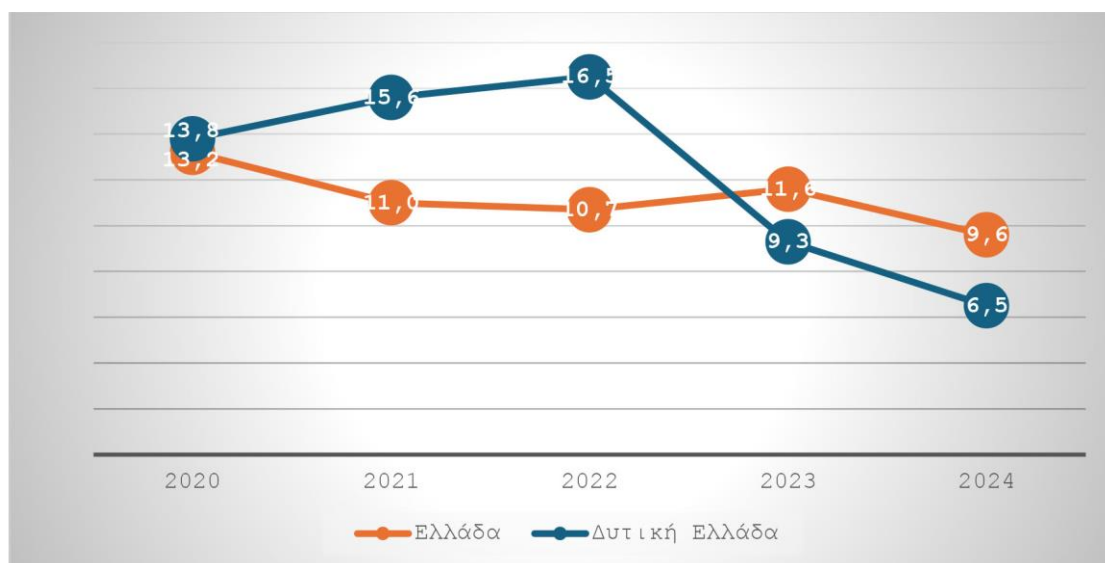

Πηγή: Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας (βάσει ΔΥΠΑ)
(Διαθέσιμο στο: <https://socialpolicy-pde.gr/category/statistika-stoicheia/>)

Νέοι εκτός απασχόλησης, εκπαίδευσης ή κατάρτισης

Το κατωτέρω Διάγραμμα παρουσιάζει το ποσοστό των νέων που βρίσκονταν εκτός απασχόλησης, εκπαίδευσης ή κατάρτισης στο σύνολο της χώρας και στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας κατά την περίοδο 2020–2024. Στην Ελλάδα, το ποσοστό μειώθηκε από 13,7% το 2020 σε 11,1% το 2021 και 10,9% το 2022, αυξήθηκε σε 11,5% το 2023 και υποχώρησε σε 9,6% το 2024. Στη Δυτική Ελλάδα, το ποσοστό αυξήθηκε από 13,7% το 2020 σε 15,7% το 2021, 16,7% το 2022 και 19,3% το 2023, ενώ το 2024 υποχώρησε σε 16,5%. Μετά το 2020, το περιφερειακό ποσοστό παρέμεινε υψηλότερο από το αντίστοιχο εθνικό.

Διάγραμμα 23: Νέοι εκτός απασχόλησης και εκπαίδευσης-κατάρτισης, στο Σύνολο της Χώρας και στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (2020-2024).

Πηγή: Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας (βάσει Eurostat)
(Διαθέσιμο στο: <https://socialpolicy-pde.gr/category/statistika-stoicheia/>)

Διαθέσιμο εισόδημα νοικοκυριών

Η μελέτη του διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών αποτελεί έναν από τους πιο κρίσιμους δείκτες για την αποτύπωση της οικονομικής ευημερίας και της κοινωνικής συνοχής σε περιφερειακό επίπεδο. Το διαθέσιμο εισόδημα αποτυπώνει το σύνολο των πόρων που έχουν τα νοικοκυριά στη διάθεσή τους για κατανάλωση και αποταμίευση, μετά την αφαίρεση των φόρων και των κοινωνικών εισφορών, και επομένως αποτελεί άμεσο μέτρο του βιοτικού επιπέδου. Η εξέλιξη του επιτρέπει την εκτίμηση των οικονομικών πιέσεων που ασκούνται στα νοικοκυριά, την αξιολόγηση της αγοραστικής τους δύναμης και την κατανόηση των επιπτώσεων των κοινωνικοοικονομικών κρίσεων, αλλά και της αποτελεσματικότητας των πολιτικών κοινωνικής προστασίας.

Στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, η πορεία του διαθέσιμου εισοδήματος κατά την περίοδο 2012–2022 παρουσιάζει διακυμάνσεις. Στα πρώτα χρόνια της περιόδου, μεταξύ 2012 και 2016, οι τιμές κυμαίνονται περίπου μεταξύ 6.200 και 6.300 εκατομμυρίων PPS, με εξαίρεση το 2013, οπότε καταγράφεται η χαμηλότερη τιμή της περιόδου, στα 5.961,06 εκατομμύρια PPS.

Από το 2017 καταγράφεται μια τάση ανόδου, η οποία όμως δεν είναι γραμμική. Συγκεκριμένα, το διαθέσιμο εισόδημα αυξάνεται από τα 6.497,40 εκατομμύρια το 2017 στα 6.819,29 το 2019, με μια ενδιάμεση υποχώρηση το 2018 (6.396,26). Το 2020 εμφανίζεται εκ νέου μείωση (6.560,04).

Η εικόνα αντιστρέφεται κατά την περίοδο 2020–2022, οπότε καταγράφεται αύξηση. Το διαθέσιμο εισόδημα ανέρχεται σε 7.116,48 εκατομμύρια PPS το 2021 και φτάνει στο υψηλότερο επίπεδο της εξεταζόμενης περιόδου το 2022, με 7.519,81 εκατομμύρια PPS.

Η διαχρονική εξέλιξη του διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών της ΠΔΕ παρουσιάζεται συνολικά στον ακόλουθο Πίνακα και Διάγραμμα.

Πίνακας 13: Καθαρό διαθέσιμο εισόδημα νοικοκυριών στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (2012–2022, σε εκατ. PPS).

ΔΙΑΘΕΣΙΜΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ	Εκατομμύρια Πρότυπα Αγοραστικής Δύναμης (PPS)										
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	6.214,43	5.961,06	6.291,96	6.242,47	6.253,85	6.497,40	6.396,26	6.819,29	6.560,04	7.116,48	7.519,81

Χρονική συχνότητα: Ετήσια

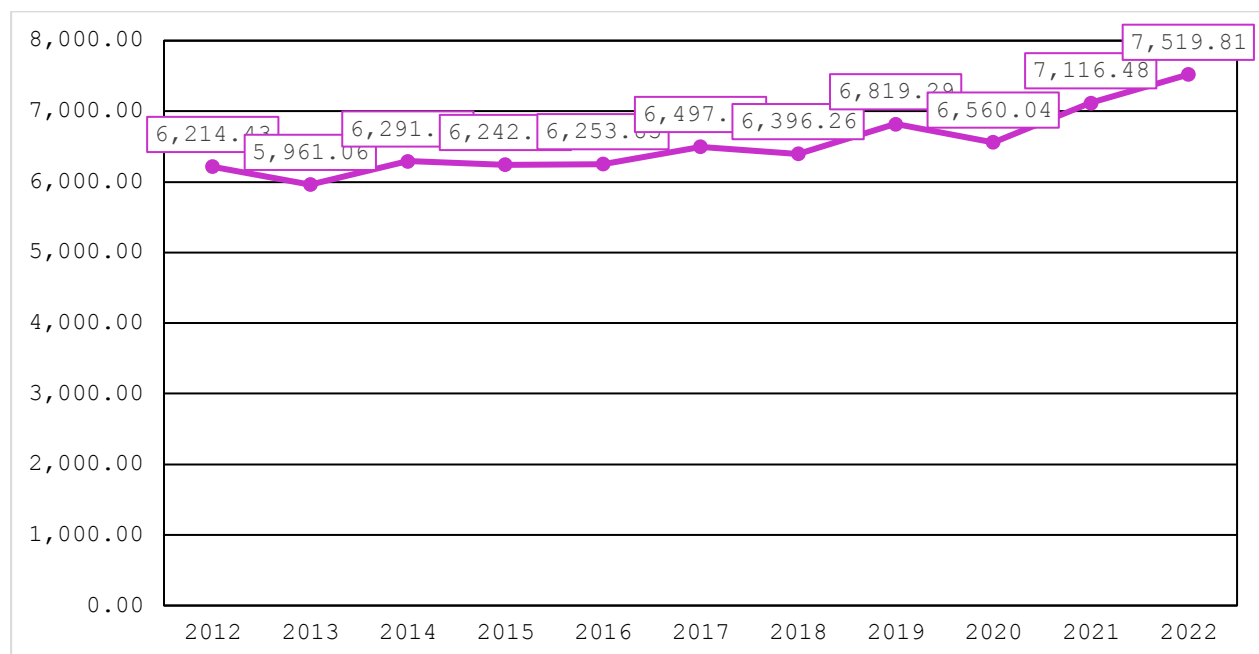
Μονάδα μέτρησης: Εκατομμύρια πρότυπα αγοραστικής δύναμης (PPS, ΕΕ27 από το 2020)

Κατεύθυνση ροής: Ισοζύγιο

Δείκτης εθνικών λογαριασμών (ΕΕΚ 2010): Διαθέσιμο εισόδημα, καθαρό

Πηγή: Eurostat, 2025 (Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tgs00026/default/table?lang=en&category=t_reg.t_reg_eco) & ίδια επεξεργασία.

Διάγραμμα 24: Καθαρό διαθέσιμο εισόδημα νοικοκυριών στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (2012–2022, σε εκατ. PPS).

Πηγή: Eurostat, 2025 (Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tgs00026/default/table?lang=en&category=t_reg.t_reg_eco) & ίδια επεξεργασία.

Μέση μηνιαία δαπάνη νοικοκυριών

Η μέση μηνιαία δαπάνη των νοικοκυριών αποτυπώνει το ύψος των δαπανών που πραγματοποιούνται για την αγορά αγαθών και υπηρεσιών. Η ανάλυσή της σε περιφερειακό επίπεδο επιτρέπει την αποτύπωση διαφοροποιήσεων ως προς το ύψος της κατανάλωσης μεταξύ των Περιφερειών της χώρας.

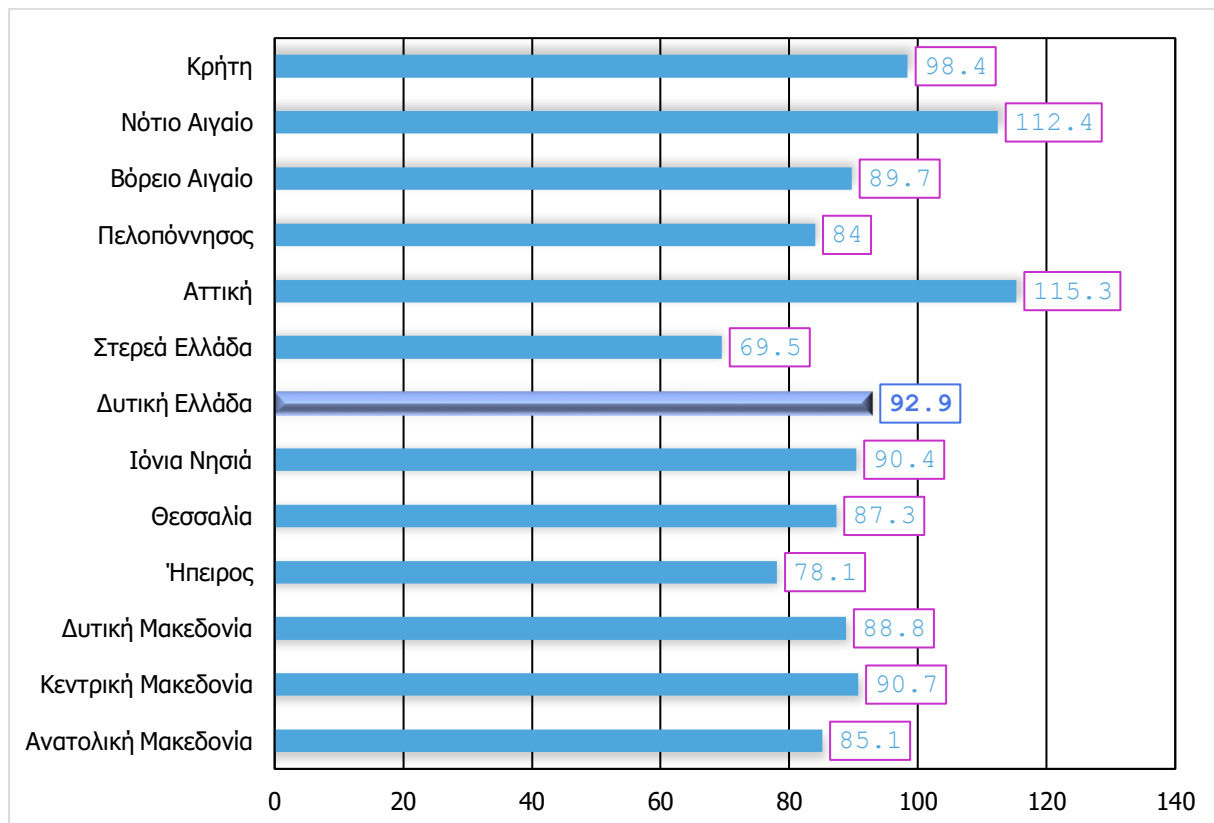
Ο Πίνακας και το Διάγραμμα που ακολουθούν παρουσιάζουν τη μέση μηνιαία δαπάνη των νοικοκυριών ανά Περιφέρεια ως ποσοστό της αντίστοιχης μέσης δαπάνης του συνόλου της χώρας για το έτος 2023. Στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, η μέση μηνιαία δαπάνη ανήλθε σε 1.564,87 ευρώ και αντιστοιχούσε στο 92,9% του εθνικού μέσου όρου. Το ποσοστό αυτό ήταν υψηλότερο από το αντίστοιχο της Ηπείρου (78,1%), της Στερεάς Ελλάδας (69,5%) και της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης (85,1%), αλλά χαμηλότερο από της Αττικής (115,3%), του Νοτίου Αιγαίου (112,4%) και της Κρήτης (98,4%).

Πίνακας 14: Μέση μηνιαία δαπάνη νοικοκυριού ανά Περιφέρεια (2023).

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	ΜΕΣΗ ΜΗΝΙΑΙΑ ΔΑΠΑΝΗ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟΥ
Ανατολική Μακεδονία	85,1
Κεντρική Μακεδονία	90,7
Δυτική Μακεδονία	88,8
Ήπειρος	78,1
Θεσσαλία	87,3
Ιόνια Νησιά	90,4
Δυτική Ελλάδα	92,9
Στερεά Ελλάδα	69,5
Αττική	115,3
Πελοπόννησος	84
Βόρειο Αιγαίο	89,7
Νότιο Αιγαίο	112,4
Κρήτη	98,4

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2024 & ιδία επεξεργασία.

Διάγραμμα 25: Μέση μηνιαία δαπάνη νοικοκυριού ανά Περιφέρεια (2023).

Πηγή: : ΕΛΣΤΑΤ, 2024 & ιδία επεξεργασία.

Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν

Με βάση τα προσωρινά στοιχεία του 2022, το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας ανήλθε σε 9.141 εκατ. ευρώ και αντιστοιχούσε σε περίπου 4,4% του συνολικού ΑΕΠ της χώρας. Κατά την περίοδο 2018–2022, το περιφερειακό ΑΕΠ υποχώρησε το 2020 και αυξήθηκε εκ νέου κατά τα έτη 2021 και 2022.¹

Ο Πίνακας και τα Διαγράμματα που ακολουθούν παρουσιάζουν στοιχεία για το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) σε επίπεδο χώρας, Περιφέρειας και Περιφερειακών Ενοτήτων για τα έτη 2018-2022* (Προσωρινά στοιχεία).

Πίνακας 15: Διαχρονική απεικόνιση του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ) στο Σύνολο της Χώρας και της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας, ανά ΠΕ, μεταξύ των ετών 2018-2022* (σε εκ. ευρώ).

ΧΩΡΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (σε εκ.ευρώ)				
	2018	2019	2020	2021	2022*
ΕΛΛΑΔΑ	180.616	185.181	167.540	184.575	207.854
Δυτική Ελλάδα	7.938	8.105	7.395	8.021	9.141

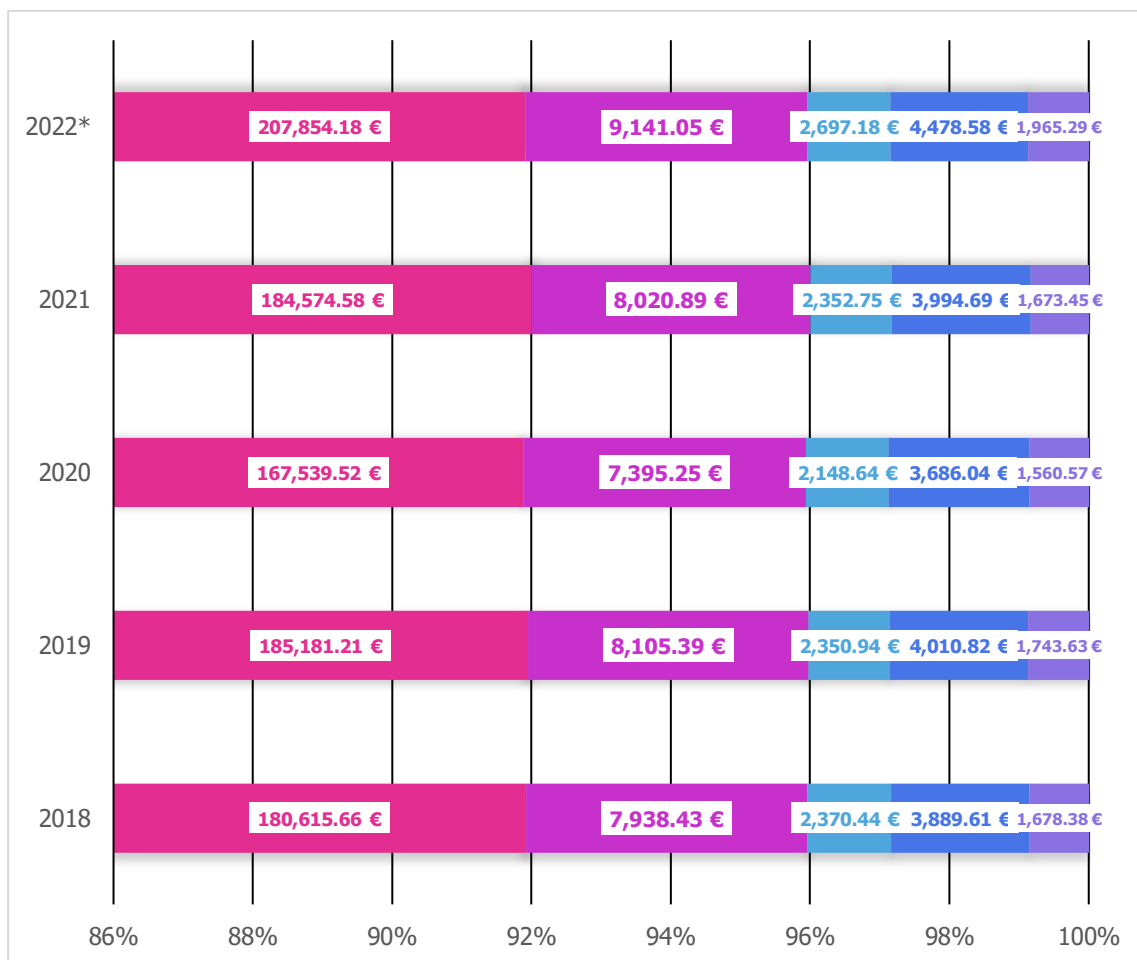
¹ Επιχειρησιακό Πρόγραμμα "ΔΥΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ 2021-2027". Ανακτήθηκε από: <https://dytiakiellada.gr/wp-content/uploads/2022/09/sfc2021-PRG-2021EL16FFPR010-1.2.pdf>

ΠΕ Αιτωλοακαρνανίας	2.370	2.351	2.149	2.353	2.697
ΠΕ Αχαΐας	3.890	4.011	3.686	3.995	4.479
ΠΕ Ηλείας	1.678	1.744	1.561	1.673	1.965

*: Προσωρινά στοιχεία

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2025 & ίδια επεξεργασία.

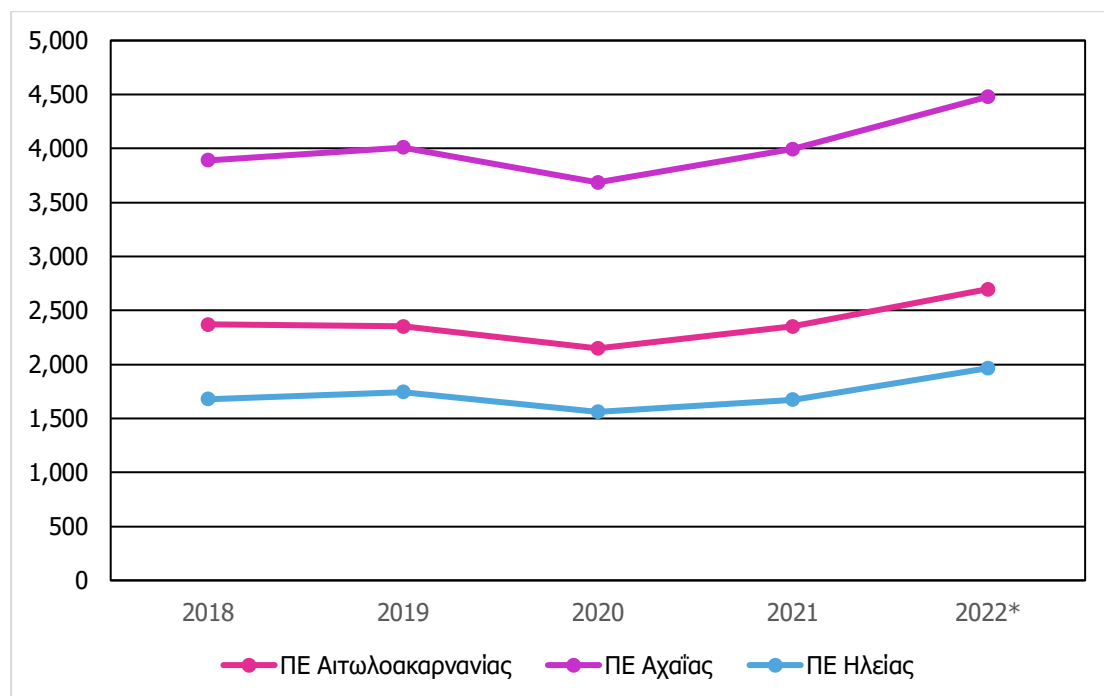
Διάγραμμα 26: Διαχρονική απεικόνιση του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ) στο Σύνολο της Χώρας και της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας, ανά ΠΕ, μεταξύ των ετών 2018-2022* (σε εκ. ευρώ).

*: Προσωρινά στοιχεία

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ. 2025 & ίδια επεξεργασία.

Διάγραμμα 27: Διαχρονική απεικόνιση του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ) των ΠΕ της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας μεταξύ των ετών 2018-2022* (σε εκ. ευρώ).

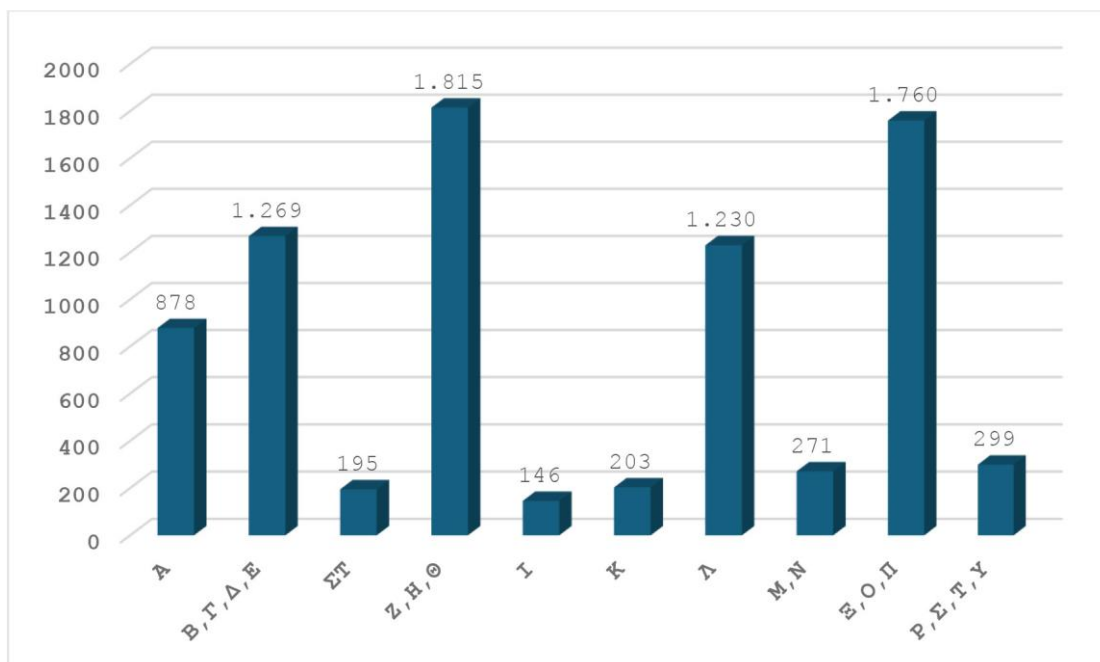
*: Προσωρινά στοιχεία

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ. 2025 & ιδία επεξεργασία.

Ακαθάριστη Προστιθέμενη αξία

Το Διάγραμμα που ακολουθεί παρουσιάζει στοιχεία για την Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξίας (ΑΠΑ) ανά κλάδο (σε εκ. ευρώ) για την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (2022*).

Διάγραμμα 28: Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία (ΑΠΑ) ανά κλάδο (σε εκ. ευρώ) για την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (2022*).

* Προσωρινά Δεδομένα

Πηγή: Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας (βάσει Eurostat)
(Διαθέσιμο στο: <https://socialpolicy-pde.gr/category/statistika-stoicheia/>)

Παραγωγική διάρθρωση, καινοτομία και ΤΠΕ

Η ΠΔΕ αποτελεί μία από τις σημαντικότερες της χώρας στην παραγωγή ερευνητικής δραστηριότητας, καθώς έχει δημιουργήσει ένα μικρό αλλά δυναμικό οικοσύστημα καινοτομίας, το οποίο χρήζει ενδυνάμωσης για να δημιουργήσει αξιόλογο αντίκτυπο στην περιφερειακή οικονομία.

Η οικονομία στηρίζεται κυρίως στον πρωτογενή τομέα, με έναν αξιόλογο δευτερογενή, και έναν ισχυρό τριτογενή. Ο πρωτογενής τομέας χαρακτηρίζεται από χαμηλά επίπεδα σχετικής παραγωγικότητας, ο δευτερογενής και ο τριτογενής καταγράφουν ικανοποιητικά επίπεδα. Αναλυτικότερα, ο πρωτογενής τομέας αποτελεί ισχυρό πυλώνα, συνεισφέροντας κατά τρόπο σημαντικό στο ακαθάριστο προϊόν, καθώς απασχολεί 10% περίπου της περιφερειακής οικονομίας, έναντι 4% σε εθνικό επίπεδο, συμβάλλοντας στη διατήρηση του πληθυσμού στην ύπαιθρο. Η ανεπάρκεια των τεχνολογικών υποδομών και οι μικρές μη-διασυνδεδεμένες εκμεταλλεύσεις αποτελούν εμπόδιο στην τυποποίηση και τη δημιουργία αλυσίδων προστιθέμενης αξίας. Ο δευτερογενής τομέας βασίζεται στον κατασκευαστικό κλάδο και σε βιομηχανίες έντασης εργασίας (όπως η ξυλεία) με σχετικά ικανοποιητικά επίπεδα παραγωγικότητας. Ο τριτογενής τομέας παρουσιάζει επίσης ικανοποιητικά επίπεδα παραγωγικότητας, εστιάζοντας στον τομέα των ΤΠΕ, καθώς και τις διοικητικές και υποστηρικτικές υπηρεσίες.

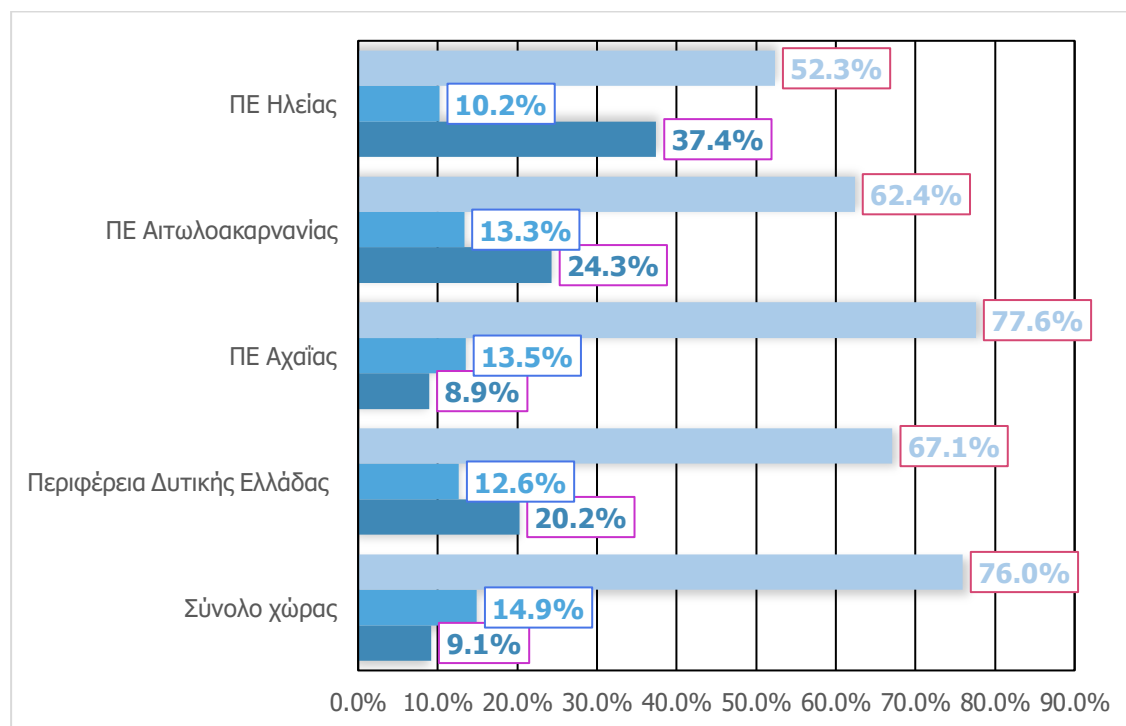
Ως προς την πρόσβαση σε ΤΠΕ η ΠΔΕ εμφανίζει ιδιαίτερα χαμηλές επιδόσεις τόσο στη χρήση Η/Υ και Διαδικτύου, όσο και στη χρήση ψηφιακών δημόσιων υπηρεσιών.

Διαθέτει όμως σημαντικούς ερευνητικούς πόλους, που σε συνδυασμό με τον ικανοποιητικό όγκο νεοφυών / καινοτόμων επιχειρήσεων μπορεί να επιτύχει ανάπτυξη έρευνας - καινοτομίας και να οδηγηθεί ομαλά στη μετάβαση προς την ψηφιακή ενσωμάτωση.

Απασχόληση ανά τομέα οικονομικής δραστηριότητας

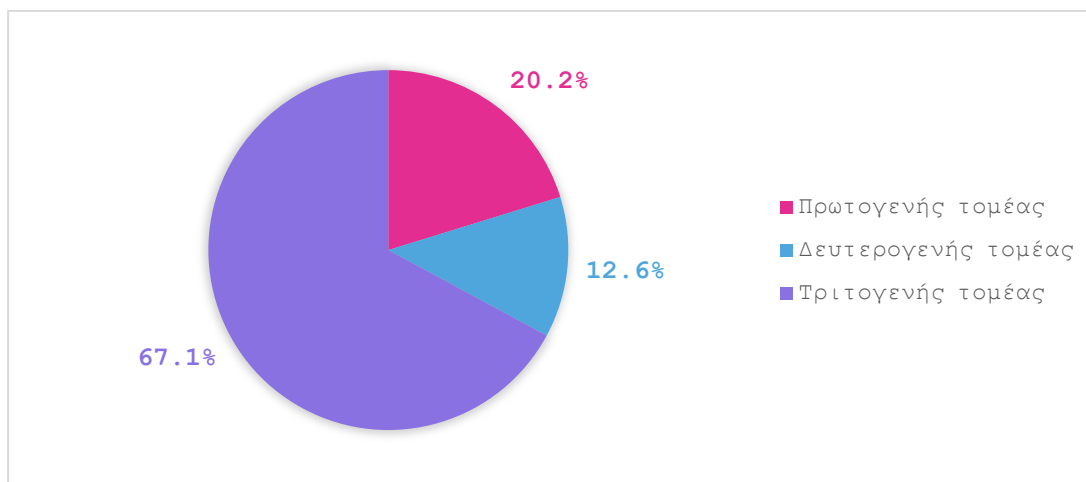
Τα Διαγράμματα που ακολουθούν παρουσιάζουν την κατανομή των απασχολούμενων ανά τομέα οικονομικής δραστηριότητας στο σύνολο της χώρας, στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας και στις Περιφερειακές Ενότητες της για το έτος 2021. Ο τριτογενής τομέας συγκεντρώνει το μεγαλύτερο ποσοστό απασχολούμενων σε όλες τις εξεταζόμενες χωρικές ενότητες και αντιστοιχεί στο 67,1% των απασχολούμενων της ΠΔΕ. Το υψηλότερο ποσοστό του τριτογενούς τομέα καταγράφεται στην ΠΕ Αχαΐας (77,6%) και το χαμηλότερο στην ΠΕ Ηλείας (52,3%). Αντίστοιχα, ο πρωτογενής τομέας αντιστοιχεί στο 20,2% των απασχολούμενων της Περιφέρειας, με το υψηλότερο ποσοστό στην ΠΕ Ηλείας (37,4%) και το χαμηλότερο στην ΠΕ Αχαΐας (8,9%).

Διάγραμμα 29: Απασχολούμενοι κατά τομέα οικονομικής δραστηριότητας στο σύνολο της χώρας, την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας και στις ΠΕ που εντάσσονται σ' αυτήν (2021).

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2023 & ιδία επεξεργασία.

Διάγραμμα 30: Απασχολούμενοι κατά τομέα οικονομικής δραστηριότητας στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (% , 2021).

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2023 & *ιδία επεξεργασία.*

4.4. Προκλήσεις ένταξης ευάλωτων ομάδων αναφοράς

Η παρούσα ενότητα επικεντρώνεται στις ιδιαίτερες προκλήσεις που αντιμετωπίζουν συγκεκριμένες ομάδες αυξημένης κοινωνικής ευαλωτότητας ως προς την ισότιμη πρόσβαση σε δικαιώματα, υπηρεσίες και ευκαιρίες κοινωνικής συμμετοχής. Είναι αναγκαίο να αναφερθεί ότι η ακόλουθη ανάλυση αξιοποιεί περιφερειακά δεδομένα, όπου αυτά είναι διαθέσιμα, και συμπληρωματικά εθνικά ή ευρωπαϊκά στοιχεία για την αποτύπωση του ευρύτερου πλαισίου. Τα δεδομένα που δεν αφορούν ειδικά την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας δεν ερμηνεύονται ως άμεση μέτρηση της έκτασης των αντίστοιχων φαινομένων στην Περιφέρεια.

Η ανάλυση δεν επαναλαμβάνει τα γενικά κοινωνικά και οικονομικά χαρακτηριστικά που παρουσιάστηκαν στις προηγούμενες ενότητες, αλλά εξετάζει τον τρόπο με τον οποίο η οικονομική επισφάλεια αλληλεπιδρά με παράγοντες όπως το φύλο, η εθνοτική καταγωγή, το μεταναστευτικό ή προσφυγικό καθεστώς, η ηλικία, η αναπηρία, ο σεξουαλικός προσανατολισμός και η ταυτότητα φύλου. Η διαθεματική αυτή προσέγγιση είναι απαραίτητη, καθώς οι κοινωνικές ανισότητες δεν λειτουργούν απομονωμένα. Η συνύπαρξη περισσότερων κοινωνικών θέσεων και παραγόντων ευαλωτότητας μπορεί να διαμορφώνει σύνθετα και αλληλοενισχυόμενα εμπόδια, τα οποία εκδηλώνονται στην πρόσβαση στην απασχόληση, στη στέγαση, στην εκπαίδευση, στην υγειονομική και κοινωνική φροντίδα, στην προστασία από τη βία και στην άσκηση θεμελιωδών δικαιωμάτων.

Για τη συγκρίσιμη αποτύπωση του ευρύτερου κοινωνικοοικονομικού πλαισίου χρησιμοποιούνται τα νεότερα συγκρίσιμα διαθέσιμα στοιχεία του 2025. Κατά το συγκεκριμένο έτος, το ποσοστό του πληθυσμού που βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ανερχόταν σε 27,5% στο σύνολο της Ελλάδας, έναντι 20,9% στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας το αντίστοιχο ποσοστό διαμορφωνόταν σε 27,9%, δηλαδή ήταν υψηλότερο κατά 0,4 ποσοστιαίες μονάδες από τον εθνικό μέσο όρο και κατά 7,0 ποσοστιαίες μονάδες από τον μέσο όρο

της ΕΕ (ΕΛΣΤΑΤ, 2026· Eurostat, 2026). Σε σύγκριση με το 2024, όταν το αντίστοιχο περιφερειακό ποσοστό είχε ανέλθει σε 35,2%, καταγράφεται αισθητή μείωση. Ωστόσο, η τιμή του 2025 παραμένει υψηλότερη από τον εθνικό και, κυρίως, από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο, στοιχείο που εξακολουθεί να αναδεικνύει τη σημασία της οικονομικής και κοινωνικής ευαλωτότητας για την Περιφέρεια.

Οι δείκτες αυτοί συγκροτούν το γενικό πλαίσιο μέσα στο οποίο αναπτύσσονται οι επιμέρους προκλήσεις ένταξης. Δεν αποδεικνύουν από μόνοι τους την κατάσταση κάθε κοινωνικής ομάδας, ούτε τεκμηριώνουν αυτοτελώς συγκεκριμένα εμπόδια πρόσβασης, αναδεικνύουν όμως την αυξημένη έκθεση σημαντικού μέρους του πληθυσμού της Περιφέρειας σε οικονομική και κοινωνική επισφάλεια. Οι επιπτώσεις αυτές είναι πιθανό να εντείνονται για άτομα που αντιμετωπίζουν ταυτόχρονα έμφυλες, εθνοτικές, διοικητικές, γλωσσικές ή άλλες μορφές ανισότητας και διάκρισης.

Γυναίκες θύματα ενδοοικογενειακής και έμφυλης βίας

Η έμφυλη και ενδοοικογενειακή βία συνιστά ένα εκτεταμένο και διαρκές κοινωνικό φαινόμενο, το οποίο πλήττει δυσανάλογα τις γυναίκες. Σύμφωνα με την κοινή Έρευνα της ΕΕ για την έμφυλη βία (EU Gender-based Violence Survey), η συλλογή δεδομένων της οποίας συντονίστηκε από τη Eurostat, τον FRA και το EIGE, το 30,7% των γυναικών ηλικίας 18–74 ετών στην ΕΕ έχει υποστεί κατά τη διάρκεια της ζωής του σωματική βία ή απειλές σωματικής βίας και/ή σεξουαλική βία από οποιονδήποτε δράστη. Στην Ελλάδα, το αντίστοιχο ποσοστό ανέρχεται σε 36,5%, υπερβαίνοντας τον ευρωπαϊκό μέσο όρο. Παράλληλα, μόνο το 13,9% των γυναικών στην ΕΕ που είχαν βιώσει αυτές τις μορφές βίας ανέφερε το περιστατικό στην αστυνομία, γεγονός που καταδεικνύει την έκταση της υποκαταγραφής. Στην Ελλάδα, το 52% των γυναικών που είχαν υποστεί σωματική και/ή σεξουαλική βία από την ηλικία των 15 ετών ανέφερε συνέπειες στην υγεία του εξαιτίας της βίας (Eurostat, FRA & EIGE, 2024· EIGE, 2025).

Τα νεότερα διοικητικά δεδομένα της Ελληνικής Αστυνομίας αποτυπώνουν επίσης την ιδιαίτερα μεγάλη έκταση των καταγεγραμμένων περιστατικών. Το 2025 καταγράφηκαν 19.167 γυναίκες ως θύματα ενδοοικογενειακής βίας, οι οποίες αντιστοιχούσαν στο 72,4% του συνόλου των θυμάτων που προχώρησαν σε καταγγελία, καθώς και 22.876 καταγγελλόμενα περιστατικά. Ο αριθμός των καταγεγραμμένων γυναικών-θυμάτων αυξήθηκε κατά σχεδόν 3% σε σχέση με το 2024, όταν είχαν καταγραφεί 18.640 γυναίκες. Ωστόσο, η μεταβολή των διοικητικών καταγραφών δεν πρέπει να ταυτίζεται αυτομάτως με αντίστοιχη μεταβολή της πραγματικής συχνότητας της βίας, καθώς επηρεάζεται και από την προθυμία καταγγελίας, την πρόσβαση στους μηχανισμούς προστασίας και τις πρακτικές καταγραφής των αρμόδιων αρχών (Γενική Γραμματεία Ισότητας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, 2026).

Η ακραία έκφανση του φαινομένου αποτυπώνεται στις δεκαέξι γυναικοκτονίες που καταγράφηκαν το 2025 στο πλαίσιο της ενδοοικογενειακής βίας, με δράστη άνδρα-μέλος της οικογένειας του θύματος. Οι περιπτώσεις αυτές αντιστοιχούσαν στο 69,6% του συνόλου των ανθρωποκτονιών με θύματα γυναίκες κατά το ίδιο έτος, ποσοστό

που αποτελεί την υψηλότερη καταγεγραμμένη τιμή της τελευταίας δεκαετίας για την οποία διατίθενται σχετικά στοιχεία (Γενική Γραμματεία Ισότητας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, 2026).

Στο πεδίο της κοινωνικής υποστήριξης, τα 45 Συμβουλευτικά Κέντρα του Δικτύου της Γενικής Γραμματείας Ισότητας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων υποστήριξαν αυτοπροσώπως το 2025 συνολικά 4.420 γυναίκες και παρείχαν ενημέρωση σε 335 τρίτα πρόσωπα, καταγράφοντας συνολικά 4.755 έντυπα υποδοχής. Από το σύνολο των καταγραφών, το 89% αφορούσε ζητήματα έμφυλης βίας και το 11% περιπτώσεις πολλαπλών διακρίσεων. Κατά την ίδια περίοδο, στους Ξενώνες Φιλοξενίας του Δικτύου φιλοξενήθηκαν 531 άτομα –293 γυναίκες και 238 παιδιά– ενώ το 54,1% των φιλοξενούμενων γυναικών ανέφερε την ανεργία ως παράγοντα πολλαπλής διάκρισης και ευαλωτότητας. Τα στοιχεία αυτά αναδεικνύουν τη στενή σύνδεση της βίας με την οικονομική εξάρτηση, τη στεγαστική επισφάλεια και τις δυσκολίες αυτόνομης κοινωνικής και επαγγελματικής επανένταξης (Γενική Γραμματεία Ισότητας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, 2026).

Παράλληλα, στη διαθέσιμη βάση δεδομένων της Γραμμής Υποστήριξης SOS 15900 καταγράφηκαν το 2025 συνολικά 6.773 κλήσεις, από τις οποίες οι 4.275 αφορούσαν περιστατικά βίας. Η ενδοοικογενειακή βία αποτέλεσε το 90,6% των περιστατικών βίας που αναφέρθηκαν στη Γραμμή. Επισημαίνεται, ωστόσο, ότι τα στοιχεία δεν περιλαμβάνουν τις κλήσεις του Φεβρουαρίου 2025, οι οποίες δεν κατέστη δυνατό να ανακτηθούν μετά την κυβερνοεπίθεση που έπληξε τη σχετική βάση δεδομένων (Γενική Γραμματεία Ισότητας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, 2026).

Σε επίπεδο Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας, η 6η Ετήσια Έκθεση δεν παρέχει ενιαίο συγκεντρωτικό αριθμό για το σύνολο των περιφερειακών δομών. Καταγράφει, ωστόσο, 154 νέες εξυπηρετούμενες στο Συμβουλευτικό Κέντρο Πάτρας, οι οποίες αντιστοιχούσαν στο 3,2% των νέων εξυπηρετούμενων των Συμβουλευτικών Κέντρων σε εθνικό επίπεδο. Παράλληλα, ο Ξενώνας Φιλοξενίας της Πάτρας συγκέντρωσε το 10,9% των νέων υποδοχών του πανελλαδικού δικτύου, καταγράφοντας το δεύτερο υψηλότερο ποσοστό μετά τον Ξενώνα Χανίων. Τα στοιχεία αυτά αποτυπώνουν σημαντική αξιοποίηση των τοπικών υπηρεσιών προστασίας, χωρίς όμως να αποτελούν δείκτες της πραγματικής συχνότητας της έμφυλης και ενδοοικογενειακής βίας στον πληθυσμό της Περιφέρειας (Γενική Γραμματεία Ισότητας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, 2026).

Η αποτελεσματική αντιμετώπιση του φαινομένου προϋποθέτει, συνεπώς, τη διατήρηση και ενίσχυση προσβάσιμων υπηρεσιών άμεσης προστασίας, ασφαλούς φιλοξενίας, ψυχοκοινωνικής και νομικής υποστήριξης, καθώς και παρεμβάσεων οικονομικής και επαγγελματικής ενδυνάμωσης. Ιδιαίτερη σημασία έχει η σταθερή διασύνδεση των κοινωνικών υπηρεσιών, των δομών ισότητας, των υγειονομικών φορέων και των αρχών προστασίας, ώστε η υποστήριξη των γυναικών και των παιδιών τους να παρέχεται έγκαιρα και με συνέχεια.

Γυναίκες από περιθωριοποιημένες κοινότητες

Οι γυναίκες Ρομά, οι προσφύγισες και οι μετανάστριες δεν συγκροτούν μία ενιαία κοινωνική κατηγορία. Μπορούν, ωστόσο, να αντιμετωπίζουν αλληλεπικαλυπτόμενα εμπόδια που συνδέονται με το φύλο, την εθνοτική ή εθνική καταγωγή, την κοινωνικοοικονομική θέση, τη γλώσσα και, στην περίπτωση των προσφυγισσών και μεταναστριών, το καθεστώς διαμονής. Οι παράγοντες αυτοί είναι δυνατόν να περιορίζουν την πρόσβαση στην εκπαίδευση, στην απασχόληση, στη στέγαση, στις κοινωνικές και υγειονομικές υπηρεσίες, καθώς και στους μηχανισμούς προστασίας από τη βία, αναδεικνύοντας τη σημασία μιας διαθεματικής προσέγγισης των κοινωνικών ανισοτήτων (European Union Agency for Fundamental Rights, 2025· Στρατηγάκη κ.ά., 2021).

Σύμφωνα με τη νεότερη επίσημη καταγραφή, η οποία βασίζεται σε στοιχεία του 2024, ο εκτιμώμενος μόνιμος πληθυσμός Ρομά στην Ελλάδα ανέρχεται σε 116.090 άτομα. Στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας καταγράφηκαν 17.413 μόνιμοι κάτοικοι Ρομά, οι οποίοι αντιστοιχούν στο 15,0% του συνολικού εκτιμώμενου πληθυσμού Ρομά της χώρας. Η Δυτική Ελλάδα αποτελεί πλέον την τέταρτη Περιφέρεια ως προς το μέγεθος του πληθυσμού Ρομά, μετά την Ανατολική Μακεδονία και Θράκη, την Αττική και τη Θεσσαλία. Παράλληλα, στην Περιφέρεια καταγράφηκαν 123 περιοχές διαβίωσης, δηλαδή το 27,2% του συνόλου των καταγεγραμμένων περιοχών της χώρας και ο μεγαλύτερος αριθμός μεταξύ των ελληνικών Περιφερειών (Υπουργείο Κοινωνικής Συνοχής και Οικογένειας, 2025).

Ως προς τις συνθήκες διαβίωσης, από τους 17.413 κατοίκους Ρομά της Δυτικής Ελλάδας, 1.148 διαβιούν σε περιοχές Τύπου I, οι οποίες χαρακτηρίζονται από άκρως υποβαθμισμένες συνθήκες και απουσία βασικών υποδομών, 6.034 σε περιοχές Τύπου II, όπου συνυπάρχουν κατοικίες και πρόχειρες κατασκευές με μερική υποδομή, και 7.496 σε περιοχές Τύπου III, δηλαδή σε μόνιμες, συχνά υποβαθμισμένες γειτονιές του αστικού ιστού. Επιπλέον, 140 άτομα καταγράφηκαν σε διάσπαρτες πρόχειρες κατασκευές και 2.595 σε διάσπαρτες κατοικίες ή διαμερίσματα. Ιδιαίτερα σημαντικό είναι ότι σε επτά περιοχές διαβίωσης της Περιφέρειας δηλώθηκε πλήρης απουσία πρόσβασης των νοικοκυριών σε πόσιμο νερό. Τα στοιχεία αυτά καταδεικνύουν ότι ο χωρικός αποκλεισμός δεν αφορά όλες τις κοινότητες Ρομά με τον ίδιο τρόπο, αλλά διαφοροποιείται σημαντικά ανάλογα με τον τύπο και τη θέση της περιοχής διαβίωσης (Υπουργείο Κοινωνικής Συνοχής και Οικογένειας, 2025).

Οι κοινωνικοοικονομικές ανισότητες παραμένουν ιδιαίτερα έντονες. Σύμφωνα με την Έρευνα Ρομά 2024 του Οργανισμού Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το 88% του πληθυσμού Ρομά στην Ελλάδα βρίσκεται σε κίνδυνο φτώχειας, έναντι 96% στις προηγούμενες έρευνες, γεγονός που υποδηλώνει βελτίωση χωρίς, ωστόσο, να αναιρεί την ιδιαίτερα μεγάλη έκταση της οικονομικής ευαλωτότητας. Η έμφυλη διάσταση του αποκλεισμού αποτυπώνεται κυρίως στην απασχόληση: μόλις το 25% των γυναικών Ρομά ηλικίας 20–64 ετών δήλωσε ότι βρίσκεται σε αμειβόμενη

εργασία, έναντι 85% των ανδρών Ρομά. Η διαφορά των 60 ποσοστιαίων μονάδων είναι η μεγαλύτερη μεταξύ των χωρών που καλύφθηκαν από την έρευνα. Αντίστοιχα, στις ηλικίες 16–24 ετών, η Ελλάδα παρουσιάζει το υψηλότερο ποσοστό γυναικών Ρομά εκτός απασχόλησης, εκπαίδευσης ή κατάρτισης και τη μεγαλύτερη έμφυλη διαφορά, ύψους 51 ποσοστιαίων μονάδων (European Union Agency for Fundamental Rights, 2025).

Για τις γυναίκες με προσφυγικό ή μεταναστευτικό υπόβαθρο, η έκθεση των κοινωνικών υπηρεσιών για το 2025 δείχνει ότι το 11,9% των γυναικών που υποστηρίχθηκαν από τα 45 Συμβουλευτικά Κέντρα του Δικτύου της Γενικής Γραμματείας Ισότητας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων ήταν προσφύγισες ή μετανάστριες που ζουν στην Ελλάδα. Το ποσοστό αυτό αφορά τη σύνθεση των ωφελούμενων των δομών και δεν πρέπει να ερμηνεύεται ως δείκτης της συχνότητας της έμφυλης ή ενδοοικογενειακής βίας στον συνολικό προσφυγικό και μεταναστευτικό πληθυσμό (Γενική Γραμματεία Ισότητας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, 2026).

Η Συνθετική Έκθεση Αποτελεσμάτων Πρωτογενούς Έρευνας του προγράμματος ARIADNE II εξακολουθεί να παρέχει χρήσιμη ποιοτική τεκμηρίωση για τα εμπόδια πρόσβασης των προσφύγισών και μεταναστριών που έχουν υποστεί ενδοοικογενειακή βία. Η έρευνα, η οποία πραγματοποιήθηκε το 2021 και περιλάμβανε, μεταξύ άλλων, συνεντεύξεις με 13 προσφύγισες επιζώσες βίας, ανέδειξε δυσκολίες που συνδέονται με τη γλώσσα και την περιορισμένη διαθεσιμότητα διερμηνέων ή διαπολιτισμικών διαμεσολαβητών, την ελλιπή γνώση του θεσμικού πλαισίου, την αβεβαιότητα που μπορεί να προκαλεί το καθεστώς διαμονής, την ανεπαρκή διασύνδεση των εμπλεκόμενων υπηρεσιών και τις δυσκολίες εξασφάλισης ασφαλούς και μακροχρόνιας στέγασης. Στην ποιοτική έρευνα καταγράφηκαν και επιμέρους μαρτυρίες γυναικών από τις οποίες ζητήθηκε να εξασφαλίσουν οι ίδιες διερμηνεία κατά την προσφυγή τους στις αρχές. Τα περιστατικά αυτά αποτελούν σημαντικές ενδείξεις θεσμικών εμποδίων, δεν μπορούν όμως, λόγω του μεγέθους και του ποιοτικού χαρακτήρα του δείγματος, να γενικευθούν στο σύνολο των αστυνομικών ή άλλων δημόσιων υπηρεσιών (Στρατηγάκη κ.ά., 2021).

Συνολικά, τα διαθέσιμα στοιχεία αναδεικνύουν την ανάγκη οι υπηρεσίες κοινωνικής προστασίας και υποστήριξης να είναι γλωσσικά, πολιτισμικά και γεωγραφικά προσβάσιμες. Η σταθερή παροχή διερμηνείας και διαμεσολάβησης, η επιμόρφωση του προσωπικού, η λειτουργία σαφών πρωτοκόλλων συνεργασίας, η νομική και ψυχοκοινωνική υποστήριξη και η διασύνδεση με ασφαλείς λύσεις στέγασης, εκπαίδευσης και απασχόλησης αποτελούν κρίσιμες προϋποθέσεις για την αντιμετώπιση των πολλαπλών και αλληλεπικαλυπτόμενων μορφών αποκλεισμού.

Θύματα Εμπορίας Ανθρώπων

Η εμπορία ανθρώπων αποτελεί σύνθετη μορφή εκμετάλλευσης και σοβαρή παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η οποία μπορεί να περιλαμβάνει εργασιακή και σεξουαλική εκμετάλλευση, εξαναγκαστική επαιτεία ή εγκληματικότητα, εξαναγκαστικό

γάμο και άλλες μορφές καταναγκασμού. Η έμφυλη διάσταση του φαινομένου παραμένει ιδιαίτερα έντονη, δεν εκδηλώνεται όμως με τον ίδιο τρόπο σε όλες τις μορφές εκμετάλλευσης: η σεξουαλική εκμετάλλευση αφορά κυρίως γυναίκες και κορίτσια, ενώ η εργασιακή εκμετάλλευση καταγράφεται συχνότερα στους άνδρες.

Σύμφωνα με την Ετήσια Έκθεση του Εθνικού Μηχανισμού Αναφοράς για την Προστασία Θυμάτων Εμπορίας Ανθρώπων, το 2025 καταγράφηκαν 881 νέες περιπτώσεις, έναντι 465 το 2024. Από αυτές, 773 αφορούσαν ενήλικα άτομα και 108 παιδιά, εκ των οποίων 79 ήταν ασυνόδευτοι ανήλικοι. Οι 449 περιπτώσεις αφορούσαν γυναίκες και κορίτσια και οι 432 άνδρες και αγόρια, με την Έκθεση να επισημαίνει ότι ήταν η πρώτη χρονιά κατά την οποία οι αριθμοί των θυμάτων των δύο φύλων ήταν παρόμοιοι. Συνεπώς, η παλαιότερη αναφορά ότι το 72% των θυμάτων στην Ελλάδα είναι γυναίκες και κορίτσια δεν αποτυπώνει πλέον την τρέχουσα σύνθεση των αναφερόμενων περιστατικών. Η σχεδόν διπλάσια αύξηση των αναφορών σε σχέση με το 2024 δεν πρέπει, ωστόσο, να ερμηνεύεται αυτομάτως ως αντίστοιχη αύξηση της πραγματικής συχνότητας του φαινομένου, καθώς τα διοικητικά στοιχεία επηρεάζονται και από τον βαθμό εντοπισμού, αναγνώρισης και παραπομπής των θυμάτων στον Μηχανισμό (Γραφείο Εθνικού Εισηγητή για την Καταπολέμηση της Εμπορίας Ανθρώπων & Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης, 2026).

Η εργασιακή εκμετάλλευση αποτέλεσε την κυρίαρχη μορφή το 2025, με 543 καταγεγραμμένες περιπτώσεις, παρουσιάζοντας αύξηση κατά 154% σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος. Ακολούθησε η σεξουαλική εκμετάλλευση με 252 περιπτώσεις. Επειδή σε 44 περιπτώσεις καταγράφηκαν περισσότερες από μία μορφές εκμετάλλευσης, οι επιμέρους αριθμοί δεν αποτελούν αμοιβαία αποκλειόμενες κατηγορίες. Το 96% των θυμάτων σεξουαλικής εκμετάλλευσης ήταν γυναίκες, ενώ οι άνδρες αποτελούσαν το 68% των θυμάτων εργασιακής εκμετάλλευσης. Στα παιδιά, η εργασιακή εκμετάλλευση καταγράφηκε για πρώτη φορά ως η συχνότερη μορφή, με 48 περιπτώσεις, και ακολούθησαν η εκμετάλλευση εγκληματικών δραστηριοτήτων με 18, η επαιτεία με 15 και ο εξαναγκαστικός γάμος με 13 περιπτώσεις. Ειδικότερα, ο εξαναγκαστικός γάμος αποτέλεσε την κυριότερη μορφή εκμετάλλευσης των κοριτσιών, ενώ η εργασιακή εκμετάλλευση ήταν συχνότερη στα αγόρια (Γραφείο Εθνικού Εισηγητή για την Καταπολέμηση της Εμπορίας Ανθρώπων & Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης, 2026).

Ιδιαίτερη σημασία έχει το γεγονός ότι για 327 από τις νέες περιπτώσεις η εκμετάλλευση έλαβε χώρα στην Ελλάδα, αριθμός υπερδιπλάσιος σε σχέση με τις 146 περιπτώσεις του 2024. Από τα θύματα αυτά, 292 ήταν ενήλικα –217 άνδρες και 75 γυναίκες– και 35 ήταν παιδιά. Στο ελληνικό έδαφος, η εργασιακή εκμετάλλευση ενηλίκων εντοπίστηκε κυρίως στον αγροτικό τομέα, ενώ όλες οι καταγεγραμμένες περιπτώσεις σεξουαλικής εκμετάλλευσης αφορούσαν γυναίκες, συμπεριλαμβανομένης μίας τρανς γυναίκας. Τα στοιχεία καταδεικνύουν ότι η εμπορία ανθρώπων δεν αποτελεί αποκλειστικά διασυνοριακό φαινόμενο, αλλά συνδέεται και με συνθήκες εργασιακής επισφάλειας,

άτυπης απασχόλησης και ανεπαρκούς εποπτείας της αγοράς εργασίας στο εσωτερικό της χώρας (Γραφείο Εθνικού Εισηγητή για την Καταπολέμηση της Εμπορίας Ανθρώπων & Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης, 2026).

Η κοινωνική και διοικητική ευαλωτότητα πολλών θυμάτων αποτυπώνεται και στο καθεστώς διαμονής τους. Κατά τον εντοπισμό τους, 494 ενήλικα θύματα είχαν υποβάλει αίτημα διεθνούς προστασίας, ενώ 199 δεν διέθεταν κανένα νομιμοποιητικό έγγραφο. Η πλειονότητα των ενηλίκων και των ασυνόδευτων παιδιών διέμενε σε δομές υποδοχής αιτούντων άσυλο, ενώ σε 149 περιπτώσεις ενηλίκων το κατάλυμα παρέχόταν από τον ίδιο τον εκμεταλλευτή, αποτελώντας μέρος του μηχανισμού ελέγχου και υπόθαλψης των θυμάτων. Η σύνδεση της εκμετάλλευσης με την επισφαλή διαμονή, την εξάρτηση από τρίτα πρόσωπα και την έλλειψη σταθερής στέγασης δυσχεραίνει την απομάκρυνση από το περιβάλλον εκμετάλλευσης και την άσκηση των δικαιωμάτων των θυμάτων (Γραφείο Εθνικού Εισηγητή για την Καταπολέμηση της Εμπορίας Ανθρώπων & Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης, 2026).

Σε επίπεδο προστασίας, 659 ενήλικα θύματα έλαβαν υπηρεσίες στέγασης και 642 κοινωνική υποστήριξη, ενώ σημαντικός αριθμός έλαβε ιατροφαρμακευτική φροντίδα και ψυχολογική υποστήριξη. Παράλληλα, η ίδια η Έκθεση επισημαίνει ότι η παροχή νομικής συνδρομής παραμένει περιορισμένη, όπως και η πρόσβαση σε υπηρεσίες μακροπρόθεσμης κοινωνικής ένταξης. Ενδεικτικά, 155 ενήλικα θύματα έλαβαν υποστήριξη στην αναζήτηση εργασίας, αλλά μόνο 11 τοποθετήθηκαν σε θέση εργασίας. Η προστασία δεν μπορεί, επομένως, να περιορίζεται στον αρχικό εντοπισμό και στην προσωρινή στέγαση, αλλά απαιτεί συνέχεια στη νομική εκπροσώπηση, την ψυχοκοινωνική αποκατάσταση, την εκμάθηση της γλώσσας, την κατάρτιση και την ασφαλή ένταξη στην αγορά εργασίας (Γραφείο Εθνικού Εισηγητή για την Καταπολέμηση της Εμπορίας Ανθρώπων & Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης, 2026).

Η Ετήσια Έκθεση δεν παρουσιάζει συγκεντρωτική κατανομή των νέων περιπτώσεων ανά Περιφέρεια, με αποτέλεσμα να μην είναι δυνατή η αξιόπιστη ποσοτική αποτύπωση της έκτασης του φαινομένου ειδικά στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας. Για τον λόγο αυτό, δεν πρέπει να εξαχθούν περιφερειακά συμπεράσματα από τα εθνικά δεδομένα. Σε τοπικό επίπεδο, ιδιαίτερη σημασία έχουν η επιμόρφωση των στελεχών των Κέντρων Κοινότητας και των κοινωνικών υπηρεσιών για την έγκαιρη αναγνώριση ενδείξεων εμπορίας, η ύπαρξη σαφών διαδικασιών παραπομπής στον ΕΜΑ, η πρόσβαση σε διερμηνεία και νομική υποστήριξη και η διασύνδεση με υπηρεσίες ασφαλούς στέγασης, υγείας, εκπαίδευσης και απασχόλησης.

Άτομα της κοινότητας ΛΟΑΤΚΙ+

Η θεσμική προστασία των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων στην Ελλάδα έχει ενισχυθεί τα τελευταία χρόνια, μεταξύ άλλων με τον Ν. 5089/2024, ο οποίος επέκτεινε τον πολιτικό γάμο στα ζευγάρια του ίδιου φύλου. Η νομοθετική αυτή εξέλιξη αποτελεί σημαντική μεταβολή ως προς την αναγνώριση της οικογενειακής ισότητας, χωρίς όμως να συνεπάγεται

αυτομάτως την εξάλειψη των κοινωνικών προκαταλήψεων, των διακρίσεων και των εμποδίων που μπορεί να εμφανίζονται στην εργασία, στην εκπαίδευση, στην υγεία, στον δημόσιο χώρο και κατά την επαφή με υπηρεσίες και θεσμούς (Ελληνική Δημοκρατία, 2024· European Union Agency for Fundamental Rights, 2024a).

Η περιορισμένη διαθεσιμότητα συστηματικών και συγκρίσιμων δεδομένων εξακολουθεί να δυσχεραίνει την πλήρη αποτύπωση των συνθηκών διαβίωσης και κοινωνικής ένταξης των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων σε εθνικό και, ιδίως, σε περιφερειακό επίπεδο. Το συγκεκριμένο κενό είχε ήδη επισημανθεί στην Εθνική Στρατηγική για την Ισότητα των ΛΟΑΤΚΙ+ του 2021, η οποία υπογράμμιζε την ανάγκη συλλογής και επεξεργασίας δεδομένων για τον σχεδιασμό και την αξιολόγηση των πολιτικών ισότητας. Για τον λόγο αυτό, η νεότερη συγκρίσιμη αποτύπωση βασίζεται κυρίως στην τρίτη Έρευνα της ΕΕ για τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα του Οργανισμού Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η οποία διεξήχθη διαδικτυακά το 2023. Τα ποσοστά που ακολουθούν αφορούν τους συμμετέχοντες στην έρευνα και δεν πρέπει να ερμηνεύονται ως στατιστική εκτίμηση του συνόλου του ΛΟΑΤΚΙ+ πληθυσμού της Ελλάδας (Ελληνική Κυβέρνηση, 2021· European Union Agency for Fundamental Rights, 2024a· 2024b).

Τα αποτελέσματα της έρευνας καταγράφουν σημαντικά εμπόδια ως προς την ελεύθερη έκφραση της ταυτότητας και την ισότιμη κοινωνική συμμετοχή. Στην Ελλάδα, το 35% των συμμετεχόντων δήλωσε ότι είναι αρκετά ή πολύ ανοιχτό σχετικά με το ότι είναι ΛΟΑΤΚΙ+, έναντι 51% στην ΕΕ. Παράλληλα, το 63% ανέφερε ότι αποφεύγει συχνά ή πάντοτε να κρατά το χέρι του συντρόφου του ίδιου φύλου στον δημόσιο χώρο, ενώ το 36% αποφεύγει συγκεκριμένα σημεία ή τοποθεσίες από φόβο επίθεσης, απειλών ή παρενόχλησης. Τα αντίστοιχα ποσοστά στην ΕΕ ήταν 53% και 29%, γεγονός που αποτυπώνει αυξημένη ανασφάλεια κατά τη χρήση του δημόσιου χώρου στην Ελλάδα (European Union Agency for Fundamental Rights, 2024b).

Οι διακρίσεις εμφανίζονται σε διαφορετικούς τομείς της καθημερινής ζωής. Το 45% των συμμετεχόντων στην Ελλάδα δήλωσε ότι είχε αισθανθεί διάκριση σε τουλάχιστον ένα πεδίο κατά το έτος πριν από την έρευνα, έναντι 37% στην ΕΕ. Ειδικότερα, το 28% ανέφερε διάκριση στην εργασία ή κατά την αναζήτηση εργασίας, ποσοστό υψηλότερο από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο του 19%. Τα νεότερα αυτά δεδομένα αντικαθιστούν τις παλαιότερες αναφορές του αρχικού κειμένου σχετικά με την απόκρυψη της ταυτότητας στον εργασιακό χώρο, καθώς παρέχουν σαφέστερο και χρονικά προσδιορισμένο δείκτη βιωμένης διάκρισης (European Union Agency for Fundamental Rights, 2024b).

Η παρενόχληση και η βία παραμένουν επίσης σημαντικές διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού. Το 54% των συμμετεχόντων στην Ελλάδα ανέφερε ότι είχε υποστεί παρενόχληση λόγω του ότι είναι ΛΟΑΤΚΙ+ κατά το έτος πριν από την έρευνα, ενώ το 13% δήλωσε ότι είχε δεχθεί σωματική ή σεξουαλική επίθεση κατά την προηγούμενη πενταετία. Ωστόσο, μόνο το 9% όσων είχαν υποστεί τέτοια επίθεση απευθύνθηκε στην αστυνομία, ενώ μόλις το 10% ανέφερε την εμπειρία διάκρισης σε φορέα ισότητας ή άλλη οργάνωση. Τα στοιχεία αυτά υποδεικνύουν σημαντική απόσταση ανάμεσα στη

βίωση των περιστατικών και στην επίσημη αναφορά ή καταγραφή τους (European Union Agency for Fundamental Rights, 2024b).

Ιδιαίτερα έντονες προκλήσεις καταγράφονται στο εκπαιδευτικό περιβάλλον. Το 70% των συμμετεχόντων στην Ελλάδα δήλωσε ότι, κατά τη φοίτησή του στο σχολείο, είχε υποστεί εκφοβισμό, χλευασμό, προσβολές ή απειλές επειδή ήταν ΛΟΑΤΚΙ+, ενώ το 69% των ΛΟΑΤΚΙ+ μαθητών ανέφερε ότι απέκρυπτε την ταυτότητά του στο σχολικό πλαίσιο, έναντι 49% στην ΕΕ. Επιπλέον, το 62% δήλωσε ότι η σχολική του εκπαίδευση δεν αναφέρθηκε ποτέ σε ζητήματα που αφορούν τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα. Στον τομέα της υγείας, το 13% των συμμετεχόντων στην Ελλάδα ανέφερε ότι είχε βιώσει διάκριση κατά την πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας κατά το προηγούμενο έτος (European Union Agency for Fundamental Rights, 2024b).

Οι εμπειρίες αυτές δεν κατανέμονται ομοιόμορφα στο εσωτερικό του ΛΟΑΤΚΙ+ πληθυσμού. Η ευρωπαϊκή έρευνα καταγράφει αυξημένη έκθεση των τρανς και ίντερσεξ ατόμων σε διακρίσεις, παρενόχληση και βία, ενώ η οικονομική επισφάλεια, η αναπηρία και η συμμετοχή σε εθνοτική, θρησκευτική ή μεταναστευτική μειονότητα μπορούν να λειτουργούν σωρευτικά με τον σεξουαλικό προσανατολισμό, την ταυτότητα ή την έκφραση φύλου. Αντίστοιχα, η Εθνική Στρατηγική του 2021 αναγνωρίζει τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα που αιτούνται διεθνή προστασία, τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα με αναπηρία, τους ηλικιωμένους και τα τρανς άτομα ως ομάδες για τις οποίες απαιτούνται περισσότερο εξειδικευμένες και διαθεματικές πολιτικές υποστήριξης (Ελληνική Κυβέρνηση, 2021· European Union Agency for Fundamental Rights, 2024a).

Για την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας δεν εντοπίστηκαν δημοσιευμένα, συγκρίσιμα ποσοτικά δεδομένα που να επιτρέπουν την ασφαλή αποτύπωση της έκτασης των διακρίσεων ειδικά σε περιφερειακό επίπεδο. Το κενό αυτό αναδεικνύει τη σημασία της εμπιστευτικής και ασφαλούς καταγραφής των σχετικών αναγκών, με σεβασμό στην προστασία των προσωπικών δεδομένων, καθώς και της κατάλληλης επιμόρφωσης των στελεχών των κοινωνικών υπηρεσιών. Η πρόσβαση σε υπηρεσίες χωρίς προκαταλήψεις, η χρήση συμπεριληπτικής γλώσσας, η προστασία της ιδιωτικότητας και η ύπαρξη σαφών διαδικασιών παραπομπής σε εξειδικευμένες υπηρεσίες αποτελούν βασικές προϋποθέσεις για την ισότιμη εξυπηρέτηση των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων και ιδιαίτερα όσων αντιμετωπίζουν πολλαπλές μορφές ευαλωτότητας.

4.5. Ευρήματα προηγούμενης σχετικής έρευνας του Περιφερειακού Παρατηρητηρίου Κοινωνικής Ένταξης Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας

Σημαντικό σημείο αναφοράς για την παρούσα μελέτη αποτελεί η «Έρευνα για την Ισότητα και τις Διακρίσεις σε στελέχη υπηρεσιών και φορέων της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας», η οποία εκπονήθηκε τον Φεβρουάριο του 2023 από τον Δρ. Κωνσταντίνο Ρηγόπουλο και τον Δρ. Θωμά Πουφινά. Η συγκεκριμένη μελέτη υλοποιήθηκε με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μέσω του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου, στο πλαίσιο του ΕΣΠΑ 2014–2020. Βασικός σκοπός της ήταν η

ανάδειξη ζητημάτων που συνδέονται με τα ανθρώπινα δικαιώματα, τις ίσες ευκαιρίες και την εφαρμογή των αρχών του Ευρωπαϊκού Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων σε περιφερειακό επίπεδο.

Στο ερωτηματολόγιο της εν λόγω έρευνας συμμετείχαν 35 εκπρόσωποι κοινωνικών υπηρεσιών των ΟΤΑ Α΄ Βαθμού της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας, δηλαδή επαγγελματίες οι οποίοι έρχονται, στο πλαίσιο της εργασίας τους, σε επαφή με πολίτες και ευάλωτες πληθυσμιακές ομάδες. Κατά συνέπεια, τα ευρήματα αποτυπώνουν τις αντιλήψεις και τις επαγγελματικές εκτιμήσεις των συμμετεχόντων και δεν συνιστούν άμεση καταγραφή των βιωμένων εμπειριών των ίδιων των ομάδων ούτε αντικειμενική μέτρηση της πραγματικής έκτασης των διακρίσεων.

Ως προς τα χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων, το 71,4% ήταν απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και το 28,6% κάτοχοι μεταπτυχιακού τίτλου. Οι γυναίκες αντιπροσώπευαν το 85,7% του δείγματος, ενώ το 65,7% των συμμετεχόντων είχε γεννηθεί μεταξύ των ετών 1981 και 2000. Τα στοιχεία αυτά περιγράφουν τη σύνθεση του δείγματος και το επαγγελματικό και δημογραφικό πλαίσιο μέσα στο οποίο διαμορφώθηκαν οι απαντήσεις, χωρίς το μορφωτικό επίπεδο ή τα λοιπά χαρακτηριστικά να αποτελούν από μόνα τους κριτήριο αντιπροσωπευτικότητας ή μεθοδολογικής ποιότητας.

Σε γενικό επίπεδο, το 17,1% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι διαπιστώνει γενικευμένες διακρίσεις εις βάρος ευάλωτων ομάδων στον άμεσο τομέα της επαγγελματικής του δραστηριότητας. Η αναλυτικότερη εξέταση των επιμέρους πεδίων ανέδειξε, ωστόσο, διαφοροποιήσεις ως προς τις ομάδες και τους τομείς στους οποίους οι συμμετέχοντες εκτιμούσαν ότι εμφανίζονται εντονότερα εμπόδια και άνιση μεταχείριση:

Ένταξη και αποκλεισμοί στην αγορά εργασίας: Η αγορά εργασίας αναδείχθηκε ως σημαντικό πεδίο εκδήλωσης διακρίσεων, συγκεντρώνοντας ποσοστό 41% στη σχετική αποτύπωση της προηγούμενης έρευνας. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις των στελεχών, τα άτομα άλλης θρησκείας, οι οικονομικοί μετανάστες, τα θύματα εμπορίας ανθρώπων και ενδοοικογενειακής βίας, οι μακροχρόνια άνεργοι και οι μονογονεϊκές οικογένειες δεν αξιολογήθηκαν ως ομάδες που αντιμετωπίζουν τις εντονότερες διακρίσεις κατά την αναζήτηση εργασίας. Αντίθετα, περισσότερα και εντονότερα εμπόδια επαγγελματικής ένταξης αποδόθηκαν στους Ρομά, στους πρόσφυγες, στα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα και στα άτομα με αναπηρία. Οι εκτιμήσεις αυτές αποτυπώνουν τις αντιλήψεις των συμμετεχόντων και δεν αποτελούν άμεση σύγκριση των πραγματικών συνθηκών απασχόλησης κάθε ομάδας.

Πρόσβαση στο εκπαιδευτικό περιβάλλον: Η εκπαίδευση αποτέλεσε επίσης πεδίο στο οποίο οι συμμετέχοντες εντόπισαν διαφοροποιήσεις ως προς την ισότιμη ένταξη. Η πλειονότητα των στελεχών δεν απέδωσε ιδιαίτερα έντονες διακρίσεις σε άτομα άλλης θρησκείας, οικονομικούς μετανάστες, θύματα εμπορίας ανθρώπων ή ενδοοικογενειακής βίας, μακροχρόνια ανέργους, μονογονεϊκές οικογένειες και άτομα με

αναπηρία. Αντιθέτως, οι Ρομά, οι πρόσφυγες και τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα αξιολογήθηκαν ως ομάδες που αντιμετωπίζουν εντονότερες προκαταλήψεις και δυσκολίες κατά την ένταξή τους στο εκπαιδευτικό περιβάλλον.

Ισονομία και θεσμική αντιμετώπιση στο σύστημα δικαιοσύνης: Ως προς την απονομή δικαιοσύνης, οι συμμετέχοντες εκτίμησαν ότι τα άτομα άλλης θρησκείας, τα θύματα ενδοοικογενειακής βίας, οι μακροχρόνια άνεργοι, οι μονογονεϊκές οικογένειες και τα άτομα με αναπηρία αντιμετωπίζονται με μεγαλύτερη ισοτιμία. Περισσότερες προκαταλήψεις και διακρίσεις αποδόθηκαν στην αντιμετώπιση των Ρομά, των προσφύγων, των οικονομικών μεταναστών, των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων και των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων. Και στην περίπτωση αυτή, τα αποτελέσματα αφορούν την επαγγελματική αποτίμηση των ερωτηθέντων και όχι την άμεση εμπειρία των χρηστών του συστήματος δικαιοσύνης.

Καθημερινότητα, δημόσιες υπηρεσίες και κοινωνικός βίος: Διαφοροποιημένες εκτιμήσεις καταγράφηκαν και σε πεδία της καθημερινότητας, όπως η επικοινωνία με τις δημόσιες υπηρεσίες, οι συναλλαγές με τις τράπεζες, η χρήση των μέσων μαζικής μεταφοράς και η πρόσβαση σε χώρους αναψυχής. Ειδικότερα, σημαντικό μέρος των συμμετεχόντων εκτίμησε ότι οι Ρομά, οι πρόσφυγες και οι οικονομικοί μετανάστες αντιμετωπίζουν από «αρκετές» έως «πολλές» δυσκολίες κατά την επικοινωνία και τη συναλλαγή τους με δημόσιες υπηρεσίες και τραπεζικά ιδρύματα. Τα ευρήματα υποδεικνύουν ότι, κατά την οπτική των στελεχών, οι προκαταλήψεις και η κοινωνική καχυποψία μπορούν να επηρεάζουν την καθημερινή επαφή των συγκεκριμένων ομάδων με θεσμούς και υπηρεσίες.

Οικονομική ευαλωτότητα και κίνδυνος περιθωριοποίησης: Ιδιαίτερη σημασία παρουσιάζει η σύνδεση που απέδωσαν οι συμμετέχοντες μεταξύ οικονομικής κατάστασης και έκθεσης σε διακρίσεις. Το 74,3% των στελεχών εκτίμησε ότι οι σοβαρές διακρίσεις με βάση το εισόδημα εμφανίζονται κυρίως όταν το ετήσιο εισόδημα του ατόμου ανέρχεται έως τις 4.500 ευρώ. Το εύρημα αυτό αποτυπώνει την αντίληψη των συμμετεχόντων ότι η ακραία οικονομική στέρηση μπορεί να λειτουργεί σωρευτικά με άλλους παράγοντες ευαλωτότητας και να επιβαρύνει την πρόσβαση στην εργασία, στις υπηρεσίες και στην κοινωνική συμμετοχή. Δεν τεκμηριώνει, ωστόσο, από μόνο του μια συγκεκριμένη αιτιώδη σχέση ή ένα αντικειμενικό εισοδηματικό όριο εκδήλωσης των διακρίσεων.

Η προηγούμενη έρευνα παρέχει ένα χρήσιμο πλαίσιο αναφοράς για την αναγνώριση πεδίων στα οποία οι επαγγελματίες κοινωνικών υπηρεσιών είχαν εντοπίσει αυξημένες δυσκολίες, όπως η αγορά εργασίας, η εκπαίδευση, η επαφή με δημόσιες υπηρεσίες και η αντιμετώπιση από θεσμούς. Παράλληλα, ανέδειξε την ιδιαίτερη έκθεση ομάδων όπως οι Ρομά, οι πρόσφυγες, οι οικονομικοί μετανάστες, τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα και τα άτομα με αναπηρία σε μορφές κοινωνικού αποκλεισμού, σύμφωνα πάντοτε με τις εκτιμήσεις των συμμετεχόντων. Τα προηγούμενα ευρήματα αξιοποιούνται ως συμπληρωματικό πλαίσιο για την ερμηνεία των νέων δεδομένων και για τον εντοπισμό ζητημάτων που

ενδέχεται να εμφανίζουν διαχρονική ή επαναλαμβανόμενη σημασία στην επαγγελματική πρακτική των κοινωνικών υπηρεσιών της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

5.1. Μεθοδολογικό πλαίσιο της έρευνας

Η παρούσα μελέτη εντάσσεται στο ευρύτερο πεδίο της εφαρμοσμένης κοινωνικής έρευνας και της ανάλυσης δημόσιων πολιτικών, θέτοντας στο επίκεντρο τη λειτουργία των κοινωνικών υπηρεσιών ως θεσμικών μηχανισμών διαμεσολάβησης ανάμεσα στον κανονιστικό σχεδιασμό και την κοινωνική πραγματικότητα. Αντί να εστιάζει πρωτογενώς στις βιωμένες εμπειρίες των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων, η έρευνα προσεγγίζει τις διαδικασίες κοινωνικής ένταξης μέσα από τις αντιλήψεις, τις παρατηρήσεις και την επαγγελματική εμπειρία των στελεχών που συμμετέχουν στην εφαρμογή των πολιτικών κοινωνικής προστασίας.

Η μεθοδολογική αυτή επιλογή εδράζεται στην παραδοχή ότι οι κοινωνικές πολιτικές δεν αποκτούν ουσιαστικό περιεχόμενο αποκλειστικά στο επίπεδο της θεσμικής τους διατύπωσης, αλλά κυρίως στο πεδίο της καθημερινής εφαρμογής τους. Στο πλαίσιο αυτό, οι επαγγελματίες των κοινωνικών υπηρεσιών καλούνται να ερμηνεύσουν και να εφαρμόσουν τις θεσμικές κατευθύνσεις μέσα σε συγκεκριμένες διοικητικές και οργανωτικές συνθήκες, συχνά υπό περιορισμούς που σχετίζονται με τους διαθέσιμους πόρους, τη στελέχωση, τις διαδικασίες συνεργασίας και την πολυπλοκότητα των κοινωνικών αναγκών.

Η προσέγγιση αυτή συνδέεται με τη θεωρία της γραφειοκρατίας πρώτης γραμμής, σύμφωνα με την οποία οι επαγγελματίες που εφαρμόζουν τις δημόσιες πολιτικές δεν λειτουργούν αποκλειστικά ως εκτελεστές τυπικών κανόνων. Μέσα από τις καθημερινές τους αποφάσεις, τις πρακτικές που αναπτύσσουν και τη διακριτική ευχέρεια που διαθέτουν, συμμετέχουν ουσιαστικά στη διαμόρφωση του τρόπου με τον οποίο οι πολιτικές υλοποιούνται και γίνονται αντιληπτές από τους πολίτες (Lipsky, 2010). Υπό αυτή την έννοια, η επαγγελματική εμπειρία των στελεχών που συμμετείχαν από Κέντρα Κοινότητας και παραρτήματα, κοινωνικές υπηρεσίες, διευθύνσεις και λοιπούς φορείς κοινωνικής προστασίας αποτελεί σημαντική πηγή πληροφόρησης για τον εντοπισμό επαναλαμβανόμενων εμποδίων, αναγκών και δυσλειτουργιών κατά την πρόσβαση στις κοινωνικές υπηρεσίες.

Παράλληλα, η έρευνα εδράζεται στο θεωρητικό πλαίσιο της κοινωνικής ένταξης και της ισότητας ως προς την πρόσβαση των πολιτών στα θεμελιώδη κοινωνικά δικαιώματα. Η πρόσβαση σε υπηρεσίες κοινωνικής προστασίας αποτελεί βασική διάσταση της θεσμικής ισότητας και της κοινωνικής συμμετοχής. Υπό αυτό το πρίσμα, οι διοικητικοί, οργανωτικοί, κοινωνικοί και χωρικοί φραγμοί δεν εξετάζονται μόνο ως επιμέρους δυσλειτουργίες, αλλά και ως παράγοντες που μπορούν να αναπαράγουν ή να εντείνουν υφιστάμενες κοινωνικές ανισότητες. Η θεώρηση αυτή συνδέεται με τις ευρωπαϊκές κατευθύνσεις για την ποιότητα της δημόσιας διοίκησης και την ικανότητα των θεσμών

να παρέχουν προσβάσιμες και χωρίς διακρίσεις υπηρεσίες προς τους πολίτες (European Commission, 2017).

Η μελέτη αναπτύσσεται σε δύο αλληλοσυμπληρούμενα επίπεδα:

- ✓ *Δευτερογενής έρευνα:* Περιλαμβάνει την ανασκόπηση του ευρωπαϊκού, εθνικού και περιφερειακού θεσμικού πλαισίου, τη μελέτη της σχετικής επιστημονικής βιβλιογραφίας και την επεξεργασία διαθέσιμων δημογραφικών, κοινωνικών και οικονομικών δεδομένων για την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας. Μέσω της δευτερογενούς έρευνας διαμορφώνεται το θεωρητικό και θεσμικό πλαίσιο εντός του οποίου εντάσσονται και ερμηνεύονται τα ευρήματα της πρωτογενούς έρευνας.
- ✓ *Πρωτογενής έρευνα πεδίου:* Πραγματοποιήθηκε μέσω ερωτηματολογίου που απευθύνθηκε σε στελέχη Κέντρων Κοινότητας και των παραρτημάτων τους, καθώς και σε στελέχη κοινωνικών υπηρεσιών, διευθύνσεων και λοιπών φορέων κοινωνικής προστασίας της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας. Η πρωτογενής έρευνα αποσκοπεί στη συστηματική αποτύπωση των επαγγελματικών εκτιμήσεων των συμμετεχόντων σχετικά με τις μορφές διάκρισης, τα εμπόδια πρόσβασης σε κοινωνικά δικαιώματα και υπηρεσίες, τις συνθήκες λειτουργίας των δομών και τις ανάγκες ενίσχυσης των πολιτικών κοινωνικής ένταξης.

Ως προς το πρωτογενές σκέλος, η έρευνα ακολουθεί κυρίως ποσοτική, περιγραφική και διερευνητική προσέγγιση. Το μεγαλύτερο μέρος του ερωτηματολογίου αποτελείται από κλειστές ερωτήσεις, ερωτήσεις πολλαπλών απαντήσεων και διατακτικές κλίμακες αξιολόγησης, οι οποίες επιτρέπουν την αποτύπωση και τη συγκριτική παρουσίαση των απαντήσεων. Συμπληρωματικά, η ανοικτή ερώτηση του εργαλείου παρέχει περιορισμένο ποιοτικό υλικό, μέσω του οποίου μπορούν να αναδειχθούν πρόσθετες παρατηρήσεις, εμπειρίες και προτάσεις που δεν καλύπτονται πλήρως από τις προκαθορισμένες κατηγορίες απαντήσεων.

Η έρευνα έχει διατομεακό χαρακτήρα, καθώς αποτυπώνει τις αντιλήψεις και τις επαγγελματικές παρατηρήσεις των συμμετεχόντων κατά τη συγκεκριμένη περίοδο συλλογής των δεδομένων. Τα ευρήματα δεν αποτελούν άμεση καταγραφή των βιωμένων εμπειριών των ευάλωτων πληθυσμιακών ομάδων ούτε αντικειμενική μέτρηση της πραγματικής έκτασης των διακρίσεων. Παρέχουν, ωστόσο, μια συστηματική εικόνα της οπτικής των επαγγελματιών που δραστηριοποιούνται στο πεδίο της τοπικής κοινωνικής προστασίας.

Υπό αυτή την έννοια, η μελέτη εντάσσεται στο πλαίσιο της θεσμικής αξιολόγησης των κοινωνικών υπηρεσιών, καθώς εξετάζει τον τρόπο με τον οποίο οι θεσμικές κατευθύνσεις μεταφράζονται σε καθημερινές επαγγελματικές πρακτικές. Η συστηματική αποτίμηση των δημόσιων παρεμβάσεων μπορεί να οργανωθεί με βάση κριτήρια όπως η συνάφεια, η συνοχή, η αποτελεσματικότητα, η αποδοτικότητα, ο αντίκτυπος και η βιωσιμότητά τους (OECD, 2019).

5.2. Σχεδιασμός της έρευνας

Ο σχεδιασμός της παρούσας έρευνας διαμορφώθηκε με άξονα τις αρχές της εφαρμοσμένης θεσμικής και κοινωνικής διερεύνησης, θέτοντας ως πρωταρχικό σκοπό την ανάδειξη κρίσιμων ζητημάτων που άπτονται άμεσα του πεδίου των ανθρωπίνων και κοινωνικών δικαιωμάτων. Βασική επιδίωξη αποτελεί η διερεύνηση της εφαρμογής των θεμελιωδών αρχών του Ευρωπαϊκού Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο, με σαφή προσανατολισμό στη διασφάλιση ίσων ευκαιριών και ισότιμης πρόσβασης των πολιτών στις κοινωνικές υπηρεσίες.

Στο πλαίσιο αυτό, η ερευνητική διαδικασία οργανώθηκε με στόχο τη συνοχή μεταξύ της θεωρητικής και εννοιολογικής θεμελίωσης της μελέτης και της εμπειρικής διερεύνησης στο πεδίο. Το ερευνητικό ενδιαφέρον εστιάζει συνειδητά στο μικροεπίπεδο της πρακτικής εφαρμογής, εκεί δηλαδή όπου οι κεντρικές πολιτικές κοινωνικής ένταξης και αντιμετώπισης των διακρίσεων μετουσιώνονται σε καθημερινή διοικητική και κοινωνική πράξη. Ο σχεδιασμός της έρευνας έλαβε υπόψη τη θεσμική καταλληλότητα των συμμετεχόντων, τον σεβασμό των αρμοδιοτήτων των δομών, την προστασία των προσωπικών δεδομένων και την ευαισθησία των ζητημάτων που εξετάζονται.

Το πεδίο διεξαγωγής της έρευνας περιέλαβε τα Κέντρα Κοινότητας της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας και τα ειδικά παραρτήματά τους, καθώς και κοινωνικές υπηρεσίες, διευθύνσεις και λοιπούς φορείς κοινωνικής προστασίας. Η κύρια συμμετοχή προήλθε από τα Κέντρα Κοινότητας και τα παραρτήματά τους, τα οποία αποτελούν βασική πύλη εισόδου των πολιτών στο σύστημα κοινωνικής προστασίας. Η διεύρυνση της συμμετοχής σε στελέχη διαφορετικών υπηρεσιών και οργανωτικών επιπέδων επέτρεψε τη συμπληρωματική αποτύπωση εμπειριών από την εφαρμογή, τον συντονισμό και τη διοικητική υποστήριξη των πολιτικών κοινωνικής προστασίας.

Για την κάλυψη των ερευνητικών αναγκών αναπτύχθηκε στοχευμένη μεθοδολογική προσέγγιση, με βασικό εργαλείο συλλογής των πρωτογενών δεδομένων το δομημένο ερωτηματολόγιο (βλ. Παράρτημα). Η επιλογή κοινού και τυποποιημένου εργαλείου επιτρέπει τη συστηματική καταγραφή και τη συγκριτική επεξεργασία των αντιλήψεων, των παρατηρήσεων και των επαγγελματικών εκτιμήσεων των στελεχών. Το ερωτηματολόγιο περιλαμβάνει κατά κύριο λόγο κλειστές ερωτήσεις, ερωτήσεις πολλαπλών απαντήσεων και διατακτικές κλίμακες αξιολόγησης, ενώ συμπληρώνεται από ανοικτή ερώτηση, μέσω της οποίας οι συμμετέχοντες μπορούν να καταγράψουν πρόσθετες παρατηρήσεις, εμπειρίες και προτάσεις.

Μέσω του συγκεκριμένου σχεδιασμού, η έρευνα προσεγγίζει τις τέσσερις βασικές ομάδες αναφοράς –γυναίκες θύματα έμφυλης ή ενδοοικογενειακής βίας, γυναίκες από κοινότητες Ρομά ή μεταναστευτικούς πληθυσμούς, θύματα εμπορίας ανθρώπων και ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα– έμμεσα, μέσω των επαγγελματιών που έρχονται σε επαφή μαζί τους στο πλαίσιο της εργασίας τους. Η επιλογή αυτή δεν σημαίνει ότι η άμεση συμμετοχή

ατόμων με σχετικές βιωμένες εμπειρίες είναι καθεαυτή δεοντολογικά ακατάλληλη. Στο πλαίσιο, όμως, της συγκεκριμένης έρευνας περιορίζει την πιθανότητα επιβάρυνσης που θα μπορούσε να προκύψει από την άμεση διερεύνηση εμπειριών βίας, εκμετάλλευσης ή άλλων τραυματικών γεγονότων. Η προσέγγιση αυτή είναι συμβατή με τις ειδικές διεθνείς κατευθυντήριες αρχές για την έρευνα σχετικά με τη βία κατά των γυναικών και για τη διεξαγωγή συνεντεύξεων με γυναίκες που έχουν υπάρξει θύματα εμπορίας ανθρώπων, οι οποίες δίνουν έμφαση στην αποφυγή πρόκλησης βλάβης, στην προηγούμενη εκτίμηση των κινδύνων, στην προστασία της εμπιστευτικότητας και στην αποτροπή επανατραυματισμού των συμμετεχουσών (World Health Organization, 2016· Zimmerman & Watts, 2003).

Παράλληλα, ο σχεδιασμός ενσωματώνει τη διαθεματική προσέγγιση, εξετάζοντας τον τρόπο με τον οποίο διαφορετικοί παράγοντες ευαλωτότητας, όπως το φύλο, η εθνοτική ή μεταναστευτική προέλευση, ο σεξουαλικός προσανατολισμός, η ταυτότητα φύλου, η χαμηλή εισοδηματική κατάσταση, η μακροχρόνια ανεργία και η μονογονεϊκότητα, ενδέχεται να αλληλεπιδρούν και να εντείνουν τον κίνδυνο διακρίσεων και κοινωνικού αποκλεισμού. Οι σχετικές εκτιμήσεις δεν αντιμετωπίζονται ως άμεσες μαρτυρίες των ίδιων των ομάδων ούτε ως αντικειμενική μέτρηση της συνολικής έκτασης των φαινομένων, αλλά ως αποτύπωση της οπτικής επαγγελματιών που δραστηριοποιούνται σε διαφορετικές θέσεις εφαρμογής, υποστήριξης, συντονισμού ή διοίκησης των κοινωνικών υπηρεσιών.

Απώτερος στρατηγικός στόχος της ερευνητικής προσέγγισης είναι τα εξαγόμενα αποτελέσματα να μην έχουν αποκλειστικά διαπιστωτικό χαρακτήρα, αλλά να μπορούν να λειτουργήσουν ως δομημένος μηχανισμός ανατροφοδότησης (feedback loop). Μέσω της παραγωγής τεκμηριωμένων δεδομένων, η μελέτη επιδιώκει να υποστηρίξει τις αρμόδιες υπηρεσίες της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας, την Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης του Προγράμματος «ΔΥΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ» 2021-2027 και τους συναρμόδιους φορείς της κεντρικής διοίκησης κατά τον σχεδιασμό, την προσαρμογή και την αξιολόγηση των πολιτικών ισότητας και κοινωνικής ένταξης. Με τον τρόπο αυτό, η έρευνα μπορεί να αποτελέσει εργαλείο υποστήριξης ενός περισσότερο στοχευμένου, συμπεριληπτικού και τεκμηριωμένου σχεδιασμού δημόσιων πολιτικών.

5.3. Πληθυσμός αναφοράς και ερευνητικό εργαλείο

Ο πληθυσμός αναφοράς της πρωτογενούς έρευνας περιλαμβάνει στελέχη των Κέντρων Κοινότητας και των ειδικών παραρτημάτων τους, καθώς και στελέχη κοινωνικών υπηρεσιών, διευθύνσεων και λοιπών φορέων κοινωνικής προστασίας της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας. Στον πληθυσμό αυτό περιλαμβάνονται επαγγελματίες κοινωνικών επιστημών και διοίκησης, όπως κοινωνικοί λειτουργοί, ψυχολόγοι, κοινωνικοί επιστήμονες, διαμεσολαβητές και διοικητικά στελέχη, οι οποίοι συμμετέχουν στην υποδοχή, ενημέρωση, συμβουλευτική υποστήριξη και διασύνδεση των πολιτών με κοινωνικές υπηρεσίες και προγράμματα.

Η επιλογή του συγκεκριμένου πληθυσμού είναι στοχευμένη και συνδέεται με την επαγγελματική εμπλοκή των συμμετεχόντων στην εφαρμογή, στην υποστήριξη, στον συντονισμό ή στη διοικητική οργάνωση των πολιτικών κοινωνικής προστασίας. Οι συμμετέχοντες διαθέτουν εμπειρία από την εξυπηρέτηση ή την υποστήριξη πολιτών που αντιμετωπίζουν σύνθετες μορφές κοινωνικής ευαλωτότητας και μπορούν να συμβάλουν στην αποτύπωση επαναλαμβανόμενων θεσμικών, διοικητικών, κοινωνικών και χωρικών εμποδίων κατά την πρόσβαση στις υπηρεσίες.

Η συλλογή των ερωτηματολογίων πραγματοποιήθηκε, με στόχο την ευρύτερη δυνατή συμμετοχή στελεχών από τις τρεις Περιφερειακές Ενότητες της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας. Η τελική σύνθεση του δείγματος προέκυψε από τα στελέχη που ανταποκρίθηκαν στην πρόσκληση και συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο. Ως εκ τούτου, πρόκειται για μη πιθανοκρατικό δείγμα εθελοντικής ανταπόκρισης εντός ενός στοχευμένου θεσμικού πληθυσμού και όχι για τυχαίο δείγμα του συνόλου των επαγγελματιών κοινωνικής προστασίας της Περιφέρειας.

Η εμπειρική διερεύνηση βασίστηκε στον σχεδιασμό και τη χρήση ειδικά διαμορφωμένου δομημένου ερωτηματολογίου, το οποίο παρατίθεται αυτούσιο στο Παράρτημα του τεύχους και αποτελεί το κεντρικό εργαλείο συστηματικής συλλογής των πρωτογενών δεδομένων. Η χρήση κοινού και τυποποιημένου εργαλείου επιτρέπει τη συγκριτική επεξεργασία των απαντήσεων μεταξύ στελεχών που δραστηριοποιούνται σε διαφορετικά οργανωτικά και γεωγραφικά περιβάλλοντα και διαθέτουν διαφορετικές επαγγελματικές ειδικότητες και εμπειρίες.

Η αρχιτεκτονική του ερωτηματολογίου σχεδιάστηκε ως τυποποιημένο μέσο αποτύπωσης της επαγγελματικής οπτικής των στελεχών. Επικεντρώνεται στις μορφές διάκρισης και κοινωνικού αποκλεισμού που, σύμφωνα με τις παρατηρήσεις των συμμετεχόντων, αντιμετωπίζουν οι ομάδες αναφοράς, στη λειτουργία των υπηρεσιών κοινωνικής προστασίας, στους διοικητικούς και οργανωτικούς περιορισμούς κατά την εφαρμογή των πολιτικών, καθώς και στις ανάγκες ενίσχυσης των δομών και της συνεργασίας μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων.

Το περιεχόμενο του εργαλείου καλύπτει τις τέσσερις βασικές ομάδες αναφοράς της έρευνας: γυναίκες θύματα ενδοοικογενειακής ή έμφυλης βίας, γυναίκες από κοινότητες Ρομά ή μεταναστευτικούς πληθυσμούς, θύματα εμπορίας ανθρώπων και ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα. Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στα θύματα εμπορίας ανθρώπων, λαμβάνοντας υπόψη τη γεωγραφική θέση της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας και τον ρόλο του λιμένα Πατρών ως σημαντικής πύλης μετακίνησης προσώπων και αγαθών. Παράλληλα, το εργαλείο ενσωματώνει τη διαθεματική προσέγγιση, εξετάζοντας την επίδραση πρόσθετων κοινωνικών και οικονομικών παραγόντων που ενδέχεται να εντείνουν τον κίνδυνο κοινωνικού αποκλεισμού.

Η εσωτερική δομή του ερωτηματολογίου διαρθρώνεται σε τέσσερις διακριτές ενότητες:

Ενότητα Α – Δημογραφικά στοιχεία: Καταγράφονται βασικά στοιχεία σχετικά με το φύλο, την ηλικία, το εκπαιδευτικό επίπεδο, την επαγγελματική ειδικότητα, τη δομή ή υπηρεσία απασχόλησης και τη διάρκεια της επαγγελματικής εμπειρίας των συμμετεχόντων.

Ενότητα Β – Γενικές ερωτήσεις σχετικά με την ισότητα και τις διακρίσεις: Περιλαμβάνονται ερωτήσεις σχετικά με τις γενικές αντιλήψεις των στελεχών για τις διακρίσεις στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, τις ομάδες που θεωρούν ότι αντιμετωπίζουν αυξημένο κοινωνικό αποκλεισμό, τη συνεργασία μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων και την επάρκεια των υπηρεσιών ως προς τη στελέχωση, την κατάρτιση και τη δυνατότητα ανταπόκρισης στις ανάγκες των πολιτών.

Ενότητα Γ – Κοινωνικός αποκλεισμός στις ομάδες στόχου, διακρίσεις και πολλαπλή ευαλωτότητα: Τα στελέχη καλούνται να αξιολογήσουν την ένταση των διακρίσεων και των εμποδίων που αντιμετωπίζουν οι επιμέρους ομάδες αναφοράς σε διαφορετικά πεδία, όπως η απασχόληση, η υγεία, η εκπαίδευση, η στέγαση και η πρόσβαση σε κοινωνικές υπηρεσίες. Παράλληλα, διερευνάται η επίδραση παραγόντων που μπορούν να λειτουργήσουν ενισχυτικά ως προς τον κοινωνικό αποκλεισμό, όπως η χαμηλή εισοδηματική κατάσταση, η μακροχρόνια ανεργία και η μονογονεϊκότητα.

Ενότητα Δ – Θεσμικά εμπόδια και προτάσεις: Μέσω ερωτήσεων πολλαπλών απαντήσεων καταγράφονται οι διοικητικές και οργανωτικές δυσκολίες που εντοπίζουν τα στελέχη, οι ανάγκες ενίσχυσης των δομών και οι παρεμβάσεις πολιτικής που θεωρούν αναγκαίες. Η ενότητα ολοκληρώνεται με ανοικτή ερώτηση, μέσω της οποίας οι συμμετέχοντες μπορούν να καταθέσουν πρόσθετες παρατηρήσεις και προτάσεις που δεν καλύπτονται από τις προκαθορισμένες κατηγορίες απαντήσεων.

Η εσωτερική δομή του εργαλείου βασίζεται στην αρχή της λειτουργικής αντιστοίχισης μεταξύ των θεωρητικών εννοιών και των εμπειρικά παρατηρήσιμων μεταβλητών. Έννοιες όπως η διάκριση, η πρόσβαση στις υπηρεσίες, η διαθεματικότητα, η θεσμική επάρκεια και η συνεργασία μεταξύ φορέων αντιστοιχίζονται σε συγκεκριμένα ερωτήματα και κατηγορίες απαντήσεων, σύμφωνα με τις βασικές αρχές της μεθοδολογίας της κοινωνικής έρευνας (Bryman, 2016). Με αυτόν τον τρόπο, οι απαντήσεις μπορούν να εξεταστούν σε άμεση συνάρτηση με το θεωρητικό και θεσμικό πλαίσιο της κοινωνικής ένταξης και της ισότητας στην πρόσβαση.

Το εργαλείο περιλαμβάνει ερωτήσεις μίας επιλογής, ερωτήσεις πολλαπλών απαντήσεων, διατακτικές κλίμακες αξιολόγησης τύπου Likert και μία ανοικτή ερώτηση. Στις ερωτήσεις πολλαπλών απαντήσεων οι συμμετέχοντες έχουν τη δυνατότητα να επιλέξουν περισσότερες από μία κατηγορίες, ώστε να αποτυπώνεται η ενδεχόμενη συνύπαρξη διαφορετικών εμποδίων, ελλείψεων ή αναγκών.

Για την αποτίμηση της έντασης επιμέρους φαινομένων χρησιμοποιούνται διαφορετικές διατακτικές κλίμακες, ανάλογα με τη δομή της εκάστοτε ερώτησης. Στη βασική μήτρα αξιολόγησης της Ενότητας Γ εφαρμόζεται τετραβάθμια κλίμακα με τις κατηγορίες

«Καθόλου», «Λίγο», «Αρκετά» και «Πολύ». Παράλληλα, προβλέπεται η διακριτή επιλογή «Δεν γνωρίζω/Δεν απαντώ» (Δ.Ξ./Δ.Α.), ώστε οι συμμετέχοντες να μην υποχρεώνονται να διατυπώσουν εκτίμηση για ομάδες ή ζητήματα ως προς τα οποία δεν διαθέτουν επαρκή επαγγελματική εμπειρία ή πληροφόρηση. Η επιλογή Δ.Ξ./Δ.Α. δεν αποτελεί βαθμίδα της κλίμακας έντασης, αλλά αυτοτελή κατηγορία απόκρισης. Σε άλλες ερωτήσεις χρησιμοποιείται πενταβάθμια διατακτική κλίμακα με τις κατηγορίες «Καθόλου», «Λίγο», «Αρκετά», «Πολύ» και «Πάρα πολύ». Οι δύο τύποι κλιμάκων εξυπηρετούν την περιγραφική αποτύπωση διαφορετικών ερωτημάτων και αναλύονται αυτοτελώς, σύμφωνα με τη διαβάθμιση που χρησιμοποιείται σε κάθε περίπτωση.

Κατά τον σχεδιασμό του ερωτηματολογίου επιδιώχθηκαν η σαφήνεια των διατυπώσεων, η θεματική συνοχή, η κοινή σειρά παρουσίασης των ερωτήσεων και ο περιορισμός διφορούμενων ή κατευθυντικών διατυπώσεων, σύμφωνα με τις βασικές αρχές σχεδιασμού τυποποιημένων ερωτηματολογίων (Krosnick & Presser, 2010). Η τυποποίηση του εργαλείου και η παροχή κοινών οδηγιών συμπλήρωσης ενισχύουν τη συγκρισιμότητα των απαντήσεων, χωρίς να θεωρείται ότι εξαλείφουν πλήρως τις επιδράσεις της υποκειμενικής κρίσης ή της κοινωνικά επιθυμητής απόκρισης.

Ως προς τη διαδικασία συλλογής των δεδομένων, όλοι οι συμμετέχοντες έλαβαν το ίδιο ερωτηματολόγιο και κοινές οδηγίες συμπλήρωσης. Η συμμετοχή ήταν εθελοντική και οι απαντήσεις συγκεντρώθηκαν αποκλειστικά για τους σκοπούς της παρούσας έρευνας. Κατά τη συλλογή, την καταχώριση και την παρουσίαση των δεδομένων λαμβάνονται μέτρα για την προστασία της εμπιστευτικότητας των συμμετεχόντων και την αποφυγή δημοσιοποίησης συνδυασμών δημογραφικών, επαγγελματικών ή γεωγραφικών στοιχείων που θα μπορούσαν να οδηγήσουν στην αναγνώριση συγκεκριμένων προσώπων. Η αναλυτικότερη παρουσίαση των σχετικών μέτρων περιλαμβάνεται στην υποενότητα για τη δεοντολογία της έρευνας και την προστασία των προσωπικών δεδομένων.

5.4. Επεξεργασία και ανάλυση δεδομένων

Η επεξεργασία και ανάλυση των πρωτογενών δεδομένων οργανώνεται σε δύο συμπληρωματικά σκέλη, τα οποία αντιστοιχούν στη δομή του ερευνητικού εργαλείου. Το πρώτο αφορά την περιγραφική στατιστική επεξεργασία των κλειστών ερωτήσεων και των διατακτικών κλιμάκων αξιολόγησης, ενώ το δεύτερο αφορά τη θεματική επεξεργασία του ποιοτικού υλικού που προκύπτει από την ανοικτή ερώτηση της Ενότητας Δ. Η ανάλυση αποσκοπεί στη συστηματική αποτύπωση των επαγγελματικών εκτιμήσεων των συμμετεχόντων και στη σύνδεσή τους με τις θεσμικές και οργανωτικές διαστάσεις εφαρμογής των πολιτικών κοινωνικής ένταξης.

Μετά την ολοκλήρωση της συλλογής, τα δεδομένα των συμπληρωμένων ερωτηματολογίων θα καταχωριστούν σε ενιαία βάση δεδομένων. Κάθε ερωτηματολόγιο θα αντιστοιχεί σε μία διακριτή εγγραφή, χωρίς καταχώριση του ονοματεπωνύμου του συμμετέχοντος. Πριν από την έναρξη της ανάλυσης θα

πραγματοποιηθεί έλεγχος πληρότητας, ορθότητας και εσωτερικής συνέπειας των εγγραφών, προκειμένου να εντοπιστούν τυχόν διπλοεγγραφές, τιμές εκτός του επιτρεπόμενου εύρους ή ασυμφωνίες που ενδέχεται να έχουν προκύψει κατά την καταχώριση.

Για την ομοιόμορφη επεξεργασία των απαντήσεων θα καταρτιστεί πίνακας κωδικοποίησης μεταβλητών, στον οποίο θα προσδιορίζονται η ονομασία και το περιεχόμενο κάθε μεταβλητής, οι επιτρεπόμενες τιμές, ο τρόπος κωδικοποίησης των κατηγοριών απάντησης και ο χειρισμός των κενών ή μη ουσιαστικών αποκρίσεων. Η διαδικασία αυτή διασφαλίζει τη συστηματική μετάβαση από τα συμπληρωμένα ερωτηματολόγια στη βάση δεδομένων και, στη συνέχεια, στους πίνακες και στα διαγράμματα παρουσίασης των αποτελεσμάτων.

Περιγραφική στατιστική ανάλυση

Τα δεδομένα των κλειστών ερωτήσεων των Ενοτήτων Α, Β, Γ και Δ θα υποβληθούν σε περιγραφική στατιστική επεξεργασία μέσω κατάλληλου λογισμικού. Για τις ονομαστικές και κατηγορικές μεταβλητές θα υπολογιστούν απόλυτες συχνότητες και ποσοστιαίες κατανομές. Για κάθε ερώτηση θα αναφέρεται το πλήθος των έγκυρων απαντήσεων, καθώς ο αριθμός των συμμετεχόντων που απάντησαν μπορεί να διαφοροποιείται λόγω κενών αποκρίσεων ή επιλογής «Δεν γνωρίζω/Δεν απαντώ».

Στις ερωτήσεις πολλαπλών απαντήσεων κάθε διαθέσιμη επιλογή θα καταχωρίζεται ως χωριστή δυαδική μεταβλητή, ανάλογα με το αν επιλέχθηκε ή όχι από τον συμμετέχοντα. Τα αποτελέσματα θα παρουσιάζονται ως αριθμός και ποσοστό των συμμετεχόντων που επέλεξαν κάθε κατηγορία. Δεδομένου ότι κάθε συμμετέχων μπορεί να επιλέξει περισσότερες από μία απαντήσεις, το άθροισμα των επιμέρους ποσοστών στις συγκεκριμένες ερωτήσεις μπορεί να υπερβαίνει το 100%.

Οι απαντήσεις στις διατακτικές κλίμακες αναλύθηκαν ως διατεταγμένες κατηγορικές μεταβλητές, χωρίς να μετατραπούν σε αριθμητικές βαθμολογίες. Στις τετραβάθμιες κλίμακες διατηρήθηκαν οι κατηγορίες «Καθόλου», «Λίγο», «Αρκετά» και «Πολύ», ενώ στις πενταβάθμιες κλίμακες οι κατηγορίες «Καθόλου», «Λίγο», «Αρκετά», «Πολύ» και «Πάρα πολύ». Για κάθε ερώτηση υπολογίστηκαν και παρουσιάστηκαν οι απόλυτες συχνότητες και οι ποσοστιαίες κατανομές των απαντήσεων ανά κατηγορία, με διατήρηση της αρχικής σειράς έντασης.

Η επιλογή «Δεν γνωρίζω/Δεν απαντώ» (Δ.Ξ./Δ.Α.) διατηρήθηκε ως αυτοτελής κατηγορία απόκρισης και δεν αντιμετωπίστηκε ως βαθμίδα της κλίμακας έντασης. Ο αριθμός και το ποσοστό των συμμετεχόντων που επέλεξαν Δ.Ξ./Δ.Α. παρουσιάστηκαν χωριστά και συνεκτιμήθηκαν κατά την ερμηνεία των αποτελεσμάτων ως πιθανή ένδειξη περιορισμένης επαγγελματικής επαφής ή πληροφόρησης σχετικά με ορισμένες ομάδες ή ζητήματα, χωρίς η συγκεκριμένη απόκριση να ερμηνεύεται μονοσήμαντα.

Οι τετραβάθμιες και οι πενταβάθμιες κλίμακες αναλύθηκαν αυτοτελώς, σύμφωνα με τη διαβάθμιση που χρησιμοποιήθηκε σε κάθε ερώτηση. Δεν υπολογίστηκαν αριθμητικοί

μέσοι όροι, διάμεσοι ή σύνθετοι δείκτες και οι διαφορετικές κλίμακες δεν συνενώθηκαν σε κοινή αριθμητική κλίμακα. Η ερμηνεία βασίστηκε στη συνολική κατανομή των απαντήσεων και στη συγκριτική εξέταση των κατηγοριών μεταξύ των επιμέρους πεδίων και πληθυσμιακών ομάδων. Όπου παρουσιάστηκε αθροιστικά το ποσοστό γειτονικών κατηγοριών, όπως των απαντήσεων «Αρκετά» και «Πολύ», αυτό προέκυψε από την απλή άθροιση των αντίστοιχων ποσοστών για περιγραφικούς σκοπούς και όχι από την κατασκευή αριθμητικής βαθμολογίας ή σύνθετου δείκτη

Μέσω της περιγραφικής επεξεργασίας θα κατασκευαστούν συγκριτικοί πίνακες και διαγράμματα, με στόχο την ανάδειξη των πεδίων στα οποία συγκεντρώνονται υψηλότερες ή χαμηλότερες αξιολογήσεις ως προς την ένταση των διακρίσεων, τα εμπόδια πρόσβασης, την επάρκεια των υπηρεσιών και τις ανάγκες θεσμικής ή οργανωτικής ενίσχυσης. Οι σχετικές κατατάξεις θα αποτυπώνουν τις εκτιμήσεις του συγκεκριμένου δείγματος και δεν θα ερμηνεύονται ως αντικειμενική μέτρηση της πραγματικής έκτασης των φαινομένων.

Εφόσον το μέγεθος και η σύνθεση του τελικού δείγματος το επιτρέπουν, μπορούν να πραγματοποιηθούν διερευνητικές διασταυρώσεις των απαντήσεων με βασικά χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων, όπως η Περιφερειακή Ενότητα, η επαγγελματική ειδικότητα, η δομή απασχόλησης και η διάρκεια της επαγγελματικής εμπειρίας. Οι διασταυρώσεις αυτές θα πραγματοποιηθούν μόνο όταν ο αριθμός των παρατηρήσεων σε κάθε κατηγορία είναι επαρκής και δεν δημιουργείται κίνδυνος έμμεσης αναγνώρισης συγκεκριμένων συμμετεχόντων. Λόγω του μη πιθανοκρατικού χαρακτήρα του δείγματος, οι τυχόν διαφοροποιήσεις θα ερμηνευθούν ως ενδείξεις που αφορούν το συγκεκριμένο δείγμα και όχι ως στατιστικά γενικεύσιμα χαρακτηριστικά του συνόλου των στελεχών των κοινωνικών υπηρεσιών της Περιφέρειας.

Θεματική ανάλυση

Το ποιοτικό υλικό της ανοικτής ερώτησης της Ενότητας Δ θα αναλυθεί συμπληρωματικά μέσω θεματικής ανάλυσης, σύμφωνα με τις βασικές μεθοδολογικές αρχές των Braun και Clarke (2006). Η διαδικασία θα περιλαμβάνει την εξοικείωση με το σύνολο των απαντήσεων, την αρχική κωδικοποίησή τους, τον εντοπισμό επαναλαμβανόμενων θεμάτων και την οργάνωση των κωδικών σε ευρύτερες θεματικές κατηγορίες.

Οι θεματικές κατηγορίες δεν θα καθοριστούν αποκλειστικά εκ των προτέρων, αλλά θα διαμορφωθούν και θα αναθεωρηθούν με βάση το πραγματικό περιεχόμενο των απαντήσεων. Ενδεικτικά, η ανάλυση μπορεί να αναδείξει θέματα σχετικά με τη στελέχωση των δομών, την ανάγκη επιμόρφωσης, τα διοικητικά και γραφειοκρατικά εμπόδια, τη συνεργασία και τη διασύνδεση μεταξύ φορέων, τις διαδικασίες παραπομπής και την ανάγκη ανάπτυξης περισσότερο εξειδικευμένων υπηρεσιών.

Η συχνότητα εμφάνισης μιας θεματικής θα αξιοποιείται περιγραφικά και δεν θα αντιμετωπίζεται ως ισοδύναμη με ποσοτικό δείκτη. Δεδομένου ότι το ποιοτικό υλικό

προέρχεται από μία ανοικτή ερώτηση και όχι από εκτεταμένες ερευνητικές συνεντεύξεις, η θεματική ανάλυση θα έχει συμπληρωματικό χαρακτήρα και θα χρησιμοποιείται κυρίως για την ανάδειξη ζητημάτων που δεν αποτυπώνονται πλήρως στις προκαθορισμένες κατηγορίες του ερωτηματολογίου.

Κατά την παρουσίαση των αποτελεσμάτων μπορούν να χρησιμοποιηθούν σύντομα και αντιπροσωπευτικά αποσπάσματα από τις ανοικτές απαντήσεις, εφόσον έχουν αφαιρεθεί ή γενικευθεί στοιχεία που θα μπορούσαν να οδηγήσουν στην αναγνώριση συγκεκριμένου συμμετέχοντος, δομής, Δήμου ή περιστατικού. Τα αποσπάσματα θα αξιοποιηθούν για την καλύτερη κατανόηση και ερμηνεία των ποσοτικών ευρημάτων και όχι ως αυτοτελής απόδειξη της γενικευμένης έκτασης ενός φαινομένου.

Σύνθεση και ερμηνεία των ευρημάτων

Στο τελικό στάδιο, τα αποτελέσματα της περιγραφικής στατιστικής επεξεργασίας και τα θέματα που θα προκύψουν από την ανοικτή ερώτηση θα εξεταστούν συνδυαστικά. Η σύνθεση αυτή αποσκοπεί στην πληρέστερη κατανόηση των θεσμικών, διοικητικών και κοινωνικών παραμέτρων που, σύμφωνα με τις επαγγελματικές εκτιμήσεις των συμμετεχόντων, επηρεάζουν την πρόσβαση των ευάλωτων πληθυσμιακών ομάδων στις υπηρεσίες.

Η ερμηνεία των ευρημάτων θα πραγματοποιηθεί σε συνάρτηση με το θεωρητικό και θεσμικό πλαίσιο της μελέτης, τα διαθέσιμα κοινωνικά και δημογραφικά δεδομένα για την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας και τα αποτελέσματα προηγούμενων σχετικών ερευνών. Οι απαντήσεις των στελεχών θα αντιμετωπιστούν ως επαγγελματικές εκτιμήσεις και παρατηρήσεις για τη λειτουργία του πεδίου και όχι ως άμεσες μαρτυρίες των ίδιων των πληθυσμιακών ομάδων ή ως αντικειμενικοί δείκτες της συνολικής έκτασης των διακρίσεων.

5.5. Εγκυρότητα και δεοντολογία της έρευνας

Ποιότητα και εγκυρότητα της έρευνας

Η διασφάλιση της μεθοδολογικής ποιότητας της έρευνας επιδιώκεται μέσα από ένα πλέγμα στοχευμένων επιλογών που ενισχύουν τη συνέπεια των μετρήσεων, τη θεωρητική τεκμηρίωση της ανάλυσης και τη διαφάνεια της ερευνητικής διαδικασίας. Η χρήση ειδικά διαμορφωμένου δομημένου ερωτηματολογίου εξασφαλίζει κοινή διατύπωση των ερωτήσεων και ενιαίες κατηγορίες απάντησης για όλους τους συμμετέχοντες, περιορίζοντας τη μεθοδολογική μεταβλητότητα και ενισχύοντας τη συγκρισιμότητα των απαντήσεων μεταξύ στελεχών με διαφορετική επαγγελματική εμπειρία και γεωγραφική προέλευση.

Η εννοιολογική εγκυρότητα του εργαλείου ενισχύεται μέσω της συστηματικής αντιστοίχισης των ερευνητικών ερωτημάτων και των επιμέρους μεταβλητών με το θεωρητικό και θεσμικό πλαίσιο της κοινωνικής ένταξης, της ισότητας, της διαθεματικότητας, της αποτροπής των διακρίσεων και της εφαρμογής των δημόσιων

πολιτικών. Οι ερωτήσεις του εργαλείου οργανώθηκαν ώστε να καλύπτουν συγκεκριμένες λειτουργικές και οργανωτικές διαστάσεις των κοινωνικών υπηρεσιών, όπως η πρόσβαση των πολιτών, η επάρκεια των δομών, η συνεργασία μεταξύ φορέων, τα διοικητικά εμπόδια και οι ανάγκες θεσμικής ενίσχυσης. Η αντιστοίχιση αυτή υποστηρίζει τη σύνδεση μεταξύ των θεωρητικών εννοιών και της εμπειρικής διερεύνησής τους, χωρίς να συνεπάγεται ότι οι επιλεγμένοι δείκτες αποτυπώνουν εξαντλητικά το σύνολο των διαστάσεων των εξεταζόμενων φαινομένων.

Η ερμηνευτική συνέπεια της ανάλυσης ενισχύεται μέσω της προκαθορισμένης κωδικοποίησης των μεταβλητών, της εφαρμογής κοινών κανόνων κατά την επεξεργασία των δεδομένων και της ρητής τεκμηρίωσης των αναλυτικών επιλογών. Η καταγραφή του τρόπου κωδικοποίησης, του χειρισμού των κενών απαντήσεων και της επιλογής Δ.Ξ./Δ.Α., καθώς και της βάσης υπολογισμού των ποσοστών, επιτρέπει την ιχνηλασιμότητα της διαδικασίας από την αρχική καταχώριση έως την παρουσίαση των αποτελεσμάτων. Η μεθοδολογική αυτή διαφάνεια περιορίζει, χωρίς να εξαλείφει πλήρως, την επίδραση υποκειμενικών ερμηνειών κατά την ανάλυση.

Η έμφαση στην τυποποιημένη συλλογή δεδομένων, στη θεωρητική τεκμηρίωση και στη διαφανή παρουσίαση της αναλυτικής διαδικασίας συνάδει με τις κατευθυντήριες αρχές της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την αξιολόγηση και την τεκμηρίωση των δημόσιων πολιτικών (European Commission – Better Regulation Toolbox, 2021). Στο πλαίσιο αυτό, τα αποτελέσματα της έρευνας μπορούν να αξιοποιηθούν για την υποστήριξη του σχεδιασμού κοινωνικών παρεμβάσεων, υπό την προϋπόθεση ότι ερμηνεύονται σε συνάρτηση με τη φύση του δείγματος, τη δομή του εργαλείου και τους περιορισμούς της έμμεσης διερεύνησης.

Ειδικότερα, η ποιότητα της έρευνας υποστηρίζεται από τις ακόλουθες παραμέτρους:

- ✓ **Εννοιολογική εγκυρότητα και εγκυρότητα περιεχομένου:** Οι μεταβλητές που εξετάζονται, όπως η διαθεματικότητα, τα εμπόδια πρόσβασης, οι πολλαπλοί παράγοντες αποκλεισμού, η θεσμική επάρκεια και η συνεργασία μεταξύ φορέων, συνδέονται άμεσα με το θεωρητικό και θεσμικό πλαίσιο της μελέτης και με τη σχετική ευρωπαϊκή και εθνική βιβλιογραφία. Με τον τρόπο αυτό επιδιώκεται η επαρκής κάλυψη των βασικών θεματικών διαστάσεων της έρευνας.
- ✓ **Συνάφεια του εργαλείου προς τον πληθυσμό αναφοράς:** Το ερωτηματολόγιο απευθύνεται σε στελέχη Κέντρων Κοινότητας (και Παραρτημάτων αυτών), κοινωνικών υπηρεσιών και φορέων κοινωνικής προστασίας που διαθέτουν επαγγελματική επαφή με την εφαρμογή των σχετικών πολιτικών. Η συγκεκριμένη επιλογή ενισχύει τη θεματική συνάφεια των απαντήσεων με το αντικείμενο της έρευνας. Δεν υποκαθιστά, ωστόσο, την άμεση καταγραφή των εμπειριών των ίδιων των πληθυσμιακών ομάδων ούτε συνιστά από μόνη της ανεξάρτητη επιβεβαίωση της εγκυρότητας του εργαλείου.

- ✓ Συνέπεια και συγκρισιμότητα των μετρήσεων: Η χρήση κοινού ερωτηματολογίου, σταθερών κατηγοριών απάντησης και ενιαίων κανόνων κωδικοποίησης ενισχύει τη συνέπεια της διαδικασίας και τη δυνατότητα σύγκρισης των απαντήσεων. Η τυποποίηση περιορίζει ορισμένες πηγές σφάλματος μέτρησης, χωρίς να αποκλείει επιδράσεις που σχετίζονται με την υποκειμενική κρίση, τη διαφορετική επαγγελματική εμπειρία ή την κοινωνικά επιθυμητή απόκριση.
- ✓ Συμπληρωματική αξιοποίηση της ανοικτής ερώτησης: Οι απαντήσεις στην ανοικτή ερώτηση αξιοποιούνται για την ανάδειξη πρόσθετων θεμάτων και την καλύτερη ερμηνεία των ποσοτικών κατανομών. Η παράθεση σύντομων αντιπροσωπευτικών αποσπασμάτων ενισχύει τη διαφάνεια της παρουσίασης, καθώς επιτρέπει να αποτυπώνεται η διατύπωση των ίδιων των συμμετεχόντων. Τα αποσπάσματα δεν εξαλείφουν την ερευνητική ερμηνεία ούτε συνιστούν από μόνα τους μεθοδολογική τριγωνοποίηση.

Παρά τις παραπάνω εγγυήσεις, η ποιότητα της έρευνας αξιολογείται σε συνάρτηση με τους περιορισμούς της. Το μη πιθανοκρατικό δείγμα εθελοντικής ανταπόκρισης δεν επιτρέπει τη στατιστική γενίκευση των αποτελεσμάτων στο σύνολο των στελεχών ή των κοινωνικών υπηρεσιών της Περιφέρειας. Επιπλέον, τα δεδομένα αποτυπώνουν επαγγελματικές αντιλήψεις και παρατηρήσεις και όχι άμεσες εμπειρίες των ομάδων αναφοράς. Οι περιορισμοί αυτοί δεν αναιρούν τη χρησιμότητα των ευρημάτων, αλλά καθορίζουν το πλαίσιο μέσα στο οποίο πρέπει να ερμηνεύονται και να αξιοποιούνται.

Δεοντολογία της έρευνας και προστασία δεδομένων

Η διεξαγωγή της έρευνας βασίζεται στις αρχές της ερευνητικής δεοντολογίας, της εθελοντικής συμμετοχής, της διαφάνειας και της υπεύθυνης διαχείρισης των δεδομένων. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην προστασία της προσωπικής και επαγγελματικής ακεραιότητας των συμμετεχόντων, καθώς το αντικείμενο της μελέτης περιλαμβάνει την αποτύπωση αντιλήψεων και επαγγελματικών παρατηρήσεων σχετικά με θεσμικές πρακτικές, διοικητικές διαδικασίες και οργανωτικές ανάγκες των κοινωνικών υπηρεσιών.

Η συμμετοχή των στελεχών είναι εθελοντική. Πριν από τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου, οι συμμετέχοντες ενημερώνονται με σαφή και συνοπτικό τρόπο για τον σκοπό της έρευνας, τον προαιρετικό χαρακτήρα της συμμετοχής τους και την αξιοποίηση των απαντήσεων αποκλειστικά για τις ανάγκες της παρούσας μελέτης. Διευκρινίζεται επίσης ότι μπορούν να παραλείψουν οποιαδήποτε ερώτηση δεν επιθυμούν να απαντήσουν και ότι τα αποτελέσματα θα παρουσιαστούν σε συγκεντρωτική μορφή, με μέριμνα για την προστασία της εμπιστευτικότητάς τους.

Κατά τη συλλογή των δεδομένων δεν ζητούνται άμεσα αναγνωριστικά στοιχεία, όπως το ονοματεπώνυμο ή προσωπικά στοιχεία επικοινωνίας των συμμετεχόντων. Ωστόσο, επειδή το ερωτηματολόγιο περιλαμβάνει ορισμένα δημογραφικά, επαγγελματικά και γεωγραφικά χαρακτηριστικά, λαμβάνεται υπόψη ότι ο συνδυασμός τους θα μπορούσε,

ιδίως σε μικρές δομές, να καταστήσει έμμεσα αναγνωρίσιμο συγκεκριμένο στέλεχος. Για τον λόγο αυτό, η προστασία των συμμετεχόντων βασίζεται στην εμπιστευτική επεξεργασία των δεδομένων και στον περιορισμό της δυνατότητας ταυτοποίησης.

Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται κατά κανόνα σε συγκεντρωτική μορφή. Αποφεύγεται η δημοσιοποίηση αναλυτικών διασταυρώσεων ή συνδυασμών χαρακτηριστικών που θα μπορούσαν να οδηγήσουν στην αναγνώριση συγκεκριμένου προσώπου, ιδίως όταν συνδυάζονται στοιχεία όπως ο Δήμος, η επαγγελματική ειδικότητα, η ηλικία και η διάρκεια επαγγελματικής εμπειρίας. Όπου κρίνεται απαραίτητο, τα επιμέρους χαρακτηριστικά ομαδοποιούνται σε ευρύτερες κατηγορίες και οι κατηγορίες με πολύ μικρό αριθμό απαντήσεων δεν παρουσιάζονται αυτοτελώς.

Ιδιαίτερη μέριμνα λαμβάνεται για την προστασία της επαγγελματικής θέσης των συμμετεχόντων. Οι απαντήσεις δεν αξιοποιούνται για την ατομική αξιολόγηση στελεχών ή συγκεκριμένων δομών ούτε παρουσιάζονται με τρόπο που θα επέτρεπε την απόδοσή τους σε συγκεκριμένο πρόσωπο. Η εμπιστευτική επεξεργασία αποτελεί βασική προϋπόθεση για την ειλικρινή καταγραφή των επαγγελματικών παρατηρήσεων και για τον περιορισμό του κινδύνου δυσμενών συνεπειών εις βάρος των επαγγελματιών πρώτης γραμμής.

Η διαχείριση των δεδομένων ακολουθεί τις αρχές της αναλογικότητας, της ελαχιστοποίησης των συλλεγόμενων πληροφοριών, του περιορισμού του σκοπού και της ασφαλούς αποθήκευσης, σύμφωνα με το ισχύον πλαίσιο προστασίας των προσωπικών δεδομένων (European Parliament & Council of the European Union, 2016). Πρόσβαση στην αρχική βάση δεδομένων έχουν μόνο τα μέλη της ερευνητικής ομάδας που είναι αρμόδια για την καταχώριση, την επεξεργασία και την ανάλυση των απαντήσεων. Τα δεδομένα δεν κοινοποιούνται σε μη εξουσιοδοτημένα τρίτα μέρη και χρησιμοποιούνται αποκλειστικά για την παραγωγή των αποτελεσμάτων της παρούσας έρευνας.

Κατά την παρουσίαση του υλικού της ανοικτής ερώτησης μπορούν να χρησιμοποιηθούν σύντομα και αντιπροσωπευτικά αποσπάσματα, μόνο εφόσον έχουν αφαιρεθεί ή γενικευθεί πληροφορίες που θα μπορούσαν να οδηγήσουν στην αναγνώριση συγκεκριμένου συμμετέχοντος, δομής, Δήμου ή περιστατικού. Δεν περιλαμβάνονται πληροφορίες που αφορούν ταυτοποιήσιμους ωφελούμενους των κοινωνικών υπηρεσιών ούτε ζητούνται από τους συμμετέχοντες ονόματα ή άλλα στοιχεία μέσω των οποίων θα μπορούσε να αναγνωριστεί συγκεκριμένος πολίτης.

Η δεοντολογική προσέγγιση της μελέτης λαμβάνει συμπληρωματικά υπόψη τις ειδικές διεθνείς κατευθυντήριες αρχές για την ασφαλή διερεύνηση της βίας κατά των γυναικών και για τη διεξαγωγή συνεντεύξεων με γυναίκες που έχουν υπάρξει θύματα εμπορίας ανθρώπων (World Health Organization, 2016· Zimmerman & Watts, 2003). Μολονότι οι ίδιες οι πληθυσμιακές ομάδες δεν συμμετέχουν άμεσα στην παρούσα έρευνα, οι αρχές της αποφυγής βλάβης, της εκτίμησης πιθανών κινδύνων, της εμπιστευτικότητας

και της αποτροπής επανατραυματισμού αξιοποιούνται ως συμπληρωματικό δεοντολογικό πλαίσιο. Για τον λόγο αυτό, δεν ζητείται από τους συμμετέχοντες να περιγράψουν αναγνωρίσιμα ατομικά περιστατικά ούτε καταγράφονται πληροφορίες που θα μπορούσαν να οδηγήσουν στην ταυτοποίηση, στην έκθεση ή στον στιγματισμό συγκεκριμένων ωφελούμενων.

Η τήρηση των αρχών δεοντολογίας και προστασίας των δεδομένων αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο της ποιότητας της έρευνας. Συμβάλλει στη δημιουργία συνθηκών εμπιστοσύνης και ασφάλειας για τους συμμετέχοντες και υποστηρίζει την υπεύθυνη συλλογή, επεξεργασία, ερμηνεία και παρουσίαση των ευρημάτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Στο παρόν κεφάλαιο παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της πρωτογενούς έρευνας, με έγκυρο αναλυτικό δείγμα 108 συμπληρωμένων ερωτηματολογίων από στελέχη Κέντρων Κοινότητας και των παραρτημάτων τους, κοινωνικών υπηρεσιών, διευθύνσεων και λοιπών φορέων κοινωνικής προστασίας της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας. Πριν από την ανάλυση πραγματοποιήθηκε έλεγχος πληρότητας και συνέπειας των δεδομένων, κατά τον οποίο δεν εντοπίστηκαν κενά ή διπλότυπα αναγνωριστικά συμμετεχόντων, ενώ οι μη απαντήσεις σε επιμέρους ερωτήσεις διατηρήθηκαν και παρουσιάζονται διακριτά, χωρίς να συνεπάγονται τον αποκλεισμό ολόκληρου του ερωτηματολογίου.

Οι κλειστές ερωτήσεις και οι διατακτικές κλίμακες αναλύθηκαν με μεθόδους περιγραφικής στατιστικής, κυρίως μέσω συχνοτήτων και ποσοστιαίων κατανομών. Στις ερωτήσεις πολλαπλών απαντήσεων υπολογίστηκε το ποσοστό των συμμετεχόντων που επέλεξε καθεμία από τις διαθέσιμες επιλογές και, ως εκ τούτου, τα επιμέρους ποσοστά δεν αθροίζουν κατ' ανάγκη σε 100%. Συμπληρωματικά, οι απαντήσεις στην ανοικτή ερώτηση υποβλήθηκαν σε πολυθεματική κωδικοποίηση, ώστε να αποτυπωθεί το σύνολο των προτάσεων και των θεματικών που περιλαμβάνει κάθε απάντηση. Επισημαίνεται ότι το δείγμα είναι μη πιθανοκρατικό και προέκυψε από την εθελοντική ανταπόκριση στελεχών ενός στοχευμένου θεσμικού πληθυσμού· συνεπώς, τα ευρήματα αποτυπώνουν τις επαγγελματικές εκτιμήσεις και παρατηρήσεις των συμμετεχόντων και δεν συνιστούν αντιπροσωπευτική μέτρηση του συνόλου των επαγγελματιών ή άμεση καταγραφή των βιωμένων εμπειριών των ομάδων αναφοράς.

Α. ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Α.1. Κατανομή των συμμετεχόντων ανά ηλικιακή ομάδα

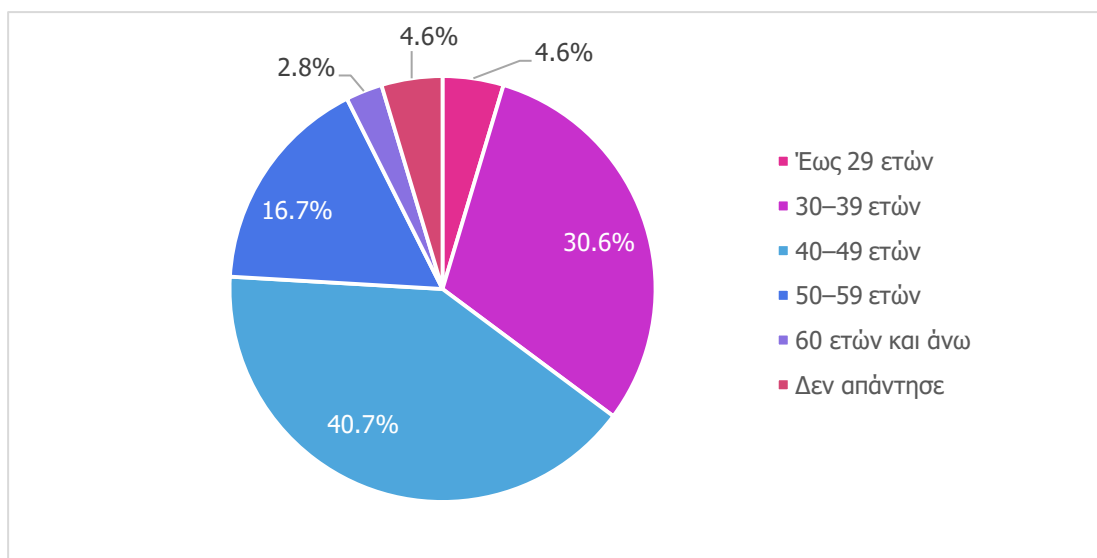
Η ηλικιακή κατανομή των συμμετεχόντων παρουσιάζει σαφή συγκέντρωση στις ηλικίες 30 έως 49 ετών. Ειδικότερα, η πολυπληθέστερη ηλικιακή ομάδα είναι εκείνη των 40–49 ετών, η οποία αντιπροσωπεύει το 40,7% του συνολικού δείγματος, και ακολουθεί η ομάδα των 30–39 ετών με ποσοστό 30,6%. Συνολικά, οι δύο αυτές κατηγορίες καλύπτουν το 71,3% των συμμετεχόντων. Μικρότερη συμμετοχή καταγράφεται στην ηλικιακή ομάδα 50–59 ετών, με ποσοστό 16,7%, ενώ οι συμμετέχοντες ηλικίας έως 29 ετών και 60 ετών και άνω αντιστοιχούν στο 4,6% και στο 2,8% αντίστοιχα. Η ηλικία δεν δηλώθηκε από το 4,6% του δείγματος. Μεταξύ των 103 έγκυρων απαντήσεων, η μέση ηλικία διαμορφώνεται στα 42,4 έτη και η διάμεση στα 42 έτη, με τις δηλωθείσες ηλικίες να κυμαίνονται από 23 έως 64 έτη. Συνεπώς, το δείγμα καλύπτει ένα σχετικά ευρύ ηλικιακό φάσμα, με κυρίαρχη παρουσία των μέσων ηλικιακών ομάδων.

Πίνακας 16. Κατανομή των συμμετεχόντων ανά ηλικιακή ομάδα

Ηλικιακή Ομάδα	Ποσοστό (%)
Έως 29 ετών	4,6%
30–39 ετών	30,6%
40–49 ετών	40,7%
50–59 ετών	16,7%
60 ετών και άνω	2,8%
Δεν απάντησε	4,6%

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Διάγραμμα 31. Κατανομή των συμμετεχόντων ανά ηλικιακή ομάδα

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

A.2. Κατανομή των συμμετεχόντων ανά φύλο

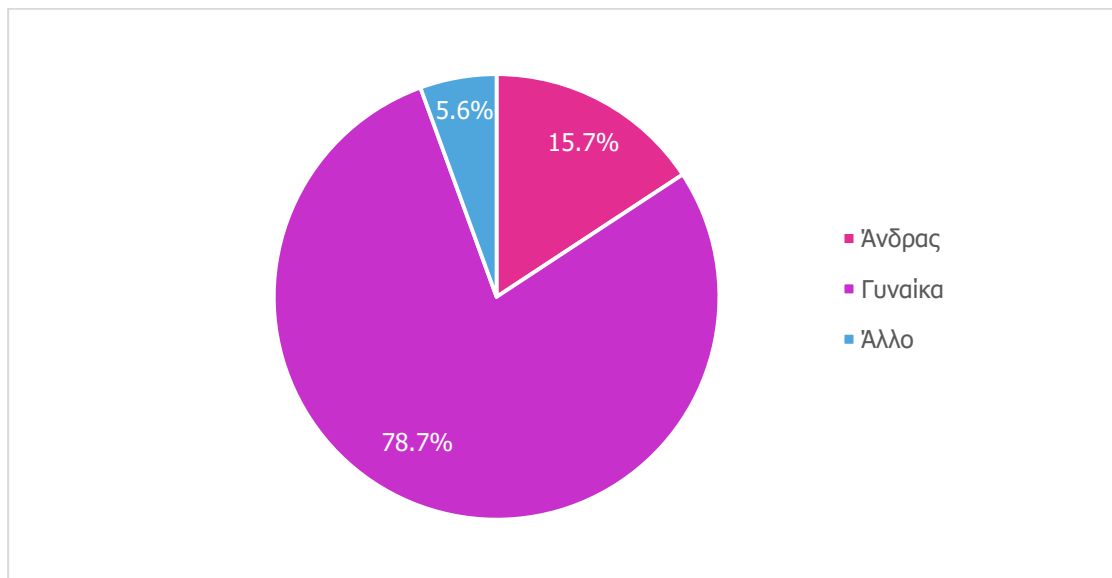
Ός προς την κατανομή του δείγματος ανά φύλο, η μεγάλη πλειονότητα των συμμετεχόντων είναι γυναίκες, οι οποίες αντιπροσωπεύουν το 78,7% του συνόλου. Οι άνδρες αποτελούν το 15,7% του δείγματος, ενώ το 5,6% επέλεξε την κατηγορία «Άλλο». Συνολικά, απάντησαν και οι 108 συμμετέχοντες και η σύνθεση του δείγματος χαρακτηρίζεται από έντονα αυξημένη συμμετοχή γυναικών, στοιχείο που αποτυπώνει το προφίλ των επαγγελματιών που ανταποκρίθηκαν στην έρευνα.

Πίνακας 17. Κατανομή των συμμετεχόντων ανά φύλο

Φύλο	Ποσοστό (%)
Άνδρας	15,7%
Γυναίκα	78,7%
Άλλο	5,6%

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Διάγραμμα 32. Κατανομή των συμμετεχόντων ανά φύλο

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

A.3. Κατανομή των συμμετεχόντων ανά ανώτερο επίπεδο σπουδών

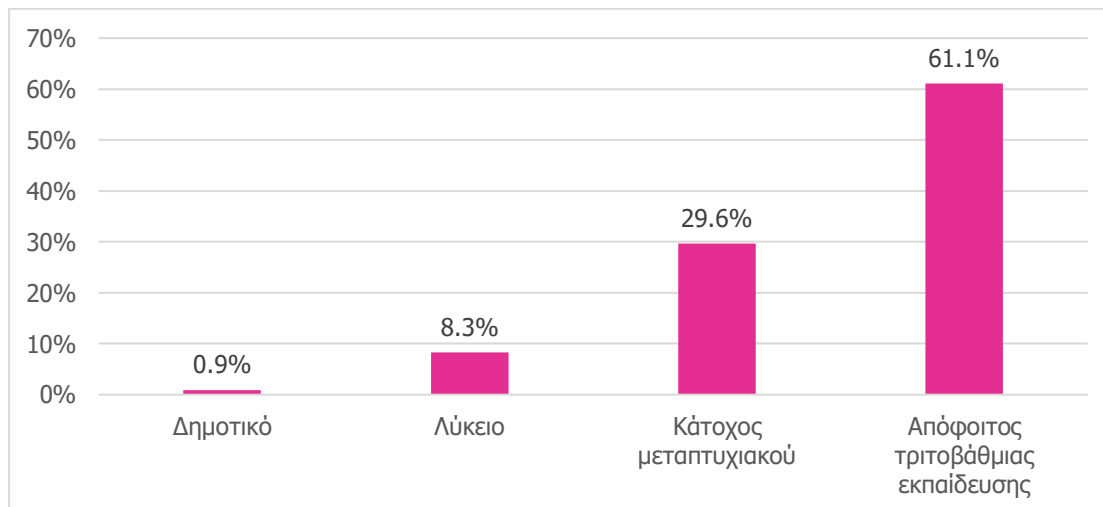
Το εκπαιδευτικό επίπεδο των συμμετεχόντων εμφανίζεται ιδιαίτερα υψηλό. Η πλειονότητα, σε ποσοστό 61,1%, είναι απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, ενώ το 29,6% διαθέτει μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών. Συνολικά, επομένως, το 90,7% του δείγματος έχει ολοκληρώσει τουλάχιστον σπουδές τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Απόφοιτοι λυκείου είναι το 8,3% των συμμετεχόντων, ενώ ποσοστό 0,9% έχει ολοκληρώσει τη δημοτική εκπαίδευση. Η κατανομή αυτή αναδεικνύει ένα δείγμα με ισχυρό ακαδημαϊκό υπόβαθρο, στοιχείο που συνδέεται με το επαγγελματικό και εξειδικευμένο αντικείμενο των στελεχών που συμμετείχαν στην έρευνα.

Πίνακας 18. Κατανομή των συμμετεχόντων ανά ανώτερο επίπεδο σπουδών

Επίπεδο Εκπαίδευσης	Ποσοστό (%)
Δημοτικό	0,9%
Γυμνάσιο	0%
Λύκειο	8,3%
Απόφοιτος τριτοβάθμιας εκπαίδευσης	61,1%
Κάτοχος μεταπτυχιακού	29,6%
Κάτοχος διδακτορικού	0%
Δεν γνωρίζω/Δεν απαντώ	0%

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Διάγραμμα 33. Κατανομή των συμμετεχόντων ανά ανώτερο επίπεδο σπουδών

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

A.4. Κατανομή των συμμετεχόντων ανά θέση στην υπηρεσία - Κατανομή των συμμετεχόντων ανά ειδικότητα

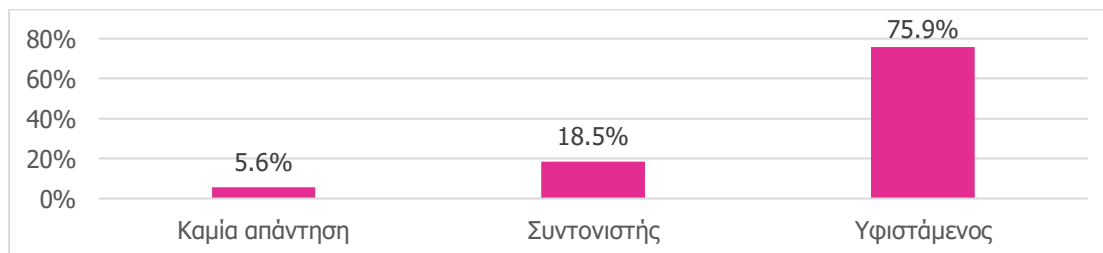
Η ερώτηση διερεύνησε αρχικά τη θέση των συμμετεχόντων στην υπηρεσία, ενώ, για την πληρέστερη αποτύπωση του επαγγελματικού τους προφίλ, οι δηλωθείσες απαντήσεις αναλύθηκαν συμπληρωματικά και ως προς την επαγγελματική ειδικότητα η οποία δηλώθηκε. Σε επίπεδο οργανωτικής θέσης, το 75,9% του συνολικού δείγματος, δήλωσε ότι εργάζεται ως υφιστάμενο στέλεχος, ενώ το 18,5%, κατέχει θέση συντονιστή. Το 5,6% των συμμετεχόντων δεν έδωσαν σχετική απάντηση. Κατά συνέπεια, οι επαγγελματικές εκτιμήσεις που καταγράφονται στην έρευνα προέρχονται κυρίως από στελέχη χωρίς συντονιστική θέση, περιλαμβάνοντας παράλληλα και την οπτική ενός διακριτού τμήματος στελεχών με αρμοδιότητες συντονισμού.

Πίνακας 19. Κατανομή των συμμετεχόντων ανά θέση στην υπηρεσία

Θέση στην υπηρεσία	Ποσοστό (%)
Συντονιστής	18,5%
Υφιστάμενος	75,9%
Καμία απάντηση	5,6%

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Διάγραμμα 34. Κατανομή των συμμετεχόντων ανά θέση στην υπηρεσία

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

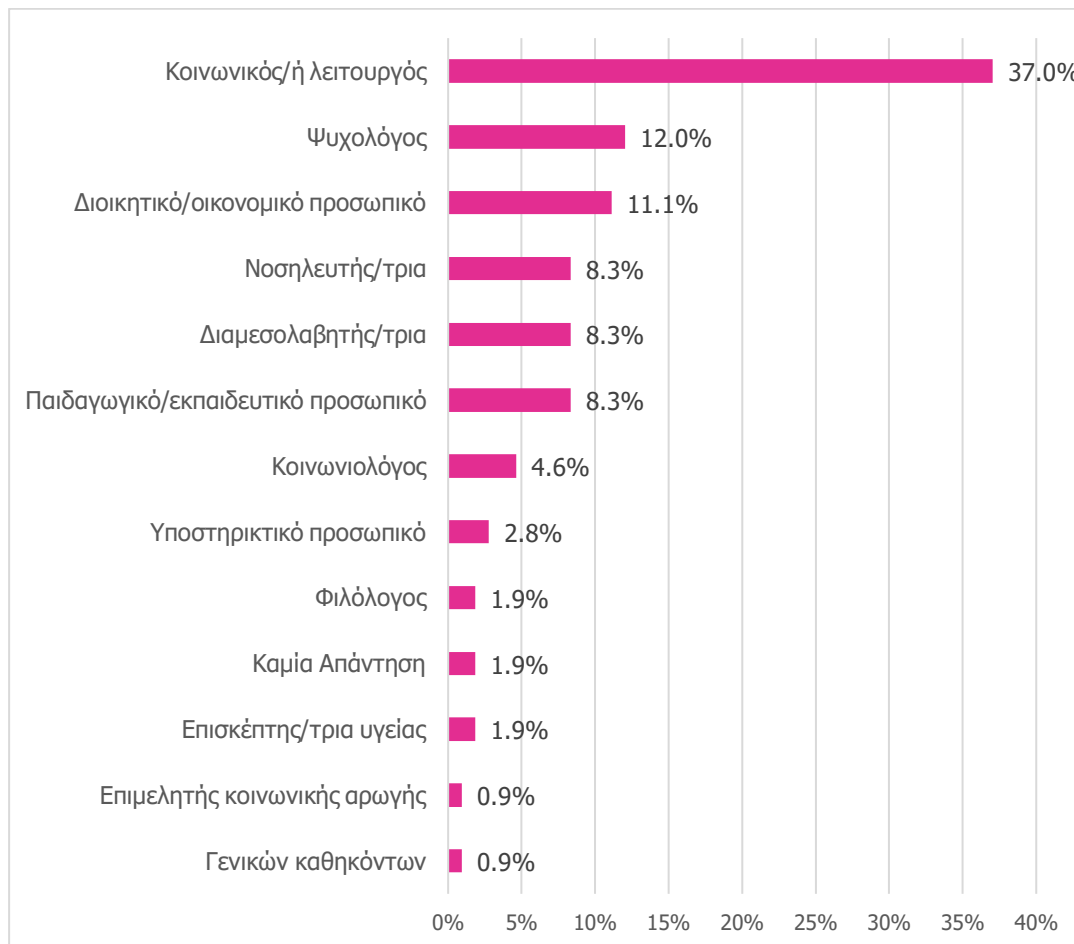
Σε συνέχεια της κατανομής ανά θέση, η ομαδοποίηση των λεκτικών καταχωρίσεων ανά επαγγελματική ειδικότητα αναδεικνύει την πολυεπαγγελματική σύνθεση του δείγματος. Τη μεγαλύτερη μεμονωμένη κατηγορία αποτελούν οι κοινωνικοί λειτουργοί, με ποσοστό 37,0% και 40 συμμετέχοντες, ενώ ακολουθούν οι ψυχολόγοι με 12,0% και το διοικητικό ή οικονομικό προσωπικό με 11,1%. Οι διαμεσολαβητές, οι νοσηλευτές και το παιδαγωγικό ή εκπαιδευτικό προσωπικό αντιπροσωπεύουν από 8,3% του δείγματος αντίστοιχα. Μικρότερη συμμετοχή καταγράφεται για τους κοινωνιολόγους, με 4,6%, το υποστηρικτικό προσωπικό, με 2,8%, τους επισκέπτες υγείας και τους φιλόλογους, με 1,9% ανά κατηγορία, καθώς και για το προσωπικό γενικών καθηκόντων και τους επιμελητές κοινωνικής αρωγής, με 0,9% αντίστοιχα. Δύο συμμετέχοντες, ποσοστό 1,9%, δεν προσδιόρισαν την ειδικότητά τους. Η σύνθεση αυτή αποτυπώνει τη συμμετοχή διαφορετικών επαγγελματικών πεδίων στην έρευνα, με ισχυρότερη εκπροσώπηση της κοινωνικής εργασίας.

Πίνακας 20. Κατανομή των συμμετεχόντων ανά επαγγελματική ειδικότητα

Ειδικότητα	Ποσοστό (%)
Γενικών καθηκόντων	0,9%
Επιμελητής κοινωνικής αρωγής	0,9%
Επισκέπτης/τρια υγείας	1,9%
Καμία Απάντηση	1,9%
Φιλόλογος	1,9%
Υποστηρικτικό προσωπικό	2,8%
Κοινωνιολόγος	4,6%
Παιδαγωγικό/εκπαιδευτικό προσωπικό	8,3%
Διαμεσολαβητής/τρια	8,3%
Νοσηλευτής/τρια	8,3%
Διοικητικό/οικονομικό προσωπικό	11,1%
Ψυχολόγος	12,0%
Κοινωνικός/ή λειτουργός	37,0%

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Διάγραμμα 35. Κατανομή των συμμετεχόντων ανά επαγγελματική ειδικότητα

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

A.5. Κατανομή των συμμετεχόντων ανά Δήμο εργασίας

Η κατανομή των συμμετεχόντων ανά Δήμο εργασίας καταδεικνύει ευρεία γεωγραφική κάλυψη, καθώς στο δείγμα εκπροσωπούνται συνολικά 17 Δήμοι της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας. Η μεγαλύτερη συμμετοχή προέρχεται από τον Δήμο Αγρινίου, με ποσοστό 13,9%, και ακολουθούν οι Δήμοι Πατρέων με 13,0%, Ιεράς Πόλεως Μεσολογγίου με 12,0%, Πύργου με 10,2% και Δυτικής Αχαΐας με 9,3%. Οι πέντε αυτοί Δήμοι συγκεντρώνουν συνολικά το 58,3% του δείγματος. Ακολουθούν οι Δήμοι Αιγιαλείας με 7,4%, Ανδραβίδας–Κυλλήνης με 5,6%, καθώς και Πηνειού και Ναυπακτίας με 4,6% αντίστοιχα. Μικρότερη, αλλά διακριτή, είναι η συμμετοχή στελεχών από τους υπόλοιπους Δήμους της Περιφέρειας, με ποσοστά που κυμαίνονται από 0,9% έως 3,7%. Η χωρική αυτή διασπορά επιτρέπει την αποτύπωση επαγγελματικών εκτιμήσεων από διαφορετικά τοπικά περιβάλλοντα, παρότι η αριθμητική εκπροσώπηση των Δήμων δεν είναι ομοιόμορφη.

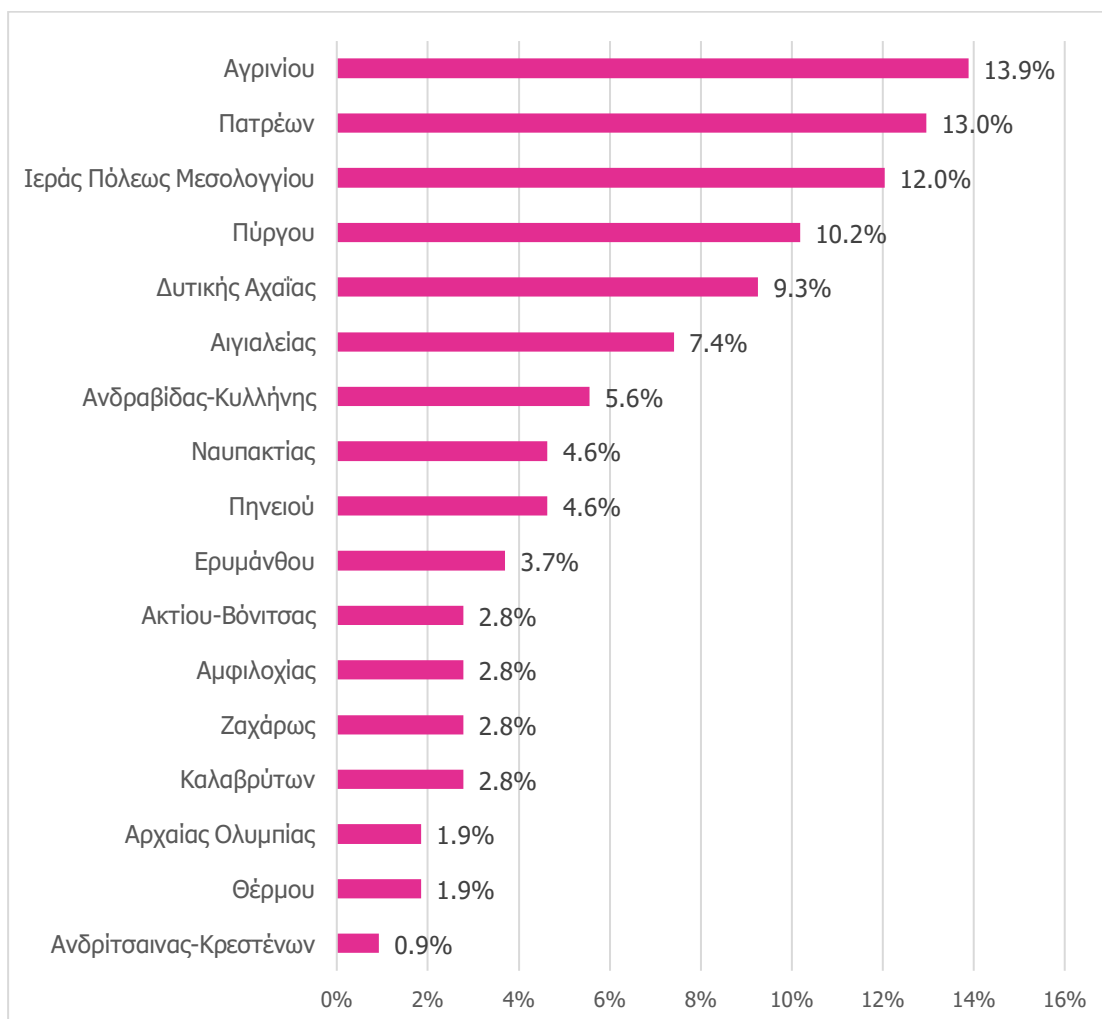
Πίνακας 21. Κατανομή των συμμετεχόντων ανά Δήμο εργασίας

Δήμος	Ποσοστό (%)
Ανδρίτσαινας-Κρεστένων	0,9%

Δήμος	Ποσοστό (%)
Θέρμου	1,9%
Αρχαίας Ολυμπίας	1,9%
Καλαβρύτων	2,8%
Ζαχάρως	2,8%
Αμφιλοχίας	2,8%
Ακτίου-Βόνιτσας	2,8%
Ερυμάνθου	3,7%
Πηνειού	4,6%
Ναυπακτίας	4,6%
Ανδραβίδας-Κυλλήνης	5,6%
Αιγιαλείας	7,4%
Δυτικής Αχαΐας	9,3%
Πύργου	10,2%
Ιεράς Πόλεως Μεσολογγίου	12,0%
Πατρέων	13,0%
Αγρινίου	13,9%

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Διάγραμμα 36. Κατανομή των συμμετεχόντων ανά Δήμο εργασίας

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Α.6. Κατανομή των συμμετεχόντων ανά έτη εργασίας στην τωρινή θέση

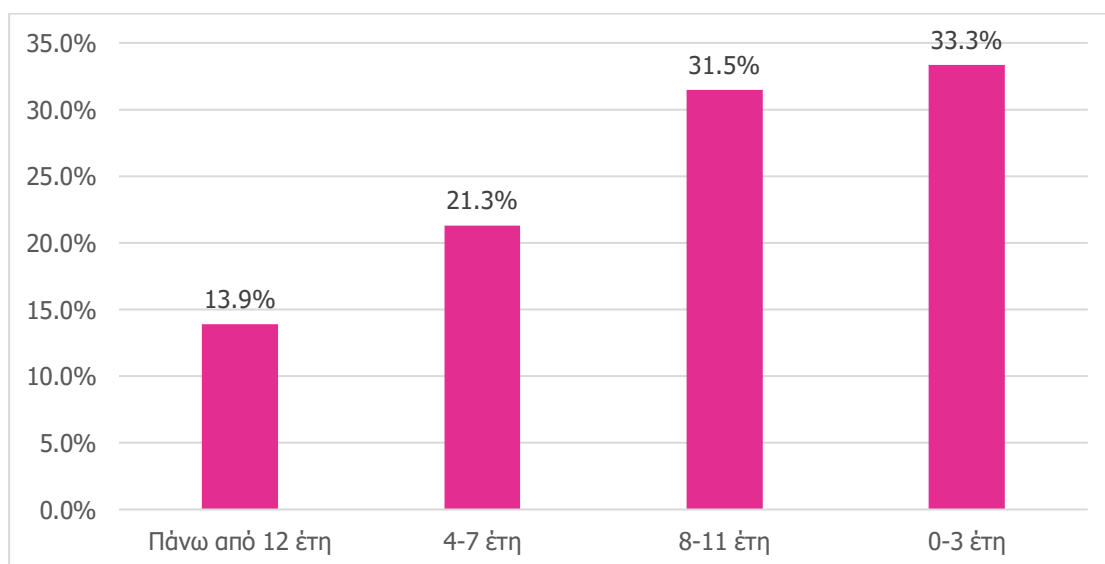
Ως προς τη διάρκεια απασχόλησης στην τωρινή θέση, το 33,3% των συμμετεχόντων διαθέτει εμπειρία έως τρία έτη, ενώ ένα σχεδόν αντίστοιχο ποσοστό, 31,5%, εργάζεται στην ίδια θέση από οκτώ έως έντεκα έτη. Το 21,3% δήλωσε διάρκεια απασχόλησης από τέσσερα έως επτά έτη και το 13,9% περισσότερα από δώδεκα έτη. Συνολικά, το 45,4% του δείγματος διαθέτει τουλάχιστον οκτώ έτη εμπειρίας στην τωρινή του θέση. Η κατανομή αναδεικνύει επομένως τη συνύπαρξη σχετικά νεότερων στελεχών με επαγγελματίες που διαθέτουν πολυετή εμπειρία στη συγκεκριμένη θέση, προσφέροντας διαφορετικά επίπεδα εξοικείωσης με τη λειτουργία των υπηρεσιών και τις ανάγκες των εξυπηρετούμενων πληθυσμών.

Πίνακας 22. Κατανομή των συμμετεχόντων ανά έτη εργασίας στην τωρινή θέση

Έτη Εργασίας	Ποσοστό (%)
0-3 έτη	33,3%
4-7 έτη	21,3%
8-11 έτη	31,5%
Πάνω από 12 έτη	13,9%

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Διάγραμμα 37. Κατανομή των συμμετεχόντων ανά έτη εργασίας στην τωρινή θέση

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Α.7. Κατανομή των συμμετεχόντων ανά τύπο υπηρεσίας ή δομής εργασίας

Η πλειονότητα των συμμετεχόντων εργάζεται σε Κέντρα Κοινότητας. Ειδικότερα, το 42,1% προέρχεται από Κέντρο Κοινότητας και το 33,6% από Κέντρο Κοινότητας με Παράρτημα Ρομά, με τις δύο κατηγορίες να καλύπτουν συνολικά το 75,7% του δείγματος. Επιπλέον, το 15% εργάζεται σε διεύθυνση ή φορέα κοινωνικής προστασίας

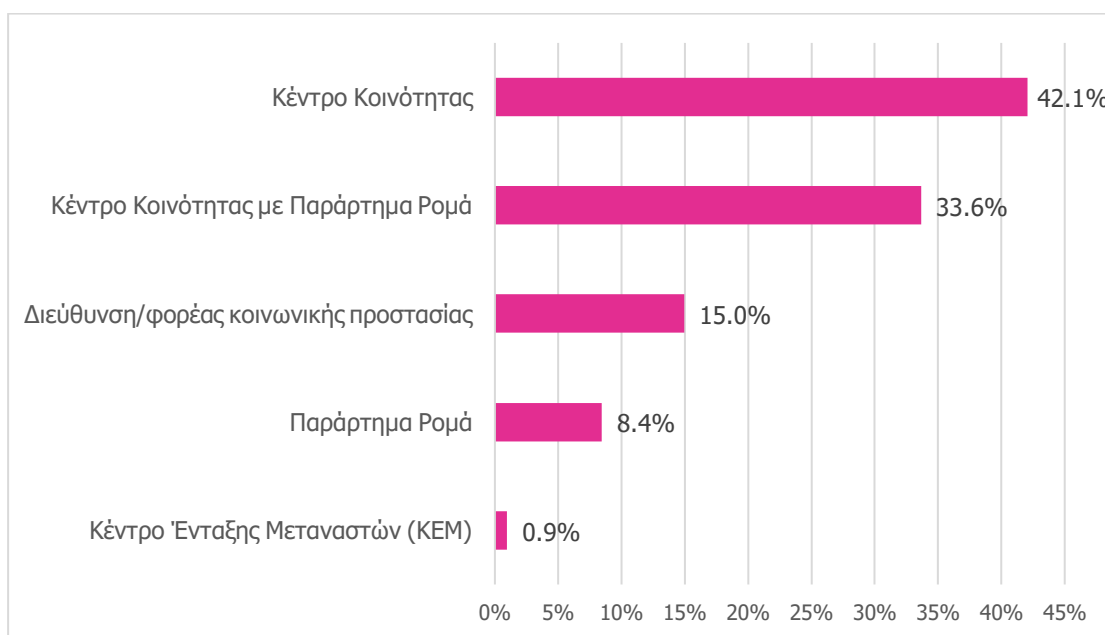
και το 8,4% σε Παράρτημα Ρομά. Η συμμετοχή από Κέντρο Ένταξης Μεταναστών καταγράφεται σε ποσοστό 0,9%. Η σύνθεση αυτή αναδεικνύει την κυρίαρχη εκπροσώπηση των Κέντρων Κοινότητας και των εξειδικευμένων παραρτημάτων τους, δηλαδή δομών πρώτης γραμμής που βρίσκονται σε άμεση επαφή με πολίτες και ευάλωτες πληθυσμιακές ομάδες.

Πίνακας 23. Κατανομή των συμμετεχόντων ανά τύπο υπηρεσίας ή δομής εργασίας

Τύπος υπηρεσίας/δομής	Ποσοστό (%)
Κέντρο Ένταξης Μεταναστών (ΚΕΜ)	0,9%
Παράρτημα Ρομά	8,4%
Διεύθυνση/φορέας κοινωνικής προστασίας	15,0%
Κέντρο Κοινότητας με Παράρτημα Ρομά	33,6%
Κέντρο Κοινότητας	42,1%

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Διάγραμμα 38. Κατανομή των συμμετεχόντων ανά τύπο υπηρεσίας ή δομής εργασίας

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Β. ΓΕΝΙΚΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΙΣΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΤΙΣ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ

Β.1. Κοινωνικές ομάδες που εκτιμάται ότι αντιμετωπίζουν μεγαλύτερη κοινωνική απόσταση

Οι απαντήσεις των στελεχών αναδεικνύουν με ιδιαίτερα σαφή τρόπο τους Ρομά ως την κοινωνική ομάδα που εκτιμάται ότι αντιμετωπίζει τη μεγαλύτερη κοινωνική απόσταση, καθώς η συγκεκριμένη επιλογή καταγράφηκε από το 96,3% των συμμετεχόντων. Σε αισθητά χαμηλότερα, αλλά επίσης σημαντικά επίπεδα, ακολουθούν οι πρόσφυγες, με ποσοστό 46,3%, και τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα, με 40,7%. Οι οικονομικοί μετανάστες και τα άτομα άλλης θρησκείας επιλέχθηκαν από το 19,4% του δείγματος αντίστοιχα, ενώ περιορισμένη ήταν η αναφορά στα θύματα εμπορίας ανθρώπων, με 3,7%, και στις γυναίκες θύματα κακοποίησης ή ενδοοικογενειακής βίας, με 0,9%. Δεν καταγράφηκαν επιλογές για τα άτομα με αναπηρία, τις μονογονεϊκές οικογένειες και τους μακροχρόνια ανέργους. Η απουσία επιλογών για τις συγκεκριμένες ομάδες δεν υποδηλώνει ότι δεν αντιμετωπίζουν διακρίσεις ή δυσκολίες, αλλά ότι, στο πλαίσιο της συγκεκριμένης ερώτησης, δεν αξιολογήθηκαν από τους συμμετέχοντες ως ομάδες που παρουσιάζουν εντονότερη κοινωνική απόσταση σε σύγκριση με τις υπόλοιπες. Συνολικά, τα ευρήματα υποδεικνύουν ότι οι εκτιμήσεις των στελεχών συνδέουν περισσότερο την κοινωνική απόσταση με την εθνοτική ή μεταναστευτική προέλευση, τη θρησκευτική ετερότητα και τον σεξουαλικό προσανατολισμό ή την ταυτότητα φύλου.

Πίνακας 24. Κοινωνικές ομάδες που εκτιμάται ότι αντιμετωπίζουν μεγαλύτερη κοινωνική απόσταση

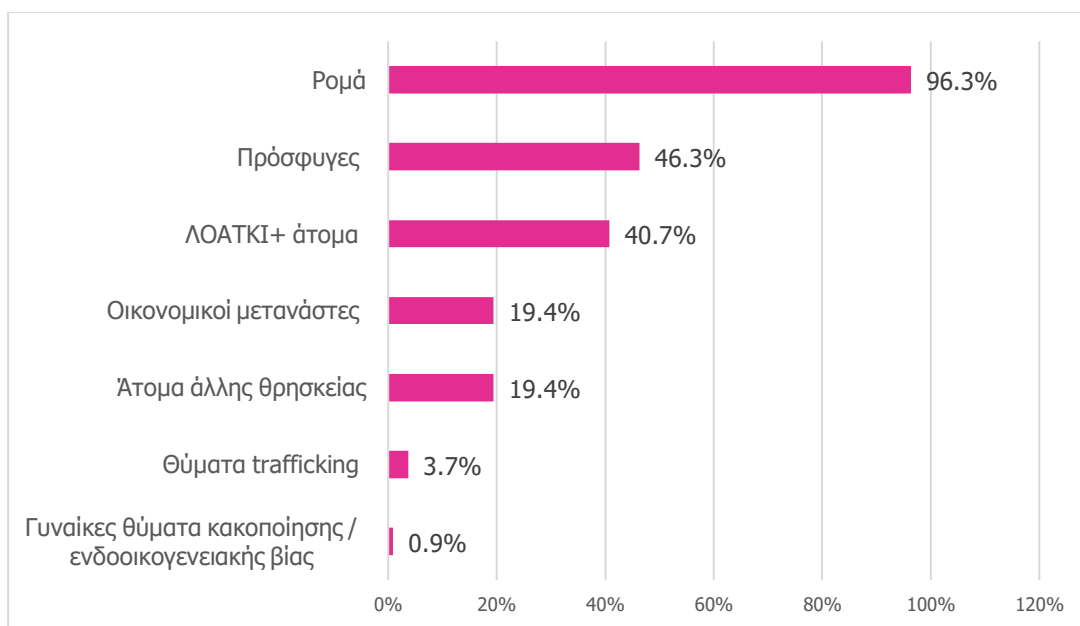
Κοινωνικές ομάδες	Ποσοστό (%)
Άτομα άλλης θρησκείας	19,4%
Ρομά	96,3%
Πρόσφυγες	46,3%
Οικονομικοί μετανάστες	19,4%
ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα	40,7%
Θύματα trafficking	3,7%
Γυναίκες θύματα κακοποίησης / ενδοοικογενειακής βίας	0,9%
Άτομα με αναπηρία	0,0%
Μονογονεϊκές οικογένειες	0,0%

Κοινωνικές ομάδες	Ποσοστό (%)
Μακροχρόνια άνεργοι	0,0%
Άλλο	0,0%

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Σημείωση: Οι συμμετέχοντες μπορούσαν να επιλέξουν περισσότερες από μία απαντήσεις. Ως εκ τούτου, τα ποσοστά εκφράζουν το ποσοστό των συμμετεχόντων που επέλεξε κάθε κατηγορία και δεν αθροίζουν υποχρεωτικά σε 100%.

Διάγραμμα 39. Κοινωνικές ομάδες που εκτιμάται ότι αντιμετωπίζουν μεγαλύτερη κοινωνική απόσταση

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Β.2. Βαθμός συμφωνίας με τη διαπίστωση ύπαρξης διακρίσεων στον τομέα εργασίας

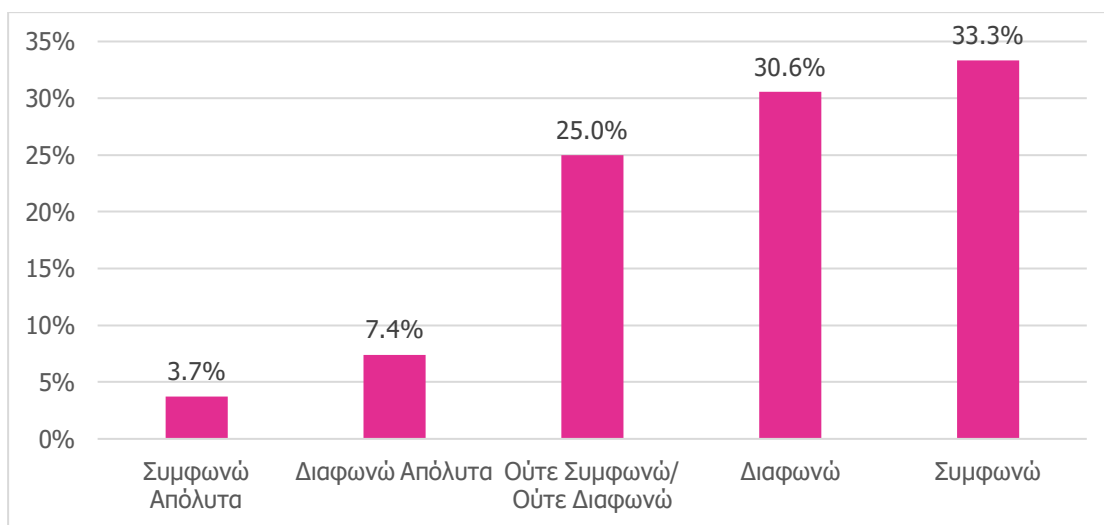
Οι απόψεις των συμμετεχόντων ως προς τη διαπίστωση διακρίσεων εις βάρος ευπαθών ομάδων στον τομέα της εργασίας τους εμφανίζονται σχεδόν ισομερώς κατανεμημένες. Ειδικότερα, το 33,3% δήλωσε ότι συμφωνεί με τη σχετική διαπίστωση και το 3,7% ότι συμφωνεί απόλυτα, με το συνολικό ποσοστό συμφωνίας να διαμορφώνεται στο 37,0%. Αντίστοιχα, το 30,6% δήλωσε ότι διαφωνεί και το 7,4% ότι διαφωνεί απόλυτα, συγκροτώντας συνολικό ποσοστό διαφωνίας 38,0%. Παράλληλα, ένας στους τέσσερις συμμετέχοντες, ποσοστό 25,0%, επέλεξε την ουδέτερη απάντηση «ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ». Η οριακή διαφορά μεταξύ συμφωνίας και διαφωνίας, σε συνδυασμό με το σημαντικό ποσοστό ουδέτερων απαντήσεων, δείχνει ότι δεν διαμορφώνεται ενιαία αντίληψη στο δείγμα ως προς την παρουσία διακρίσεων στο άμεσο επαγγελματικό περιβάλλον των συμμετεχόντων. Το εύρημα αποτυπώνει διαφορετικές επαγγελματικές παρατηρήσεις και εμπειρίες μεταξύ των στελεχών και δεν μπορεί να ερμηνευθεί ως συνολική μέτρηση της έκτασης των διακρίσεων στον χώρο εργασίας.

Πίνακας 25. Βαθμός συμφωνίας με τη διαπίστωση ύπαρξης διακρίσεων στον τομέα εργασίας

Βαθμός	Ποσοστό (%)
Διαφωνώ	30,6%
Διαφωνώ Απόλυτα	7,4%
Ούτε Συμφωνώ/ Ούτε Διαφωνώ	25,0%
Συμφωνώ	33,3%
Συμφωνώ Απόλυτα	3,7%

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Διάγραμμα 40. Βαθμός συμφωνίας με τη διαπίστωση ύπαρξης διακρίσεων στον τομέα εργασίας

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Β.3. Πεδία συχνότερης εμφάνισης διακρίσεων εις βάρος ευπαθών ομάδων

Η εύρεση εργασίας αναδεικνύεται με σαφή διαφορά ως το πεδίο στο οποίο, σύμφωνα με τις εκτιμήσεις των στελεχών, εμφανίζονται συχνότερα διακρίσεις εις βάρος ευπαθών ομάδων, καθώς επιλέχθηκε από το 90,7% των συμμετεχόντων. Σε αισθητά χαμηλότερα επίπεδα ακολουθούν η εκπαίδευση, με ποσοστό 38,0%, και η χρήση δημόσιων χώρων και χώρων αναψυχής, με 33,3%. Η απονομή δικαιοσύνης και η προστασία από τις αρχές αναφέρθηκε από το 28,7% του δείγματος, ενώ η συνεννόηση με τις δημόσιες υπηρεσίες και η χρήση των Μέσων Μαζικής Μεταφοράς επιλέχθηκαν από το 25,0% και το 24,1% αντίστοιχα. Χαμηλότερα, αλλά όχι αμελητέα, ποσοστά καταγράφονται για την πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας, με 21,3%, και τις συναλλαγές με τράπεζες, με 19,4%. Η έντονη συγκέντρωση των απαντήσεων στην εύρεση εργασίας υποδεικνύει ότι η ένταξη στην αγορά εργασίας θεωρείται το κρίσιμότερο πεδίο άνισης μεταχείρισης. Παράλληλα, η κατανομή των υπόλοιπων επιλογών δείχνει ότι οι διακρίσεις δεν τοποθετούνται αποκλειστικά σε ένα πεδίο, αλλά εκτιμάται ότι εκδηλώνονται σε διαφορετικές θεσμικές διαδικασίες και δραστηριότητες της καθημερινής ζωής.

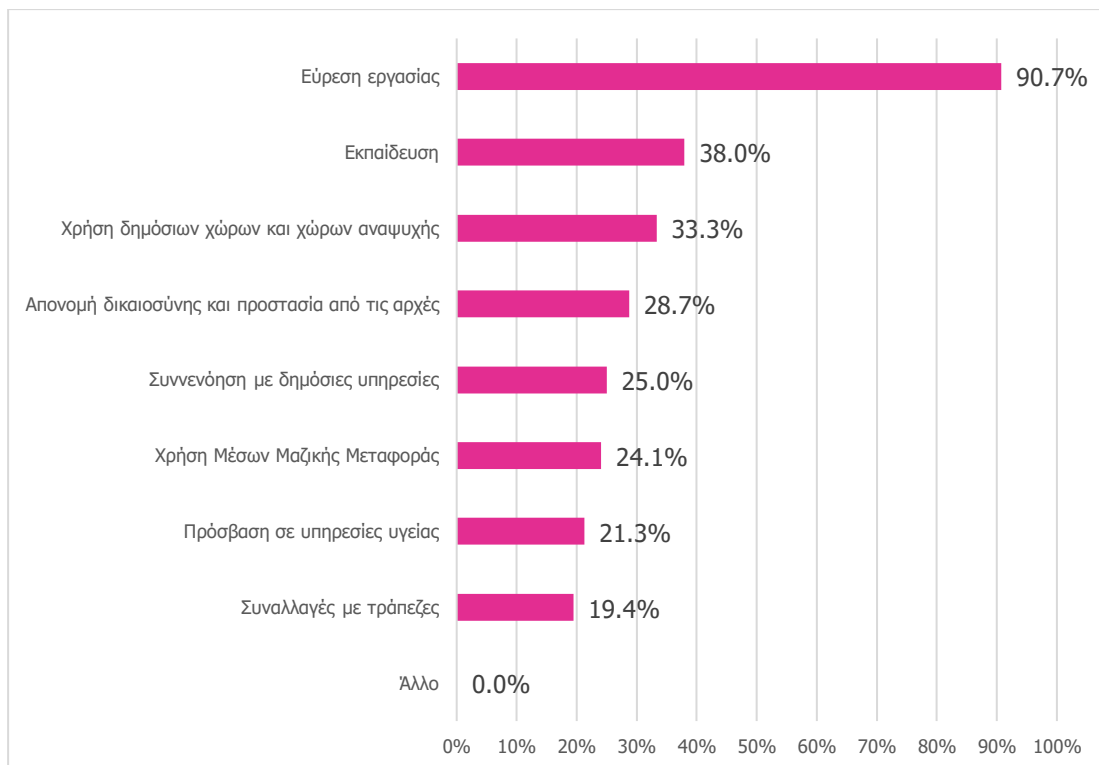
Πίνακας 26. Πεδία συχνότερης εμφάνισης διακρίσεων εις βάρος ευπαθών ομάδων

Πεδία	Ποσοστό (%)
Εύρεση εργασίας	90,7%
Εκπαίδευση	38,0%
Πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας	21,3%
Απονομή δικαιοσύνης και προστασία από τις αρχές	28,7%
Συννενόηση με δημόσιες υπηρεσίες	25,0%
Συναλλαγές με τράπεζες	19,4%
Χρήση δημόσιων χώρων και χώρων αναψυχής	33,3%
Χρήση Μέσων Μαζικής Μεταφοράς	24,1%
Άλλο	0,0%

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Σημείωση: Οι συμμετέχοντες μπορούσαν να επιλέξουν περισσότερες από μία απαντήσεις. Ως εκ τούτου, τα ποσοστά εκφράζουν το ποσοστό των συμμετεχόντων που επέλεξε κάθε κατηγορία και δεν αθροίζουν υποχρεωτικά σε 100%.

Διάγραμμα 41. Πεδία συχνότερης εμφάνισης διακρίσεων εις βάρος ευπαθών ομάδων

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

B.4. Εισοδηματικό όριο εντονότερων διακρίσεων και αποκλεισμού

Οι απαντήσεις των συμμετεχόντων αποτυπώνουν μια σχετικά διχασμένη εικόνα ως προς τον ρόλο του εισοδήματος στην εντονότερη βίωση διακρίσεων και κοινωνικού αποκλεισμού. Η μεγαλύτερη μεμονωμένη κατηγορία, σε ποσοστό 44,4%, εκτιμά ότι το εισόδημα δεν επηρεάζει τις διακρίσεις που υφίστανται οι πολίτες. Ωστόσο, αθροιστικά,

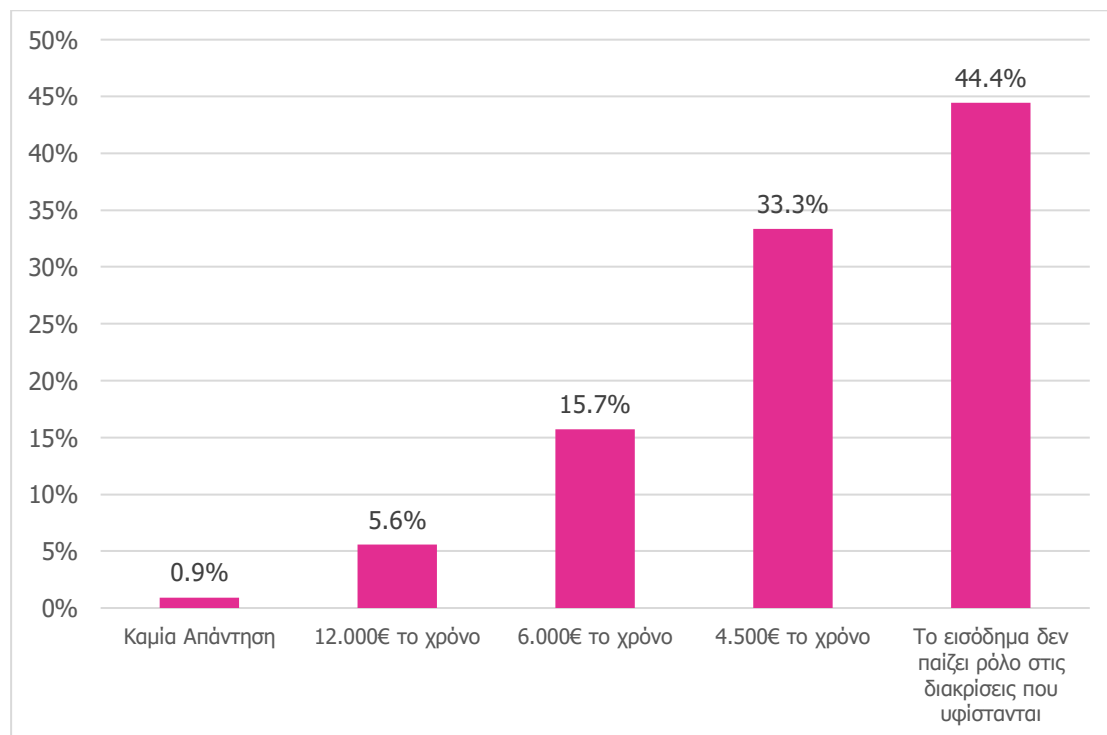
το 54,6% του δείγματος συνέδεσε την εντονότερη έκθεση σε διακρίσεις και αποκλεισμό με κάποιο εισοδηματικό όριο. Ειδικότερα, το 33,3% τοποθέτησε το σχετικό όριο στα 4.500€ ετησίως, το 15,7% στα 6.000€ και το 5,6% στα 12.000€. Μόλις ένας συμμετέχων, ποσοστό 0,9%, δεν απάντησε στην ερώτηση. Η κατανομή υποδεικνύει ότι, αν και δεν διαμορφώνεται ενιαία αντίληψη, μια οριακή πλειονότητα των στελεχών θεωρεί ότι η πολύ χαμηλή εισοδηματική κατάσταση μπορεί να λειτουργεί επιβαρυντικά, εντείνοντας τις δυσκολίες και τον αποκλεισμό που αντιμετωπίζουν οι πολίτες και ιδίως τα μέλη ευάλωτων ομάδων. Η διαπίστωση αυτή αποδίδει τις εκτιμήσεις των συμμετεχόντων και δεν συνιστά αντικειμενικό προσδιορισμό ενός εισοδηματικού ορίου εκδήλωσης διακρίσεων.

Πίνακας 27. Κατανομή των συμμετεχόντων ως προς το εισοδηματικό όριο εντονότερων διακρίσεων και αποκλεισμού

Εισόδημα	Ποσοστό (%)
4.500€ το χρόνο	33,3%
6.000€ το χρόνο	15,7%
12.000€ το χρόνο	5,6%
Το εισόδημα δεν παίζει ρόλο στις διακρίσεις που υφίστανται	44,4%
Καμία Απάντηση	0,9%

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Διάγραμμα 42. Κατανομή των συμμετεχόντων ως προς το εισοδηματικό όριο εντονότερων διακρίσεων και αποκλεισμού

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

B.5. Πεδία όπου η κοινωνικοοικονομική ευαλωτότητα εντείνει τις διακρίσεις

Η εύρεση εργασίας και η κατάρτιση αναδεικνύονται ως το βασικό πεδίο στο οποίο, σύμφωνα με τις εκτιμήσεις των στελεχών, η έντονη κοινωνικοοικονομική ευαλωτότητα λειτουργεί συχνότερα ως πολλαπλασιαστής των διακρίσεων, καθώς επιλέχθηκαν από το 77,8% των συμμετεχόντων. Ακολουθούν, με ίδιο ποσοστό 39,8%, η απονομή δικαιოსύνης και οι συναλλαγές με τράπεζες ή η ενοικίαση κατοικίας. Η εκπαίδευση επιλέχθηκε από το 27,8% και η πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας από το 23,1%, ενώ χαμηλότερο ποσοστό, 11,1%, καταγράφηκε για τη συνεννόηση με τις δημόσιες υπηρεσίες. Η κατανομή υποδεικνύει ότι ο συνδυασμός πολύ χαμηλού εισοδήματος και μακροχρόνιας ανεργίας εκτιμάται ότι επιβαρύνει κυρίως την πρόσβαση στην απασχόληση και την οικονομική αυτονόμηση, αλλά και τη δυνατότητα αξιοποίησης βασικών θεσμικών, χρηματοπιστωτικών και στεγαστικών πόρων.

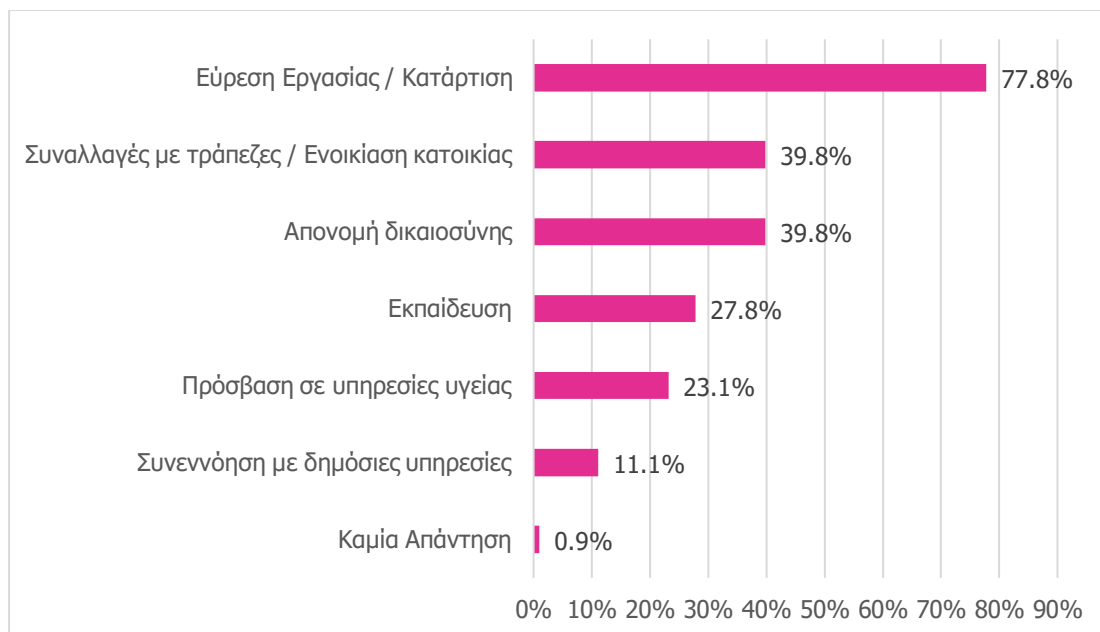
Πίνακας 28. Πεδία στα οποία η κοινωνικοοικονομική ευαλωτότητα εκτιμάται ότι εντείνει τις διακρίσεις

Πεδία	Ποσοστό (%)
Εύρεση Εργασίας / Κατάρτιση	77,8%
Εκπαίδευση	27,8%
Πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας	23,1%
Απονομή δικαιოსύνης	39,8%
Συνεννόηση με δημόσιες υπηρεσίες	11,1%
Συναλλαγές με τράπεζες / Ενοικίαση κατοικίας	39,8%
Άλλο	0,0%
Καμία Απάντηση	0,9%

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Σημείωση: Οι συμμετέχοντες μπορούσαν να επιλέξουν περισσότερες από μία απαντήσεις. Ως εκ τούτου, τα ποσοστά εκφράζουν το ποσοστό των συμμετεχόντων που επέλεξε κάθε κατηγορία και δεν αθροίζουν υποχρεωτικά σε 100%.

Διάγραμμα 43. Πεδία στα οποία η κοινωνικοοικονομική ευαλωτότητα εκτιμάται ότι εντείνει τις διακρίσεις

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

B.6. Επάρκεια της υπηρεσίας για τη διαχείριση σύνθετων περιστατικών

Η αποτίμηση της επάρκειας των υπηρεσιών για τη διαχείριση εξειδικευμένων και σύνθετων περιστατικών εμφανίζεται συνολικά θετική, αλλά συγκρατημένη. Η μεγαλύτερη κατηγορία, σε ποσοστό 43,5%, θεωρεί ότι η υπηρεσία της διαθέτει «αρκετά» επαρκές προσωπικό, κατάλληλα εργαλεία και συνεχή εκπαίδευση ή κατάρτιση. Το 15,7% αξιολογεί την επάρκεια ως «πολύ» υψηλή και το 13,0% ως «πάρα πολύ» υψηλή. Συνολικά, επομένως, το 72,2% του δείγματος τοποθετεί την επάρκεια της υπηρεσίας του τουλάχιστον στο επίπεδο «αρκετά». Παράλληλα, το 25,0% θεωρεί ότι η υπηρεσία διαθέτει λίγη επάρκεια και το 1,9% ότι δεν διαθέτει καθόλου. Η συγκέντρωση των απαντήσεων κυρίως στη μεσαία κατηγορία, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι περισσότεροι από ένας στους τέσσερις συμμετέχοντες αξιολογούν την επάρκεια ως μικρή ή ανύπαρκτη, αναδεικνύει περιθώρια περαιτέρω ενίσχυσης της στελέχωσης, των διαθέσιμων εργαλείων και της εξειδικευμένης κατάρτισης για τη διαχείριση σύνθετων περιστατικών. Η ερώτηση καλύπτει ενδεικτικά την υποστήριξη γυναικών θυμάτων βίας, την προσέγγιση Ρομά και μεταναστών, την αναγνώριση θυμάτων εμπορίας ανθρώπων και την υποστήριξη ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων.

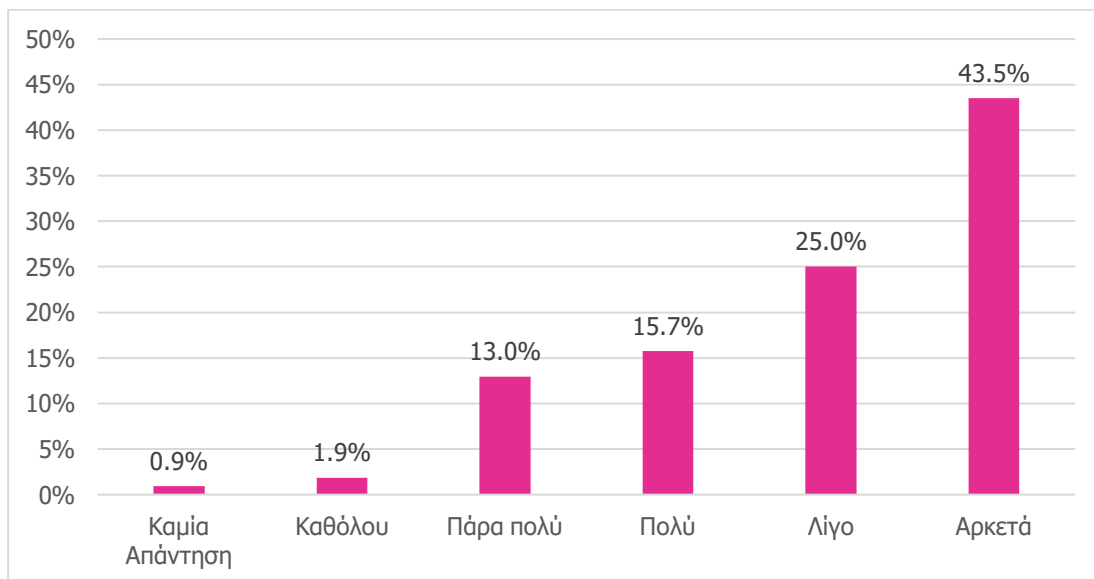
Πίνακας 29. Αξιολόγηση της επάρκειας της υπηρεσίας για τη διαχείριση σύνθετων περιστατικών

Βαθμός επάρκειας	Ποσοστό (%)
Καθόλου	1,9%
Λίγο	25,0%

Βαθμός επάρκειας	Ποσοστό (%)
Αρκετά	43,5%
Πολύ	15,7%
Πάρα πολύ	13,0%
Καμία Απάντηση	0,9%

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Διάγραμμα 44. Αξιολόγηση της επάρκειας της υπηρεσίας για τη διαχείριση σύνθετων περιστατικών

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

B.7. Αξιολόγηση της συνεργασίας και επικοινωνίας με άλλους φορείς

Η συνεργασία και η επικοινωνία των Κέντρων Κοινότητας με άλλους κομβικούς φορείς κατά τη διαχείριση περιστατικών ευάλωτων ομάδων αξιολογείται σε ιδιαίτερα θετική κατεύθυνση. Ειδικότερα, το 60,2% των συμμετεχόντων χαρακτηρίζει τη συνεργασία ως καλή και το 27,8% ως πολύ καλή, αναγνωρίζοντας την ύπαρξη άμεσου και λειτουργικού δικτύου. Αθροιστικά, επομένως, το 88,0% του δείγματος διατυπώνει θετική αξιολόγηση. Μέτρια συνεργασία αναφέρει το 11,1%, ενώ μόλις το 0,9% την αξιολογεί ως κακή και δεν καταγράφηκε καμία απάντηση στην κατηγορία «πολύ κακή». Τα αποτελέσματα αποτυπώνουν τη λειτουργία ενός κατά βάση ικανοποιητικού πλαισίου διασύνδεσης με φορείς όπως η Αστυνομία, η Εισαγγελία, τα νοσοκομεία και οι οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών. Παράλληλα, η σαφώς μεγαλύτερη συγκέντρωση στην κατηγορία «καλή» σε σχέση με την κατηγορία «πολύ καλή» δείχνει ότι, παρά τη θετική συνολική εικόνα, εξακολουθούν να υπάρχουν δυνατότητες βελτίωσης ως προς την αμεσότητα, τον συντονισμό και τη σταθερότητα της διυπηρεσιακής συνεργασίας.

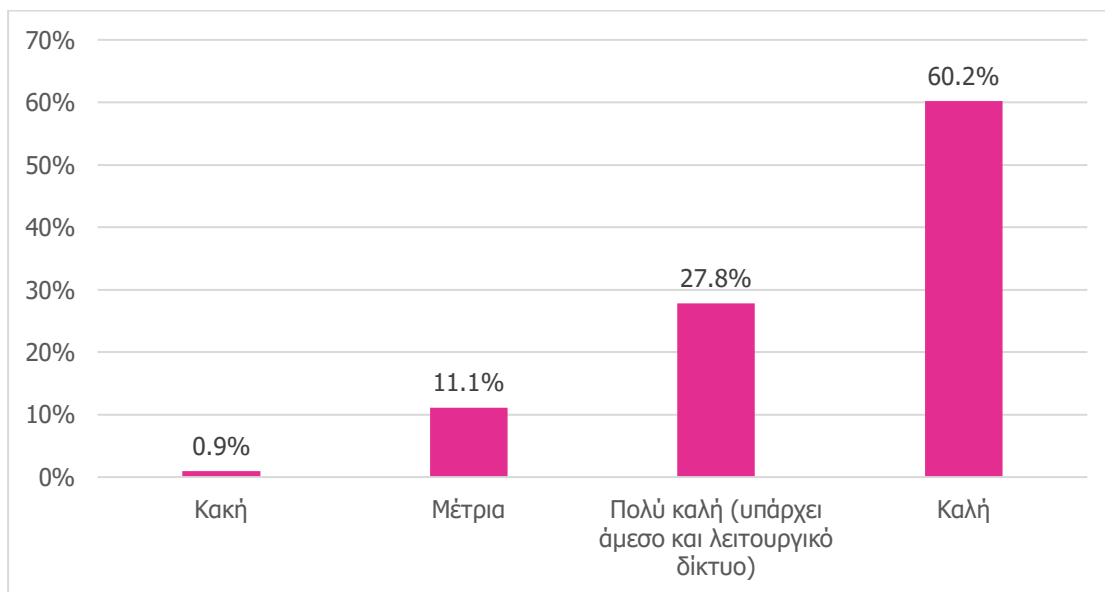
Πίνακας 30. Αξιολόγηση της συνεργασίας και επικοινωνίας με άλλους φορείς

Βαθμός συνεργασίας & επικοινωνίας	Ποσοστό (%)
Πολύ κακή (υπάρχει έλλειψη συντονισμού)	0%

Βαθμός συνεργασίας & επικοινωνίας	Ποσοστό (%)
Κακή	0,9%
Μέτρια	11,1%
Καλή	60,2%
Πολύ καλή (υπάρχει άμεσο και λειτουργικό δίκτυο)	27,8%

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Διάγραμμα 45. Αξιολόγηση της συνεργασίας και επικοινωνίας με άλλους φορείς

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Γ. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ ΣΤΙΣ ΟΜΑΔΕΣ ΣΤΟΧΟΥ - ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΟΛΛΑΠΛΗ ΕΥΑΛΩΤΟΤΗΤΑ

Γ.1. Βαθμός διακρίσεων ανά πεδίο και ανά ομάδα στόχου

Η ερώτηση Γ.1 εξετάζει τον εκτιμώμενο βαθμό διακρίσεων που αντιμετωπίζουν τέσσερις ομάδες στόχου σε οκτώ επιμέρους πεδία της κοινωνικής και θεσμικής ζωής: στην εύρεση εργασίας, στην εκπαίδευση, στην πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας, στην απονομή δικαιοσύνης και την προστασία από τις αρχές, στη συνεννόηση με δημόσιες υπηρεσίες, στις συναλλαγές με τράπεζες, στη χρήση δημόσιων χώρων και χώρων αναψυχής και στη χρήση των Μέσων Μαζικής Μεταφοράς. Για κάθε συνδυασμό πεδίου

και ομάδας στόχου, οι συμμετέχοντες επέλεξαν μία βαθμίδα απάντησης: συνεπώς, τα ποσοστά υπολογίζονται επί των έγκυρων απαντήσεων του αντίστοιχου υποερωτήματος και αθροίζουν σε 100% ανά γραμμή, με ενδεχόμενες μικρές αποκλίσεις λόγω στρογγυλοποίησης.

Σε γενικό επίπεδο, η εύρεση εργασίας αναδεικνύεται ως το πεδίο στο οποίο καταγράφονται οι εντονότερες εκτιμήσεις διακρίσεων για όλες τις εξεταζόμενες ομάδες. Παράλληλα, οι Ρομά και οι μετανάστες συγκεντρώνουν συστηματικά τις υψηλότερες αξιολογήσεις στα περισσότερα πεδία, ενώ σημαντικές δυσκολίες αποδίδονται και στα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα, ιδίως στην απασχόληση, την εκπαίδευση και τη χρήση του δημόσιου χώρου. Για τα θύματα εμπορίας ανθρώπων εμφανίζεται συχνότερα αδυναμία σαφούς αξιολόγησης, ενώ για τις γυναίκες θύματα βίας οι υψηλότερες εκτιμήσεις εντοπίζονται κυρίως στην απασχόληση και στην επαφή με το σύστημα δικαιοσύνης και προστασίας. Τα αποτελέσματα των οκτώ πεδίων παρουσιάζονται και αναλύονται περαιτέρω στις επιμέρους ενότητες που ακολουθούν.

Γ.1.Α. Βαθμός διακρίσεων στην εύρεση εργασίας ανά ομάδα στόχου

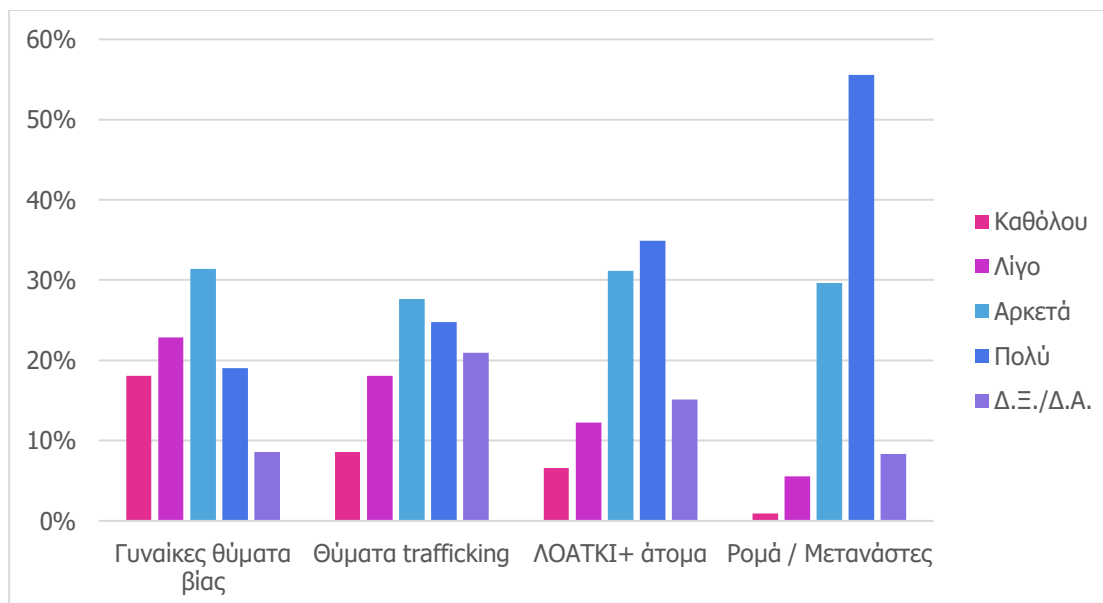
Η εύρεση εργασίας αναδεικνύεται ως πεδίο έντονης άνισης μεταχείρισης για όλες τις εξεταζόμενες ομάδες, με υψηλότερες εκτιμήσεις για τους Ρομά και τους μετανάστες. Ειδικότερα, το 85,2% των συμμετεχόντων θεωρεί ότι η συγκεκριμένη ομάδα αντιμετωπίζει «αρκετά» ή «πολύ» έντονες διακρίσεις, ενώ μόνο η κατηγορία «πολύ» συγκεντρώνει το 55,6% των απαντήσεων. Υψηλή είναι και η αντίστοιχη εκτίμηση για τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα, καθώς το 66,0% αξιολογεί τις διακρίσεις ως αρκετές ή πολύ έντονες. Τα ποσοστά διαμορφώνονται σε 52,4% για τα θύματα trafficking και σε 50,5% για τις γυναίκες θύματα βίας. Για τα θύματα trafficking καταγράφεται παράλληλα ποσοστό 21,0% στην κατηγορία «Δ.Ξ./Δ.Α.», το οποίο υποδηλώνει μεγαλύτερη αβεβαιότητα ως προς τις συνθήκες πρόσβασής τους στην απασχόληση. Συνολικά, η αγορά εργασίας αποτελεί κοινό πεδίο στο οποίο διαπιστώνεται αυξημένος εκτιμώμενος βαθμός διακρίσεων και για τις τέσσερις ομάδες στόχου.

Πίνακας 31. Εκτιμώμενος βαθμός διακρίσεων στην εύρεση εργασίας ανά ομάδα στόχου

Ομάδα	Καθόλου	Λίγο	Αρκετά	Πολύ	Δ.Ξ./Δ.Α.
Γυναίκες θύματα βίας	18,1%	22,9%	31,4%	19,0%	8,6%
Θύματα trafficking	8,6%	18,1%	27,6%	24,8%	21,0%
ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα	6,6%	12,3%	31,1%	34,9%	15,1%
Ρομά / Μετανάστες	0,9%	5,6%	29,6%	55,6%	8,3%

Πηγή: *Ιδία επεξεργασία*

Διάγραμμα 46. Εκτιμώμενος βαθμός διακρίσεων στην εύρεση εργασίας ανά ομάδα στόχου

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Γ.1.Β. Βαθμός διακρίσεων στην εκπαίδευση ανά ομάδα στόχου

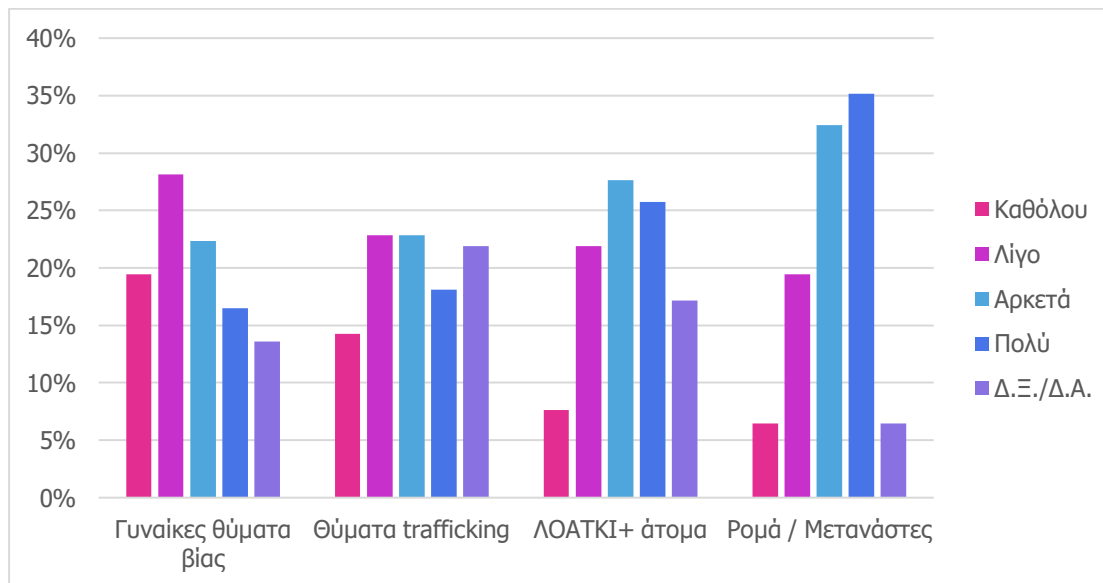
Στον τομέα της εκπαίδευσης, οι υψηλότερες εκτιμήσεις διακρίσεων αφορούν επίσης τους Ρομά και τους μετανάστες, για τους οποίους το 67,6% των συμμετεχόντων επέλεξε τις βαθμίδες «αρκετά» ή «πολύ». Ακολουθούν τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα, με αντίστοιχο συνολικό ποσοστό 53,3%. Για τα θύματα trafficking, το 41,0% εκτιμά ότι οι διακρίσεις είναι αρκετές ή πολύ έντονες, ενώ το 21,9% δήλωσε ότι δεν γνωρίζει ή δεν μπορεί να απαντήσει. Περισσότερο διαφοροποιημένη είναι η εικόνα για τις γυναίκες θύματα βίας, καθώς το 38,8% αξιολογεί τις διακρίσεις ως αρκετές ή πολύ έντονες, ενώ το 47,6% τις αξιολογεί ως μικρές ή ανύπαρκτες. Τα αποτελέσματα αποτυπώνουν διαφορετικό εκτιμώμενο βαθμό άνισης μεταχείρισης ανά ομάδα, με σαφέστερη συγκέντρωση των υψηλών αξιολογήσεων στους Ρομά, τους μετανάστες και τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα.

Πίνακας 32. Εκτιμώμενος βαθμός διακρίσεων στην εκπαίδευση ανά ομάδα στόχου

Ομάδα	Καθόλου	Λίγο	Αρκετά	Πολύ	Δ.Ξ./Δ.Α.
Γυναίκες θύματα βίας	19,4%	28,2%	22,3%	16,5%	13,6%
Θύματα trafficking	14,3%	22,9%	22,9%	18,1%	21,9%
ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα	7,6%	21,9%	27,6%	25,7%	17,1%
Ρομά / Μετανάστες	6,5%	19,4%	32,4%	35,2%	6,5%

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Διάγραμμα 47. Εκτιμώμενος βαθμός διακρίσεων στην εκπαίδευση ανά ομάδα στόχου

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Γ.1.Γ. Βαθμός διακρίσεων στην πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας ανά ομάδα στόχου

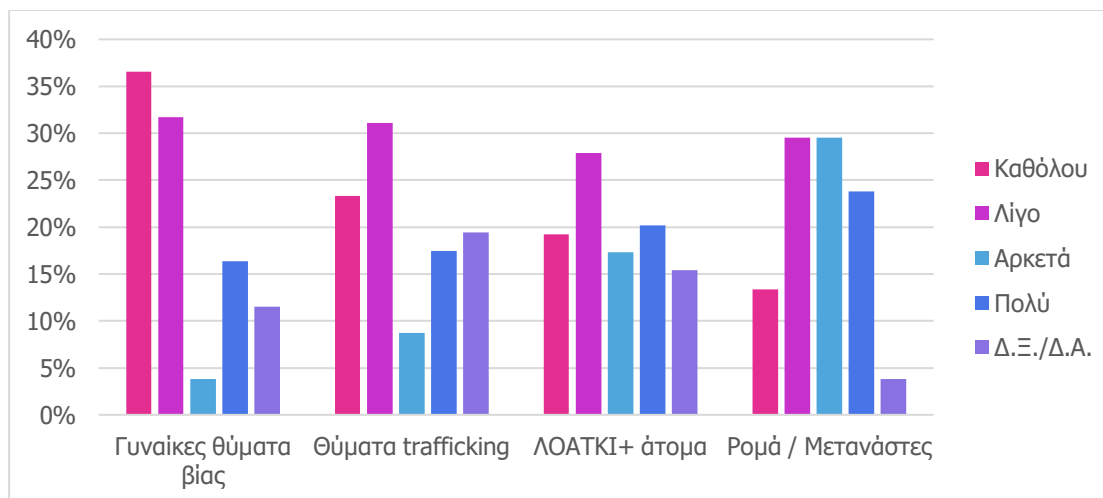
Στην πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας, οι Ρομά και οι μετανάστες παραμένουν η ομάδα για την οποία καταγράφεται ο υψηλότερος εκτιμώμενος βαθμός διακρίσεων. Το 53,3% των συμμετεχόντων θεωρεί ότι αντιμετωπίζουν «αρκετές» ή «πολλές» διακρίσεις, έναντι 42,9% που τις αξιολογεί ως μικρές ή ανύπαρκτες. Για τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα, το αντίστοιχο ποσοστό υψηλότερης αξιολόγησης ανέρχεται σε 37,5%, ενώ για τα θύματα trafficking περιορίζεται σε 26,2%. Στη δεύτερη περίπτωση καταγράφεται επίσης σχετικά αυξημένο ποσοστό «Δ.Ξ./Δ.Α.», της τάξης του 19,4%. Για τις γυναίκες θύματα βίας, το 20,2% εκτιμά ότι οι διακρίσεις είναι αρκετές ή πολύ έντονες, ενώ το 68,3% τις αξιολογεί ως μικρές ή ανύπαρκτες. Σε σύγκριση με την απασχόληση και την εκπαίδευση, οι εκτιμήσεις εμφανίζονται γενικά χαμηλότερες, χωρίς όμως να απουσιάζουν σημαντικές διαφοροποιήσεις μεταξύ των ομάδων.

Πίνακας 33. Εκτιμώμενος βαθμός διακρίσεων στην πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας ανά ομάδα στόχου

Ομάδα	Καθόλου	Λίγο	Αρκετά	Πολύ	Δ.Ξ./Δ.Α.
Γυναίκες θύματα βίας	36,5%	31,7%	3,8%	16,3%	11,5%
Θύματα trafficking	23,3%	31,1%	8,7%	17,5%	19,4%
ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα	19,2%	27,9%	17,3%	20,2%	15,4%
Ρομά / Μετανάστες	13,3%	29,5%	29,5%	23,8%	3,8%

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Διάγραμμα 48. Εκτιμώμενος βαθμός διακρίσεων στην πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας ανά ομάδα στόχου

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Γ.1.Δ. Βαθμός διακρίσεων στην απονομή δικαιοσύνης και την προστασία από τις αρχές ανά ομάδα στόχου

Στο πεδίο της απονομής δικαιοσύνης και της προστασίας από τις αρχές, οι Ρομά και οι μετανάστες συγκεντρώνουν και πάλι τις υψηλότερες αξιολογήσεις, καθώς το 59,4% των συμμετεχόντων εκτιμά ότι αντιμετωπίζουν αρκετές ή πολύ έντονες διακρίσεις. Για τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα, το αντίστοιχο ποσοστό ανέρχεται σε 48,6%, ενώ για τις γυναίκες θύματα βίας διαμορφώνεται σε 42,3%. Στην τελευταία περίπτωση, το 48,1% αξιολογεί τις διακρίσεις ως μικρές ή ανύπαρκτες, γεγονός που αποτυπώνει μια περισσότερο ισοκατανεμημένη εικόνα. Για τα θύματα trafficking, το 39,0% αναφέρει αρκετές ή πολύ έντονες διακρίσεις, ενώ ιδιαίτερα υψηλό είναι το ποσοστό «Δ.Ξ./Δ.Α.», το οποίο φθάνει το 24,8%. Η κατανομή δείχνει ότι οι εκτιμήσεις διαφοροποιούνται αισθητά ανά ομάδα, ενώ για τα θύματα trafficking καταγράφεται μεγαλύτερη δυσκολία των στελεχών να διατυπώσουν σαφή αξιολόγηση.

Πίνακας 34. Εκτιμώμενος βαθμός διακρίσεων στην απονομή δικαιοσύνης και την προστασία από τις αρχές ανά ομάδα στόχου

Ομάδα	Καθόλου	Λίγο	Αρκετά	Πολύ	Δ.Ξ./Δ.Α.
Γυναίκες θύματα βίας	17,3%	30,8%	19,2%	23,1%	9,6%
Θύματα trafficking	15,2%	21,0%	16,2%	22,9%	24,8%
ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα	11,4%	20,0%	22,9%	25,7%	20,0%
Ρομά / Μετανάστες	10,4%	24,5%	24,5%	34,9%	5,7%

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Διάγραμμα 49. Εκτιμώμενος βαθμός διακρίσεων στην απονομή δικαιοσύνης και την προστασία από τις αρχές ανά ομάδα στόχου

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Γ.1.Ε. Βαθμός διακρίσεων στη συνεννόηση με δημόσιες υπηρεσίες ανά ομάδα στόχου

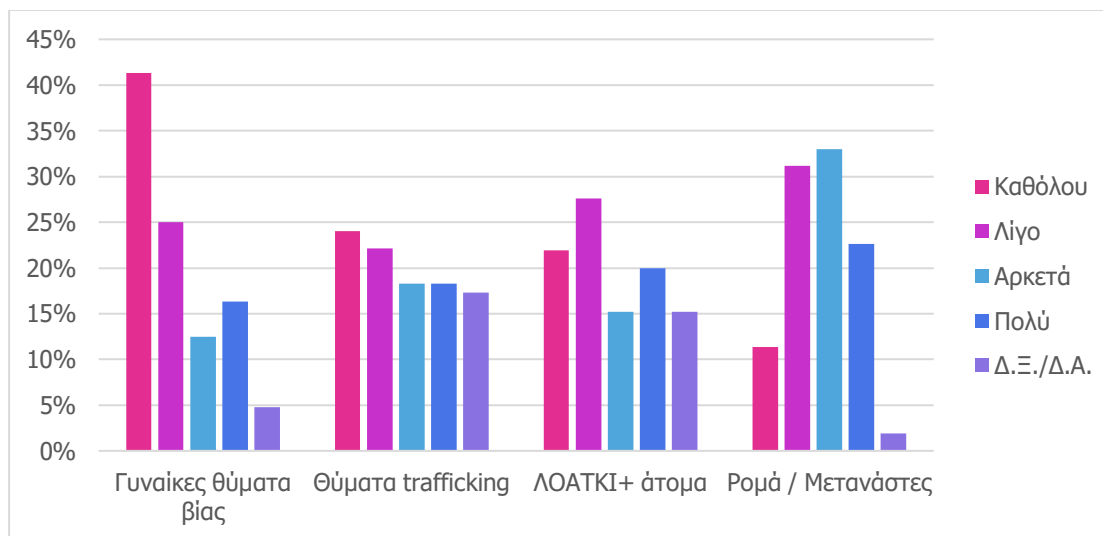
Ως προς τη συνεννόηση με τις δημόσιες υπηρεσίες, το 55,7% των συμμετεχόντων θεωρεί ότι οι Ρομά και οι μετανάστες αντιμετωπίζουν αρκετές ή πολύ έντονες διακρίσεις. Πρόκειται για τη μοναδική ομάδα για την οποία οι υψηλές αξιολογήσεις υπερβαίνουν το ήμισυ των έγκυρων απαντήσεων στο συγκεκριμένο πεδίο. Για τα θύματα trafficking, το αντίστοιχο ποσοστό ανέρχεται σε 36,5%, ενώ για τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα διαμορφώνεται σε 35,2%. Παράλληλα, τα ποσοστά «Δ.Ξ./Δ.Α.» φθάνουν το 17,3% και το 15,2% αντίστοιχα, αποτυπώνοντας έναν βαθμό αβεβαιότητας. Για τις γυναίκες θύματα βίας, το 28,8% εκτιμά ότι οι διακρίσεις είναι αρκετές ή πολύ έντονες, ενώ το 66,3% τις χαρακτηρίζει μικρές ή ανύπαρκτες. Συνεπώς, η δυσκολία συνεννόησης με τις δημόσιες υπηρεσίες συνδέεται στις αντιλήψεις των συμμετεχόντων κυρίως με την εθνότητα ή μεταναστευτική προέλευση.

Πίνακας 35. Εκτιμώμενος βαθμός διακρίσεων στη συνεννόηση με δημόσιες υπηρεσίες ανά ομάδα στόχου

Ομάδα	Καθόλου	Λίγο	Αρκετά	Πολύ	Δ.Ξ./Δ.Α.
Γυναίκες θύματα βίας	41,3%	25,0%	12,5%	16,3%	4,8%
Θύματα trafficking	24,0%	22,1%	18,3%	18,3%	17,3%
ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα	21,9%	27,6%	15,2%	20,0%	15,2%
Ρομά / Μετανάστες	11,3%	31,1%	33,0%	22,6%	1,9%

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Διάγραμμα 50. Εκτιμώμενος βαθμός διακρίσεων στη συνεννόηση με δημόσιες υπηρεσίες ανά ομάδα στόχου

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Γ.1.ΣΤ. Βαθμός διακρίσεων στις συναλλαγές με τράπεζες ανά ομάδα στόχου

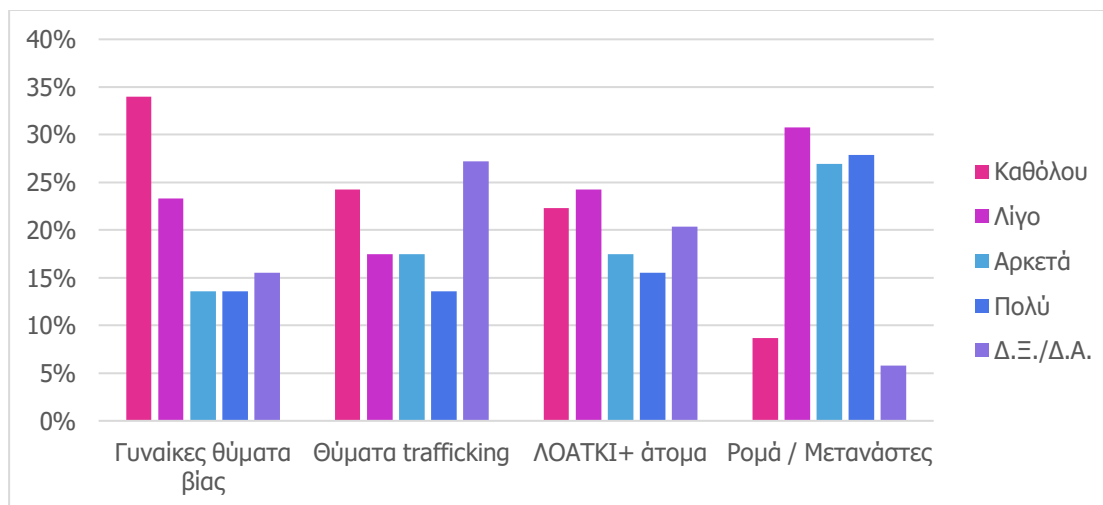
Στις συναλλαγές με τράπεζες, οι Ρομά και οι μετανάστες συγκεντρώνουν τον υψηλότερο εκτιμώμενο βαθμό διακρίσεων, με το 54,8% των συμμετεχόντων να επιλέγει τις κατηγορίες «αρκετά» ή «πολύ». Για τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα, το αντίστοιχο ποσοστό ανέρχεται σε 33,0%, ενώ για τα θύματα trafficking διαμορφώνεται σε 31,1%. Στην περίπτωση των θυμάτων trafficking καταγράφεται το υψηλότερο ποσοστό αδυναμίας αξιολόγησης, καθώς το 27,2% επέλεξε «Δ.Ξ./Δ.Α.», γεγονός που περιορίζει τη δυνατότητα διαμόρφωσης σαφούς εικόνας για τη συγκεκριμένη ομάδα. Για τις γυναίκες θύματα βίας, το 27,2% αξιολογεί τις διακρίσεις ως αρκετές ή πολύ έντονες, ενώ το 57,3% τις χαρακτηρίζει μικρές ή ανύπαρκτες. Τα ευρήματα υποδεικνύουν ότι οι τραπεζικές συναλλαγές θεωρούνται περισσότερο επιβαρυνμένο πεδίο για τους Ρομά και τους μετανάστες, ενώ για τις υπόλοιπες ομάδες οι απαντήσεις εμφανίζονται πιο κατανεμημένες.

Πίνακας 36. Εκτιμώμενος βαθμός διακρίσεων στις συναλλαγές με τράπεζες ανά ομάδα στόχου

Ομάδα	Καθόλου	Λίγο	Αρκετά	Πολύ	Δ.Ξ./Δ.Α.
Γυναίκες θύματα βίας	34,0%	23,3%	13,6%	13,6%	15,5%
Θύματα trafficking	24,3%	17,5%	17,5%	13,6%	27,2%
ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα	22,3%	24,3%	17,5%	15,5%	20,4%
Ρομά / Μετανάστες	8,7%	30,8%	26,9%	27,9%	5,8%

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Διάγραμμα 51. Εκτιμώμενος βαθμός διακρίσεων στις συναλλαγές με τράπεζες ανά ομάδα στόχου

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Γ.1.Ζ. Βαθμός διακρίσεων στη χρήση δημόσιων χώρων και χώρων αναψυχής ανά ομάδα στόχου

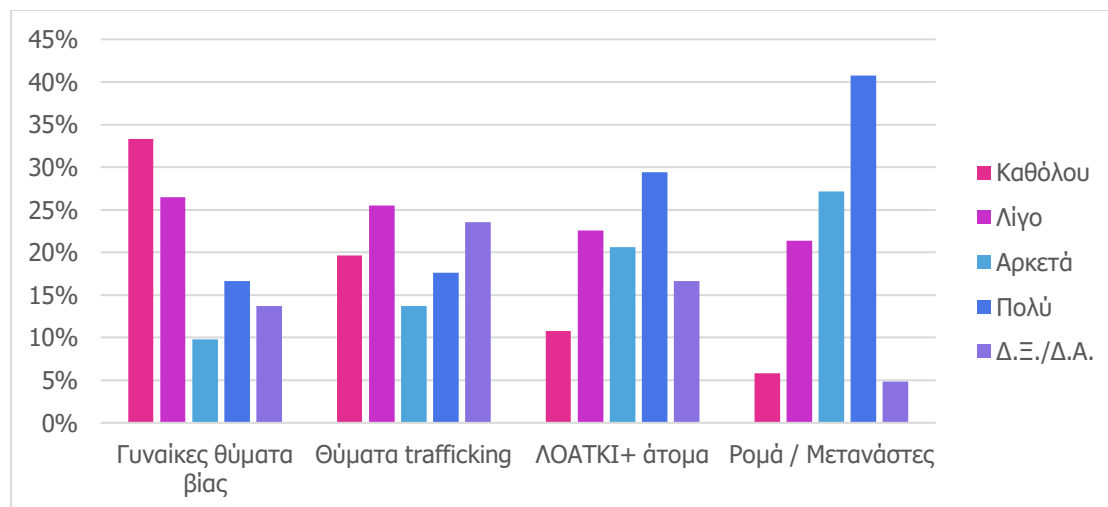
Στη χρήση δημόσιων χώρων και χώρων αναψυχής καταγράφονται ιδιαίτερα υψηλές εκτιμήσεις διακρίσεων για τους Ρομά και τους μετανάστες, καθώς το 68,0% των συμμετεχόντων θεωρεί ότι αντιμετωπίζουν αρκετές ή πολύ έντονες διακρίσεις. Ακολουθούν τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα, για τα οποία το αντίστοιχο ποσοστό ανέρχεται ακριβώς στο 50,0%, με το 29,4% να αξιολογεί τις διακρίσεις ως «πολύ» έντονες. Για τα θύματα trafficking, το 31,4% αναφέρει αρκετές ή πολύ έντονες διακρίσεις, ενώ το 23,5% επέλεξε «Δ.Ξ./Δ.Α.». Για τις γυναίκες θύματα βίας, οι υψηλές αξιολογήσεις περιορίζονται στο 26,5%, έναντι 59,8% που θεωρεί ότι οι διακρίσεις είναι μικρές ή ανύπαρκτες. Συνολικά, ο δημόσιος χώρος αναδεικνύεται ως πεδίο περισσότερο επιβαρυνόμενο για τους Ρομά, τους μετανάστες και τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα, σύμφωνα με τις επαγγελματικές εκτιμήσεις των συμμετεχόντων.

Πίνακας 37. Εκτιμώμενος βαθμός διακρίσεων στη χρήση δημόσιων χώρων και χώρων αναψυχής ανά ομάδα στόχου

Ομάδα	Καθόλου	Λίγο	Αρκετά	Πολύ	Δ.Ξ./Δ.Α.
Γυναίκες θύματα βίας	33,3%	26,5%	9,8%	16,7%	13,7%
Θύματα trafficking	19,6%	25,5%	13,7%	17,6%	23,5%
ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα	10,8%	22,5%	20,6%	29,4%	16,7%
Ρομά / Μετανάστες	5,8%	21,4%	27,2%	40,8%	4,9%

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Διάγραμμα 52. Εκτιμώμενος βαθμός διακρίσεων στη χρήση δημόσιων χώρων και χώρων αναψυχής ανά ομάδα στόχου

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Γ.1.Η. Βαθμός διακρίσεων στη χρήση Μέσων Μαζικής Μεταφοράς ανά ομάδα στόχου

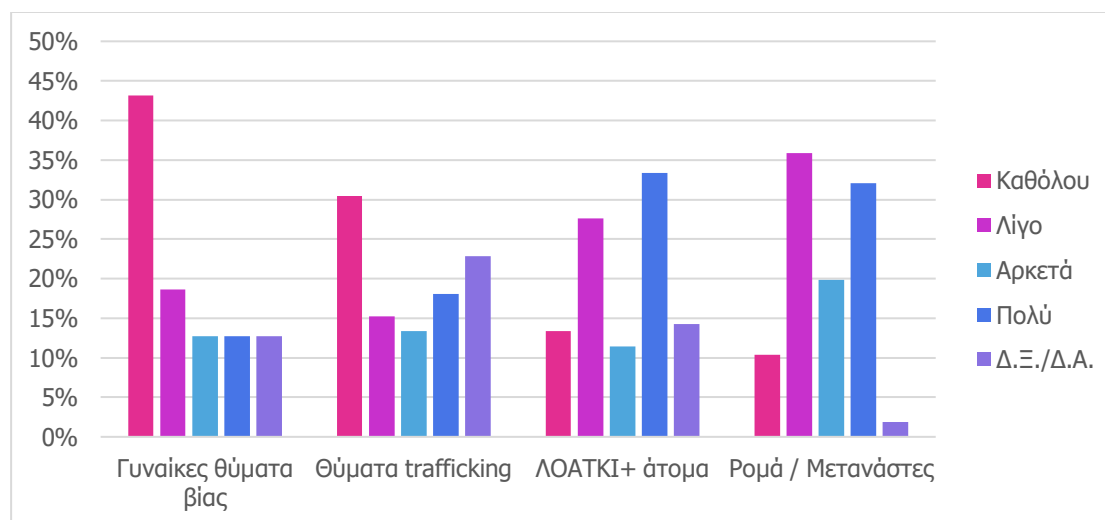
Στη χρήση των Μέσων Μαζικής Μεταφοράς, οι εκτιμήσεις εμφανίζονται περισσότερο κατανεμημένες. Για τους Ρομά και τους μετανάστες, το 51,9% των συμμετεχόντων αξιολογεί τις διακρίσεις ως αρκετές ή πολύ έντονες, ενώ ένα επίσης σημαντικό ποσοστό, 46,2%, τις θεωρεί μικρές ή ανύπαρκτες. Για τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα, το συνολικό ποσοστό των απαντήσεων «αρκετά» και «πολύ» ανέρχεται σε 44,8%, με την κατηγορία «πολύ» να συγκεντρώνει από μόνη της το 33,3%. Για τα θύματα trafficking, οι υψηλότερες αξιολογήσεις διαμορφώνονται στο 31,4%, ενώ το 22,9% επέλεξε «Δ.Ξ./Δ.Α.». Τέλος, για τις γυναίκες θύματα βίας, το 25,5% εκτιμά ότι οι διακρίσεις είναι αρκετές ή πολύ έντονες, έναντι 61,8% που τις αξιολογεί ως μικρές ή ανύπαρκτες. Τα αποτελέσματα αποτυπώνουν διαφορετικές αντιλήψεις μεταξύ των συμμετεχόντων και λιγότερο ομοιόμορφη εικόνα σε σχέση με άλλα πεδία, όπως η εύρεση εργασίας.

Πίνακας 38. Εκτιμώμενος βαθμός διακρίσεων στη χρήση μέσων μαζικής μεταφοράς ανά ομάδα στόχου

Ομάδα	Καθόλου	Λίγο	Αρκετά	Πολύ	Δ.Ξ./Δ.Α.
Γυναίκες θύματα βίας	43,1%	18,6%	12,7%	12,7%	12,7%
Θύματα trafficking	30,5%	15,2%	13,3%	18,1%	22,9%
ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα	13,3%	27,6%	11,4%	33,3%	14,3%
Ρομά / Μετανάστες	10,4%	35,8%	19,8%	32,1%	1,9%

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Διάγραμμα 53. Εκτιμώμενος βαθμός διακρίσεων στη χρήση μέσων μαζικής μεταφοράς ανά ομάδα στόχου

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Γ.2. Εκτιμώμενος βαθμός δευτερογενούς θυματοποίησης από τους θεσμούς

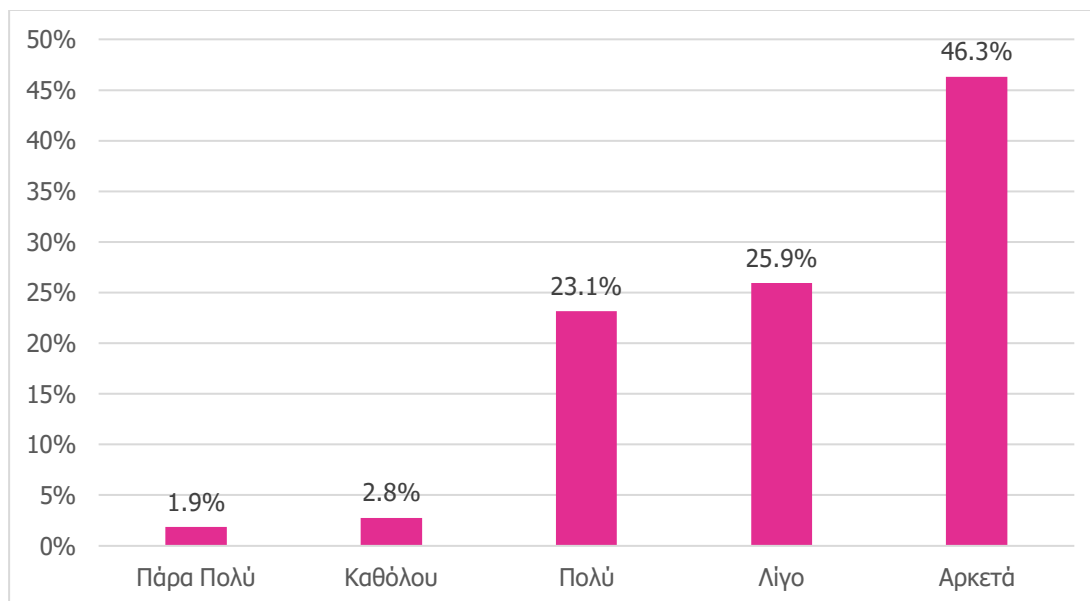
Οι απαντήσεις των συμμετεχόντων καταδεικνύουν ότι η δευτερογενής θυματοποίηση των ατόμων με πολλαπλή ευαλωτότητα από τους ίδιους τους θεσμούς θεωρείται υπαρκτό και σημαντικό φαινόμενο. Ειδικότερα, το 46,3% εκτιμά ότι τα άτομα αυτά υφίστανται «αρκετή» δευτερογενή θυματοποίηση, το 23,1% «πολλή» και το 1,9% «πάρα πολλή». Αθροιστικά, επομένως, το 71,3% του δείγματος τοποθετεί την ένταση του φαινομένου τουλάχιστον στο επίπεδο «αρκετά». Αντίθετα, το 25,9% θεωρεί ότι η δευτερογενής θυματοποίηση εμφανίζεται σε μικρό βαθμό και μόλις το 2,8% ότι δεν εμφανίζεται καθόλου. Η κατανομή των απαντήσεων αναδεικνύει την εκτίμηση ότι η αναζήτηση βοήθειας από θεσμούς, όπως οι δημόσιες υπηρεσίες και οι αρχές, μπορεί σε αρκετές περιπτώσεις να συνοδεύεται από πρόσθετη ταλαιπωρία, αμφισβήτηση ή απόρριψη, ιδίως όταν συνδυάζονται περισσότερες από μία μορφές ευαλωτότητας.

Πίνακας 39. Εκτιμώμενος βαθμός δευτερογενούς θυματοποίησης ατόμων με πολλαπλή ευαλωτότητα από τους θεσμούς

Βαθμός	Ποσοστό (%)
Καθόλου	2,8%
Λίγο	25,9%
Αρκετά	46,3%
Πολύ	23,1%
Πάρα Πολύ	1,9%

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Διάγραμμα 54. Εκτιμώμενος βαθμός δευτερογενούς θυματοποίησης απόρων με πολλαπλή ευαλωτότητα από τους θεσμούς

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Γ.3. Κοινωνικά χαρακτηριστικά ως πολλαπλασιαστές αποκλεισμού

Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι όλα τα εξεταζόμενα κοινωνικά χαρακτηριστικά εκτιμάται ότι μπορούν να εντείνουν την εμπειρία διάκρισης όταν συνδυάζονται με άλλες μορφές ευαλωτότητας. Το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο αναδεικνύεται ως ο ισχυρότερος πολλαπλασιαστής αποκλεισμού, καθώς το 74,7% των συμμετεχόντων θεωρεί ότι επιβαρύνει «αρκετά» ή «πολύ» την εμπειρία διάκρισης. Ακολουθεί η ηλικία άνω των 55 ετών, με συνολικό ποσοστό 62,9% στις δύο υψηλότερες βαθμίδες, και η ύπαρξη αναπηρίας, με 56,3%. Για τη μακροχρόνια ανεργία, το αντίστοιχο ποσοστό διαμορφώνεται στο 54,6%, ενώ για την ιδιότητα του μονογονέα στο 51,8%. Παρότι η ένταση διαφοροποιείται ανά χαρακτηριστικό, σε όλες τις περιπτώσεις περισσότεροι από τους μισούς συμμετέχοντες εκτιμούν ότι η επίδρασή του είναι τουλάχιστον αρκετά σημαντική. Η εικόνα αναδεικνύει τη σωρευτική λειτουργία παραγόντων που συνδέονται με το μορφωτικό επίπεδο, την ηλικία, την αναπηρία, τη θέση στην αγορά εργασίας και τις αυξημένες οικογενειακές υποχρεώσεις, επιβεβαιώνοντας ότι οι διαφορετικές διαστάσεις ευαλωτότητας μπορούν να αλληλεπιδρούν και να ενισχύουν τα εμπόδια κοινωνικής ένταξης.

Πίνακας 40. Αξιολόγηση κοινωνικών χαρακτηριστικών ως πολλαπλασιαστών αποκλεισμού

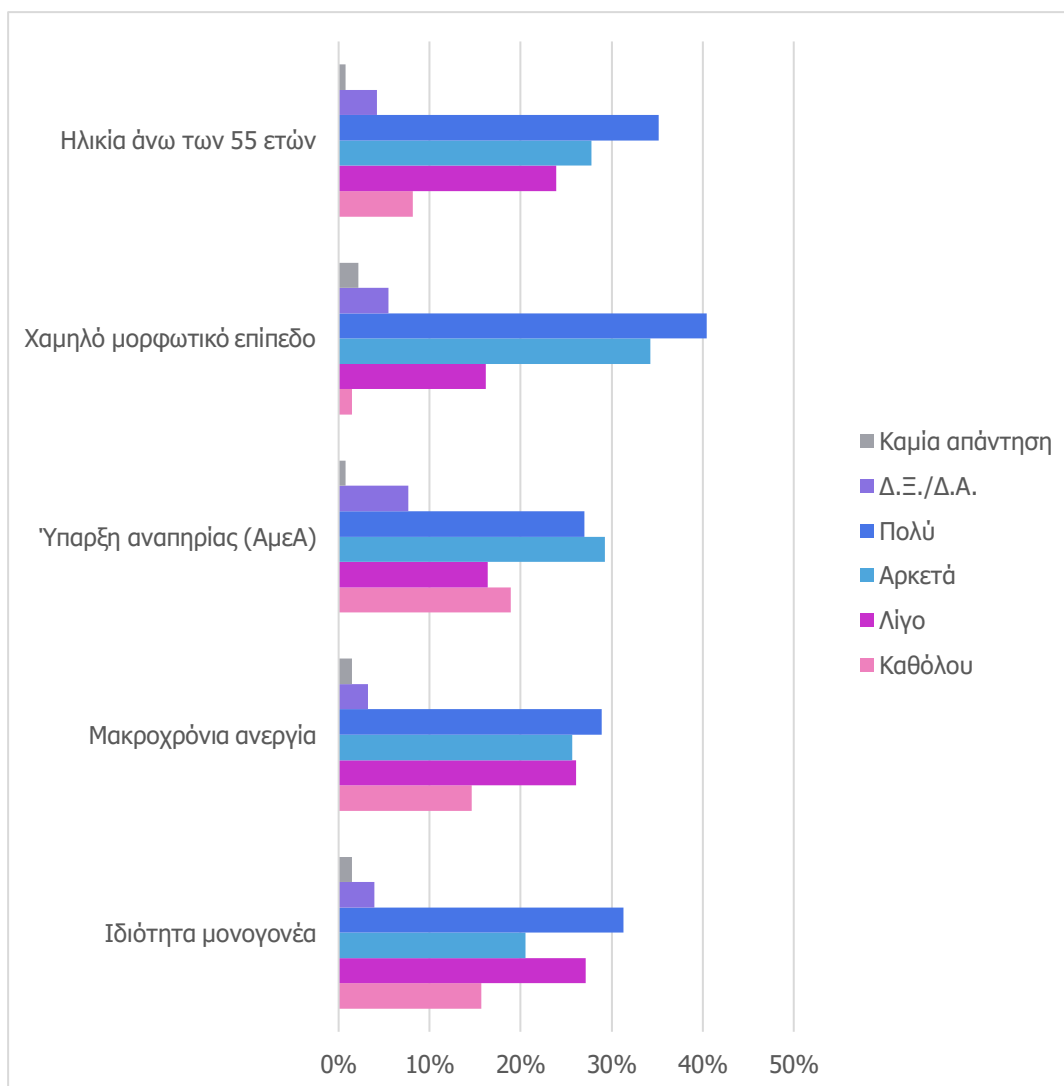
Κοινωνικά χαρακτηριστικά	Καθόλου	Λίγο	Αρκετά	Πολύ	Δ.Ξ./Δ.Α.	Καμία απάντηση
Ιδιότητα μονογονέα	15,6%	27,1%	20,6%	31,3%	4,0%	1,4%
Μακροχρόνια ανεργία	14,6%	26,1%	25,7%	28,9%	3,2%	1,5%
Ύπαρξη αναπηρίας (ΑμεΑ)	18,9%	16,4%	29,2%	27,0%	7,7%	0,8%

Κοινωνικά χαρακτηριστικά	Καθόλου	Λίγο	Αρκετά	Πολύ	Δ.Ξ./Δ.Α.	Καμία απάντηση
Χαμηλό μορφωτικό επίπεδο	1,5%	16,1%	34,3%	40,5%	5,5%	2,2%
Ηλικία άνω των 55 ετών	8,1%	23,9%	27,8%	35,2%	4,2%	0,8%

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Σημείωση: Κάθε κοινωνικό χαρακτηριστικό αξιολογήθηκε χωριστά από τους συμμετέχοντες. Τα ποσοστά περιλαμβάνουν τις κατηγορίες «Δ.Ξ./Δ.Α.» και «Καμία απάντηση» και αθροίζουν σε 100% ανά γραμμή, με ενδεχόμενες μικρές αποκλίσεις λόγω στρογγυλοποίησης.

Διάγραμμα 55. Αξιολόγηση κοινωνικών χαρακτηριστικών ως πολλαπλασιαστών αποκλεισμού

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Γ.4. Συνδυασμοί ταυτοτήτων που αντιμετωπίζουν τα πιο σύνθετα εμπόδια

Οι γυναίκες Ρομά αναδεικνύονται ως ο συνδυασμός ταυτοτήτων που, σύμφωνα με τις εκτιμήσεις των συμμετεχόντων, αντιμετωπίζει τα πιο σύνθετα εμπόδια στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, καθώς επιλέχθηκαν από το 52,8% του δείγματος. Ακολουθούν οι

μετανάστριες ή πρόσφυγες που είναι θύματα έμφυλης βίας, με ποσοστό 34,3%, τα άτομα με αναπηρία που ανήκουν ταυτόχρονα σε μειονότητα, με 32,4%, και τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα προσφυγικής καταγωγής, με 31,5%. Τα θύματα εμπορίας ανθρώπων χωρίς νομιμοποιητικά έγγραφα επιλέχθηκαν από το 25,9% των συμμετεχόντων, ενώ οι γυναίκες αρχηγοί μονογονεϊκών οικογενειών που βρίσκονται σε κατάσταση μακροχρόνιας ανεργίας από το 13,0%. Παράλληλα, ποσοστό 13,0% δήλωσε ότι δεν γνωρίζει ή δεν μπορεί να απαντήσει, ενώ το 1,9% επέλεξε την κατηγορία «Άλλο». Συνολικά, τα αποτελέσματα αναδεικνύουν τη σωρευτική επίδραση διαφορετικών διαστάσεων ευαλωτότητας, ιδίως όταν το φύλο συνδυάζεται με την εθνική ή μεταναστευτική καταγωγή, την αναπηρία, τον σεξουαλικό προσανατολισμό ή την ταυτότητα φύλου, την επισφαλή νομική κατάσταση και την οικονομική ευαλωτότητα. Οι συνδυασμοί αυτοί εκτιμάται ότι δημιουργούν σύνθετα και αλληλοτροφοδοτούμενα εμπόδια στην πρόσβαση σε δικαιώματα, υπηρεσίες και ευκαιρίες κοινωνικής ένταξης.

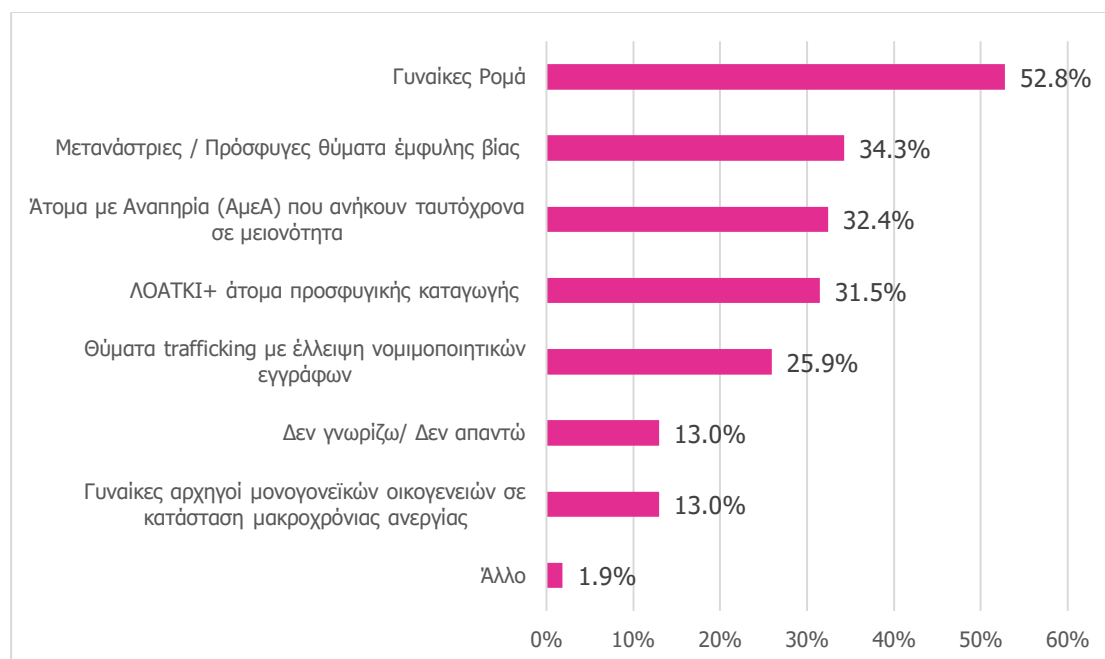
Πίνακας 41. Συνδυασμοί ταυτοτήτων που εκτιμάται ότι αντιμετωπίζουν τα πιο σύνθετα εμπόδια

Συνδυασμοί ταυτοτήτων - στίγμα	Ποσοστό (%)
Γυναίκες Ρομά	52,8%
Μετανάστριες / Πρόσφυγες θύματα έμφυλης βίας	34,3%
ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα προσφυγικής καταγωγής	31,5%
Άτομα με Αναπηρία (ΑμεΑ) που ανήκουν ταυτόχρονα σε μειονότητα	32,4%
Γυναίκες αρχηγοί μονογονεϊκών οικογενειών σε κατάσταση μακροχρόνιας ανεργίας	13,0%
Θύματα trafficking με έλλειψη νομιμοποιητικών εγγράφων	25,9%
Δεν γνωρίζω/ Δεν απαντώ	13,0%
Άλλο	1,9%

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Σημείωση: Οι συμμετέχοντες μπορούσαν να επιλέξουν περισσότερες από μία απαντήσεις. Ως εκ τούτου, τα ποσοστά εκφράζουν το ποσοστό των συμμετεχόντων που επέλεξε κάθε κατηγορία και δεν αθροίζουν υποχρεωτικά σε 100%.

Διάγραμμα 56. Συνδυασμοί ταυτοτήτων που εκτιμάται ότι αντιμετωπίζουν τα πιο σύνθετα εμπόδια

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Δ. ΘΕΣΜΙΚΑ ΕΜΠΟΔΙΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Δ.1. Συχνότερα συστημικά και γραφειοκρατικά εμπόδια πρόσβασης σε κοινωνικά δικαιώματα

Η απουσία νομιμοποιητικών εγγράφων και οι δυσκολίες ταυτοποίησης αναδεικνύονται ως το συχνότερο εμπόδιο για την κατοχύρωση κοινωνικών δικαιωμάτων, καθώς

επιλέχθηκαν από το 61,1% των συμμετεχόντων. Ακολουθούν η πολυπλοκότητα των διοικητικών διαδικασιών και οι αυξημένες γραφειοκρατικές απαιτήσεις, με ποσοστό 50,9%, καθώς και τα γλωσσικά εμπόδια και η έλλειψη διαπολιτισμικών μεσολαβητών ή διερμηνέων στις δημόσιες υπηρεσίες, με 43,5%. Σημαντική θέση καταλαμβάνουν επίσης οι προκαταλήψεις, ο ρατσισμός και η στερεοτυπική αντιμετώπιση, που αναφέρθηκαν από το 39,8% του δείγματος. Σε χαμηλότερα επίπεδα καταγράφονται η δυσκολία μετακίνησης από καταυλισμούς ή απομακρυσμένες περιοχές προς τις δομές, με 23,1%, και η ελλιπής ενημέρωση των ωφελούμενων σχετικά με τα δικαιώματά τους, με 18,5%. Το 1,9% επέλεξε την κατηγορία «Άλλο», όπου αναφέρθηκε ο αναλφαριθμητισμός ως παράγοντας που δυσχεραίνει την ενημέρωση, την κατανόηση των διοικητικών απαιτήσεων και την πρόσβαση στα κοινωνικά δικαιώματα.

Συνολικά, τα ευρήματα δείχνουν ότι οι δυσκολίες πρόσβασης δεν αποδίδονται σε έναν μόνο παράγοντα, αλλά στη συνδυασμένη επίδραση διοικητικών και νομικών προϋποθέσεων, περιορισμών επικοινωνίας και μετακίνησης, καθώς και πρακτικών άνισης ή στερεοτυπικής μεταχείρισης. Τα εμπόδια αυτά μπορούν να επιβαρύνουν ιδιαίτερα την πρόσβαση περιθωριοποιημένων ομάδων σε επιδόματα, υπηρεσίες υγείας και στεγαστική υποστήριξη.

Πίνακας 42. Συχνότερα συστηματικά και γραφειοκρατικά εμπόδια πρόσβασης σε κοινωνικά δικαιώματα

Εμπόδια	Ποσοστό (%)
Απουσία νομιμοποιητικών εγγράφων και δυσκολίες ταυτοποίησης	61,1%
Γλωσσικά εμπόδια και έλλειψη διαπολιτισμικών μεσολαβητών / διερμηνέων στις δημόσιες υπηρεσίες	43,5%
Πολυπλοκότητα διοικητικών διαδικασιών και αυξημένες γραφειοκρατικές απαιτήσεις (π.χ. ανάγκη συγκέντρωσης πολλαπλών δικαιολογητικών)	50,9%
Προκαταλήψεις, ρατσισμός ή στερεοτυπική αντιμετώπιση	39,8%
Δυσκολία μετακίνησης από καταυλισμούς ή απομακρυσμένες περιοχές προς τις δομές	23,1%
Ελλιπής ενημέρωση των ωφελούμενων σχετικά με τα δικαιώματά τους	18,5%
Άλλο	1,9%

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Σημείωση: Οι συμμετέχοντες μπορούσαν να επιλέξουν έως τρεις απαντήσεις. Ως εκ τούτου, τα ποσοστά εκφράζουν το ποσοστό των συμμετεχόντων που επέλεξε κάθε κατηγορία και δεν αθροίζουν υποχρεωτικά σε 100%.

Διάγραμμα 57. Συχνότερα συστημικά και γραφειοκρατικά εμπόδια πρόσβασης σε κοινωνικά δικαιώματα

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Δ.2. Σημαντικότερες ελλείψεις και δυσλειτουργίες στο τοπικό δίκτυο υποστήριξης γυναικών θυμάτων βίας

Η οικονομική εξάρτηση των θυμάτων από τον κακοποιητή, σε συνδυασμό με την απουσία προγραμμάτων άμεσης εργασιακής ένταξης, αναδεικνύεται ως η σημαντικότερη δυσλειτουργία του τοπικού δικτύου υποστήριξης, καθώς επιλέχθηκε από το 72,2% των συμμετεχόντων. Ιδιαίτερα υψηλή είναι και η αναφορά στην έλλειψη επαρκών, άμεσα διαθέσιμων και ασφαλών δομών φιλοξενίας για τη μετεγκατάσταση των θυμάτων, με ποσοστό 57,4%. Ακολουθούν τα φαινόμενα δευτερογενούς θυματοποίησης κατά την επαφή με τις αρχές, όπως η αμφισβήτηση του θύματος ή η αποθάρρυνση της καταγγελίας, τα οποία επιλέχθηκαν από το 45,4% του δείγματος. Οι καθυστερήσεις στις δικαστικές διαδικασίες και στην έκδοση εντολών περιορισμού αναφέρθηκαν από το 29,6%, η έλλειψη εξειδικευμένου προσωπικού για τη μακροπρόθεσμη στήριξη των θυμάτων από το 23,1% και η ανεπαρκής συνεργασία ή η απουσία κοινών πρωτοκόλλων μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων από το 19,4%. Συνολικά, οι απαντήσεις αναδεικνύουν ότι η αποτελεσματική προστασία δεν εξαρτάται μόνο από την αρχική διαχείριση ενός περιστατικού, αλλά και από τη διαθεσιμότητα

ασφαλούς στέγασης, τη δυνατότητα οικονομικής αυτονομίας, την εξειδικευμένη και ευαίσθητη υποστήριξη και τον σταθερό διυπηρεσιακό συντονισμό.

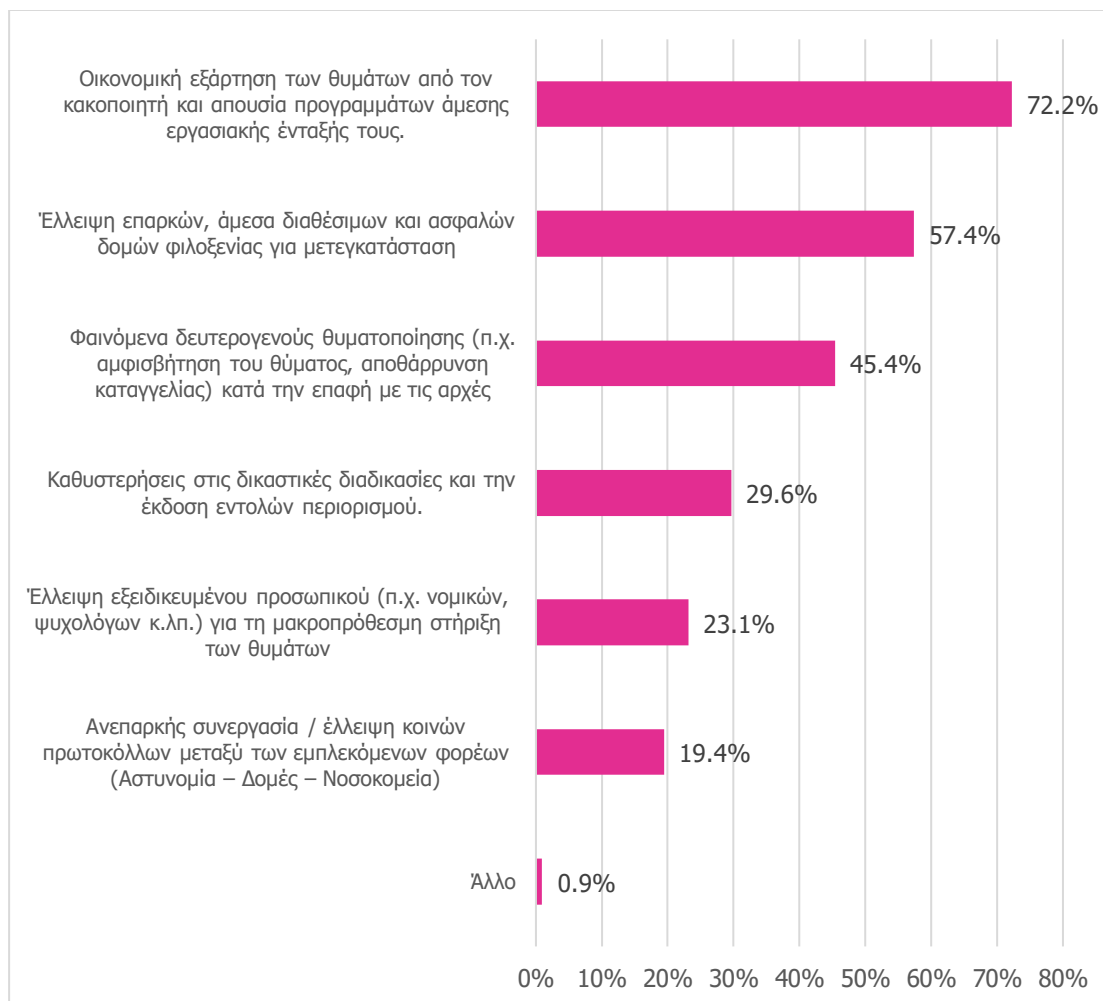
Πίνακας 43. Σημαντικότερες ελλείψεις και δυσλειτουργίες στο τοπικό δίκτυο υποστήριξης γυναικών θυμάτων βίας

Ελλείψεις και δυσλειτουργίες	Ποσοστό (%)
Φαινόμενα δευτερογενούς θυματοποίησης (π.χ. αμφισβήτηση του θύματος, αποθάρρυνση καταγγελίας) κατά την επαφή με τις αρχές	45,4%
Έλλειψη επαρκών, άμεσα διαθέσιμων και ασφαλών δομών φιλοξενίας για μετεγκατάσταση	57,4%
Έλλειψη εξειδικευμένου προσωπικού (π.χ. νομικών, ψυχολόγων κ.λπ.) για τη μακροπρόθεσμη στήριξη των θυμάτων	23,1%
Ανεπαρκής συνεργασία / έλλειψη κοινών πρωτοκόλλων μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων (Αστυνομία – Δομές – Νοσοκομεία)	19,4%
Οικονομική εξάρτηση των θυμάτων από τον κακοποιητή και απουσία προγραμμάτων άμεσης εργασιακής ένταξής τους.	72,2%
Καθυστερήσεις στις δικαστικές διαδικασίες και την έκδοση εντολών περιορισμού.	29,6%
Άλλο	0,9%

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Σημείωση: Οι συμμετέχοντες μπορούσαν να επιλέξουν έως τρεις απαντήσεις. Ως εκ τούτου, τα ποσοστά εκφράζουν το ποσοστό των συμμετεχόντων που επέλεξε κάθε κατηγορία και δεν αθροίζουν υποχρεωτικά σε 100%.

Διάγραμμα 58. Σημαντικότερες ελλείψεις και δυσλειτουργίες στο τοπικό δίκτυο υποστήριξης γυναικών θυμάτων βίας

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Δ.3. Δυσκολίες στον έγκαιρο εντοπισμό και την προστασία θυμάτων trafficking

Ο φόβος ή η άρνηση των ίδιων των θυμάτων να ζητήσουν βοήθεια αναδεικνύεται ως η συχνότερα αναφερόμενη δυσκολία στον έγκαιρο εντοπισμό και την προστασία θυμάτων εμπορίας ανθρώπων, καθώς επιλέχθηκε από το 50,9% των συμμετεχόντων. Η δυσκολία αυτή μπορεί να συνδέεται με εξωτερικές απειλές, τον φόβο απέλασης, την ψυχολογική χειραγώγηση ή την αδυναμία των θυμάτων να αναγνωρίσουν την κατάσταση εκμετάλλευσης. Παράλληλα, το 37,0% δήλωσε ότι δεν διαθέτει εμπειρία αντίστοιχου περιστατικού στην υπηρεσία του, στοιχείο που πρέπει να λαμβάνεται υπόψη κατά την ερμηνεία των υπόλοιπων απαντήσεων. Η δυσκολία εντοπισμού των θυμάτων μέσα σε μικτές μεταναστευτικές ροές αναφέρθηκε από το 28,7%, η έλλειψη κατάλληλων εργαλείων και εκπαίδευσης από το 26,9% και η απουσία ασφαλών δομών φιλοξενίας από το 25,9%. Ακολουθούν ο ελλιπής συντονισμός και η απουσία κοινών πρωτοκόλλων μεταξύ των διωκτικών ή ελεγκτικών αρχών και των κοινωνικών δομών, με 20,4%, καθώς και η έλλειψη διερμηνέων ή διαμεσολαβητών, με 14,8%. Σε μία

μεμονωμένη πρόσθετη απάντηση αναφέρθηκαν επίσης η απουσία προγραμμάτων ένταξης στην εργασία και η ανάγκη παροχής κατ' οίκον βοήθειας. Τα αποτελέσματα αναδεικνύουν ότι η έγκαιρη αναγνώριση ενός περιστατικού προϋποθέτει τόσο την κατάλληλη κατάρτιση των επαγγελματιών όσο και τη διαθεσιμότητα ασφαλών μηχανισμών παραπομπής, προστασίας και συνεργασίας.

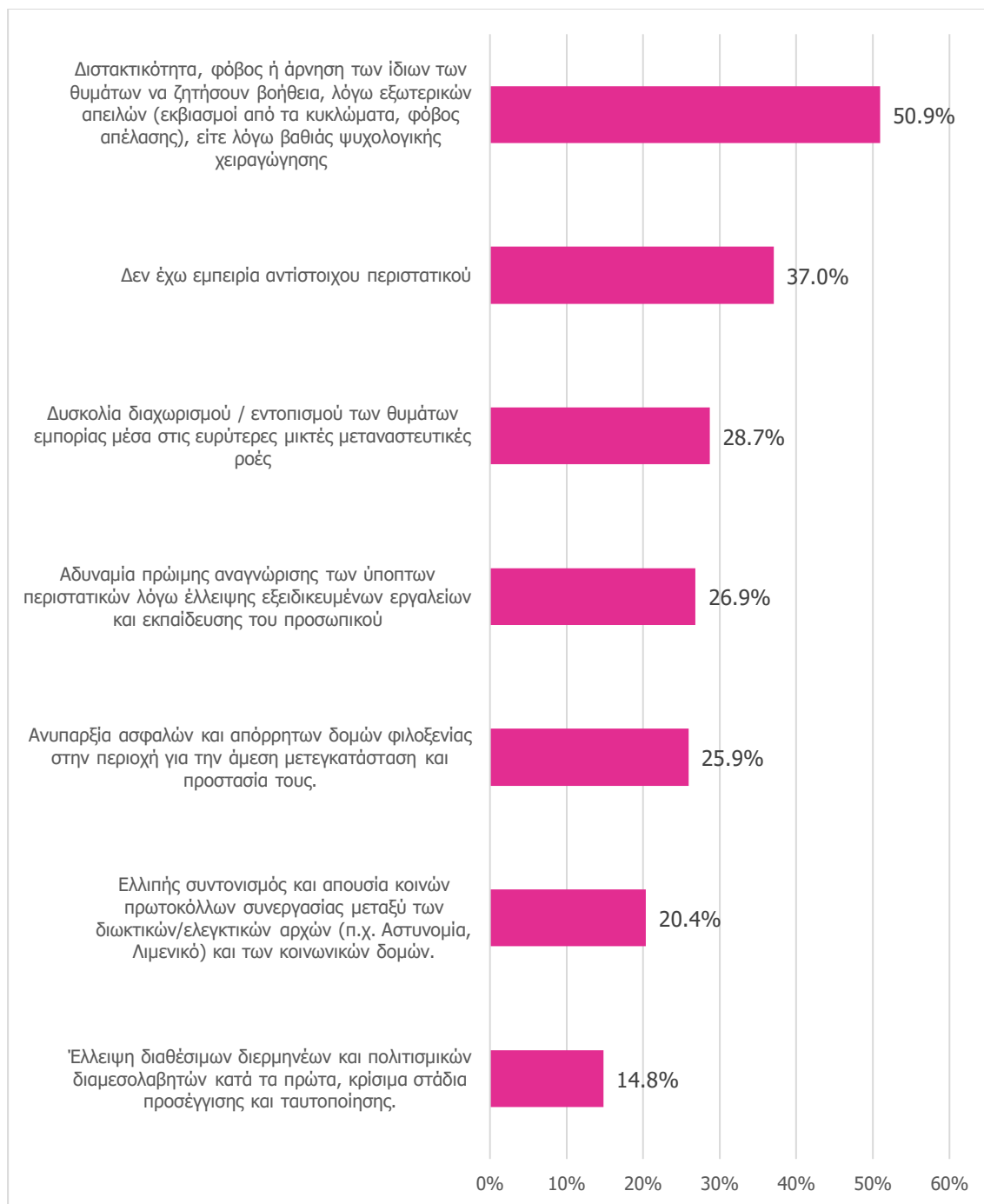
Πίνακας 44. Δυσκολίες στον έγκαιρο εντοπισμό και την προστασία θυμάτων εμπορίας ανθρώπων

Δυσκολίες	Ποσοστό (%)
Αδυναμία πρώιμης αναγνώρισης των ύποπτων περιστατικών λόγω έλλειψης εξειδικευμένων εργαλείων και εκπαίδευσης του προσωπικού	26,9%
Δυσκολία διαχωρισμού / εντοπισμού των θυμάτων εμπορίας μέσα στις ευρύτερες μικτές μεταναστευτικές ροές	28,7%
Διστακτικότητα, φόβος ή άρνηση των ίδιων των θυμάτων να ζητήσουν βοήθεια, λόγω εξωτερικών απειλών (εκβιασμοί από τα κυκλώματα, φόβος απέλασης), είτε λόγω βαθιάς ψυχολογικής χειραγώγησης (δεν αναγνωρίζουν την εκμετάλλευση, συναισθηματική εξάρτηση, ή νιώθουν ότι απλώς «ξεπληρώνουν ένα χρέος»).	50,9%
Ανυπαρξία ασφαλών και απόρρητων δομών φιλοξενίας στην περιοχή για την άμεση μετεγκατάσταση και προστασία τους.	25,9%
Έλλειψη διαθέσιμων διερμηνέων και πολιτισμικών διαμεσολαβητών κατά τα πρώτα, κρίσιμα στάδια προσέγγισης και ταυτοποίησης.	14,8%
Ελλιπής συντονισμός και απουσία κοινών πρωτοκόλλων συνεργασίας μεταξύ των διωκτικών/ελεγκτικών αρχών (π.χ. Αστυνομία, Λιμενικό) και των κοινωνικών δομών.	20,4%
Δεν έχω εμπειρία αντίστοιχου περιστατικού	37,0%

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Σημείωση: Οι συμμετέχοντες μπορούσαν να επιλέξουν έως τρεις απαντήσεις. Ως εκ τούτου, τα ποσοστά εκφράζουν το ποσοστό των συμμετεχόντων που επέλεξε κάθε κατηγορία και δεν αθροίζουν υποχρεωτικά σε 100%.

Διάγραμμα 59. Δυσκολίες στον έγκαιρο εντοπισμό και την προστασία θυμάτων εμπορίας ανθρώπων

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Δ.4. Προκλήσεις και μορφές προκατάληψης κατά την εξυπηρέτηση ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων

Ο φόβος των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων να μιλήσουν ανοιχτά για την ταυτότητά τους, ιδίως στις μικρότερες τοπικές κοινωνίες, αποτελεί τη συχνότερα αναφερόμενη πρόκληση, καθώς επιλέχθηκε από το 45,4% των συμμετεχόντων. Παράλληλα, το 41,7% δήλωσε

ότι δεν διαθέτει εμπειρία αντίστοιχου περιστατικού στην υπηρεσία του, γεγονός που αποτυπώνει περιορισμένη άμεση επαφή σημαντικού μέρους του δείγματος με σχετικά αιτήματα ή περιστατικά και επιβάλλει προσεκτική ερμηνεία των αποτελεσμάτων. Τα γραφειοκρατικά εμπόδια και η ασυμφωνία των εγγράφων ταυτοποίησης αναφέρθηκαν από το 33,3%, ενώ η άγνοια ή η έλλειψη εξειδικευμένης ενημέρωσης και κατάρτισης των υπαλλήλων από το 24,1%. Η διπλή ευαλωτότητα, ιδίως στην περίπτωση ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων προσφυγικής καταγωγής, επιλέχθηκε από το 13,0% και η άμεση προκατάληψη, ο στιγματισμός ή η διακριτική μεταχείριση στο εσωτερικό των δομών από το 12,0%. Χαμηλότερο, αλλά διακριτό, είναι το ποσοστό που αναφέρεται σε έμμεσες θεσμικές διακρίσεις μέσα από έντυπα και διοικητικές διαδικασίες, το οποίο ανέρχεται σε 8,3%. Συνολικά, τα ευρήματα δείχνουν ότι οι δυσκολίες συνδέονται τόσο με τον φόβο αποκάλυψης της ταυτότητας όσο και με θεσμικά, διοικητικά και επιμορφωτικά κενά που μπορούν να περιορίζουν την ασφαλή και ισότιμη πρόσβαση στις υπηρεσίες.

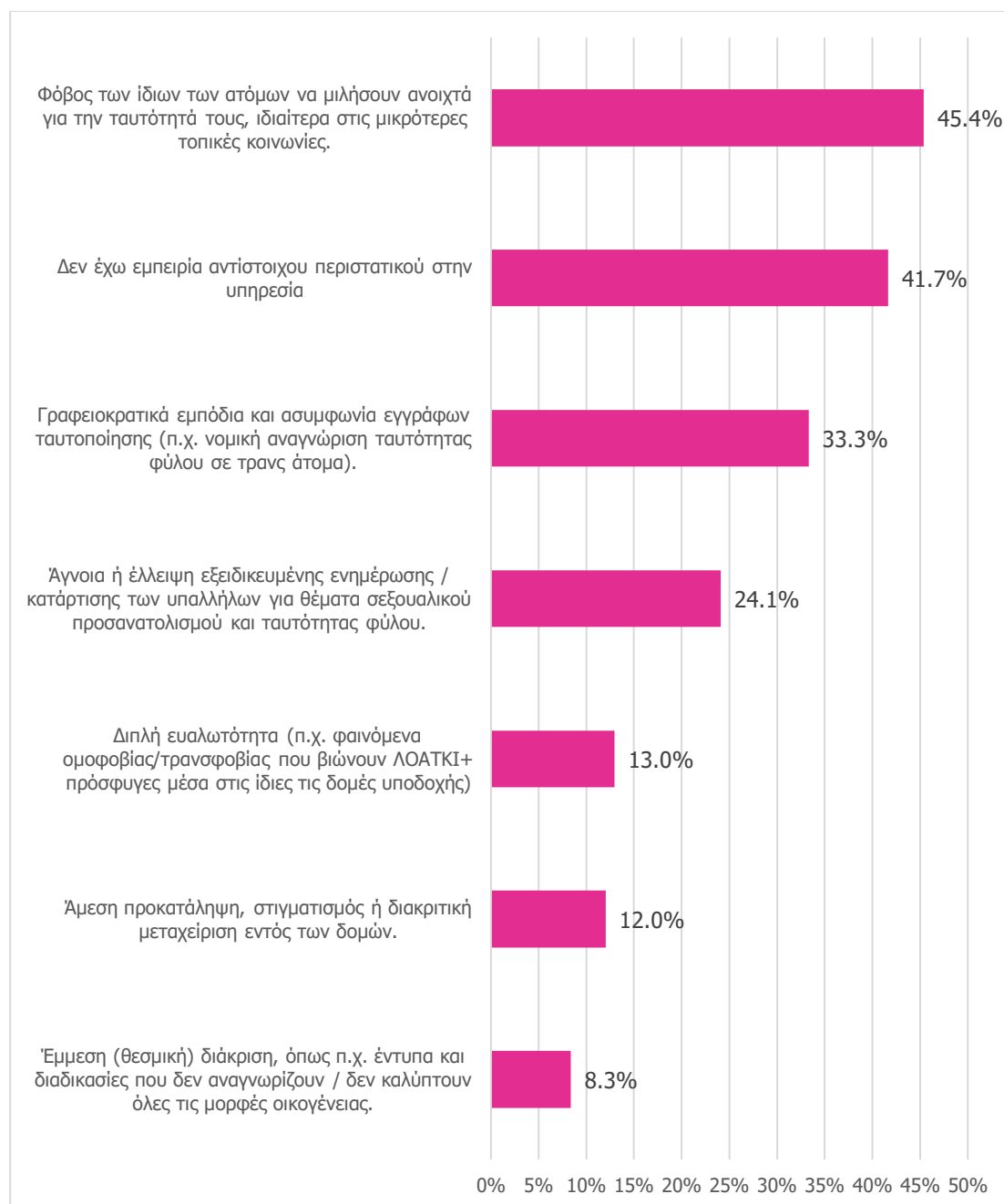
Πίνακας 45. Προκλήσεις και μορφές προκατάληψης κατά την εξυπηρέτηση ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων

Προκλήσεις	Ποσοστό (%)
Άγνοια ή έλλειψη εξειδικευμένης ενημέρωσης / κατάρτισης των υπαλλήλων για θέματα σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητας φύλου.	24,1%
Γραφειοκρατικά εμπόδια και ασυμφωνία εγγράφων ταυτοποίησης (π.χ. νομική αναγνώριση ταυτότητας φύλου σε τρανς άτομα).	33,3%
Έμμεση (θεσμική) διάκριση, όπως π.χ. έντυπα και διαδικασίες που δεν αναγνωρίζουν / δεν καλύπτουν όλες τις μορφές οικογένειας.	8,3%
Άμεση προκατάληψη, στιγματισμός ή διακριτική μεταχείριση εντός των δομών.	12,0%
Φόβος των ίδιων των ατόμων να μιλήσουν ανοιχτά για την ταυτότητά τους, ιδιαίτερα στις μικρότερες τοπικές κοινωνίες.	45,4%
Διπλή ευαλωτότητα (π.χ. φαινόμενα ομοφοβίας/τρανσφοβίας που βιώνουν ΛΟΑΤΚΙ+ πρόσφυγες μέσα στις ίδιες τις δομές υποδοχής)	13,0%
Δεν έχω εμπειρία αντίστοιχου περιστατικού στην υπηρεσία	41,7%

Πηγή: *Ιδία επεξεργασία*

Σημείωση: Οι συμμετέχοντες μπορούσαν να επιλέξουν έως τρεις απαντήσεις. Ως εκ τούτου, τα ποσοστά εκφράζουν το ποσοστό των συμμετεχόντων που επέλεξε κάθε κατηγορία και δεν αθροίζουν υποχρεωτικά σε 100%.

Διάγραμμα 60. Προκλήσεις και μορφές προκατάληψης κατά την εξυπηρέτηση ΛΟΑΤΚΙ+ απόρων

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Δ.5. Θεματικές κατηγορίες προτεινόμενων παρεμβάσεων για την άρση των διακρίσεων

Στην ανοικτή ερώτηση για την πρόταση μίας άμεσης παρέμβασης προς την κατεύθυνση της άρσης των κοινωνικών διακρίσεων, 68 από τους 108 συμμετέχοντες διατύπωσαν ουσιαστική πρόταση, ενώ 40, ποσοστό 37,0%, δεν έδωσαν απάντηση.

Η εκπαίδευση και η επιμόρφωση του προσωπικού αποτελεί με σαφή διαφορά τη συχνότερη θεματική κατηγορία, καθώς εντοπίζεται στο 42,6% του συνολικού δείγματος. Οι σχετικές απαντήσεις αναφέρονται κυρίως σε στοχευμένη, συνεχή και επαναλαμβανόμενη εκπαίδευση όλων των ειδικοτήτων σε θέματα διακρίσεων, ευαλωτότητας, συμπερίληψης, θεσμικού πλαισίου και κατάλληλης διαχείρισης σύνθετων περιστατικών.

Η δημιουργία ή η ενίσχυση υποστηρικτικών δομών ακολουθεί με ποσοστό 22,2%, ενώ οι θεσμικές και νομοθετικές αλλαγές ή η ενίσχυση της προστασίας καταγράφονται στο 12,0% και η ενίσχυση της στελέχωσης με εξειδικευμένο προσωπικό στο 11,1%.

Ακολουθως, η παροχή νομικής, ψυχολογικής και κοινωνικής υποστήριξης ή συμβουλευτικής αναφέρεται στο 9,3%, η κοινωνική, εργασιακή και εκπαιδευτική ένταξη ή οικονομική ενδυνάμωση στο 6,5% και η προσβασιμότητα, οι κινητές μονάδες και η διαμεσολάβηση στο 5,6%.

Μικρότερη συχνότητα καταγράφεται για τη συνεργασία των φορέων και την υιοθέτηση κοινών πρωτοκόλλων, με 3,7%, καθώς και για την καταγραφή και παρακολούθηση των διακρίσεων και τις δράσεις ενημέρωσης, ευαισθητοποίησης και πρόληψης, με 1,9% αντίστοιχα.

Η εξέταση του πλήρους περιεχομένου των απαντήσεων αναδεικνύει ότι αρκετές προτάσεις δεν περιορίζονται σε μία μεμονωμένη ενέργεια, αλλά συγκροτούν πιο ολοκληρωμένα σχήματα παρέμβασης. Μεταξύ άλλων, προτείνονται κινητά κλιμάκια ή κινητά δίκτυα συμπερίληψης για την εξυπηρέτηση απομονωμένων περιοχών, στελεχωμένα με κοινωνικούς λειτουργούς, ψυχολόγους, νομικούς, διερμηνείς και διαμεσολαβητές. Άλλες απαντήσεις αναφέρονται στη δημιουργία περιφερειακού κέντρου ισότητας και καταπολέμησης των διακρίσεων με αποκεντρωμένα σημεία αναφοράς στις Περιφερειακές Ενότητες, καθώς και στην ενίσχυση των Κέντρων Κοινότητας ως ενιαίων σημείων υποστήριξης, συμβουλευτικής, παραπομπής και καταγραφής περιστατικών.

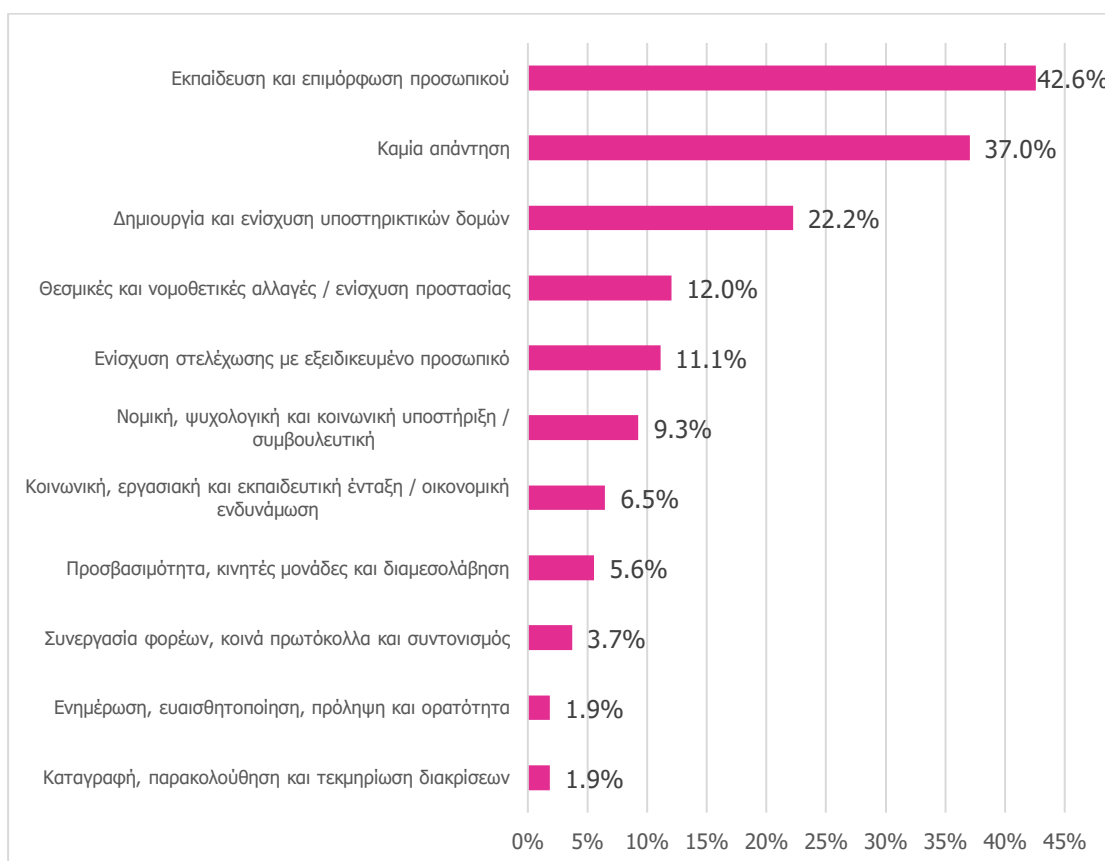
Ιδιαίτερη έμφαση αποδίδεται επίσης στη δημιουργία ασφαλών δομών φιλοξενίας, στη δωρεάν νομική και ψυχοκοινωνική υποστήριξη, στην πρόσληψη εξειδικευμένου προσωπικού, στην εργασιακή αποκατάσταση ευάλωτων ατόμων, στην πρόσληψη διαμεσολαβητών και στην καθιέρωση κοινών πρωτοκόλλων μεταξύ των υπηρεσιών. Συμπληρωματικά, διατυπώνονται προτάσεις για την παρακολούθηση και χαρτογράφηση των περιστατικών διακρίσεων, την παραγωγή τεκμηριωμένων εκθέσεων και την ανάπτυξη δράσεων ενημέρωσης και πρόληψης στην τοπική κοινωνία και στη σχολική κοινότητα. Η συνολική εικόνα αναδεικνύει ως βασική κατεύθυνση τον συνδυασμό ενδυνάμωσης του ανθρώπινου δυναμικού, ενίσχυσης των δομών και διαμόρφωσης ενός περισσότερο προσβάσιμου και συντονισμένου συστήματος προστασίας και κοινωνικής ένταξης.

Πίνακας 46. Θεματική κατανομή των προτεινόμενων παρεμβάσεων για την άρση των διακρίσεων

Προτεινόμενες παρεμβάσεις	Ποσοστό (%)
Καταγραφή, παρακολούθηση και τεκμηρίωση διακρίσεων	1,9%
Ενημέρωση, ευαισθητοποίηση, πρόληψη και ορατότητα	1,9%
Συνεργασία φορέων, κοινά πρωτόκολλα και συντονισμός	3,7%
Προσβασιμότητα, κινητές μονάδες και διαμεσολάβηση	5,6%
Κοινωνική, εργασιακή και εκπαιδευτική ένταξη / οικονομική ενδυνάμωση	6,5%
Νομική, ψυχολογική και κοινωνική υποστήριξη / συμβουλευτική	9,3%
Ενίσχυση στελέχωσης με εξειδικευμένο προσωπικό	11,1%
Θεσμικές και νομοθετικές αλλαγές / ενίσχυση προστασίας	12,0%
Δημιουργία και ενίσχυση υποστηρικτικών δομών	22,2%
Καμία απάντηση	37,0%
Εκπαίδευση και επιμόρφωση προσωπικού	42,6%

Πηγή: *Ιδία επεξεργασία*

Διάγραμμα 61. Θεματική κατανομή των προτεινόμενων παρεμβάσεων για την άρση των διακρίσεων

Πηγή: *Ιδία επεξεργασία*

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Το παρόν κεφάλαιο συνθέτει τα βασικά ευρήματα της πρωτογενούς και της δευτερογενούς έρευνας και αναδεικνύει τις κύριες διαστάσεις των διακρίσεων, του κοινωνικού αποκλεισμού και των εμποδίων πρόσβασης σε κοινωνικά δικαιώματα και υπηρεσίες στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας. Η σύνθεση οργανώνεται γύρω από τις κοινωνικές ομάδες και τα πεδία που εξετάστηκαν, τη διαθεματική επίδραση διαφορετικών παραγόντων ευαλωτότητας, τη λειτουργία των υπηρεσιών κοινωνικής προστασίας και τις ανάγκες θεσμικής και επιχειρησιακής ενίσχυσης που προέκυψαν από την έρευνα.

Ειδικότερα, στην Ενότητα 7.1 παρουσιάζονται τα κύρια συμπεράσματα από την ανάλυση των απαντήσεων των συμμετεχόντων, σε συνδυασμό με το θεωρητικό, θεσμικό και περιφερειακό πλαίσιο της μελέτης. Στην Ενότητα 7.2 διατυπώνονται προτεινόμενοι άξονες πολιτικής που αφορούν, μεταξύ άλλων, την επιμόρφωση και τη στελέχωση των υπηρεσιών, τη βελτίωση της συνεργασίας και των διαδικασιών παραπομπής, την ενίσχυση της προσβασιμότητας και της διαμεσολάβησης και τη συστηματικότερη καταγραφή και παρακολούθηση των φαινομένων διάκρισης. Τέλος, στην Ενότητα 7.3 πραγματοποιείται η συνολική αποτίμηση της συμβολής της έρευνας και της δυνατότητας αξιοποίησης των ευρημάτων της για τον περιφερειακό σχεδιασμό πολιτικών ισότητας και κοινωνικής ένταξης.

Η ερμηνεία των συμπερασμάτων βασίζεται στη συνεξέταση των επαγγελματικών εκτιμήσεων των συμμετεχόντων και των διαθέσιμων δευτερογενών δεδομένων. Τα ευρήματα αξιοποιούνται ως διερευνητική βάση για την ανάδειξη τάσεων, αναγκών και προτεραιοτήτων πολιτικής και όχι ως άμεση μέτρηση της συνολικής έκτασης των διακρίσεων ή ως αντιπροσωπευτική αποτύπωση των βιωμένων εμπειριών των ίδιων των πληθυσμιακών ομάδων.

7.1. Κύρια συμπεράσματα

Η παρούσα ενότητα συνθέτει τα κυριότερα συμπεράσματα που προκύπτουν από τη συνολική ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας. Η παρουσίασή τους οργανώνεται σε επιμέρους θεματικούς άξονες που αφορούν την άνιση κατανομή της κοινωνικής απόστασης μεταξύ των πληθυσμιακών ομάδων, τα βασικά πεδία εκδήλωσης διακρίσεων, την επίδραση της κοινωνικοοικονομικής και πολλαπλής ευαλωτότητας, τα θεσμικά και διοικητικά εμπόδια πρόσβασης και τη λειτουργία του δικτύου κοινωνικής προστασίας. Στόχος δεν είναι η επανάληψη των αναλυτικών αποτελεσμάτων του προηγούμενου κεφαλαίου, αλλά η ανάδειξη των βασικών τάσεων και των μεταξύ τους συνδέσεων, ώστε να διαμορφωθεί μια συνεκτική εικόνα των αναγκών και των προκλήσεων που εντοπίζονται στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας.

1. Η κοινωνική απόσταση παραμένει άνισα κατανομημένη μεταξύ των πληθυσμιακών ομάδων

Ένα από τα σαφέστερα συμπεράσματα της έρευνας είναι ότι οι συμμετέχοντες δεν αντιλαμβάνονται την κοινωνική απόσταση και την έκθεση σε διακρίσεις ως ομοιόμορφα κατανομημένες μεταξύ όλων των ευάλωτων ομάδων. Οι Ρομά αναδεικνύονται με ιδιαίτερα έντονο τρόπο ως η ομάδα που εκτιμάται ότι αντιμετωπίζει τη μεγαλύτερη κοινωνική απόσταση, ενώ ακολουθούν οι πρόσφυγες και τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα. Η εικόνα αυτή παραπέμπει σε μορφές κοινωνικής αποστασιοποίησης που ενδέχεται να συνδέονται με την εθνοτική ή μεταναστευτική προέλευση και τον σεξουαλικό προσανατολισμό ή την ταυτότητα φύλου. Οι ειδικότεροι λόγοι της κοινωνικής απόστασης, ωστόσο, δεν διερευνήθηκαν άμεσα από τη συγκεκριμένη ερώτηση.

Η μικρότερη αναφορά άλλων ομάδων στη συγκεκριμένη ερώτηση δεν σημαίνει ότι αυτές δεν αντιμετωπίζουν κοινωνικά ή οικονομικά εμπόδια. Μπορεί να υποδηλώνει ότι οι συμμετέχοντες διαφοροποιούν την κοινωνική απόσταση από άλλες μορφές ευαλωτότητας, όπως η φτώχεια, η ανεργία, η αναπηρία ή η μονογονεϊκότητα. Οι τελευταίες μπορεί να επηρεάζουν σημαντικά την πρόσβαση σε δικαιώματα και υπηρεσίες, χωρίς να συνδέονται πάντοτε με την ίδια ένταση κοινωνικού στιγματισμού ή απόρριψης.

Παράλληλα, οι απόψεις ως προς την ύπαρξη διακρίσεων στο άμεσο επαγγελματικό περιβάλλον των συμμετεχόντων εμφανίζονται περισσότερο μοιρασμένες. Η σχεδόν ισομερής κατανομή συμφωνίας και διαφωνίας δείχνει ότι δεν υπάρχει ενιαία εμπειρία μεταξύ των υπηρεσιών και των τοπικών περιβαλλόντων. Η διαφοροποίηση αυτή μπορεί να αντανακλά διαφορετικά χαρακτηριστικά των εξυπηρετούμενων πληθυσμών, διαφορετική συχνότητα επαφής με σύνθετα περιστατικά ή διαφορετικά επίπεδα θεσμικής ετοιμότητας.

2. Η απασχόληση αποτελεί το κεντρικό πεδίο εκδήλωσης και αναπαραγωγής των ανισοτήτων

Η εύρεση εργασίας αναδεικνύεται ως το κυριότερο πεδίο στο οποίο, σύμφωνα με τις επαγγελματικές εκτιμήσεις των στελεχών, εμφανίζονται διακρίσεις εις βάρος ευάλωτων ομάδων. Η διαπίστωση αυτή επαναλαμβάνεται σε διαφορετικά σημεία της έρευνας και αφορά όλες τις βασικές ομάδες στόχου. Ακόμη και όταν οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να αξιολογήσουν χωριστά τις γυναίκες θύματα βίας, τα θύματα εμπορίας ανθρώπων, τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα και τους Ρομά ή μετανάστες, η απασχόληση παρέμεινε το κοινό πεδίο στο οποίο καταγράφηκαν οι εντονότερες εκτιμήσεις άνισης μεταχείρισης.

Η αγορά εργασίας δεν λειτουργεί μόνο ως αυτόνομο πεδίο ενδεχόμενης διάκρισης, αλλά και ως κρίσιμος μηχανισμός κοινωνικής ένταξης. Η περιορισμένη πρόσβαση σε σταθερή και αξιοπρεπή απασχόληση μπορεί να επηρεάζει το εισόδημα, τη δυνατότητα εξασφάλισης στέγης, την οικονομική ανεξαρτησία και τη δυνατότητα απομάκρυνσης από κακοποιητικά ή εκμεταλλευτικά περιβάλλοντα. Για τον λόγο αυτό, η εργασιακή

ένταξη δεν πρέπει να αντιμετωπίζεται αποκομμένα από την κοινωνική προστασία, αλλά ως αναπόσπαστο μέρος των πολιτικών πρόληψης του αποκλεισμού.

Η κοινωνικοοικονομική ευαλωτότητα εκτιμάται επίσης ότι εντείνει ήδη υφιστάμενα εμπόδια. Ο συνδυασμός χαμηλού εισοδήματος και μακροχρόνιας ανεργίας θεωρείται ότι επιβαρύνει πρωτίστως την πρόσβαση στην εργασία και την κατάρτιση, αλλά και τη στέγαση, τις τραπεζικές συναλλαγές, τη δικαιοσύνη, την υγεία και την εκπαίδευση. Το εισόδημα δεν αναγνωρίζεται από όλους τους συμμετέχοντες ως αυτοτελής αιτία διάκρισης, αναδεικνύεται όμως ως παράγοντας που μπορεί να περιορίζει τους διαθέσιμους πόρους και να ενισχύει τις συνέπειες άλλων μορφών ευαλωτότητας.

3. Η διαθεματικότητα αποτελεί ουσιαστικό στοιχείο κατανόησης του αποκλεισμού

Τα αποτελέσματα αναδεικνύουν τη σημασία της διαθεματικής προσέγγισης που υιοθετήθηκε στο θεωρητικό και μεθοδολογικό πλαίσιο της έρευνας. Οι συμμετέχοντες αναγνωρίζουν ότι οι κοινωνικές δυσκολίες και οι διακρίσεις δεν διαμορφώνονται πάντοτε από μία μόνο ταυτότητα ή συνθήκη. Η συνύπαρξη διαφορετικών χαρακτηριστικών μπορεί να δημιουργεί ειδικές και πιο σύνθετες μορφές μειονεκτήματος, οι οποίες δεν είναι δυνατόν να αντιμετωπιστούν αποτελεσματικά μέσα από απολύτως οριζόντιες ή ενιαίες παρεμβάσεις.

Οι γυναίκες Ρομά αναδεικνύονται ως ο συνδυασμός ταυτοτήτων που εκτιμάται ότι αντιμετωπίζει τα πιο σύνθετα εμπόδια. Σημαντική θέση καταλαμβάνουν επίσης οι μετανάστριες και οι γυναίκες πρόσφυγες που είναι θύματα έμφυλης βίας, τα άτομα με αναπηρία που ανήκουν ταυτόχρονα σε μειονότητα, τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα προσφυγικής καταγωγής και τα θύματα εμπορίας ανθρώπων χωρίς νομιμοποιητικά έγγραφα. Οι απαντήσεις αυτές αναδεικνύουν τον τρόπο με τον οποίο το φύλο, η εθνοτική ή μεταναστευτική προέλευση, η αναπηρία, το νομικό καθεστώς, ο σεξουαλικός προσανατολισμός, η ταυτότητα φύλου και η οικονομική κατάσταση μπορούν να αλληλεπιδρούν.

Αντίστοιχα, το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο αξιολογείται ως ο ισχυρότερος από τους εξεταζόμενους πολλαπλασιαστές αποκλεισμού, ενώ ακολουθούν η μεγαλύτερη ηλικία, η αναπηρία, η μακροχρόνια ανεργία και η μονογονεϊκότητα. Τα χαρακτηριστικά αυτά δεν αποτελούν από μόνα τους αναγκαστικά αιτίες διάκρισης. Μπορούν, όμως, να περιορίζουν την πρόσβαση στην πληροφόρηση, στην ψηφιακή και διοικητική εξυπηρέτηση, στην απασχόληση και στα διαθέσιμα δίκτυα υποστήριξης, ιδίως όταν συνδυάζονται μεταξύ τους.

4. Τα διοικητικά και θεσμικά εμπόδια περιορίζουν την ουσιαστική άσκηση των κοινωνικών δικαιωμάτων

Η έρευνα αναδεικνύει ότι η τυπική ύπαρξη κοινωνικών δικαιωμάτων και υπηρεσιών δεν εξασφαλίζει αυτομάτως την ουσιαστική πρόσβαση των πολιτών σε αυτά. Η απουσία νομιμοποιητικών εγγράφων και οι δυσκολίες ταυτοποίησης αναφέρονται ως το συχνότερο εμπόδιο, ενώ ιδιαίτερη βαρύτητα αποδίδεται στην πολυπλοκότητα των

διοικητικών διαδικασιών, στις αυξημένες απαιτήσεις δικαιολογητικών, στα γλωσσικά εμπόδια και στην έλλειψη διερμηνείας ή διαπολιτισμικής διαμεσολάβησης.

Σημαντική είναι επίσης η αναφορά στις προκαταλήψεις, στον ρατσισμό και στη στερεοτυπική αντιμετώπιση. Το εύρημα δείχνει ότι τα εμπόδια πρόσβασης δεν είναι αποκλειστικά τεχνικά ή γραφειοκρατικά. Μπορούν να συνδέονται και με τον τρόπο επικοινωνίας, την ποιότητα της εξυπηρέτησης και τις αντιλήψεις που διαμορφώνονται στο εσωτερικό των υπηρεσιών ή κατά την επαφή των πολιτών με διαφορετικούς θεσμούς.

Η σχετικά υψηλή εκτίμηση της δευτερογενούς θυματοποίησης ενισχύει την παραπάνω διαπίστωση. Οι περισσότεροι συμμετέχοντες θεωρούν ότι τα άτομα με πολλαπλή ευαλωτότητα μπορεί, σε σημαντικό βαθμό, να επιβαρύνονται εκ νέου κατά την επαφή τους με δημόσιες υπηρεσίες ή αρχές. Η επανάληψη της αφήγησης ενός τραυματικού περιστατικού, η αμφισβήτηση, η αποθάρρυνση, οι καθυστερήσεις ή η παραπομπή μεταξύ πολλών υπηρεσιών χωρίς σαφή συντονισμό μπορεί να αποδυναμώνουν την εμπιστοσύνη προς τους θεσμούς και να αποτρέπουν την αναζήτηση βοήθειας.

5. Οι ανάγκες των επιμέρους ομάδων απαιτούν εξειδικευμένες και συντονισμένες παρεμβάσεις

Για τις γυναίκες θύματα έμφυλης ή ενδοοικογενειακής βίας, η οικονομική εξάρτηση από τον κακοποιητή αναδεικνύεται ως βασικό εμπόδιο για την απομάκρυνση από το κακοποιητικό περιβάλλον και τη σταθερή επανένταξη. Η έλλειψη άμεσα διαθέσιμων και ασφαλών δομών φιλοξενίας, η δευτερογενής θυματοποίηση κατά την επαφή με τις αρχές, οι καθυστερήσεις στις διαδικασίες προστασίας και η ανάγκη εξειδικευμένου προσωπικού συγκροτούν ένα πλέγμα αλληλένδετων δυσκολιών. Η υποστήριξη των θυμάτων δεν μπορεί, επομένως, να περιορίζεται στην αρχική διαχείριση της καταγγελίας, αλλά πρέπει να συνδέεται με ασφαλή στέγαση, νομική και ψυχοκοινωνική υποστήριξη και δυνατότητες οικονομικής αυτονομίας.

Στην περίπτωση της εμπορίας ανθρώπων, η βασικότερη πρόκληση εντοπίζεται στον φόβο ή στην αδυναμία των ίδιων των θυμάτων να ζητήσουν βοήθεια. Παράλληλα, καταγράφονται δυσκολίες αναγνώρισης των θυμάτων, ελλείψεις σε κατάλληλα εργαλεία και εκπαίδευση, περιορισμένη διαθεσιμότητα ασφαλών δομών και ανάγκη αποτελεσματικότερου συντονισμού μεταξύ κοινωνικών υπηρεσιών και διωκτικών ή ελεγκτικών αρχών. Το γεγονός ότι σημαντικό μέρος των στελεχών δεν διαθέτει άμεση εμπειρία αντίστοιχων περιστατικών δεν αναιρεί τη σημασία της προετοιμασίας των υπηρεσιών. Αντίθετα, αναδεικνύει την ανάγκη διατήρησης λειτουργικών διαδικασιών έγκαιρης αναγνώρισης και παραπομπής ακόμη και όταν τα περιστατικά εμφανίζονται σπάνια ή δεν γίνονται εύκολα ορατά.

Για τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα, η συχνότερα αναφερόμενη πρόκληση είναι ο φόβος αποκάλυψης της ταυτότητας ή του σεξουαλικού προσανατολισμού, ιδίως σε μικρότερες τοπικές κοινωνίες. Τα γραφειοκρατικά προβλήματα που συνδέονται με τα έγγραφα

ταυτοποίησης, η ανεπαρκής κατάρτιση του προσωπικού και η πιθανότητα άμεσης ή έμμεσης στερεοτυπικής αντιμετώπισης μπορούν να περιορίζουν την ασφαλή πρόσβαση στις υπηρεσίες. Η υψηλή αναφορά έλλειψης σχετικής εμπειρίας μπορεί επίσης να συνδέεται με τη θεσμική αορατότητα των ΛΟΑΤΚΙ+ εξυπηρετούμενων και όχι αναγκαστικά με την απουσία σχετικών αναγκών.

6. Υπάρχει θετική βάση λειτουργίας των υπηρεσιών, με σαφή περιθώρια περαιτέρω ενίσχυσης

Η εικόνα που διαμορφώνεται για τη λειτουργία των κοινωνικών υπηρεσιών δεν είναι μονοδιάστατα αρνητική. Η συνεργασία των Κέντρων Κοινότητας με άλλους κομβικούς φορείς αξιολογείται σε πολύ μεγάλο βαθμό ως καλή ή πολύ καλή. Παράλληλα, η πλειονότητα των συμμετεχόντων θεωρεί ότι η υπηρεσία της διαθέτει τουλάχιστον αρκετά επαρκές προσωπικό, εργαλεία και κατάρτιση για τη διαχείριση σύνθετων περιστατικών.

Τα στοιχεία αυτά αποτυπώνουν την ύπαρξη μιας σημαντικής θεσμικής και επαγγελματικής βάσης, πάνω στην οποία μπορούν να αναπτυχθούν περαιτέρω παρεμβάσεις. Η μεγαλύτερη συγκέντρωση των απαντήσεων στην κατηγορία «αρκετά» και όχι στις υψηλότερες βαθμίδες, καθώς και η παρουσία ενός διακριτού τμήματος στελεχών που αξιολογεί την επάρκεια ως περιορισμένη, δείχνουν ότι η διαθέσιμη δυναμικότητα δεν είναι ομοιόμορφη. Η προτεραιότητα μπορεί, συνεπώς, να δοθεί τόσο στην ενίσχυση, εξειδίκευση και συστηματικότερη διασύνδεση των υφιστάμενων υπηρεσιών όσο και, όπου τεκμηριώνεται σχετικό κενό, στη δημιουργία συμπληρωματικών δομών και μηχανισμών υποστήριξης.

7.2. Προτεινόμενοι άξονες πολιτικής

Με αφετηρία τα κύρια συμπεράσματα της έρευνας και τις προτάσεις που διατυπώθηκαν από τους συμμετέχοντες, η παρούσα ενότητα εξειδικεύει βασικούς άξονες πολιτικής για την ενίσχυση της ισότητας, της κοινωνικής ένταξης και της ουσιαστικής πρόσβασης στις υπηρεσίες. Οι προτεινόμενες κατευθύνσεις αφορούν τη συστηματική επιμόρφωση του ανθρώπινου δυναμικού, την ενίσχυση και εξειδίκευση των κοινωνικών υπηρεσιών, τη βελτίωση του συντονισμού και των διαδικασιών παραπομπής, την άρση διοικητικών, γλωσσικών, χωρικών και άλλων εμποδίων πρόσβασης και τη συστηματικότερη συλλογή και αξιοποίηση δεδομένων. Οι άξονες παρουσιάζονται ως ένα συνεκτικό πλαίσιο προτεραιοτήτων, το οποίο μπορεί να υποστηρίξει τον περιφερειακό και τοπικό σχεδιασμό και να προσαρμοστεί στις αρμοδιότητες, στους διαθέσιμους πόρους και στις ιδιαίτερες ανάγκες των επιμέρους ομάδων και περιοχών.

1. Συστηματική εκπαίδευση και επιμόρφωση του ανθρώπινου δυναμικού

Η εκπαίδευση και η επιμόρφωση του προσωπικού αποτελεί την κυριότερη κατεύθυνση παρέμβασης που προέκυψε από τις ανοικτές απαντήσεις των συμμετεχόντων. Η προτεραιότητα αυτή συμφωνεί με τα ευρήματα των επιμέρους ερωτήσεων για τη

διαχείριση σύνθετων περιστατικών και τις δυσκολίες εξυπηρέτησης διαφορετικών ομάδων.

Προτείνεται η ανάπτυξη ενός σταθερού περιφερειακού προγράμματος επιμόρφωσης, το οποίο να μην περιορίζεται σε μεμονωμένες ενημερωτικές δράσεις. Το πρόγραμμα μπορεί να περιλαμβάνει το ισχύον θεσμικό πλαίσιο κατά των διακρίσεων, τη διαθεματική αξιολόγηση των αναγκών, τη διαχείριση περιστατικών έμφυλης βίας και εμπορίας ανθρώπων, τη συμπεριληπτική εξυπηρέτηση ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων, τη διαπολιτισμική επικοινωνία, τη χρήση κατάλληλης και μη στιγματιστικής γλώσσας και την αποφυγή δευτερογενούς θυματοποίησης.

Ιδιαίτερη αξία μπορούν να έχουν οι βιωματικές μορφές εκπαίδευσης, η μελέτη πραγματικών ή προσομοιωμένων περιστατικών, η ανταλλαγή καλών πρακτικών και η περιοδική εποπτεία των επαγγελματιών που διαχειρίζονται απαιτητικές υποθέσεις. Η εκπαίδευση είναι σκόπιμο να απευθύνεται όχι μόνο στα στελέχη των κοινωνικών υπηρεσιών, αλλά και σε επαγγελματίες άλλων φορέων που συμμετέχουν στην αλυσίδα προστασίας και παραπομπής.

2. Ενίσχυση της στελέχωσης και της εξειδικευμένης υποστήριξης

Η αποτελεσματική ανταπόκριση σε σύνθετες ανάγκες προϋποθέτει επαρκή και διεπιστημονική στελέχωση. Η ενίσχυση των Κέντρων Κοινότητας και των κοινωνικών υπηρεσιών με κοινωνικούς λειτουργούς, ψυχολόγους, νομικούς, συμβούλους απασχόλησης, διερμηνείς και διαπολιτισμικούς διαμεσολαβητές μπορεί να περιορίσει τις διαδοχικές παραπομπές και να διευκολύνει την ολοκληρωμένη υποστήριξη των πολιτών.

Η ενίσχυση δεν αφορά μόνο τον αριθμό των εργαζομένων, αλλά και τη διαθεσιμότητα συγκεκριμένων ειδικοτήτων, την καθαρή κατανομή αρμοδιοτήτων και τη δυνατότητα παροχής συμβουλευτικής και υποστήριξης με συνέχεια στον χρόνο. Ιδιαίτερη σημασία έχει η πρόβλεψη μηχανισμών προστασίας από την επαγγελματική εξουθένωση, καθώς η διαχείριση περιστατικών βίας, εκμετάλλευσης και πολλαπλής ευαλωτότητας μπορεί να είναι ιδιαίτερα απαιτητική για το προσωπικό.

3. Κοινά πρωτόκολλα συνεργασίας και διαχείρισης περιστατικών

Η θετική αξιολόγηση της συνεργασίας μεταξύ των φορέων αποτελεί σημαντικό πλεονέκτημα. Για να αποκτήσει όμως μεγαλύτερη σταθερότητα και να μην εξαρτάται αποκλειστικά από άτυπες προσωπικές σχέσεις, είναι σκόπιμο να υποστηριχθεί από σαφείς και κοινά αποδεκτές διαδικασίες.

Προτείνεται η κατάρτιση και επικαιροποίηση πρωτοκόλλων για την αναγνώριση, την αρχική αξιολόγηση, την παραπομπή και την παρακολούθηση σύνθετων περιστατικών. Τα πρωτόκολλα είναι σημαντικό να προσδιορίζουν τα σημεία επαφής κάθε φορέα, τα χρονικά όρια ανταπόκρισης, τις προϋποθέσεις ασφαλούς ανταλλαγής πληροφοριών και τις διαδικασίες διαχείρισης επειγόντων περιστατικών. Ειδική πρόβλεψη απαιτείται για περιπτώσεις ενδοοικογενειακής και έμφυλης βίας, εμπορίας ανθρώπων, αστέγων ή

ατόμων χωρίς νομιμοποιητικά έγγραφα και περιστατικών που απαιτούν ταυτόχρονη κοινωνική, νομική και υγειονομική παρέμβαση.

Η τακτική διοργάνωση τοπικών ή περιφερειακών συναντήσεων μεταξύ κοινωνικών υπηρεσιών, αστυνομικών και δικαστικών αρχών, υπηρεσιών υγείας, εκπαιδευτικών φορέων, ΔΥΠΑ και οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών μπορεί να ενισχύσει την κοινή κατανόηση των αρμοδιοτήτων και να διευκολύνει την επίλυση πρακτικών προβλημάτων συνεργασίας.

4. Βελτίωση της προσβασιμότητας και ανάπτυξη υπηρεσιών προσέγγισης

Τα εμπόδια μετακίνησης, οι γλωσσικές δυσκολίες, η έλλειψη εγγράφων και η πολυπλοκότητα των διοικητικών διαδικασιών καθιστούν αναγκαία την ανάπτυξη περισσότερο ευέλικτων και προσβάσιμων μορφών εξυπηρέτησης. Στο πλαίσιο αυτό, μπορεί να εξεταστεί η ανάπτυξη κινητών μονάδων ή κινητών κλιμακίων κοινωνικής ένταξης, ιδιαίτερα για απομακρυσμένες, αγροτικές ή οικιστικά απομονωμένες περιοχές.

Οι παρεμβάσεις προσέγγισης μπορούν να συνδυάζουν κοινωνική συμβουλευτική, ενημέρωση για δικαιώματα, υποστήριξη στη συγκέντρωση δικαιολογητικών, διαμεσολάβηση με τις αρμόδιες υπηρεσίες και παραπομπή σε εξειδικευμένες δομές. Παράλληλα, απαιτείται ενίσχυση της διερμηνείας και της διαπολιτισμικής διαμεσολάβησης, καθώς και ανάπτυξη απλών, κατανοητών και προσβάσιμων ενημερωτικών εργαλείων σε περισσότερες γλώσσες και μορφές.

Η ψηφιοποίηση μπορεί να διευκολύνει την πρόσβαση, δεν πρέπει όμως να υποκαθιστά πλήρως τη διά ζώσης ή υποστηριζόμενη εξυπηρέτηση. Για πολίτες με περιορισμένες ψηφιακές δεξιότητες, χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, αναπηρία ή έλλειψη κατάλληλου εξοπλισμού, η αποκλειστικά ψηφιακή διαδικασία μπορεί να δημιουργήσει ένα πρόσθετο επίπεδο αποκλεισμού.

5. Εξειδικευμένες παρεμβάσεις προστασίας και κοινωνικής ένταξης

Οι ανάγκες των επιμέρους ομάδων δεν μπορούν να καλυφθούν αποκλειστικά με οριζόντια μέτρα. Για τις γυναίκες θύματα βίας απαιτείται ενίσχυση της ασφαλούς φιλοξενίας, της νομικής και ψυχοκοινωνικής υποστήριξης και των προγραμμάτων εργασιακής ένταξης και οικονομικής αυτονομίας. Η προστασία πρέπει να περιλαμβάνει και τα εξαρτώμενα μέλη, καθώς η παρουσία παιδιών μπορεί να επηρεάζει καθοριστικά τη δυνατότητα απομάκρυνσης από το κακοποιητικό περιβάλλον.

Για τα θύματα εμπορίας ανθρώπων απαιτούνται σαφείς μηχανισμοί έγκαιρης αναγνώρισης, ασφαλούς παραπομπής, προστατευμένης στέγασης και μακροχρόνιας κοινωνικής επανένταξης. Η υποστήριξη είναι σημαντικό να μην εξαρτάται αποκλειστικά από την άμεση καταγγελία ή τη συνεργασία με τις αρχές, αλλά να βασίζεται στην ασφάλεια, στη σταθεροποίηση και στην εξατομικευμένη αξιολόγηση των αναγκών του θύματος.

Για τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα, προτεραιότητα αποτελεί η διαμόρφωση ασφαλών και συμπεριληπτικών υπηρεσιών, η χρήση διοικητικών διαδικασιών που σέβονται την ταυτότητα και την έκφραση φύλου και η προστασία της εμπιστευτικότητας. Για τους Ρομά και τους μεταναστευτικούς πληθυσμούς, η κοινωνική διαμεσολάβηση, η προσέγγιση στην κοινότητα, η υποστήριξη της σχολικής και εργασιακής ένταξης και η ενεργή συμμετοχή των ίδιων των κοινοτήτων στον σχεδιασμό των παρεμβάσεων μπορούν να βελτιώσουν την εμπιστοσύνη και την αποτελεσματικότητα των πολιτικών.

6. Καταγραφή, παρακολούθηση και τεκμηρίωση των διακρίσεων

Η έρευνα ανέδειξε την ανάγκη για συστηματικότερη καταγραφή των περιστατικών και των εμποδίων πρόσβασης. Το Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης μπορεί να διαδραματίσει κεντρικό ρόλο στη συγκέντρωση και ανάλυση δεδομένων, με τρόπο που θα προστατεύει τα προσωπικά δεδομένα και δεν θα επιβαρύνει υπέρμετρα τις υπηρεσίες.

Προτείνεται η διαμόρφωση κοινού πλαισίου καταγραφής, το οποίο να περιλαμβάνει βασικές κατηγορίες περιστατικών, πεδίο εκδήλωσης του εμποδίου, διασταυρούμενους παράγοντες ευαλωτότητας, φορείς που ενεπλάκησαν, τύπο παραπομπής και έκβαση της υποστήριξης. Η καταγραφή δεν πρέπει να περιορίζεται στον αριθμό των περιστατικών, αλλά να επιτρέπει την αναγνώριση επαναλαμβανόμενων διοικητικών ή χωρικών φραγμών.

Η περιοδική αποτύπωση των ευρημάτων σε περιφερειακές εκθέσεις μπορεί να υποστηρίξει την επικαιροποίηση της ΠΕΣΚΕ, τον σχεδιασμό των χρηματοδοτούμενων παρεμβάσεων και την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των εφαρμοζόμενων μέτρων. Παράλληλα, απαιτείται η ανάπτυξη περιορισμένου αριθμού σαφών δεικτών, όπως η πρόσβαση σε εξειδικευμένες υπηρεσίες, ο χρόνος ανταπόκρισης, η ολοκλήρωση των παραπομπών και η συμμετοχή των επαγγελματιών σε προγράμματα επιμόρφωσης.

7. Ενημέρωση, πρόληψη και συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας

Οι διοικητικές και θεσμικές αλλαγές χρειάζεται να συνοδεύονται από παρεμβάσεις πρόληψης και ευαισθητοποίησης. Η αντιμετώπιση των στερεοτύπων και της κοινωνικής απόστασης δεν μπορεί να επιτευχθεί μόνο μέσα από την καλύτερη λειτουργία των υπηρεσιών, αλλά απαιτεί και δράσεις στην τοπική κοινωνία, στην εκπαίδευση, στους επαγγελματικούς χώρους και στα μέσα ενημέρωσης.

Οι δράσεις αυτές είναι σκόπιμο να αποφεύγουν τη γενική ή αποσπασματική ενημέρωση και να βασίζονται σε συγκεκριμένες ανάγκες και ομάδες. Η συνεργασία με σχολεία, συλλογικούς φορείς, οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών και εκπροσώπους των ίδιων των κοινοτήτων μπορεί να συμβάλει στην πρόληψη των διακρίσεων, στην ενίσχυση της ορατότητας και στη δημιουργία σχέσεων εμπιστοσύνης.

Η συμμετοχή των ατόμων και των ομάδων που επηρεάζονται από τις πολιτικές αποτελεί κρίσιμο στοιχείο της αποτελεσματικότητάς τους. Οι επόμενες έρευνες μπορούν, με κατάλληλες δεοντολογικές εγγυήσεις και ασφαλείς διαδικασίες, να συμπεριλάβουν

περισσότερο άμεσα τις οπτικές των ίδιων των ομάδων αναφοράς, συμπληρώνοντας τις επαγγελματικές εκτιμήσεις που αποτυπώθηκαν στην παρούσα μελέτη.

7.3. Συνολική αποτίμηση

Η συνολική εικόνα που προκύπτει από την έρευνα είναι σύνθετη, αλλά παρέχει σαφείς κατευθύνσεις. Οι υπηρεσίες της Περιφέρειας διαθέτουν ήδη σημαντικό ανθρώπινο δυναμικό, εμπειρία και δίκτυα συνεργασίας. Ταυτόχρονα, οι επαγγελματίες αναγνωρίζουν ότι η ουσιαστική πρόσβαση στα δικαιώματα εξακολουθεί να επηρεάζεται από διοικητικά εμπόδια, χωρικούς και γλωσσικούς περιορισμούς, στερεοτυπικές αντιλήψεις και την αλληλεπίδραση πολλαπλών παραγόντων ευαλωτότητας.

Η αποτελεσματική αντιμετώπιση των διακρίσεων δεν προϋποθέτει μόνο περισσότερες επιμέρους δράσεις, αλλά ένα συνεκτικό πλαίσιο που θα συνδέει την εκπαίδευση του προσωπικού, την επαρκή στελέχωση, την προσβασιμότητα, την εξειδικευμένη προστασία, τη συνεργασία των φορέων και τη συστηματική τεκμηρίωση. Στο πλαίσιο αυτό, το Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης μπορεί να λειτουργήσει ως σταθερός κόμβος γνώσης, συντονισμού και αξιολόγησης, υποστηρίζοντας τη μετάβαση από την αποσπασματική διαχείριση των περιστατικών σε μια περισσότερο προληπτική, συμπεριληπτική και τεκμηριωμένη περιφερειακή πολιτική.

Η αξιοποίηση των αποτελεσμάτων μπορεί να συμβάλει στην περαιτέρω ενίσχυση της ΠΕΣΚΕ, στη στόχευση των διαθέσιμων πόρων και στη διαμόρφωση υπηρεσιών που ανταποκρίνονται όχι μόνο στη γενική κατηγορία ευαλωτότητας, αλλά και στις σύνθετες συνθήκες που διαμορφώνουν τη ζωή και τις δυνατότητες κάθε πολίτη. Υπό αυτή την έννοια, η έρευνα δεν αποτελεί μόνο αποτύπωση προβλημάτων, αλλά βάση για τη σταδιακή βελτίωση της προσβασιμότητας, της θεσμικής ανταπόκρισης και της κοινωνικής συνοχής στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης – Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας. (2026α). *Θεσμικό Πλαίσιο*. <https://socialpolicy-pde.gr/michanismos/thesmiko-plaisio/>

Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης – Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας. (2026β). *Σκοπός-Αρμοδιότητες*. <https://socialpolicy-pde.gr/perifereiako-paratitirio-koinonikis-entaxis/skopos-armodiotites/>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Ελληνόγλωσση βιβλιογραφία

Γραφείο Εθνικού Εισηγητή για την Καταπολέμηση της Εμπορίας Ανθρώπων, & Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης. (2025). Ετήσια έκθεση του Εθνικού Μηχανισμού Αναφοράς για την προστασία θυμάτων εμπορίας ανθρώπων: Ιανουάριος-Δεκέμβριος 2024. https://ekka.org.gr/images/KOINONIKON-PAREMBASEON_2024.pdf

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

Council of the European Union. (2021). Council Recommendation of 12 March 2021 on Roma equality, inclusion and participation (2021/C 93/01). Official Journal of the European Union, C 93, 1–14. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32021H0319\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32021H0319(01))

Court of Justice of the European Union. (2016). Judgment of the Court of 24 November 2016, David L. Parris v Trinity College Dublin and Others, Case C-443/15, ECLI:EU:C:2016:897. <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-443/15>

Crawford, J., Kapisavanhu, N., Moore, J., Crawford, C., & Lundy, T. (2023). A critical review of social exclusion and inclusion among immigrant and refugee women. *Advances in Public Health*, 2023, Article 8889358. <https://doi.org/10.1155/2023/8889358>

Crenshaw, K. (1989). Demarginalizing the intersection of race and sex: A Black feminist critique of antidiscrimination doctrine, feminist theory and antiracist politics. *University of Chicago Legal Forum*, 1989(1), Article 8, 139–167. <https://chicagounbound.uchicago.edu/uclf/vol1989/iss1/8/>

Crenshaw, K. (1991). Mapping the margins: Intersectionality, identity politics, and violence against women of color. *Stanford Law Review*, 43(6), 1241–1299. <https://doi.org/10.2307/1229039>

Dąbrowski, M., Bachtler, J., & Bafoil, F. (2014). Challenges of multi-level governance and partnership: Drawing lessons from European Union cohesion policy. *European Urban and Regional Studies*, 21(4), 355–363. <https://doi.org/10.1177/0969776414533020>

- Debusscher, P., & Maes, E. L. (2025). The European Union–intersectionality framework: Unpacking intersectionality in the “Union of Equality” agenda. *Political Studies Review*, 23(1), 276–296. <https://doi.org/10.1177/14789299241242343>
- European Commission. (2008). Commission Recommendation of 3 October 2008 on the active inclusion of people excluded from the labour market (2008/867/EC). *Official Journal of the European Union*, L 307, 11–14. <https://eur-lex.europa.eu/eli/reco/2008/867/oj/eng>
- European Commission. (2020). A Union of Equality: EU Roma strategic framework for equality, inclusion and participation (COM(2020) 620 final). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020DC0620>
- European Commission. (2021a). The European Pillar of Social Rights Action Plan (COM(2021) 102 final). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52021DC0102>
- European Commission. (2021b). EU Strategy on Combatting Trafficking in Human Beings 2021–2025 (COM(2021) 171 final). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52021DC0171>
- European Commission. (2023). Report on access to essential services in the EU (Commission Staff Working Document SWD(2023) 213 final/2). <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10678-2023-REV-1/en/pdf>
- European Institute for Gender Equality. (2016). Poverty, gender and intersecting inequalities in the EU: Review of the implementation of Area A—Women and poverty of the Beijing Platform for Action. Publications Office of the European Union. <https://doi.org/10.2839/065115>
- European Institute for Gender Equality. (2023). A better work–life balance: Bridging the gender care gap. Publications Office of the European Union. <https://doi.org/10.2839/741565>
- European Parliament, Council of the European Union, & European Commission. (2017). Interinstitutional Proclamation on the European Pillar of Social Rights (2017/C 428/09). *Official Journal of the European Union*, C 428, 10–15. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32017C1213\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32017C1213(01))
- European Parliament & Council of the European Union. (2011). Directive 2011/36/EU of 5 April 2011 on preventing and combating trafficking in human beings and protecting its victims, and replacing Council Framework Decision 2002/629/JHA. *Official Journal of the European Union*, L 101, 1–11. <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2011/36/oj/eng>
- European Parliament & Council of the European Union. (2021). Regulation (EU) 2021/1060 of 24 June 2021 laying down common provisions on the European Regional Development Fund, the European Social Fund Plus, the Cohesion Fund and other Funds. *Official Journal of the European Union*, L 231, 159–706. <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2021/1060/oj/eng>

- European Parliament & Council of the European Union. (2024). Directive (EU) 2024/1712 of 13 June 2024 amending Directive 2011/36/EU on preventing and combating trafficking in human beings and protecting its victims. Official Journal of the European Union, L, 2024/1712. <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/1712/oj/eng>
- European Union Agency for Fundamental Rights. (2024). LGBTIQ equality at a crossroads: Progress and challenges. Publications Office of the European Union. <https://fra.europa.eu/en/publication/2024/lgbtiq-equality-crossroads-progress-and-challenges>
- European Union Agency for Fundamental Rights. (2025). Rights of Roma and Travellers in 13 European countries: Perspectives from the Roma Survey 2024. Publications Office of the European Union. <https://fra.europa.eu/en/publication/2025/roma-survey-2024>
- Fredman, S. (2016). Intersectional discrimination in EU gender equality and non-discrimination law. European Network of Legal Experts in Gender Equality and Non-discrimination, European Commission. Publications Office of the European Union. <https://doi.org/10.2838/241520>
- Howard, E. (2024). Intersectional discrimination and EU law: Time to revisit Parris. International Journal of Discrimination and the Law, 24(4), 292–312. <https://doi.org/10.1177/13582291241285336>
- Islam, F., & Fay, S. (2024). Intersectional challenges in post-trafficking reintegration of survivor women of trafficking. The International Journal of Human Rights, 28(10), 1777–1807. <https://doi.org/10.1080/13642987.2024.2372398>
- Kóczé, A. (2009). Missing intersectionality: Race/ethnicity, gender, and class in current research and policies on Romani women in Europe (with contributions from R. M. Popa). Center for Policy Studies, Central European University. <https://energy.ceu.edu/sites/default/files/publications/cps-policy-study-missing-intersectionality-2009.pdf>
- Kostka, J. (2015). Implementation of Roma inclusion policies: Why defining the problem matters. Social Inclusion, 3(5), 78–89. <https://doi.org/10.17645/si.v3i5.231>
- Lombardo, E., & Verloo, M. (2009). Institutionalizing intersectionality in the European Union? Policy developments and contestations. International Feminist Journal of Politics, 11(4), 478–495. <https://doi.org/10.1080/14616740903237442>
- OECD. (2023). Integrating local services for individuals in vulnerable situations (OECD Local Economic and Employment Development Papers No. 2023/08). OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/1596644b-en>
- Palm, W., Webb, E., Hernández-Quevedo, C., Scarpetti, G., Lessof, S., Siciliani, L., & van Ginneken, E. (2021). Gaps in coverage and access in the European Union. Health Policy, 125(3), 341–350. <https://doi.org/10.1016/j.healthpol.2020.12.011>

United Nations Office on Drugs and Crime. (2024). Global report on trafficking in persons 2024. United Nations. https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/glotip/2024/GLOTIP2024_BOOK.pdf

Urek, M., & Jurček, A. (2025). "Sorry, we don't have any LGBTQI+ service users": Bridging gaps towards inclusion in social services. Social Inclusion, 13, Article 10563. <https://doi.org/10.17645/si.10563>

World Health Organization Regional Office for Europe. (2023, August 30). The health of refugees and migrants in the WHO European Region [Fact sheet]. <https://www.who.int/europe/news-room/fact-sheets/item/the-health-of-refugees-and-migrants-in-the-who-european-region>

Γραφείο Εθνικού Εισηγητή για την Καταπολέμηση της Εμπορίας Ανθρώπων, & Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης. (2025). Ετήσια έκθεση του Εθνικού Μηχανισμού Αναφοράς για την προστασία θυμάτων εμπορίας ανθρώπων: Ιανουάριος–Δεκέμβριος 2024. https://ekka.org.gr/images/KOINONIKON-PAREMBASEON_2024.pdf

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Ελληνόγλωσση βιβλιογραφία

Ελληνική Κυβέρνηση. (2021). Εθνική Στρατηγική για την Ισότητα των ΛΟΑΤΚΙ+. https://www.primeminister.gr/wp-content/uploads/2021/06/ethniki_statigiki_gia_thn_isothta_ton_loatki.pdf

ΕΣΠΑ. (χ.χ.-α). Ανθρώπινο Δυναμικό και Κοινωνική Συνοχή 2021–2027. <https://www.espa.gr/el/Pages/staticPHumanResources.aspx>

ΕΣΠΑ. (χ.χ.-β). ΕΣΠΑ 2021–2027. <https://www.espa.gr/el/pages/espa2021-2027.aspx>

ΕΣΠΑ. (χ.χ.-γ). Περιβάλλον και Κλιματική Αλλαγή 2021–2027. <https://www.espa.gr/el/Pages/staticPEnvironmentandClimateChange.aspx>

ΕΣΠΑ. (χ.χ.-δ). Τομεακά Προγράμματα. <https://www.espa.gr/el/Pages/staticSectoralProgrammes.aspx>

ΕΣΠΑ. (χ.χ.-ε). Ψηφιακός Μετασχηματισμός 2021–2027. <https://www.espa.gr/el/Pages/staticPDigitalTransformation.aspx>

Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων, Γενική Γραμματεία Δημοσίων Επενδύσεων και ΕΣΠΑ. (2021). Παρουσίαση του νέου ΕΣΠΑ 2021–2027. https://www.espa.gr/el/Documents/2127/Parousiasi_neou_ESPA_21-27.pdf

Νόμος 3500/2006: Για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας και άλλες διατάξεις (ΦΕΚ Α' 232/24.10.2006). <https://www.kodiko.gr/nomothesia/document/154457/nomos-3500-2006>

Νόμος 4443/2016: Ίση μεταχείριση προσώπων ασχέτως φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία και λοιπές διατάξεις (ΦΕΚ Α' 232/9.12.2016).

<https://elib.aade.gr/elib/view?d=%2Fgr%2Fact%2F2016%2F4443%2F>

Νόμος 4531/2018: Κύρωση της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας και προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας (ΦΕΚ Α' 62/5.4.2018).

<https://www.kodiko.gr/nomothesia/document/354118/nomos-4531-2018>

Νόμος 4604/2019: Προώθηση της ουσιαστικής ισότητας των φύλων, πρόληψη και καταπολέμηση της έμφυλης βίας και λοιπές διατάξεις (ΦΕΚ Α' 50/26.3.2019).

https://www.hellenicparliament.gr/nomothetiko-ergo/anazitisi-nomothetikou-ergou?law_id=68d91fb8-3765-4179-9275-aa090111a411

Νόμος 4931/2022: Γιατρός για όλους, ισότιμη και ποιοτική πρόσβαση στις υπηρεσίες του ΕΟΠΥΥ και στην Πρωτοβάθμια Φροντίδα Υγείας και άλλες επείγουσες διατάξεις (ΦΕΚ Α' 94/13.5.2022).

https://www.hellenicparliament.gr/Nomothetiko-Ergo/Anazitisi-Nomothetikou-Ergou?law_id=49fb2278-baab-4cfc-b3ca-ae8a017fa30a

Νόμος 5089/2024: Ισότητα στον πολιτικό γάμο, τροποποίηση του Αστικού Κώδικα και άλλες διατάξεις (ΦΕΚ Α' 27/16.2.2024).

https://www.hellenicparliament.gr/Nomothetiko-Ergo/Anazitisi-Nomothetikou-Ergou?law_id=ebe2964c-c991-4ac0-9c09-b109017cdcad

Νόμος 5090/2024: Παρεμβάσεις στον Ποινικό Κώδικα και τον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας – Εκσυγχρονισμός του νομοθετικού πλαισίου για την πρόληψη και την καταπολέμηση της ενδοοικογενειακής βίας (ΦΕΚ Α' 30/23.2.2024).

https://www.hellenicparliament.gr/Nomothetiko-Ergo/Anazitisi-Nomothetikou-Ergou?law_id=d1e6b29e-d8a1-4ca9-8dd2-b1120005f3f0

Νόμος 5172/2025: Αντιμετώπιση νέων μορφών βίας κατά των γυναικών – Ενσωμάτωση της Οδηγίας (ΕΕ) 2024/1385 – Πρόσθετες ρυθμίσεις στον νόμο περί ενδοοικογενειακής βίας και άλλες διατάξεις (ΦΕΚ Α' 10/29.1.2025).

https://www.hellenicparliament.gr/nomothetiko-ergo/anazitisi-nomothetikou-ergou?law_id=6bb76944-57fd-4667-83ea-b265017dec45

Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, Γενική Γραμματεία Δημογραφικής και Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας των Φύλων. (2021, Νοέμβριος). Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Ισότητα των Φύλων 2021–2025. <https://isotita.gr/wp-content/uploads/2021/12/%CE%95%CE%A3%CE%94%CE%99%CE%A6-2021-2025.pdf>

Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, Γενική Γραμματεία Κοινωνικής Αλληλεγγύης και Καταπολέμησης της Φτώχειας. (2022, Ιούλιος). Εθνική Στρατηγική για την Κοινωνική Ένταξη και Μείωση της Φτώχειας 2021–2027. <https://ypergasias.gov.gr/wp-content/uploads/2022/08/.pdf>

Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, Γενική Γραμματεία Κοινωνικής Αλληλεγγύης και Καταπολέμησης της Φτώχειας. (2023). Εθνική Στρατηγική και Σχέδιο Δράσης για την Κοινωνική Ένταξη των Ρομά 2021–2030: 1η αναθεώρηση.

https://egroma.gov.gr/wp-content/uploads/2023/06/EL_%CE%95%CE%A3%CE%9A%CE%95-%CE%A1%CE%9F%CE%9C%CE%B1-2021_2030_FINAL_1st-REVISION_2023-05.04.2023.pdf

Υπουργείο Εσωτερικών, Γενική Γραμματεία Πληθυσμού και Κοινωνικής Συνοχής. (2013, 23 Απριλίου). Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη των Πολιτών Τρίτων Χωρών.

<https://migration.gov.gr/wp-content/uploads/2020/05/%CE%927.-%CE%95%CE%B8%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%A3%CF%84%CF%81%CE%B1%CF%84%CE%B7%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CE%AE-2013.pdf>

Υπουργείο Κοινωνικής Συνοχής και Οικογένειας, Γενική Γραμματεία Ισότητας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. (2026, Μάιος). Επιχειρησιακό Σχέδιο Υλοποίησης του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για την Ισότητα των Φύλων 2026–2030.

https://minscfa.gov.gr/wp-content/uploads/2026/06/Epixeirisiako_sxedio_ESDIF_2026-2030.pdf

Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου. (2022, Ιανουάριος). Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη.

<https://migration.gov.gr/wp-content/uploads/2022/09/2022.pdf>

Υπουργείο Υγείας. (2022, 10 Ιανουαρίου). Υπογράφηκε η Υπουργική Απόφαση για το νέο έντυπο αιμοδοσίας.

<https://www.moh.gov.gr/articles/ministry/grafeio-typoy/press-releases/10010-ypografthke-h-ypoyrgikh-apofash-gia-to-neo-entypo-aimodosias>

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

Council of the European Union. (2021). Council Recommendation of 12 March 2021 on Roma equality, inclusion and participation (2021/C 93/01). Official Journal of the European Union, C 93, 1–14.

[https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32021H0319\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32021H0319(01))

Council of the European Union. (2023a). Council Decision (EU) 2023/1075 of 1 June 2023 on the conclusion, on behalf of the European Union, of the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence with regard to institutions and public administration of the Union. Official Journal of the European Union, L 143I, 1–3.

<https://eur-lex.europa.eu/eli/dec/2023/1075/oj/eng>

Council of the European Union. (2023b). Council Decision (EU) 2023/1076 of 1 June 2023 on the conclusion, on behalf of the European Union, of the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence with regard to matters related to judicial cooperation in criminal matters, asylum and non-refoulement. Official Journal of the European Union, L 143I, 4–6.

<https://eur-lex.europa.eu/eli/dec/2023/1076/oj/eng>

Council of the European Union. (2024, 14 Μαΐου). The Council adopts the EU's Pact on Migration and Asylum [Press release]. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2024/05/14/the-council-adopts-the-eu-s-pact-on-migration-and-asylum/>

Council of the European Union. (2026). Pact on migration and asylum. <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/eu-pact-migration-asylum/>

Council of the European Union. (2026, 8 Ιουνίου). Council greenlights law reinforcing protection of victims' rights [Press release]. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2026/06/08/council-greenlights-law-reinforcing-protection-of-victims-rights/>

European Commission, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion. (2026a). Ex post evaluation of the 2014–2020 European Social Fund (ESF) and Youth Employment Initiative (YEI). <https://european-social-fund-plus.ec.europa.eu/en/publications/ex-post-evaluation-2014-2020-european-social-fund-esf-and-youth-employment-initiative>

European Commission, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion. (2026b). Study supporting the ex-post evaluation of the 2014–2020 European Social Fund and Youth Employment Initiative: Final report. Publications Office of the European Union. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/f7c95312-f678-11f0-b9bc-01aa75ed71a1/language-en>

European Commission, Directorate-General for Justice and Consumers. (2020). EU Strategy on victims' rights (2020–2025). https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/criminal-justice/protecting-victims-rights/eu-strategy-victims-rights-2020-2025_en

European Commission, Directorate-General for Justice and Consumers. (2022). Guidelines for strategies and action plans to enhance LGBTIQ equality. Publications Office of the European Union. <https://doi.org/10.2838/733032>

European Commission, Directorate-General for Justice and Consumers. (n.d.-a). Ending gender-based violence. https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/gender-equality/gender-based-violence/ending-gender-based-violence_en

European Commission, Directorate-General for Justice and Consumers. (n.d.-b). Gender equality strategy. https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/gender-equality/gender-equality-strategy_en

European Commission, Directorate-General for Justice and Consumers. (n.d.-c). Victims' rights in the EU. https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/criminal-justice/protecting-victims-rights/victims-rights-eu_en

- European Commission. (2020a). A Union of Equality: EU Roma strategic framework for equality, inclusion and participation (COM(2020) 620 final). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020DC0620>
- European Commission. (2020b). EU Strategy on victims' rights (2020–2025) (COM(2020) 258 final). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020DC0258>
- European Commission. (2021). The European Pillar of Social Rights Action Plan (COM(2021) 102 final). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52021DC0102>
- European Commission. (2022). Evaluation of Directive 2012/29/EU establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime (Commission Staff Working Document SWD(2022) 179 final). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52022SC0179>
- European Commission. (2024). Report on the implementation of the national Roma strategic frameworks in light of the EU Roma strategic framework for equality, inclusion and participation and the Council Recommendation on Roma equality, inclusion and participation (COM(2024) 422 final). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52024DC0422>
- European Commission. (2025a). A Roadmap for Women's Rights (COM(2025) 97 final). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52025DC0097>
- European Commission. (2025b). Union of Equality: LGBTIQ+ Equality Strategy 2026–2030 (COM(2025) 725 final). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52025DC0725>
- European Commission. (2026). Gender Equality Strategy 2026–2030 (COM(2026) 113 final). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52026DC0113>
- European Institute for Gender Equality. (2025). Gender Equality Index 2025: Greece. https://eige.europa.eu/modules/custom/eige_gei/app/content/downloads/factsheets/EL_2025_factsheet.pdf
- European Parliament & Council of the European Union. (2008). Directive 2008/115/EC of 16 December 2008 on common standards and procedures in Member States for returning illegally staying third-country nationals. Official Journal of the European Union, L 348, 98–107. <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2008/115/oj/eng>
- European Parliament & Council of the European Union. (2009). Directive 2009/52/EC of 18 June 2009 providing for minimum standards on sanctions and measures against employers of illegally staying third-country nationals. Official Journal of the European Union, L 168, 24–32. <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2009/52/oj/eng>
- European Parliament & Council of the European Union. (2011). Directive 2011/36/EU of 5 April 2011 on preventing and combating trafficking in human beings and protecting its

victims, and replacing Council Framework Decision 2002/629/JHA. Official Journal of the European Union, L 101, 1–11. <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2011/36/oj/eng>

European Parliament & Council of the European Union. (2012). Directive 2012/29/EU of 25 October 2012 establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime, and replacing Council Framework Decision 2001/220/JHA. Official Journal of the European Union, L 315, 57–73. <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2012/29/oj/eng>

European Parliament & Council of the European Union. (2021). Regulation (EU) 2021/1057 of 24 June 2021 establishing the European Social Fund Plus (ESF+) and repealing Regulation (EU) No 1296/2013. Official Journal of the European Union, L 231, 21–59. <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2021/1057/oj/eng>

European Parliament & Council of the European Union. (2023). Directive (EU) 2023/970 of 10 May 2023 to strengthen the application of the principle of equal pay for equal work or work of equal value between men and women through pay transparency and enforcement mechanisms. Official Journal of the European Union, L 132, 21–44. <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2023/970/oj/eng>

European Parliament & Council of the European Union. (2024a). Directive (EU) 2024/1385 of 14 May 2024 on combating violence against women and domestic violence. Official Journal of the European Union, L, 2024/1385. <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/1385/oj/eng>

European Parliament & Council of the European Union. (2024b). Directive (EU) 2024/1712 of 13 June 2024 amending Directive 2011/36/EU on preventing and combating trafficking in human beings and protecting its victims. Official Journal of the European Union, L, 2024/1712. <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/1712/oj/eng>

European Parliament & Council of the European Union. (2024c). Regulation (EU) 2024/1348 of 14 May 2024 establishing a common procedure for international protection in the Union and repealing Directive 2013/32/EU. Official Journal of the European Union, L, 2024/1348. <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1348/oj/eng>

European Parliament & Council of the European Union. (2024d). Regulation (EU) 2024/1350 of 14 May 2024 establishing a Union Resettlement and Humanitarian Admission Framework, and amending Regulation (EU) 2021/1147. Official Journal of the European Union, L, 2024/1350. <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1350/oj/eng>

European Parliament & Council of the European Union. (2024e). Regulation (EU) 2024/1351 of 14 May 2024 on asylum and migration management, amending Regulations (EU) 2021/1147 and (EU) 2021/1060 and repealing Regulation (EU) No 604/2013. Official Journal of the European Union, L, 2024/1351. <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1351/oj/eng>

European Parliament & Council of the European Union. (2024f). Regulation (EU) 2024/1356 of 14 May 2024 introducing the screening of third-country nationals at the external borders and amending related Regulations. Official Journal of the European Union, L, 2024/1356. <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1356/oj/eng>

European Parliament & Council of the European Union. (2024g). Regulation (EU) 2024/1358 of 14 May 2024 on the establishment of Eurodac and repealing Regulation (EU) No 603/2013. Official Journal of the European Union, L, 2024/1358. <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1358/oj/eng>

European Parliament & Council of the European Union. (2024h). Regulation (EU) 2024/1359 of 14 May 2024 addressing situations of crisis and force majeure in the field of migration and asylum and amending Regulation (EU) 2021/1147. Official Journal of the European Union, L, 2024/1359. <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1359/oj/eng>

European Parliament & Council of the European Union. (2026). Directive (EU) 2026/1472 of 17 June 2026 amending Directive 2012/29/EU establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime. Official Journal of the European Union, L, 2026/1472. <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2026/1472/oj/eng>

European Parliament, Council of the European Union, & European Commission. (2017). Interinstitutional Proclamation on the European Pillar of Social Rights (2017/C 428/09). Official Journal of the European Union, C 428, 10–15. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32017C1213\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32017C1213(01))

European Union Agency for Fundamental Rights, & Council of Europe. (2026). Handbook on European law relating to asylum, borders and immigration: Edition 2026. Publications Office of the European Union. <https://fra.europa.eu/en/publication/2026/handbook-european-law-relating-asylum-borders-and-immigration-edition-2026>

European Union Agency for Fundamental Rights. (2011). Fundamental rights of migrants in an irregular situation in the European Union. Publications Office of the European Union. <https://fra.europa.eu/en/publication/2012/fundamental-rights-migrants-irregular-situation-european-union>

European Union Agency for Fundamental Rights. (2025). Rights of Roma and Travellers in 13 European countries: Perspectives from the Roma Survey 2024. Publications Office of the European Union. <https://fra.europa.eu/en/publication/2025/roma-survey-2024>

European Union. (2012). Charter of Fundamental Rights of the European Union (2012/C 326/02). Official Journal of the European Union, C 326, 391–407. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12012P/TXT>

United Nations. (1989). Convention on the Rights of the Child. United Nations Treaty Series, 1577, 3. <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-child>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

Γενική Γραμματεία Ισότητας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. (2026). *6η Ετήσια Έκθεση για τη Βία κατά των Γυναικών*. Υπουργείο Κοινωνικής Συνοχής και Οικογένειας.
<https://isotita.gr/wp-content/uploads/2026/03/6n-etisia-ekthesi-gia-ti-via-kata-twn-gynaikwn-1.pdf>

Γραφείο Εθνικού Εισηγητή για την Καταπολέμηση της Εμπορίας Ανθρώπων, & Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης. (2026). *Ετήσια Έκθεση Εθνικού Μηχανισμού Αναφοράς για την Προστασία Θυμάτων Εμπορίας Ανθρώπων 2025*.
https://ekka.org.gr/images/KOINONIKON-PAREMBASEON/%CE%95%CE%9A%CE%98%CE%95%CE%A3%CE%97_%CE%95%CE%9C%CE%91_2025.pdf

Ελληνική Κυβέρνηση. (2021). *Εθνική Στρατηγική για την Ισότητα των ΛΟΑΤΚΙ+*.
<https://www.primeminister.gr/wp-content/uploads/2021/06/ethniki-statigiki-gia-thn-isothta-ton-loatki.pdf>

Ελληνική Στατιστική Αρχή. (2023). *Απογραφή Πληθυσμού–Κατοικιών 2021: Αποτελέσματα Μόνιμου Πληθυσμού*.
<https://www.statistics.gr/2021-census-res-pop-results>

Ελληνική Στατιστική Αρχή. (2024, 27 Σεπτεμβρίου). *Έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών 2023*.
<https://www.statistics.gr/documents/20181/e2adf8c8-c37e-dfe8-86ca-3e103391d408>

Ελληνική Στατιστική Αρχή. (2025, 31 Ιανουαρίου). *Περιφερειακοί Λογαριασμοί: Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία για το έτος 2022 και αναθεωρημένα στοιχεία για τα έτη 2000–2021*.
<https://www.statistics.gr/documents/20181/6eaca390-e432-f67f-6633-e240f1dc0f5f>

Ελληνική Στατιστική Αρχή. (2026, 19 Μαρτίου). *Κίνδυνος φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού: Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών, έτος 2025 — περίοδος αναφοράς εισοδήματος 2024*.
<https://www.statistics.gr/documents/20181/30dc21b1-d0b6-feb9-beca-62e75e6b0d86>

Μηχανισμός Διάγνωσης Αναγκών της Αγοράς Εργασίας. (2024, 24 Ιανουαρίου). *Εγγεγραμμένοι άνεργοι ανά Περιφέρεια* [Διαδραστικός πίνακας, τελευταία ενημέρωση Μάρτιος 2026].
<https://mdaae.gr/data/engegrammenoi-anergoi-ana-perifereia/>

Νόμος 5089/2024: *Ισότητα στον πολιτικό γάμο, τροποποίηση του Αστικού Κώδικα και άλλες διατάξεις* (ΦΕΚ Α' 27/16.02.2024).
https://www.hellenicparliament.gr/Nomothetiko-Ergo/Anazitisi-Nomothetikou-Ergou?law_id=ebe2964c-c991-4ac0-9c09-b109017cdcad

Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας. (2022). *Πρόγραμμα «Δυτική Ελλάδα 2021–2027»* (έκδοση 1.2, CCI 2021EL16FFPR010).

<https://dytikiellada.gr/wp-content/uploads/2022/09/sfc2021-PRG-2021EL16FFPR010-1.2.pdf>

Ρηγόπουλος, Κ., & Πουφινάς, Θ. (2023). *Έρευνα για την Ισότητα και τις Διακρίσεις σε στελέχη υπηρεσιών και φορέων της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας*. Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας.

<https://socialpolicy-pde.gr/wp-content/uploads/2023/11/ereyna-gia-tin-isotita-kai-tis-diakriseis-se-stelechi-ypiresion-kai-foreon-tis-perifereias-dytikis-elladas.pdf>

Στρατηγάκη, Μ., Παπαμιχαήλ, Σ., Μάνεση, Ν., Μουρτζάκη, Μ., Χριστούλα, Ε., & Αλειφέρης, Δ. (2021). *Developing and supporting multidisciplinary police reporting procedures to prevent and respond to domestic violence against migrant/refugee women: D2.4 Integrated Primary Research Findings Report – Συνθετική Έκθεση Αποτελεσμάτων Πρωτογενούς Έρευνας* (έργο ARIADNE II, Grant Agreement No. 881702).

<https://diotima.org.gr/wp-content/uploads/2023/04/D.-2.4.-%CE%A3%CF%85%CE%BD%CE%B8%CE%B5%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%88%CE%BA%CE%B8%CE%B5%CF%83%CE%B7-%CE%91%CF%80%CE%BF%CF%84%CE%B5%CE%BB%CE%B5%CF%83%CE%BC%CE%AC%CF%84%CF%89%CE%BD-%CE%A0%CF%81%CF%89%CF%84%CE%BF%CE%B3%CE%B5%CE%BD%CE%BF%CF%8D%CF%82-%CE%88%CF%81%CE%B5%CF%85%CE%BD%CE%B1%CF%82.pdf>

Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων – Γενική Γραμματεία Κοινωνικής Αλληλεγγύης και Καταπολέμησης της Φτώχειας. (2022). *Καταγραφή Οικισμών και Πληθυσμού Ρομά σε εθνικό επίπεδο (έτους 2021)*.

https://egroma.gov.gr/wp-content/uploads/2022/10/%CE%95%CE%98%CE%9D%CE%99%CE%9A%CE%97-%CE%9A%CE%91%CE%A4%CE%91%CE%93%CE%A1%CE%91%CE%A6%CE%97-%CE%A0%CE%9B%CE%97%CE%98%CE%A5%CE%A3%CE%9C%CE%9F%CE%A5-%CE%A1%CE%9F%CE%9C%CE%91-2021_FINAL_compressed.pdf

Υπουργείο Κοινωνικής Συνοχής και Οικογένειας – Γενική Γραμματεία Κοινωνικής Αλληλεγγύης και Καταπολέμησης της Φτώχειας. (2025, Ιούνιος). *Καταγραφή πληθυσμού και περιοχών εγκατάστασης Ρομά* (Παραδοτέο 3, έργο RomaPlatformEL).

<https://egroma.gov.gr/wp-content/uploads/2025/09/2025-%CE%A4%CE%95%CE%9B%CE%99%CE%9A%CE%9F-%CE%A3%CE%A7%CE%95%CE%94%CE%99%CE%9F-%CE%9A%CE%91%CE%A4%CE%91%CE%93%CE%A1%CE%91%CE%A6%CE%97%CE%A3.pdf>

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

- European Institute for Gender Equality. (2025). *Gender Equality Index 2025: Greece*. https://eige.europa.eu/modules/custom/eige_gei/app/content/downloads/factsheets/EL_2025_factsheet.pdf
- European Union Agency for Fundamental Rights. (2024a). *LGBTIQ equality at a crossroads: Progress and challenges – EU LGBTIQ Survey III*. Publications Office of the European Union.
<https://doi.org/10.2811/920578>
<https://fra.europa.eu/en/publication/2024/lgbtiq-equality-crossroads-progress-and-challenges>
- European Union Agency for Fundamental Rights. (2024b). *EU LGBTIQ Survey III: LGBTIQ equality at a crossroads – Country data: Greece* [Country factsheet]. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/lgbtiq_survey-2024-country_sheet-greece.pdf
- European Union Agency for Fundamental Rights. (2025). *Rights of Roma and Travellers in 13 European countries: Perspectives from the Roma Survey 2024*. Publications Office of the European Union.
<https://doi.org/10.2811/9919091>
<https://fra.europa.eu/en/publication/2025/roma-survey-2024>
- European Union Agency for Fundamental Rights, European Institute for Gender Equality, & Eurostat. (2024). *EU gender-based violence survey – Key results: Experiences of women in the EU-27*. Publications Office of the European Union.
<https://ec.europa.eu/eurostat/documents/7870049/20464303/KS-01-24-013-EN-N.pdf>
- Eurostat. (2026a). *Disposable income of private households by NUTS 2 region* [Data set, online data code: tgs00026]. Ανακτήθηκε στις 4 Αυγούστου 2026 από: <https://doi.org/10.2908/TGS00026>
- Eurostat. (2026b). *Persons at risk of poverty or social exclusion by age and sex* [Data set, online data code: ilc_peps01n]. Ανακτήθηκε στις 4 Αυγούστου 2026 από: https://doi.org/10.2908/ILC_PEPS01N
- Eurostat. (2026c). *Persons at risk of poverty or social exclusion by NUTS 2 region* [Data set, online data code: ilc_peps11n]. Ανακτήθηκε στις 4 Αυγούστου 2026 από: https://doi.org/10.2908/ILC_PEPS11N

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101.
<https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>

- Bryman, A. (2016). *Social research methods* (5th ed.). Oxford University Press.
- European Commission: Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion. (2017). *Quality of public administration : a toolbox for practitioners : abridged version : 2017 edition*. Publications Office. <https://data.europa.eu/doi/10.2767/483489>.
- European Commission. (2021). *Better Regulation Guidelines* (Commission Staff Working Document SWD(2021) 305 final). https://commission.europa.eu/law/law-making-process/better-regulation/better-regulation-guidelines-and-toolbox_en
- European Parliament & Council of the European Union. (2016). Regulation (EU) 2016/679 of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data (General Data Protection Regulation). *Official Journal of the European Union*, L 119, 1–88. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A32016R0679>
- European Parliament, Council of the European Union, & European Commission. (2017). Interinstitutional proclamation on the European Pillar of Social Rights. *Official Journal of the European Union*, C 428, 10–15. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=oj:JOC_2017_428_R_0009
- Krosnick, J. A., & Presser, S. (2010). Question and questionnaire design. In P. V. Marsden & J. D. Wright (Eds.), *Handbook of survey research* (2nd ed., pp. 263–314). Emerald Group Publishing. <https://web.stanford.edu/dept/communication/faculty/krosnick/docs/2010/2010%20Handbook%20of%20Survey%20Research.pdf>
- Lipsky, M. (2010). *Street-level bureaucracy: Dilemmas of the individual in public services* (30th anniversary expanded ed.). Russell Sage Foundation. <http://www.jstor.org/stable/10.7758/9781610446631>
- OECD. (2019). *Better criteria for better evaluation: Revised evaluation criteria definitions and principles for use*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/15a9c26b-en>.
- World Health Organization. (2016). *Ethical and safety recommendations for intervention research on violence against women: Building on lessons from the WHO publication Putting women first*. World Health Organization. <https://iris.who.int/handle/10665/251759>
- Zimmerman, C., & Watts, C. (2003). *WHO ethical and safety recommendations for interviewing trafficked women*. World Health Organization. <https://iris.who.int/handle/10665/42765>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Ερωτηματολόγιο έρευνας

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το παρόν ερωτηματολόγιο συμπληρώνεται στο πλαίσιο της έρευνας για την ισότητα και τις διακρίσεις στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας. Ο κεντρικός στόχος της έρευνας, είναι η ανάδειξη ζητημάτων που άπτονται των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της τήρησης των αρχών του Ευρωπαϊκού Πυλώνα Κοινωνικών δικαιωμάτων και της διασφάλισης ίσων ευκαιριών σε τοπικό επίπεδο. Πιο αναλυτικά, η μελέτη εστιάζει στη διερεύνηση των μορφών διάκρισης και του κοινωνικού αποκλεισμού που βιώνουν ευάλωτες πληθυσμιακές ομάδες της Περιφέρειας, όπως γυναίκες θύματα ενδοοικογενειακής βίας, μέλη περιθωριοποιημένων κοινοτήτων όπως Ρομά και μετανάστες, θύματα εμπορίας ανθρώπων (trafficking), καθώς και άτομα της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας.

Το ερωτηματολόγιο απευθύνεται σε στελέχη των Κέντρων Κοινότητας και των Παραρτημάτων τους, καθώς και σε στελέχη των κοινωνικών υπηρεσιών και φορέων κοινωνικής προστασίας της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας. Η καθημερινή επαφή, η εμπειρία και η επιστημονική γνώση των στελεχών, αποτελούν τη βασική πηγή για τον εντοπισμό και την αντικειμενική αποτύπωση θεσμικών, γραφειοκρατικών αλλά και κοινωνικών εμποδίων, τα οποία ενδέχεται να αντιμετωπίζουν οι παραπάνω ομάδες του πληθυσμού. Τα αποτελέσματα της έρευνας αναμένεται να τροφοδοτήσουν τις αρμόδιες Διευθύνσεις της Περιφέρειας, την Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης του ΕΠ, καθώς και τα αρμόδια Υπουργεία με στοχευμένες προτάσεις πολιτικής, με απώτερο σκοπό τον βέλτιστο σχεδιασμό των μελλοντικών κοινωνικών παρεμβάσεων.

Η συμμετοχή στην έρευνα είναι εθελοντική. Όλα τα δεδομένα που συλλέγονται είναι αυστηρά ανώνυμα και εμπιστευτικά. Δεν ζητούνται στοιχεία ταυτοποίησης, τηρείται πλήρως ο Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων (GDPR) και οι απαντήσεις θα αποθηκευτούν με ασφάλεια και θα ομαδοποιηθούν προκειμένου να χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά και μόνο για ερευνητικούς σκοπούς. Η συμβολή των συμμετεχόντων θεωρείται πολύτιμη για την επιτυχή ολοκλήρωση της μελέτης.

A. ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

A.1. Ποια είναι η ηλικία σας: _____

A.2 Φύλο: ☐ Άνδρας ☐ Γυναίκα ☐ Άλλο

A.3. Ποιο είναι το ανώτερο επίπεδο σπουδών που έχετε ολοκληρώσει;

☐ Δημοτικό

☐ Γυμνάσιο

☐ Λύκειο

☐ Απόφοιτος Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης

☐ Κάτοχος Μεταπτυχιακού

☐ Κάτοχος Διδακτορικού

☐ ΔΓ/ΔΑ

A.4. Ποια είναι η θέση σας στην υπηρεσία; (τίτλος θέσης) _____

A.5. Σε ποιο Δήμο της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας εργάζεστε; _____

A.6. Πόσα έτη εργάζεστε στην τωρινή σας θέση;

☐ 0-3 έτη ☐ 4-7 έτη ☐ 8-11 έτη ☐ πάνω από 12 έτη

A.7. Υπηρεσία/ Φορέας/ Διεύθυνση εργασίας: _____

B. ΓΕΝΙΚΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΙΣΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΤΙΣ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ

B.1. Βάσει της εμπειρίας σας, ποια/-ες από τις παρακάτω κοινωνικές ομάδες θεωρείτε ότι οι κάτοικοι της ΠΔΕ δεν θα ήθελαν για γείτονά τους (επιλέξτε έως 3 ομάδες)

☐ Άτομα άλλης θρησκείας

☐ Ρομά

☐ Πρόσφυγες

☐ Οικονομικοί μετανάστες

☐ ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα

☐ Θύματα trafficking

☐ Γυναίκες θύματα κακοποίησης / ενδοοικογενειακής βίας

☐ Άτομα με αναπηρία

☐ Μονογονεϊκές οικογένειες

☐ Μακροχρόνια άνεργοι

☐ Άλλο: _____

B.2. Σε ποιο βαθμό η πρόταση «Διαπιστώνω διακρίσεις εις βάρος ευπαθών ομάδων στον τομέα εργασίας μου» σας βρίσκει σύμφωνους;

☐ Συμφωνώ Απόλυτα

☐ Συμφωνώ

☐ Ούτε Συμφωνώ / Ούτε Διαφωνώ

☐ Διαφωνώ

☐ Διαφωνώ Απόλυτα

B.3. Σε ποια πεδία από τα παρακάτω ενδέχεται να αντιμετωπίσουν συχνότερα διακρίσεις εναντίον τους οι ευπαθείς ομάδες; (έως 4 επιλογές)

☐ Εύρεση εργασίας

☐ Εκπαίδευση

☐ Πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας

☐ Απονομή δικαιοσύνης και προστασία από τις αρχές

☐ Συνεννόηση με δημόσιες υπηρεσίες

☐ Συναλλαγές με τράπεζες

☐ Χρήση δημόσιων χώρων και χώρων αναψυχής

☐ Χρήση Μέσων Μαζικής Μεταφοράς

☐ Άλλο: _____

B.4 Από ποιο ετήσιο εισόδημα και κάτω θεωρείτε ότι οι πολίτες - και ιδίως τα μέλη ευάλωτων ομάδων - αρχίζουν να βιώνουν εντονότερα τις διακρίσεις και τον αποκλεισμό;

☐ 4.500€ το χρόνο

☐ 6.000€ το χρόνο

☐ 12.000€ το χρόνο

☐ Το εισόδημα δεν παίζει ρόλο στις διακρίσεις που υφίστανται.

B.5. Σε ποια από τα παρακάτω πεδία θεωρείτε ότι η έντονη κοινωνικοοικονομική ευαλωτότητα (δηλαδή το πολύ χαμηλό εισόδημα σε συνδυασμό με μακροχρόνια

ανεργία) λειτουργεί ως ο μεγαλύτερος "πολλαπλασιαστής" διακρίσεων από την τοπική κοινωνία ή τους θεσμούς; (Επιλέξτε έως 3)

- ☐ Εύρεση Εργασίας / Κατάρτιση
- ☐ Εκπαίδευση
- ☐ Πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας
- ☐ Απονομή δικαιοσύνης (π.χ. αδυναμία πληρωμής νομικής εκπροσώπησης)
- ☐ Συνεννόηση με δημόσιες υπηρεσίες
- ☐ Συναλλαγές με τράπεζες / Ενοικίαση κατοικίας
- ☐ Άλλο: _____

B.6. Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι η υπηρεσία σας διαθέτει επαρκές προσωπικό, κατάλληλα εργαλεία και συνεχή εκπαίδευση/κατάρτιση για τη διαχείριση εξειδικευμένων και σύνθετων περιστατικών (π.χ. υποστήριξη γυναικών θυμάτων βίας, προσέγγιση Ρομά/μεταναστών, αναγνώριση θυμάτων trafficking, υποστήριξη ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων);

- ☐ Καθόλου
- ☐ Λίγο
- ☐ Αρκετά
- ☐ Πολύ
- ☐ Πάρα πολύ

B.7. Πώς αξιολογείτε συνολικά τη συνεργασία και την επικοινωνία του Κέντρου Κοινότητας με άλλους κομβικούς φορείς (π.χ. Αστυνομία, Εισαγγελία, Νοσοκομεία, ΜΚΟ) κατά τη διαχείριση περιστατικών ευάλωτων ομάδων;

- ☐ Πολύ κακή (υπάρχει έλλειψη συντονισμού)
- ☐ Κακή
- ☐ Μέτρια
- ☐ Καλή
- ☐ Πολύ καλή (υπάρχει άμεσο και λειτουργικό δίκτυο)

Γ. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ ΣΤΙΣ ΟΜΑΔΕΣ ΣΤΟΧΟΥ - ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΟΛΛΑΠΛΗ ΕΥΑΛΩΤΟΤΗΤΑ

Γ.1. Σε ποιο βαθμό πιστεύετε ότι αντιμετωπίζουν διακρίσεις οι παρακάτω ομάδες στόχου ανά πεδίο

Α. ΕΥΡΕΣΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

- Ρομά / Μετανάστες: [] Καθόλου [] Λίγο [] Αρκετά [] Πολύ [] Δ.Ξ./Δ.Α.
- ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα: [] Καθόλου [] Λίγο [] Αρκετά [] Πολύ [] Δ.Ξ./Δ.Α.
- Θύματα Trafficking: [] Καθόλου [] Λίγο [] Αρκετά [] Πολύ [] Δ.Ξ./Δ.Α.
- Γυναίκες θύματα βίας: [] Καθόλου [] Λίγο [] Αρκετά [] Πολύ [] Δ.Ξ./Δ.Α.

Β. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

- Ρομά / Μετανάστες: [] Καθόλου [] Λίγο [] Αρκετά [] Πολύ [] Δ.Ξ./Δ.Α.
- ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα: [] Καθόλου [] Λίγο [] Αρκετά [] Πολύ [] Δ.Ξ./Δ.Α.
- Θύματα Trafficking: [] Καθόλου [] Λίγο [] Αρκετά [] Πολύ [] Δ.Ξ./Δ.Α.
- Γυναίκες θύματα βίας: [] Καθόλου [] Λίγο [] Αρκετά [] Πολύ [] Δ.Ξ./Δ.Α.

Γ. ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΣΕ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΥΓΕΙΑΣ

- Ρομά / Μετανάστες: [] Καθόλου [] Λίγο [] Αρκετά [] Πολύ [] Δ.Ξ./Δ.Α.
- ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα: [] Καθόλου [] Λίγο [] Αρκετά [] Πολύ [] Δ.Ξ./Δ.Α.
- Θύματα Trafficking: [] Καθόλου [] Λίγο [] Αρκετά [] Πολύ [] Δ.Ξ./Δ.Α.
- Γυναίκες θύματα βίας: [] Καθόλου [] Λίγο [] Αρκετά [] Πολύ [] Δ.Ξ./Δ.Α.

Δ. ΑΠΟΝΟΜΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΑΡΧΕΣ

- Ρομά / Μετανάστες: [] Καθόλου [] Λίγο [] Αρκετά [] Πολύ [] Δ.Ξ./Δ.Α.
- ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα: [] Καθόλου [] Λίγο [] Αρκετά [] Πολύ [] Δ.Ξ./Δ.Α.
- Θύματα Trafficking: [] Καθόλου [] Λίγο [] Αρκετά [] Πολύ [] Δ.Ξ./Δ.Α.
- Γυναίκες θύματα βίας: [] Καθόλου [] Λίγο [] Αρκετά [] Πολύ [] Δ.Ξ./Δ.Α.

Ε. ΣΥΝΕΝΝΟΗΣΗ ΜΕ ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ

- Ρομά / Μετανάστες: [] Καθόλου [] Λίγο [] Αρκετά [] Πολύ [] Δ.Ξ./Δ.Α.
- ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα: [] Καθόλου [] Λίγο [] Αρκετά [] Πολύ [] Δ.Ξ./Δ.Α.
- Θύματα Trafficking: [] Καθόλου [] Λίγο [] Αρκετά [] Πολύ [] Δ.Ξ./Δ.Α.
- Γυναίκες θύματα βίας: [] Καθόλου [] Λίγο [] Αρκετά [] Πολύ [] Δ.Ξ./Δ.Α.

ΣΤ. ΣΥΝΑΛΛΑΓΕΣ ΜΕ ΤΡΑΠΕΖΕΣ

- Ρομά / Μετανάστες: [] Καθόλου [] Λίγο [] Αρκετά [] Πολύ [] Δ.Ξ./Δ.Α.
- ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα: [] Καθόλου [] Λίγο [] Αρκετά [] Πολύ [] Δ.Ξ./Δ.Α.
- Θύματα Trafficking: [] Καθόλου [] Λίγο [] Αρκετά [] Πολύ [] Δ.Ξ./Δ.Α.

- Γυναίκες θύματα βίας: ☐ Καθόλου ☐ Λίγο ☐ Αρκετά ☐ Πολύ ☐ Δ.Ξ./Δ.Α.

Ζ. ΧΡΗΣΗ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΧΩΡΩΝ ΚΑΙ ΧΩΡΩΝ ΑΝΑΨΥΧΗΣ

- Ρομά / Μετανάστες: ☐ Καθόλου ☐ Λίγο ☐ Αρκετά ☐ Πολύ ☐ Δ.Ξ./Δ.Α.
- ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα: ☐ Καθόλου ☐ Λίγο ☐ Αρκετά ☐ Πολύ ☐ Δ.Ξ./Δ.Α.
- Θύματα Trafficking: ☐ Καθόλου ☐ Λίγο ☐ Αρκετά ☐ Πολύ ☐ Δ.Ξ./Δ.Α.
- Γυναίκες θύματα βίας: ☐ Καθόλου ☐ Λίγο ☐ Αρκετά ☐ Πολύ ☐ Δ.Ξ./Δ.Α.

Η. ΧΡΗΣΗ ΜΕΣΩΝ ΜΑΖΙΚΗΣ ΜΕΤΑΦΟΡΑΣ

- Ρομά / Μετανάστες: ☐ Καθόλου ☐ Λίγο ☐ Αρκετά ☐ Πολύ ☐ Δ.Ξ./Δ.Α.
- ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα: ☐ Καθόλου ☐ Λίγο ☐ Αρκετά ☐ Πολύ ☐ Δ.Ξ./Δ.Α.
- Θύματα Trafficking: ☐ Καθόλου ☐ Λίγο ☐ Αρκετά ☐ Πολύ ☐ Δ.Ξ./Δ.Α.
- Γυναίκες θύματα βίας: ☐ Καθόλου ☐ Λίγο ☐ Αρκετά ☐ Πολύ ☐ Δ.Ξ./Δ.Α.

Γ.2. Σε ποιο βαθμό πιστεύετε ότι τα άτομα της ΠΔΕ με πολλαπλή ευαλωτότητα (π.χ. γυναίκες θύματα βίας που είναι ταυτόχρονα μετανάστριες ή Ρομά) υφίστανται «δευτερογενή θυματοποίηση» (δηλαδή επιπλέον ταλαιπωρία, αμφισβήτηση ή απόρριψη) από τους ίδιους τους θεσμούς (π.χ. Αστυνομία, Υπηρεσίες) όταν προσπαθούν να αναζητήσουν βοήθεια;

☐ Καθόλου

☐ Λίγο

☐ Αρκετά

☐ Πολύ

☐ Πάρα πολύ

Γ.3 Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι τα παρακάτω κοινωνικά χαρακτηριστικά λειτουργούν ως «πολλαπλασιαστές» του αποκλεισμού, επιδεινώνοντας δραματικά την εμπειρία διάκρισης όταν συνδυάζονται με την ταυτότητα του ατόμου (π.χ. όταν η ταυτότητα μιας γυναίκας θύματος βίας, ενός ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμου ή ενός ατόμου Ρομά συνδυάζεται με τη φτώχεια ή την ανεργία);

- Ιδιότητα Μονογονέα: ☐ Καθόλου ☐ Λίγο ☐ Αρκετά ☐ Πολύ ☐ Δ.Ξ./Δ.Α.
- Μακροχρόνια Ανεργία: ☐ Καθόλου ☐ Λίγο ☐ Αρκετά ☐ Πολύ ☐ Δ.Ξ./Δ.Α.
- Ύπαρξη Αναπηρίας (ΑμεΑ): ☐ Καθόλου ☐ Λίγο ☐ Αρκετά ☐ Πολύ ☐ Δ.Ξ./Δ.Α.
- Χαμηλό Μορφωτικό Επίπεδο: ☐ Καθόλου ☐ Λίγο ☐ Αρκετά ☐ Πολύ ☐ Δ.Ξ./Δ.Α.
- Ηλικία (άνω των 55 ετών): ☐ Καθόλου ☐ Λίγο ☐ Αρκετά ☐ Πολύ ☐ Δ.Ξ./Δ.Α.

Γ.4 Με βάση την εμπειρία σας, ποιοι από τους παρακάτω συνδυασμούς ταυτοτήτων αντιμετωπίζουν τα πιο σύνθετα και «ανυπέρβλητα» εμπόδια στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας;

- ☐ Γυναίκες Ρομά (διπλό στίγμα: φύλο + εθνοτική καταγωγή)
- ☐ Μετανάστριες / Πρόσφυγες θύματα έμφυλης βίας (στίγμα: καταγωγή + φύλο/βία)
- ☐ ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα προσφυγικής καταγωγής (στίγμα: σεξουαλική ταυτότητα + καταγωγή)
- ☐ Άτομα με Αναπηρία (ΑμεΑ) που ανήκουν ταυτόχρονα σε μειονότητα (π.χ. ΑμεΑ Ρομά)
- ☐ Γυναίκες αρχηγοί μονογονεϊκών οικογενειών σε κατάσταση μακροχρόνιας ανεργίας
- ☐ Θύματα trafficking με έλλειψη νομιμοποιητικών εγγράφων
- ☐ Άλλο: _____

Δ. ΘΕΣΜΙΚΑ ΕΜΠΟΔΙΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Δ.1 Με βάση την καθημερινή σας επαφή με περιθωριοποιημένες ομάδες (όπως οι κοινότητες Ρομά ή οι μετανάστες), ποια θεωρείτε ως τα συχνότερα συστημικά ή γραφειοκρατικά εμπόδια που συναντούν κατά την προσπάθειά τους να κατοχυρώσουν κοινωνικά δικαιώματα (πρόσβαση σε επιδόματα, υγεία, στέγαση); (Επιλέξτε έως 3)

- ☐ Απουσία νομιμοποιητικών εγγράφων και δυσκολίες ταυτοποίησης
- ☐ Γλωσσικά εμπόδια και έλλειψη διαπολιτισμικών μεσολαβητών / διερμηνέων στις δημόσιες υπηρεσίες
- ☐ Πολυπλοκότητα διοικητικών διαδικασιών και αυξημένες γραφειοκρατικές απαιτήσεις (π.χ. ανάγκη συγκέντρωσης πολλαπλών δικαιολογητικών)
- ☐ Προκαταλήψεις, ρατσισμός ή στερεοτυπική αντιμετώπιση
- ☐ Δυσκολία μετακίνησης από καταυλισμούς ή απομακρυσμένες περιοχές προς τις δομές
- ☐ Ελλιπής ενημέρωση των ωφελούμενων σχετικά με τα δικαιώματά τους
- ☐ Άλλο: _____

Δ.2 Όσον αφορά τις γυναίκες θύματα ενδοοικογενειακής ή έμφυλης βίας που προσεγγίζουν τις δομές, ποιες θεωρείτε ότι είναι οι σημαντικότερες ελλείψεις ή δυσλειτουργίες στο ευρύτερο τοπικό δίκτυο υποστήριξης (Αστυνομία, Νοσοκομεία, Υπηρεσίες); (Επιλέξτε έως 3)

- ☐ Φαινόμενα δευτερογενούς θυματοποίησης (π.χ. αμφισβήτηση του θύματος, αποθάρρυνση καταγγελίας) κατά την επαφή με τις αρχές
- ☐ Έλλειψη επαρκών, άμεσα διαθέσιμων και ασφαλών δομών φιλοξενίας για μετεγκατάσταση
- ☐ Έλλειψη εξειδικευμένου προσωπικού (π.χ. νομικών, ψυχολόγων κ.λπ.) για τη μακροπρόθεσμη στήριξη των θυμάτων
- ☐ Ανεπαρκής συνεργασία / έλλειψη κοινών πρωτοκόλλων μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων (Αστυνομία – Δομές – Νοσοκομεία)
- ☐ Οικονομική εξάρτηση των θυμάτων από τον κακοποιητή και απουσία προγραμμάτων άμεσης εργασιακής ένταξής τους.
- ☐ Καθυστερήσεις στις δικαστικές διαδικασίες και την έκδοση εντολών περιορισμού.
- ☐ Άλλο: _____

Δ.3 Η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, λόγω της γεωγραφικής της θέσης και των κομβικών σημείων εισόδου/εξόδου που διαθέτει, αποτελεί συχνά πέρασμα μικτών ροών. Ποιες είναι, κατά τη γνώμη σας, οι μεγαλύτερες δυσκολίες στον έγκαιρο εντοπισμό και την προστασία των θυμάτων trafficking; (Επιλέξτε έως 3)

- ☐ Αδυναμία πρώιμης αναγνώρισης των ύποπτων περιστατικών λόγω έλλειψης εξειδικευμένων εργαλείων και εκπαίδευσης του προσωπικού
- ☐ Δυσκολία διαχωρισμού / εντοπισμού των θυμάτων εμπορίας μέσα στις ευρύτερες μικτές μεταναστευτικές ροές
- ☐ Διστακτικότητα, φόβος ή άρνηση των ίδιων των θυμάτων να ζητήσουν βοήθεια, λόγω εξωτερικών απειλών (εκβιασμοί από τα κυκλώματα, φόβος απέλασης), είτε λόγω βαθιάς ψυχολογικής χειραγώγησης (δεν αναγνωρίζουν την εκμετάλλευση, συναισθηματική εξάρτηση, ή νιώθουν ότι απλώς «ξεπληρώνουν ένα χρέος»).
- ☐ Ανυπαρξία ασφαλών και απόρρητων δομών φιλοξενίας στην περιοχή για την άμεση μετεγκατάσταση και προστασία τους.
- ☐ Έλλειψη διαθέσιμων διερμηνέων και πολιτισμικών διαμεσολαβητών κατά τα πρώτα, κρίσιμα στάδια προσέγγισης και ταυτοποίησης.
- ☐ Ελλιπής συντονισμός και απουσία κοινών πρωτοκόλλων συνεργασίας μεταξύ των διωκτικών/ελεγκτικών αρχών (π.χ. Αστυνομία, Λιμενικό) και των κοινωνικών δομών.
- ☐ Άλλο: _____

Δ.4 Ποιες είναι οι συχνότερες προκλήσεις, δυσκολίες ή μορφές προκατάληψης που θεωρείτε ότι αντιμετωπίζουν τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα κατά την προσπάθεια εξυπηρέτησής τους από τις δημόσιες και κοινωνικές δομές στην περιοχή σας; (Επιλέξτε έως 3)

☐ Άγνοια ή έλλειψη εξειδικευμένης ενημέρωσης / κατάρτισης των υπαλλήλων για θέματα σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητας φύλου.

☐ Γραφειοκρατικά εμπόδια και ασυμφωνία εγγράφων ταυτοποίησης (π.χ. νομική αναγνώριση ταυτότητας φύλου σε τρανς άτομα).

☐ Έμμεση (θεσμική) διάκριση, όπως π.χ. έντυπα και διαδικασίες που δεν αναγνωρίζουν / δεν καλύπτουν όλες τις μορφές οικογένειας.

☐ Άμεση προκατάληψη, στιγματισμός ή διακριτική μεταχείριση εντός των δομών.

☐ Φόβος των ίδιων των ατόμων να μιλήσουν ανοιχτά για την ταυτότητά τους, ιδιαίτερα στις μικρότερες τοπικές κοινωνίες.

☐ Διπλή ευαλωτότητα (π.χ. φαινόμενα ομοφοβίας/τρανσφοβίας που βιώνουν ΛΟΑΤΚΙ+ πρόσφυγες μέσα στις ίδιες τις δομές υποδοχής)

☐ Άλλο: _____

Δ.5 Αν έπρεπε να προτείνετε μία άμεση θεσμική ή πρακτική παρέμβαση (π.χ. αλλαγή νομοθεσίας, στοχευμένη εκπαίδευση προσωπικού, δημιουργία μιας νέας υποστηρικτικής δομής) για την ουσιαστικότερη άρση των διακρίσεων στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, ποια θα ήταν αυτή;

--